

A Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 2013. június 28-i ülése 10. számú napirendi pontja

Javaslat a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió véleményezésének jóváhagyására

Előadó: dr. Puskás Imre, a Közgyűlés elnöke

Az előterjesztést előzetesen tárgyalta a Közgyűlés valamennyi bizottsága.

Tisztelt Közgyűlés!

A Baranya Megyei Önkormányzat 2013. január 31-i keltezéssel elkészítette a 2014-220 időszakra vonatkozó területfejlesztési koncepció társadalmasításra szánt változatát, melyet a Baranya Megyei Közgyűlés 2013. 02. 14-i ülésén megismert, és tudomásul vett.

A területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet 18. § (5) bekezdése alapján a megyei területfejlesztési koncepciót és programot véleményezésre meg kell küldeni a szomszédos megyei önkormányzatoknak.

Az BMÖ/97-11/2013. ügyiratszámú levél mellékleteként Tiffán Zsolt, a Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Elnöke, elektronikus adathordozón megküldte a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió társadalmi egyeztetési változatát. Az előterjesztés 1. számú mellékletét képezi a kinyomtatott dokumentum.

A hivatkozott kormányrendelet 19. §-a értelmében a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptiót a Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlésének véleményeznie kell.

A Tolna Megyei Önkormányzat Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 3/2011. (II.18.) önkormányzati rendeletének 63.§. (4) bekezdése alapján: „A Közgyűlés elnöke a Közgyűlés utólagos tájékoztatása mellett - a Közgyűlés át nem ruházható hatáskörbe tartozó ügyek kivételével – dönthet a két ülés közötti időszakban felmerülő mindazon önkormányzati ügyekben, melyekre vonatkozóan jogszabály, bíróság, államigazgatási szerv vagy más hatóság határidő kitűzésével kötelezi, illetőleg azon önkormányzati ügykörben, melyekben a késedelem érdeksérelemmel vagy érdekmúlással jár, feltéve, hogy a döntés az önkormányzat érdekeit nem sérti.”

A Tolna Megyei Önkormányzati Hivatal Területfejlesztési Osztályán dolgozó szakemberek a megküldött szakmai dokumentumot áttekintették és véleményezték az előterjesztés 2. számú melléklete szerinti tartalommal.

Kérem a Közgyűlést az alábbi határozati javaslat elfogadására!

Tisztelt Közgyűlés!

Határozati javaslat:

**A Tolna Megyei Közgyűlés a .../2013. (VI. 28.)
közgyűlési határozata a Baranya Megyei
Területfejlesztési Konceptió tárgyában:**

- 1.) A Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlése a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió véleményezéséről szóló tájékoztatást tudomásul veszi.
- 2.) A Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlése a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió véleményezését a határozat 2. melléklete szerinti tartalommal jóváhagyja.

Szekszárd, 2013. június 11.

**dr. Puskás Imre
a Közgyűlés elnöke**

BARANYA MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

HELYZETÉRTÉKELŐ MUNKARÉSZ

Társadalmasítási munkaanyag

Készítette:
Baranya Megyei Önkormányzati Hivatal

Pécs, 2013. január 31.

Felelős:

Tiffán Zsolt elnök
Pohl Marietta alelnök

Készítették:

Dr. Göndöc András főjegyző
Tóth Livia
Aladics-Nagy Annamária
Riegl Gábor
dr. Tótsimon Péter
Appelsshoffer Anita
Heidecker Pálné
Sandó Krisztina
Pókó Nikolett

Lektorálta:

Dr. Kovács Katalin

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló.....	5
1 Baranya megye társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének elemzése ..	11
1.1 Baranya megye külső környezetének vizsgálata	11
1.1.1. A megye fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten	11
1.1.2. A nagytérégi összefüggések vizsgálata	17
1.2 A megye adottságainak, belső erőforrásainak elemzése	19
1.2.1 Természeti adottságok, természeti erőforrások és a környezet állapotának elemzése	19
1.2.1.1 Éghajlat	19
1.2.1.2 Geológia, domborzat, táj jellemzői	19
1.2.1.3 Talajtan, a termőföldek területnagyságának és mennyiségének alakulása	22
1.2.1.4 Vízrajz, felszíni és felszín alatti vízkészletek, vizek kártételei által jelentett kockázatok, vízkárelhárítás	25
1.2.1.5 Élővilág, természet-és tájvédelem	32
1.2.1.6 Környezeti elemek állapota és az alakulásukat befolyásoló fontosabb tényezők, szennyezett területek számbavétele	36
1.2.1.7 Energiaforrások	45
1.2.2 Épített környezet és a kulturális örökség védelme	48
1.2.3 A megye gazdasági bázisának vizsgálata	56
1.2.3.1 A fő gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai, mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, üdülés, idegenforgalom, vízgazdálkodás, ipar, szolgáltatás	56
1.2.3.2 A gazdaság belső és külső kapcsolatai	72
1.2.3.3 A termelési infrastruktúra állapota	77
1.2.3.4 A telepítési tényezők értékelése	79
1.2.3.5 A térség gazdaságának versenyképességét befolyásoló tényezők	89
1.2.4 A társadalmi környezet jellemzői	92
1.2.4.1 Kulturális adottságok, értékek	92
1.2.4.2 Területi identitás regionális, hazai és nemzetközi viszonylatban	97
1.2.4.3 Humán erőforrások: demográfiai szerkezet és prognózis, foglalkoztatási viszonyok, humánkapacitások, jövedelmi viszonyok, kisebbségek helyzete	105
1.2.5 Közlekedési és kommunális infrastruktúra jellemzői	113
1.2.5.1 Vonalas közlekedési rendszerek és létesítmények	113
1.2.5.2 Egyéni és közösségi közlekedési megközelíthetőségi viszonyok	124
1.2.5.3 Közlekedési kapcsolati hiányok	127
1.2.5.4 Vízellátás	129
1.2.5.5 Szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, szennyvíz és szennyvíziszap elhelyezés	131
1.2.5.6 Energiaellátás	136
1.2.5.7 Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás	144
1.2.6 A megye településeinek intézmény-felszereltsége	149
1.2.7 A megye településeinek jellemző lakásviszonyai	162
1.2.8 Településhálózati adottságok	166
1.2.8.1 Településhierarchia	166
1.2.8.2 A településhálózat megyén belüli és kívüli kapcsolatai	170
1.2.8.3 Települések közötti feladatmegosztások, együttműködések, mindezek szervezeti és intézményi rendszerei	171
1.2.9 A térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása, a térségi terület felhasználás változásai, tendenciák értékelése	172
1.2.10 A térségi terület felhasználás vizsgálata	173
1.2.11 A táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása	176
2 A megyét érintő tervezési-fejlesztési környezet áttekintése	179
2.1 A megyét érintő ágazati koncepciók, területfejlesztési elképzelések és hatályos területi tervek áttekintése	179

2.1.1	Az OTK megyét érintő vonatkozásai, illetve a megyét érintő kiemelt térség területfejlesztési tervei	179
2.1.2	Az Országgyűlés és a Kormány által jóváhagyott és az egyéb ágazati fejlesztési stratégiáknak a megyére érvényes vonatkozásai	181
2.1.2.1	<i>Az Európai Unió területfejlesztési elképzelései</i>	181
2.1.2.2	<i>A magyar területfejlesztési politika elképzelései</i>	185
2.1.3	A hazai, az adott megyével szomszédos, azonos térségi szintű térségek és külföldi közigazgatási egységek területfejlesztési koncepcióinak és programjainak a megyére vonatkozó üzenetei	196
2.1.3.1	<i>Kapcsolatok a szomszédos megyékkel</i>	197
2.1.3.2	<i>A határmenti kapcsolatok</i>	198
2.1.4	Az OTTrT és a területrendezési terv(ek) megyét érintő vonatkozásai	201
2.1.5	A megyét érintő környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szabályozások	221
2.1.6	Baranya megye 20 ezer lakos feletti városainak településfejlesztési koncepciói	222
2.1.6.1	<i>Pécs Város Területfejlesztési Koncepciója</i>	222
2.1.6.2	<i>Komló Város Önkormányzata Integrált Városfejlesztési Stratégiája</i>	225
2.1.7	A megye hatályban lévő ágazati tervei, programjai	228
2.1.8	Vonatkozó egyéb tervek	230
2.1.9	A tervezést érintő egyéb jogszabályok	232
2.2	A térség területfejlesztési szereplői elképzeléseinek feltárása, a tervezési folyamat partnerségi tervének elkészítése és végrehajtása	233
2.2.1	A partnerség célja	233
2.2.2	Partnerségi terv készítésének alapelvei	233
2.2.3	A partnerség eszközrendszere	234
2.2.4	A partnerségi terv érvényesítése	237
2.3	A területfejlesztés eszköz- és intézmény rendszerének elemzése	238
2.3.1	A területfejlesztés forrásainak és hatékonyságának elemzése	238
2.3.1.1	<i>Baranya megye fejlesztéseinek megvalósításához igénybe vehető hazai támogatási források rendszere és azok felhasználásának eredményei</i>	238
2.3.1.2	<i>Az EU-s területfejlesztési források rendszere és azok felhasználásának eredményei Baranya megyében</i>	239
2.3.2	A területfejlesztés intézményrendszere	257
2.3.2.1	<i>A területfejlesztés forrásainak áttekintése</i>	257
2.3.2.2	<i>A hazai területfejlesztés intézményrendszere</i>	258
2.3.2.3	<i>A 2007-13 közötti Európai uniós programperiódus végrehajtási intézményrendszere</i>	259
2.4	Helyzetértékelés	262
2.4.1	A megye erősségeinek, gyengeségeinek, lehetőségeinek és a térséget fenyegető veszélyek azonosítása	262
2.4.2	A megye lehetséges fejlesztési irányainak bemutatása, és ezek alapján a lehetséges cselekvési területek azonosítása	264

Vezetői összefoglaló

A megyei területfejlesztés múltja

2012 júniusában kezdődött meg a 2014-2020-as időszakra vonatkozó Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció kidolgozása. Munkánk során alapul vettük a Dél-dunántúli Operatív Programot, melyet a 2007-2013-as EU-s tervezési időszakra készítettek, azonban ez a régiót egy egységként kezeli, a megyék egyes sajátosságai, eltérő fejlettségük, kihívásaik nem jelennek meg a dokumentumban, ezért döntön egy korábban készült területfejlesztési terv alapján dolgoztunk, melynek alapegysége Baranya megye.

Baranya megye területfejlesztési programja címmel készült utoljára kifejezetten megyei szintű területfejlesztési terv, melyet 2003. szeptember 25-ei dátummal adtak ki.

A 2003-as terv célrendszere a következő fő elemekből áll:

„Hosszú távú területfejlesztési alapcél: Új alapokon a korábbi pozíciók visszaszerzése

Stratégiai célok

1. Gyökeresen javítani a megye megközelítési viszonyait, felszámolni hazai és európai közlekedési elzártságát;
2. Modernizálni a gazdaság szerkezetét, újjászervezni a megye iparát: tudásigényes innovatív alapokon Pécsset, fejlett technológiájú feldolgozóipari kis- és közepes vállalkozások fejlesztésével a többi városban. Fejleszteni a minőségi termékeket előállító integrált agrárgazdaságot. Jelentősen növelni a (döntően ipari) export kapacitásokat;
3. Csökkenteni a megyén belüli jelentős térségi különbségeket, infrastruktúra-fejlesztéssel és alternatív foglalkoztatási lehetőségekkel komplex vidékfejlesztést folytatni;
4. Bővíteni az üzleti és a termelő szolgáltatások körét;
5. Fokozni az európai területi munkamegosztáshoz való kapcsolódást, elősegíteni az EU-konform területfejlesztési rendszer megvalósítását;
6. Megteremtteni a természeti és művi környezetet, a kulturális-tudományos adottságokat, a gazdaságpromóciót és üzleti kapcsolatokat komplex kínálattá fejlesztő turizmust.

Fejlesztési célok (prioritások), stratégiai programok

- I. A közlekedési kapcsolatok kiépítése
- II. A humán erőforrások fejlesztése
- III. Versenyképes gazdasági szerkezet kialakítása
- IV. Az idegenforgalmi és a kulturális ipar komplex fejlesztése
- V. Környezetfejlesztés
- VI. A településrendszer működőképességének javítása, vidékfejlesztés
- VII. A térségi kohézió, a regionális kapcsolatok erősítése”

A 2003. évi fejlesztési koncepció legtöbb célja a mai napig megállják helyüket, a megye helyzete sajnálatos módon az elmúlt közel 10 évben nem javult jelentős mértékben.

A 2003-ban megfogalmazott célok közül a megközelíthetőség javítása részben megvalósult az M6-M60-as autópálya Mohácsig, illetve Pécsig történő megépítésével, azonban Horvátország és a megye aprófalvainak megközelíthetősége még mindig nem megoldott.

Az azóta eltelt idő alatt az EU-s csatlakozással az 5. számú stratégia cél új értelmet nyert. *(Fokozni az európai területi munkamegosztáshoz való kapcsolódást, elősegíteni az EU-konform területfejlesztési rendszer megvalósítását).*

Az akkori célok nem tudtak maradéktalanul megvalósulni, ebben szerepet játszott a 2008-ban kezdődő gazdasági világválság, ezért a koncepció készítése során legfontosabb feladatunk, hogy a gazdasági válság miatt megjelent új kihívásokra is megoldásokat keressünk.

Helyzetfeltáró munkarész

Jelen dokumentum elkészítése során első feladatunk a megye helyzetének komplex igényű feltárása volt.

Munkánk alapját elsősorban statisztikai adatok szolgáltatták. Igyekeztünk az elérhető legfrissebb adatokat beépíteni és elemezni a koncepció készítésekor. Tekintettel arra, hogy az egyes közigazgatási egységek - melyek a statisztikák alapját szolgáltatják - nem egységesek (vannak adatok, melyekből kistérségi bontás, és vannak olyanok, melyekből régiós adatsorok állnak rendelkezésre), így az adatok feldolgozása és értelmezése ezeket a körülményeket tükrözi.

A munka során **együttműködtünk** számos szakmai szervezettel:

DDRFÜ Közhasznú Nkft., VÁTI-TEIR, KSH, Somogy illetve Tolna Megyei Önkormányzatok, Minisztériumok, Pécs M.J.V., Kormányhivatal szakigazgatási szervei, DD-i Vízügyi Igazgatóság DD-i KöTeViFe, Katasztrófavédelem, DDNP, Bm-i Állami Közútkezelő Kht., horvát partner zsupánóságok: Eszék-Baranya, Verőce.

A helyzetfeltárás legfontosabb megállapításai:

Környezeti állapot

Baranya megye az ország legdélebbi fekvésű megyéje, **kedvező geopolitikai, mezőgazdasági adottságokkal**, országosan **jelentős ásványi nyersanyagvagyonnal** (szén, urán, mészkő), nagyarányú, az országos átlagot jelentősen meghaladó erdősültséggel és szántó művelési területekkel.

A megyét érinti a **Duna** és a **Dráva** folyó, melyek vízi-közlekedésre és áruszállításra alkalmasak, kikötési kapacitással bírnak. A folyók jelenléte árvízvédelmi kockázatot hordoz magában. Egyedi adottságú gyógyvívével **Harkány** és **Szigetvár** speciális idegenforgalmi lehetőséget jelent.

A víztározók, vízgyűjtők, záportározók kisszámúak, ebből is adódóan a vízkárelhárítás nem megoldott. A **védett természeti területek** aránya jelentős, ezek nagyrészt a Duna-Dráva Nemzeti Park területén helyezkednek el. A légszennyezettség általánosságban jónak minősíthető, de lokálisan, a megye lakosságának jelentős részét érintően, tartósan kiugróan rossz.

A felszíni vízfolyások jellemzően **kedvezőtlen vízminőségűek**. Emellett a Dráva folyó Európa legtisztább folyója. Alacsony a tisztított szennyvíz aránya, a **szennyvízkezelés** helyzete javult, de inkább a városias térségekre jellemzően. A felszín alatti vizek – főként az

alacsonyabban fekvő területeken - szennyezettnek tekinthetők. Az **ivóvízminőség-javítás** és a **vízbázis védelem** területén megvalósított fejlesztések nem hoztak alapvető változást. A **hulladékgazdálkodás** a fejlesztések hatására jelentősen javult, de továbbra is alacsony a szelektív hulladék gyűjtés és hulladék újrahasznosítás aránya.

Baranya gazdag a megújuló energiaforrásokban (nap, geotermia, biomassza), de ezek kihasználtsága a biomasszát kivéve alacsony.

A megye egyedülálló **épített környezettel** rendelkezik (egy világörökségi, 3 világörökség jelölt terület - Dunaszekcső, Kölked, Sátorhely). Emellett a történeti települések száma magas, 14 ilyen jegyznek. Kiemelkedően sok vár és kastély található, jelentősek a még feltáratlan régészeti területek.

Baranya **közlekedési** zártsága az **M6 és M60-as utak** megépítésével a főváros irányába javult. Országos viszonylatban a legtöbb a zsákjellegű település. A legfőbb közlekedési problémát azonban a megye déli és kelet-nyugati irányú közlekedési folyosóinak hiánya jelenti. A déli határszakaszon, a Dráva folyón 50 km-es hosszban egy átkelési lehetőség sincs. A régió belső közlekedési elérhetősége rossz. Mohácson kihasználatlan a nemzetközi határátkötő, a megye vízi-közlekedési adottságai kiválóak.

A **vasúthálózat** hiányos, több szakaszon megszűnt a személyszállítás, több vonalat az alacsony kihasználtság miatt rendszeresen a bezárás fenyeget. Több vonal hasznosítása turisztikai célból lehetséges. A vasúthálózat fejlesztése szükséges, a megye déli és keleti részéből a főváros vasúti elérhetősége nem megoldott. A megyét a fővárossal összekötő vasúti fővonal csak egy vágányú, szükséges a többvágányúsítása.

A **kerékpáros közlekedés** tekintetében a megye jó adottságokkal rendelkezik (Eurovelo, Duna, Dráva töltések), a hálózati jelleg hiányosságai miatt jelentős fejlesztésre szorul.

Pécs-Pogányban regionális jelentőségű, de rosszul kihasznált reptér működik.

A **községi közlekedés** a lakossági visszajelzések alapján nem kielégítő, nem szolgálja a foglalkoztathatóságot.

A megye vízellátása rendezett, az ivóvíztisztítás csak részben megoldott. Az **energiaellátás** stabil, nemzetközi villamos-energia és földgáz vezeték is érinti. Földgáz tekintetében az ellátottság magas, a fogyasztás jelentősen csökkenő tendenciát mutat.

Gazdasági helyzet

A megyében a **bányászati iparág** leépülését követően (mely közel 27.000 ember munkahelyét jelentette) az **ipari szerkezet** nem tudott megújulni, 2011-re az egy lakosra jutó **ipari termelés** Baranya megyét az ország megyéi közül a legrosszabb helyre pozicionálta. A gazdaság gyengeségét jól szemlélteti az egy főre jutó **export** országosan kiugróan alacsony mértéke (a megyék rangsorában az elmúlt évek alatt az utolsó helyre csúszott).

A **mezőgazdasághoz** kapcsolódó **feldolgozóipar** a jó termésátlagok ellenére is az országos átlagnál gyengébb. A kiemelkedő adottságú **borvidékek** kitörési pontot jelenthetnek (pécsi, villányi).

Baranya megye gazdasági potenciálja **Pécs**ett összpontosul, a leszakadó, periférikus helyzetű térségek rossz gazdasági mutatókkal rendelkeznek. Ezen térségek fejlesztésének egyetlen esélye a területileg integrált, **komplex programokkal** történő megújulás (például Ős-Dráva program).

A 2009-2010 között megvalósult **beruházások** teljesítményértéke összegét és fajlagos nagyságrendjét tekintve kedvezően alakult a megyében, ágazati szerkezete azonban nem olyan jellegű, amely önmagában rövidtávon, érzékelhetően támogatni tudná a térség gazdasági teljesítményének fellendülését.

Pécs regionális **egyetemi** központ, a gazdaság versenyképessége szempontjából rendelkezésre álló innováció potenciálja kihasználatlan, nem kapcsolódik a gazdasághoz. A kedvező felsőoktatási helyzetnek is köszönhetően a megye humán erőforrása kiemelkedően jó.

Kihasználatlan a meglévő **ásványi nyersanyagkészlet**.

Az egy vállalkozásra jutó **külföldi tőke** összege az országos átlaghoz képest alacsony, ami azt mutatja, hogy összességében is kevésnek mondható a külföldi működő-tőke a megyében, kevés a külföldi vegyesvállalatok száma.

Turizmus szempontjából Baranya az országos tendenciát követi, egyes térségek azonban ettől eltérő, igen kedvező mutatókkal rendelkeznek. Nagymértékű, kihasználatlan potenciál áll rendelkezésre mind a szálláshelyek, mind a látnivalók, attrakciók esetében (pl. **Harkány**).

Kulturális szempontból a megye egyedülállóan fejlett, egyebek mellett Pécs Európa Kulturális fővárosa, Palkonya Európa kulturális faluja volt. A magas szintű kultúra műveléséhez adottak a megfelelő infrastrukturális feltételek, de a kulturális terek és műemlékek (például ormánsági fakazettás templomok) kihasználtsága alacsony.

Pécs és a megye több települése szempontjából pozitív turisztikai elem az **egyházi turizmus** megjelenése.

Társadalmi helyzet

Baranya népesedési helyzete rossz. Magas az elvándorlás, növekszik az elhalálozások száma, 2012 első felétől enyhe javulást mutat a születések száma. A **népesség csökkenése** a megyében jelentős eltéréseket mutat a leszakadó vidéki térségek kiemelkedően rossz mutatói miatt.

A rossz gazdasági mutatókkal összefügg, hogy a **foglalkoztatási arány** az országos átlagnál alacsonyabb a megyében. Az aktív korú lakosság számához képest a munkanélküliek száma nagyon magas.

A **versenyszféra aránya** a foglalkoztatottságon belül csökken, melyet 2012-ben a közfoglalkoztatottak számának nagyarányú növekedése ellensúlyozott valamelyest. Az ELCOTEQ pécsi üzemének bezárása komoly munkaügyi problémát generált az amúgy is rossz mutatókkal rendelkező munkaerőpiacon.

A megye **intézményrendszerét** Pécs túlsúlya és az aprófalvas településszerkezet jellemzi. Emiatt gyakori a mikro-térségi feladatellátás. Az egészségügyi ellátórendszer fejlett, a megye

rendelkezik a legjobb országos fajlagos mutatóval. A **szociális ellátások** általánosságban fejlettnak mondhatóak, kivéve a szociális szempontból egyébként is fejletlennek mondott térségekben.

Az **oktatási rendszer** jó színvonalú, alkalmazkodik a megye a térszerkezetéhez. Kiemelkedően magas a gimnáziumi tanulók, míg kiemelkedően alacsony a szakképzésben tanulók számaránya. Felsőoktatásban a megye meghatározó pozíciót foglal el, két felsőoktatási intézmény működik, a Pécsi Tudományegyetem és a Pécsi Hittudományi Főiskola. A Magyarországon tanuló külföldi diákok több mint 11%-a megyében tanul, mely közel 2000 hallgatót jelent. Az egyházak szerepe jelentős az oktatásban.

A **kulturális intézményrendszer** országos viszonylatban is fejlettnak mondható, ugyanakkor kihasználtsági problémák jellemzik.

A köztérfejlesztési projekteknek köszönhetően a **közösségi terek** jelentős hányada megújult a megye városaiban és kistépelülésein is.

A **lakásviszonyokat** az országos trendek jellemzik. A településhálózat aprófalvas sok zsákjellegű településsel. A 301 településből 204 db 500 fő alatti kistépelülés. Pécs, mint a déldunántúli központi településének túlsúlya érvényesül.

Összességében a megye táji, természeti, épített környezeti és turisztikai adottságai révén méltán viseli évszázados jelzőjét: „**Kincses Baranya**”.

Helyzetértékelő munkarész

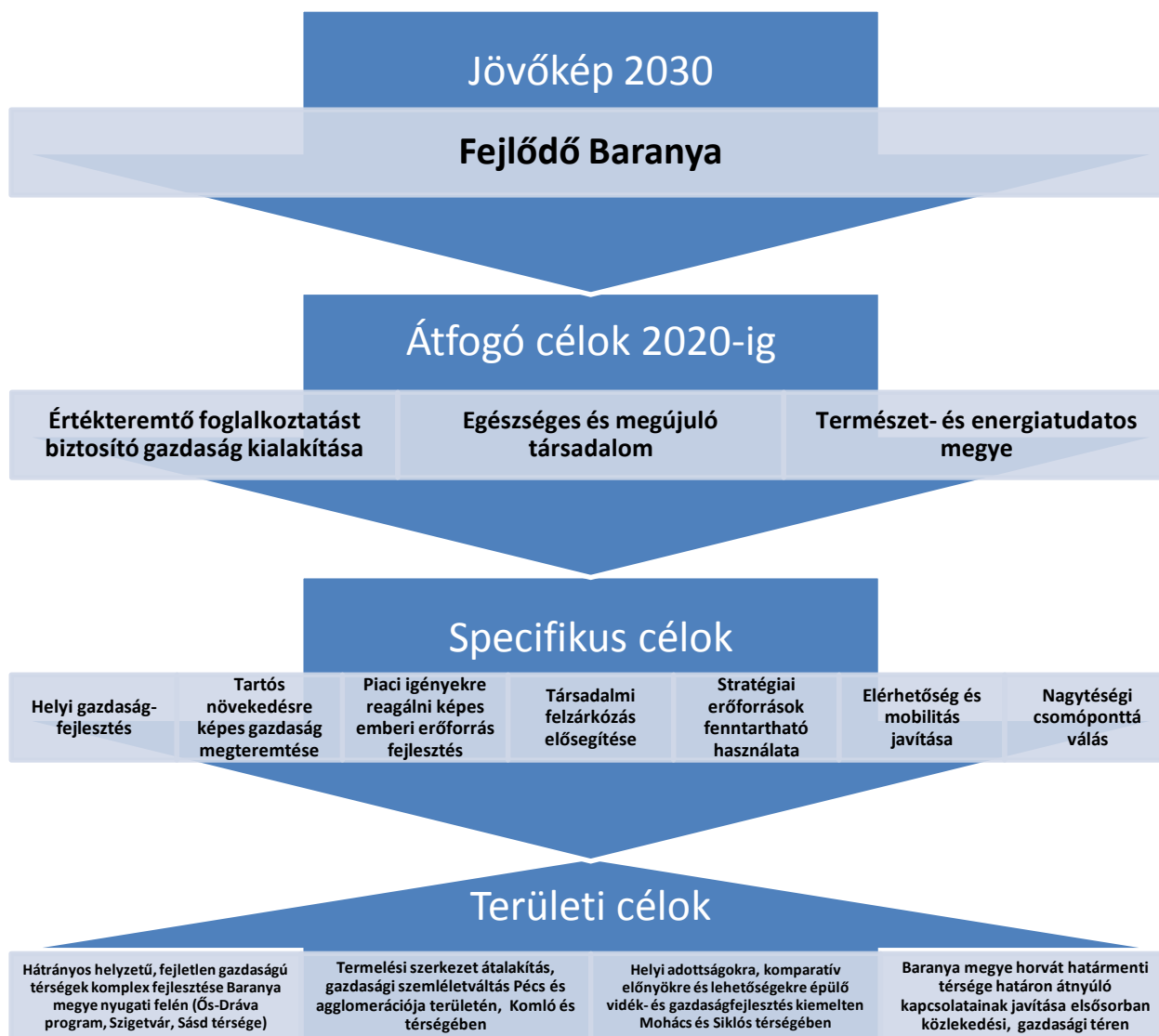
A helyzetfeltárás alapján elkészült a megye jelenlegi helyzetét értékelő SWOT analízis, amely alapján meg tudtuk fogalmazni azon legfontosabb célokat, melyek által a megye helyzete javítható.

Jövőkép 2030-ban - Fejlődő Baranya

Baranya 2030-ban élhető, az erőforrásaival fenntarthatóan gazdálkodó térségi csomóponttá válik, elsősorban értékteremtő foglalkoztatást biztosító gazdasági szerkezettel, javuló gazdasági mutatókkal, ahol növekszik a foglalkoztatás és megkezdődik a társadalmi felzárkózás.

Átfogó célok 2020-ig

A megye 2030-as jövőképét a 2014-2020-as időszakra vonatkozóan megfogalmazott specifikus és területi célok megvalósulásával kívánjuk elérni.

Programozás

A helyzetfeltárás, és az az alapján elkészített helyzetértékelés alapozza meg a megyei koncepció programozási szintjét.

Munkánk tehát a jövőbeli célok megfogalmazásával nem ért véget, a következő munkafázis azon részletes programok elkészítése, melyek a célok megvalósulását elősegítik.

Készült: Pécs, 2013. január 31.

Tiffán Zsolt
elnök
Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése

1 Baranya megye társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének elemzése

1.1 Baranya megye külső környezetének vizsgálata

1.1.1. A megye fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten

Baranya megye társadalmi helyzete

Baranya megye a Dunántúl déli részén helyezkedik el, az ország legdélebbi fekvésű, egyben határmenti megyéje. A megyét északi, észak-keleti irányból Tolna, nyugati, észak-nyugati irányból Somogy, keletről Bács-Kiskun megye határolja, délről a szomszédos Horvátországgal határos.

A megyét a jelen dokumentum készítésekor **kilenc kistérség** alkotja, míg a Kormány 218/2012. (VIII.13.) rendelete alapján **tíz járás** került lehatárolásra, melyek az alábbiak: Komlói, Mohácsi, Pécsi, Pécsváradi, Hegyháti (Sásdi), Sellyei, Siklói, Szentlőrinci, Szigetvári és Bólyi járások. A járási szinten működő egységes hivatalok 2013. január 1-én kezdték meg működésüket.

Az elemzés továbbra is a kistérségi szerkezeten alapul, lévén, hogy ebben állnak rendelkezésre az adatsorok.

Baranya **megye területe** 4 430 km², amely az ország területének 4,76%-át teszi ki, ez alapján az ország közepes méretű megyéi közé tartozik. Baranya megye **lakónépessége** 2012. január 1-én 388 907 fő volt, ez az ország népességének 3,9%-a.

A **megye településszerkezete** kedvezőtlen, arra egyrészt a városhálózat fejletlensége, másrészt az 500 fő alatti népességszámú aprófalvak és kistelepülések nagy aránya jellemző. A megye városai Pécs, Mohács, Komló kivételével kisvárosok, az aprófalvas településszerkezetet pedig rendszerint kedvezőtlen gazdaságföldrajzi környezetben találjuk. Baranyában a községek közel 70%-a 500 lakos alatti apró- és törpefalva. A megye városai között is dominálnak a kisebb méretű települések. A lakónépességüket veszített, kedvező táji környezetben lévő törpefalvak közül néhány – nagyrészt új funkciókkal – üdülőfaluként él tovább (pl. Püspökszentlászló).

Baranya megye **népesedési viszonyai** az országos átlagnál kedvezőtlenebbül alakulnak, melyben alapvető szerep jut a térség aprófalvas településszerkezetének. Az ország Európai Unió csatlakozása óta is folyamatosan csökken a megye lakóinak száma, mely 1994 és 2012 között 13 353 fővel zsugorodott. A megyében az élve születők számának csökkenése és a lakosság elvándorlásának eredményeképpen a népességfogyás az országos átlagot meghaladó. Az elvándorlás mértéke elsősorban a gazdasági válság hatásaként különösen 2010 és 2011 években emelkedett jelentősen a korábbi időszakhoz képest, melyben egyértelmű szerepet játszott a korábban is jellemző, a munkahelyek - különösen a magasabb képzettséget igénylő munkahelyek – alacsony száma (agyelszívás), de ez a tendencia napjainkra elérte a feldolgozó ipar és a szolgáltatói szféra felsőfokú végzettséget nem igénylő foglalkoztatotti körét is.

A népességfogyás üteme az aprófalvas területeken különösen magas. E tekintetben is a legrosszabb helyzetben két kistérség (Sellyei és Sásdi kistérség) van, ahol az ezer lakosra jutó

elvándorlási különbözet országos viszonylatban a legmagasabb. További, az országos és Európai Unió trendekkel megegyező tendencia a megye fokozott öregedése. A növekvő átlagos életkor a korábban már említett alacsony születésszámmal párosulva a korstruktúra jelentős átalakulását, a megye fokozott öregedését okozza.

A térség három legjellemzőbb **nemzeti illetve etnikai kisebbsége** a német, a horvát és a cigány. Országos összehasonlításban ez utóbbi az Észak-Magyarországi és az Észak-Alföldi régió után a Dél-Dunántúlon a legmagasabb. A Magyarországon élő németek 16%-a, a horvátok 23%-a, a cigányok 7%-a él a megyében¹. Legmagasabb a nemzetiségi népesség aránya a Mohácsi (26%) és a Pécsváradi (23%) kistérségekben, elsősorban a német nemzetiségű népesség jelenlétének köszönhetően. A cigány lakosság a megye tekintetében főleg az Ormánság falvaiban koncentrálódik.

Egyértelmű összefüggés mutatkozik a megyén belüli **fejlettségi különbségek** és annak településszerkezete között. A városok térsége, különösképp a megyeszékhely fejlődésével éles ellentétben állnak a Dráva-mentén tömbben sorakozó, valamint a megye belső határain elhelyezkedő elmaradott kistérségek. A 2007-ben elfogadott szabályozás (311/2007 Kormányrendelet) szerint a megye 9 kistérsége közül 8 hátrányos helyzetű, közülük pedig 3 a leghátrányosabb helyzetűek csoportjába tartozik. Ez azt jelenti, hogy a pécsi kistérségtől eltekintve a megye lakossága hátrányos helyzetű térségben él (52%), ezen belül a leghátrányosabb helyzetű térségekben él a népesség közel 14%-a. A megye vidékies, **aprófalvas térségeinek leszakadására** megtett kísérletek az elmúlt időszakban nem hoztak érdemi eredményt. A problémával különösen érintett Ormánságot, valamint a Hegyháti térséget ma is magas munkanélküliség, alacsony foglalkoztatottság, elvándorlás jellemzi. A probléma orvoslása csak komplexen, az aprófalvak gazdasági létalapját biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztésével, adott esetben célzott, a térség adottságaira épülő programokkal lehetséges (pl. az Ős-Dráva program keretében komplex víz- és tájgazdálkodási rendszer kiépítése).

A **foglalkoztatottak arányát** összehasonlítva az Európai Unióra vonatkozó és az országos adatokkal kijelenthető, hogy a megye foglalkoztatási rátája alacsony (EU27: 64,3%, Magyarország: 55,8%, Baranya megye: 48,0% a munkaképes-korú lakosságra vetítve 2011-ben). A munkanélküliségi rátát tekintve a megye helyzete kedvezőtlenebb az országos értéknél, és alatta marad az Európai Unió rátájának is (EU27: 9,7%², Magyarország: 11,0%, Baranya megye: 12,4 – 2011-ben).

Foglalkoztatási szempontból a megyén belül jelentős különbségek tapasztalhatóak: míg a megyeszékhelyen a munkanélküliség az országos és EU-s átlag alatt van, addig annak többszöröse pl. az Ormánság területén, bár a 2012-ben elindított közfoglalkoztatási programok javítottak a mutatókon, így a 2012. évi adatok kedvezőbbek a 2011. évi mutatóknál.

Az **egészségügyi szolgáltatások** tekintetében az alapfokú orvosi ellátás vonatkozásában Baranya megye jól ellátott. Az ellátottság területi megoszlása sem mutat jelentős szélsőségeket. A kórházi ellátás tekintetében a megye országos összehasonlításban ugyancsak jó pozícióban van, ahol Pécs, mint klinikai központ szerepe meghatározó. A problémát inkább a hiányszakmák miatt be nem töltött státuszok jelentik. A munkavégzési képesség visszaszerzését elősegítő, annak megtartását támogató ellátási forma a komplex rehabilitációs

---

¹ Forrás: 2011. évi KSH népszámlálás adatai alapján.

² Forrás: KSH Statisztikai tükör 2012/14 szám

szolgáltatások köre. Ezen szolgáltatások rendszere megfelelő módon épült ki a megyében. A prevenciós szemléletet népszerűsítő intézkedések a korábbiaknál szélesebb körben szerepelnek a megye egészségügyi ellátórendszerében. Jelenleg a prevenciós intézkedésekből jellemzően a szűrés az, ami markánsan megjelent a megyében, melyben nagy előrelépést jelentett a Pécssett átadott Szűrő- és Diagnosztikai Központ.

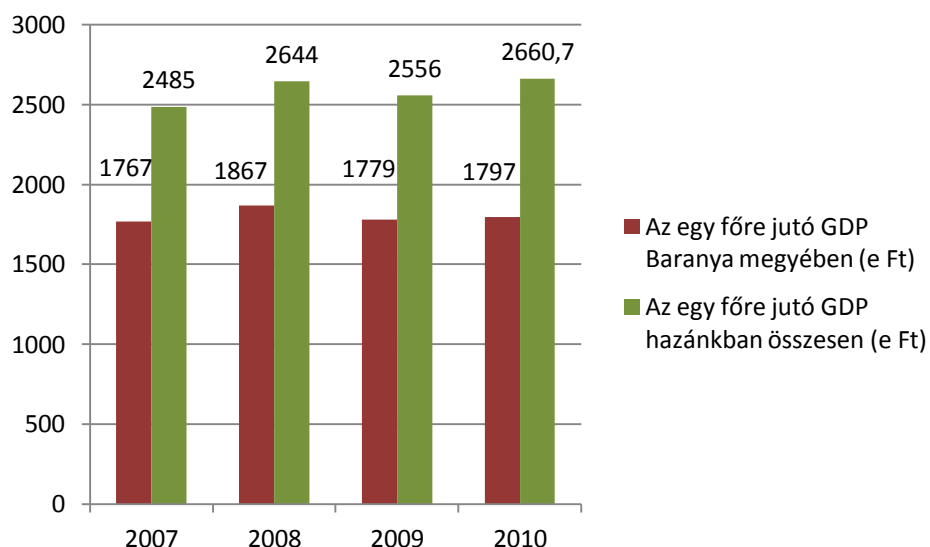
A népesség előregedése, a munkanélküliség megjelenése és tartóssá válása, a jövedelmi viszonyok egyenlőtlensége és számos más tényező következtében a népesség egyre nagyobb része szorul a társadalom segítségére, így a **szociális** intézményrendszer által nyújtott **szolgáltatásokra**. A megyében igen nagyok az ellátottságbeli különbségek a szociális és gyermekjóléti alapszolgáltatásokkal való lefedettséget tekintve. Az étkeztetés és házi segítségnyújtás tekintetében a legkedvezőtlenebb helyzetben az ormánsági és a hegyháti települések vannak.

Magyarország és ezen belül Baranya megye népességének **iskolázottsági szintje** az elmúlt évtizedekben folyamatosan javult. Míg az EU27-ek vonatkozásában 2000 és 2010 között a legalább befejezett középfokú végzettséggel rendelkezők aránya 64,4%-ról 73,4%-ra emelkedett, addig ugyanez az érték Magyarország esetében 69,4%-ról 81,8%-ra nőtt. A megyében a befejezett legmagasabb végzettség tekintetében az országos átlagot meghaladja a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya. A csak 8 osztályos, illetve a 8 osztály alatti végzettségűek aránya is kedvezőbb képet mutat az országosnál, azonban a szakmunkás végzettségűeket tekintve már nem ennyire kedvező a helyzet. A területi differenciáltság e tekintetben is megmutatkozik. A Pécsi kistérség, különösen Pécs mutatói pozitívak, míg az Ormánság, elsősorban a Sellyei kistérség lakossága iskolázottsági mutatói kedvezőtlenek.

Baranya megye gazdasági helyzete

Az **egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP)** adatait tekintve a megye pozíciója 17%-kal romlott az országos átlaghoz képest 1994 és 2010 között. Ezen az évtizedes negatív trenden - noha a dinamikája lassult - a 2004-es Európai Unió csatlakozásunk és az azóta a térségbe érkezett kohéziós források sem tudtak érdemben változtatni. A negatív trendet erősítette az évtized végén kibontakozó gazdasági krízis, melynek tovagyűrűző és elhúzódó hatására jelentős létszámú munkaerőt foglalkoztató cégek is elhagyták a megyét.

Magyarország bruttó hazai termékének egy főre jutó összege 2008-ban javulást mutatott a 2007. évhez képest, majd egy újabb visszaesést követően 2009-ben alig érte el a 2007. évi szintet. 2010-ben már majdnem elérte az egy főre jutó 1,8 millió Ft-ot, de a 2008. évi szintet meg sem közelítette. A hazai össztermék egy főre jutó értéke 2009-ben szintén visszaesést produkált, majd 2010-ben közel elérte a 2008. évi szintet. Összességében elmondható, hogy a megye egy főre jutó GDP-je jelentősen elmarad a hazai össztermék egy főre jutó összegétől, amely jól mutatja a megye jelenlegi gazdasági helyzetét.

1. ábra: Az egy főre jutó GDP (2007-2010) Forrás: KSH

A rendszerváltást követően – elsősorban a bányászat leépülésével - a **megye gazdasági szerkezete** alapvetően megváltozott. A kormányzati program végrehajtásának hiányában a földrajzilag elzárt területen nem érvényesültek a gazdaság öngyógyító folyamatai, külső táplálás híján megrekedtek, a gazdasági válság hatására újbóli visszaesés kezdődött. Az ipar háttérbe szorulásával párhuzamosan erősödött a szolgáltatási szektor teljesítménye, míg a mezőgazdaság enyhe ingadozásokkal ugyan, de folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. A nehézipar visszaszorulását nem tudta ellensúlyozni a magas hozzáadott értéket előállító ipari ágazatok megjelenése. A megye jelenleg az 1 főre jutó ipari termelés és export tekintetében az utolsó a megyék rangsorában. Az egyes ágazatok értékesítésén belül legnagyobb hányad a gépiparban (60%) került külföldre. A mezőgazdaság aránya a többi megyéhez képest Baranyában továbbra is magasnak mondható, a megyék rangsorában az első harmadban foglal helyet.

Az egyes **gazdasági ágak** által országosan megtermelt hozzáadott értékből is nagyon eltérő a megye részesedése. A mezőgazdaság, vad-, és erdőgazdálkodás, halászat országos teljesítményének 2010-ben több mint 5%-át adta, ami igen kedvező. Hasonlóan jó mutatókkal rendelkezik a megye a közigazgatás (védelem, oktatás, humánegészségügy és szociális ellátás) terén, míg a feldolgozóipar esetében ez az érték csupán 2,2%, az információ és kommunikáció esetében pedig mindössze 1,4%.

Az országban 179 **ipari park** jött létre, amelyek közül 8 található a megyében (Pécssett három, ezen kívül Komlón, Mohácson, Bólyban, Siklóson és Sellyén található ipari park). A parkok közül a 2007-2013 közötti Európai Unió fejlesztési ciklusban mindössze két pécsi, a mohácsi és a bolyi ipari park nyert el fejlesztési támogatást. Vállalkozói **inkubátor** az elmúlt években több helyen is létesült a megyében, de a legtöbb helyen működésük nem éri el az inkubátoroktól elvárható szolgáltatási szintet, holott az induló KKV-k erősítésének egy jelentős eszközévé kellene válniuk.

A **külföldi tőke vonzása** tekintetében Baranya megye a csökkenő részesedésű megyék közé tartozik. A szervezetszámon belül 2010-ben a megye részaránya 1,9% volt, a külföldi tőkeösszege belül nem érte el a 0,5%-ot. Ennek ellenére a külföldi érdekeltségű vállalkozások szerepe a foglalkoztatásban jelentős, a megyében 2010-ben 9215 főt

foglalkoztattak, mely az összes vállalkozás 12%-át tette ki. A Dél-Dunántúl vállalkozásaiban megjelenő külföldi tőkeösszeg 175,5 milliárd forintot tett ki, amelynek 42%-a Baranya megyéhez kötődik.

A **K+F tevékenység** súlya a megye vonatkozásában messze alatta marad a fejlettebb térségek hasonló adatainak. A kutatás-fejlesztés ráfordításai tekintetében érzékelhető leginkább a megye versenyhátránya. A megye részesedése az országos ráfordításokból mindössze 1,84% (2010). Ebben hozhat változást a 2012-ben Pécsen átadott Szentágotthai János Kutatóközpont (Science Building), mely az **egészségipar** és a **környezetipar** kulcsterületei mellett alapot adhat a vállalatokkal folytatott együttműködések kibontakozásának más területeken is. A megyében jelen vannak - különösen a hulladékgazdálkodás területén - a környezettudományi kutatások, ill. a környezeti ipar területén aktív vállalkozások, szervezetek.

Baranya megye jelentős szellemi potenciállal rendelkezik, Pécs kulturális élete kiemelkedő, és a művészeti oktatás teljes vertikuma megtalálható Pécsen. Az aktív kulturális élet keresletet indukál a **kulturális ipar** vállalkozásai számára. Az elmúlt időszakban azonban bebizonyosodott, hogy önmagában a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa (EKF) program eredményeire és a kulturális iparra alapozott fejlődési pálya, - mellyel a megyeszékhelyet országos szinten is azonosítja a közvélemény, és számos szakmai kör is - nem elégséges a gazdaság talpra állítására és a tartós növekedési pálya elérésére.

Baranya megye kulturális és táji-természeti adottságai kedveznek a **turizmus** fejlődésének. A Dél-Dunántúl elsődleges turisztikai magterületei közül kettő is – a Pécs és környéki, valamint a Siklós-Villány-Harkányi – a megye területén található. A legfőbb vonzerő e tekintetben Pécs épített öröksége és UNESCO Világörökség címe, kulturális kínálata, továbbá a harkányi gyógyvíz és a villányi borvidéken kiépült borturisztikai termékek. Mindezek ellenére a kereskedelmi szálláshelyek 2011. évi vendégforgalmát az elmúlt 10 év teljesítéseivel összehasonlítva a legalacsonyabb mutatószámok jellemezték (kivételt képez Orfű és Villány, ahol a mutatók pozitív tendenciára utalnak). A visszaesés elsősorban az egyéb szállástípusokban volt jelentős, míg a forgalom héttizedét képviselő szállodákban csak enyhe forgalom csökkenést regisztráltak. Fontos kiemelni azonban, hogy a 2010-es esztendő a megye, de különösen Pécs mutatóit tekintve torzító hatással bír, mivel az Európa Kulturális Fővárosa program évében jelentős számú turista fordult meg a megyeszékhelyen. Ugyanakkor megállapítható, hogy az EKF év nem hozott a turizmusban érdemi továbbgyűrűző, a korábbi trendeket megfordítani képes hatásokat, noha a szezonális az egyes attrakciók vonatkozásában csökkent.

A **külföldi vendégforgalom szerkezete** átalakulóban van, míg korábban a turisták zömében német nyelvterületről érkeztek, addig mára egyre színesebb a vendégpaletta: 2011-ben elsősorban a skandináv és balti országokból mutatkozott élénk érdeklődés a megye kereskedelmi szálláshelyei iránt.

Baranya megye környezeti helyzete

Baranya megye **környezeti minősége** általában kedvező. Az egykor domináns bányászat (feketekőszén és urán) a múlt század utolsó évtizedeiben fokozatosan visszaszorult a megyében, jelentős gazdasági visszaesést okozva Pécs, Komló, Szászvár térségében, de hatását tekintve gyakorlatilag az egész megyére kiterjedően. Ugyanakkor a világ energia- és nyersanyag éhségének köszönhetően a mélyben húzódó ásványi anyagok hasznosítása

korszerűbb, gazdaságosabb és nem utolsó sorban a környezetet kevésbé terhelő megoldásokkal újból előtérbe kerülhet. A hegységek fő tömegét alkotó mészkő cementgyártásra alkalmas. Komlón andezit, míg a dombvidékeken agyag, a Dráva mentén kavics és homok található nagy mennyiségben. A terület felszíni és felszín alatti vizekben, illetve hévízforrásokban gazdag, jelentős vízmennyiséget a Duna és a Dráva szállít.

A tájegység fontos **természeti értékeit** jelentik az itt található országos és helyi jelentőségű védett természeti területek. A legjelentősebb a több mint 49 ezer hektárra kiterjedő Duna-Dráva Nemzeti Park. A megyét a védett természeti területek mellett a nemzetközileg is híres gyógy- és termálvizek, illetve a kiemelkedően fontos történelmi-építészeti emlékek is gazdagítják.

A megye a **légszennyezettség**, valamint a közlekedésből származó zajhatások tekintetében a környezeti ártalmak által kevésbé veszélyeztetett területek közé tartozik. A nagy forgalmú közutak közvetlen környezetének és a nagyobb települések - különösen Pécs (szálló por) - levegőjének szennyezettségét a gépjárművekből származó kibocsátások növelik, míg a rurális térségekben a mezőgazdasági eredetű porterhelés mutat időszakosan magas értéket.

Környezeti kármentesítést igénylő károsodás elsősorban a barnamezős területeken, a felhagyott ipari és katonai létesítmények területén jellemző. A legkiterjedtebb barnaövezetek a korábbi bányászati tevékenységekhez kapcsolhatók. A használaton kívüli iparterületek jellemzően a városokban koncentrálódnak.

A megye településeinek **vezetékes ivóvízzel** való ellátottsága 97,5%. Az országos átlag felett fordul elő kifogásolt vízminőség, elsősorban a kémiai komponensek miatt (főként arzén, mangán, ammónium, vas). Az ivóvízkészletek hosszú távú biztosítását szolgálva a régióban a Dráva mentén került kijelölésre a távlati vízbázisok védelmére 11 olyan terület, amelyek biztonságba helyezése – részben az Európai Unió forrásaiból hazai társfinanszírozással a Környezetvédelem- és Energetika Operatív Program (KEOP) keretében - megtörtént.

A **szennyvízkezelés és- tisztítás** területén a megye települési szinten, országos viszonylatban – jelentős mértékben az aprófalvas településszerkezetnek köszönhetően - elmaradásban van, mely a Sellyei kistérségben a legszembetűnőbb. A csatornahálózattal rendelkező települések aránya 2010-re is csak 23%, ugyanakkor a régió teljes lakásállományhoz viszonyítva a közüzemi szennyvízcsatorna hálózatba kapcsolt lakások aránya már több mint 73%. Ez utóbbi adat jelentős emelkedésében fontos szerepe volt többek között a pécsi ISPA projektnek, mely nagyszámú háztartást kapcsolt be az ellátotti rendszerbe, csaknem teljessé téve a megyeszékhely csatornázottságát.

A megyében a **települési szilárd hulladékok** szervezett elszállítása 2003-ban már teljes körűvé vált. A hulladékok kezelésének kérdéskörével az 1.2.5.7. fejezet foglalkozik.

A megyében **környezeti kockázatként** jelenik meg az ár- és belvíz veszélyeztetettség, amely a domborzati viszonyok miatt az országos átlagnál kisebb mértékben, de potenciális veszélyforrást jelent a nagyobb folyóvizek mentén. A belterületi belvíz veszélyeztetettség körében a csapadékelvezető rendszer kiépítetlensége miatt különösen a szennyvízcsatornával nem rendelkező településeken, utcákban közegészségügyi problémát jelent a szennyvíztároló aknák kiöntése. Ezt a gondot enyhíti – bár ma még minden településre kiterjedően meg nem oldja - a 2007-13 közötti programidőszakban megvalósult és jelenleg is megvalósítás alatt álló szennyvízelvezetési- és vízrendezési pályázatok megvalósítása. A problémát felerősítette az

utóbbi évek szélsőséges időjárása, a kis területeken, rövid idő alatt, nagy mennyiségben lehulló csapadék, mely még a megyeszékhelyen is megoldást kíván.

A **megújuló energiaforrások** közül a térségben a biomassza típusú primer energiaforrások készletei a legnagyobbak (energiaültetvények, bioetanol és biodízel alapanyagok), ahol jelentős nagyságú, biomassza termelésre is alkalmas területek találhatók. Emellett kiválóak a geotermikus adottságok, valamint a napenergia (elsősorban napkollektoros rendszerekkel történő) hasznosításának lehetőségei.

1.1.2. A nagytérségi összefüggések vizsgálata

Baranya megye **országos térszerkezetben elfoglalt helyét** elsősorban déli fekvése és peremhelyzete határozza meg. A vasúti és a közúti hálózat, mely bekapcsolja a megyét az ország vérkeringésébe, egyben korlátja is fejlődésének, mivel mind a nemzetközi jelentőségű Budapest - Dombóvár - Pécs 40. számú vasútvonal, mind a nemrégiben megépült és átadott M6 és M60 autópályák - bár a főváros elérhetőségét nagymértékben javították - jelen állapotukban nem oldották fel a megyeszékhely és a megye zsák jellegét.

Az európai szintű **transzverzális kapcsolatok** hiánya ma is jellemzője a megye közlekedési helyzetének. Ezek jövőbeni oldása alapfeltétele a határon túli területekkel való minél intenzívebb kapcsolatok kialakításának, mely többek között magában hordozza az M6 autópálya magyar-horvát határig történő megépítésének igényét és ezzel a Pécs-Eszék gyorsforgalmi úti kapcsolat megvalósulását. Ehhez kapcsolódóan 2013 év végére várhatóan elkészül a gyorsforgalmi út részét képező Dráva-híd. Az országos jelentőségű egy- és kétszámjegyű főúthálózatból a megyét hét főút érinti, melyek az alábbiak: 6., 56., 57., 58., 66., 67., 611. sz. főutak. Ezek alapján a megye főúti ellátottsága - a jelzett utak minőségi hiátusai mellett és ellenére - jónak mondható, közúti kapcsolata a környező megyeszékhelyekkel kielégítő.

Nemzetközi törzshálózati vasúti fővonalak közül Dombóvár - Pécs – Magyarbóly-országhatár - Eszék vasútvonal szeli át ÉNy-DK irányban a megyét, melynek Dombóvár-Pécs-Pécsbánya Rendező szakasza villamosított. A megfelelő színvonalú átmenő vonalak hiánya nem segíti a térség perifériális helyzetének oldását. Baranya megye vasúthálózatának mellékvonalai közül az elmúlt időszakban több vonalszakaszon a személyszállítás ideiglenesen megszüntetésre került, vagy a személyszállító vonatok számát jelentősen csökkentették, a Pécsvárad-Bátaszék vonalszakaszt pedig felszámolták.

A megye **két vízi úttal** is rendelkezik. A **Duna** nemzetközi hajózó útvonala keleti irányban érinti a megyét. Elsősorban a mohácsi schengeni határkikötő kapcsán az európai vízi út forgalmába kapcsolódik be Baranya megye mind a személy-, mind a teherforgalom terén. Ez a kapcsolatrendszer azonban még meglehetősen alulhasznosított, jelentős tartalékokkal rendelkezik. Jelenleg folyamatban van egy közforgalmú kikötő kiépítésének előkészítése Európai Unió támogatással, mely logisztikai funkciójánál fogva erősítheti a megye gazdasági potenciálját. A megye déli részén Horvátország felé határfolyót képező **Dráva** adottságait tekintve a mainál lényegesen intenzívebb kapcsolatot tenne lehetővé. Ez a kapcsolat válhat szorosabbá Horvátország 2013. évi Európai Unió csatlakozásával.

A megyeszékhely rendelkezik repülőtérrel: **Pécs-Pogány**. Annak személy- és áruforgalomban betöltött szerepét ugyan korlátozza a mindössze 1500 méteres kifutópályája, de alkalmas a

kisgépes (max. 46 tonna leszállósúly korlátig) forgalom lebonyolítására. A repülőtér forgalmát mintegy 70%-ban kisgépek, sporteszközök és sétarepülők teszik ki.

Az **energia nagyrendszerek** között több nemzetközi hálózati elem is érinti a megyét, biztosítva ez által Baranya megye és a megyeszékhely, Pécs bekapcsolását a hazai és a nemzetközi energiahálózatokba. Az elektromos ellátást a Paks-Pécs nagyfeszültségű vezeték biztosítja, és Pécsről Horvátország irányába is van 400 kV-os átviteli hálózati kapcsolat. A szénhidrogén-vezetékek közül egy horvátországi kapcsolat és ezen felül három országos összeköttetés kapcsolja be a megyét a hazai és a nemzetközi rendszerbe.

Pécs - mint a Dunántúl legnagyobb városa - nem csak a megye székhelye, de egyben régióközpont, mely országos szerepkörökkel rendelkezik, vonzása a megye, sőt a régióhatáron is túlmutat, bizonyos téren országos, illetve elhelyezkedésénél fogva a határmenti horvát és vajdasági területekre is kiterjed. Pécs országos vonzása elsősorban felsőoktatási szerepkörében teljesedik ki. Európa Kulturális Fővárosaként a nemzetközi kapcsolatai is erősödtek, a város az európai kulturális piac, és programkínálat jegyzett szereplőjévé vált.

Baranya **külkapcsolatai** szerteágazóak. 2006-os felmérés alapján a baranyai települések 1/3-a aktív nemzetközi kapcsolatokról számolt be. A legtöbb baranyai település három-négy külföldi kapcsolattal is rendelkezett. A legtöbb településnek van németországi, ill. ausztriai kapcsolata, második helyen az erdélyi kapcsolatok, harmadik helyen a szerb és horvát kapcsolatok állnak. A települések szlovák, olasz, spanyol, dán, finn kapcsolatokkal is rendelkeznek, melyeket együttműködési megállapodásokban is rögzítettek. A közép-kelet-európai térségen túl mediterrán, skandináv, brit, és kínai kétoldalú kapcsolatokkal is rendelkezik a megye.

A Megyei Önkormányzat nemzetközi kapcsolatokkal összefüggő tevékenysége tizenegy megyére/régióra/tartományra terjed ki az alábbiak szerint:

- Steiermark tartomány (Ausztria)
- Rems-Murr járás (Németország)
- Olomouc régió (Cseh Köztársaság)
- Zadar megye (Horvátország)
- Eszék-Baranya megye (Horvátország)
- Latina megye (Olaszország)
- Zhejiang tartomány (Kínai Népköztársaság)
- Észak megye (Franciaország)
- Devon megye (Egyesült Királyság)
- Kovászna megye (Románia)
- Päijät Häme régió (Finnország)

A megye az alábbi szervezetek munkájában vesz részt: Duna Menti Tartományok Munkaközössége, Európai Régiók Gyűlése, Európai Bortermelő Régiók Gyűlése.

A külkapcsolatok terén legfontosabb a szomszédos horvát határmenti területekkel való együttműködés, de kiemelt szerep jut a stájerországi kapcsolatnak is. A Baranya Megyei Önkormányzat Eszék-Baranya megyével való együttműködésének alapja a Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program pályázata. A megye képviselteti magát a közös Monitoring Bizottságban. Kiemelt jelentőséggel bír egy Eszék-Baranya megyével közös, jogi személyiséggel bíró, és ezáltal pénzügyi forrásokra pályázni képes nemzetközi együttműködés, egy ún. Európai Területi Társulás létrehozása, melynek

célja a határ menti együttműködés aktivizálása és elmélyítése, továbbá a rendelkezésre álló – elsősorban uniós – pénzeszközök minél hatékonyabb igénybevétele.

Az önkormányzat közel két évtizede vesz részt különböző nemzetközi szervezetek tevékenységében is, amelyek korábban nagyban hozzájárultak Baranya európai kapcsolatainak erősítéséhez.

1.2 A megye adottságainak, belső erőforrásainak elemzése³

1.2.1 Természeti adottságok, természeti erőforrások és a környezet állapotának elemzése

1.2.1.1 Éghajlat

Baranya az ország legdélibb fekvésű, ezáltal legmelegebb éghajlatú megyéje. Itt érik el leghamarabb az országot a délről érkező mediterrán légtömegek, ami az átlagosnál magasabb évi középhőmérsékletben és napsütéses órák számában mutatkozik meg. Az éves csapadékmennyiség az atlanti hatások – kismértékű - érvényesülésének köszönhetően az országos átlagot némileg meghaladja, de különösen a megye déli és keleti részén országos átlag körüli csapadékmennyiség jellemző. A **megye éghajlata** korántsem mutat teljesen egységes képet, Ny-ÉNy-ról K-i, DK-i irányban a csapadékmennyiség csökken és az éghajlat szárazabbá, naposabbá válik, az évi átlagos középhőmérséklet emelkedik. A megyében meglévő magasságkülönbség szintén éghajlatot befolyásoló tényező.

A legmagasabb **éves csapadék**összeggel a Mecsek legmagasabb régiói rendelkeznek, ahol 720-760mm, a csúcsok térségében 780mm az éves csapadékmennyiség. A megye északi felében, hozzávetőleg a Mecsek vonalától É-ra mérsékelt meleg, mérsékelt nedves éghajlat az uralkodó 680-730mm közötti éves csapadékmennyiséggel. A megye legcsapadékosabb területei a magasabb dombsági, középhegységi térszín mellett az uralkodó, jellemzően ÉNy-i szeleknek is köszönhetik viszonylagos csapadékbőségüket. Az évi átlagos középhőmérséklet 10⁰C körül alakul. A megye déli felében is a mérsékelt meleg, mérsékelt nedves éghajlat jellemző, amely DK-en egyre inkább meleg és száraz jelleget ölt. A jellemző csapadékmennyiség 620-670 mm közötti, amely a Mohácsi sík területén már csak 600-620mm. A hőmérséklet 10,5-10,8⁰C között jellemző, amely Nyugatról Kelet felé növekszik. A napsütéses órák száma a megyén belül Délen és Dél-keleten a legmagasabb.

1.2.1.2 Geológia, domborzat, táj jellemzői

Geológia

Baranya megye területének **geológiai adottságai** rendkívüli változatosságot mutatnak. A földtani fejlődés menet összetettsége, az erős szerkezeti tagoltság következményeként területe geológiai értelemben erősen heterogén, földtani jellegükben alaposan elütő tájak helyezkednek el egymás szomszédságában.

A geológiai fejlődés változatosságát jól jelzi, hogy a felszínen vagy felszín közelében paleozóos gránit, illetve homokkő, triász, jura és kréta kori mészkövek, tengeri üledékek,

---

³ Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terve – Megalapozó Munkarészek 2011.

pliocén kori hegyláb felszínek, folyóvizekhez köthető medencefeltöltések, fiatal, nagy vastagságot elérő löszös üledékek, továbbá a gazdag karsztos formakincs egyaránt megtalálható.

A megye területét legnagyobb részben elfoglaló Baranyai dombvidék középidői alapkőzeteire folyóvízi üledékek, majd pleisztocén lösz települt. Törésszerű szerkezet jellemzi a dombvidék alapkőzetét, ahogyan a Mecsek mészkő tömbjeit is. Ez utóbbiak a függőleges irányú mozgások következtében kialakult sasbércek sorozatát alkotják. A megye déli és dél-keleti tájainak fejlődésmenetében a folyóvízi akkumuláció és a pleisztocén löszlerakódás tölt be meghatározó szerepet.

Domborzat

Összetett szerkezeti adottságaiból, változatos fejlődésmenetéből adódóan, illetve a felszínalakító tényezők máig ható munkája eredményeképpen a **domborzati viszonyok** nagyfokú változatossága jellemzi a megye területének túlnyomó részét. Ortográfiai viszonyainak alakításában a szerkezeti meghatározottság, a litológiai viszonyok, a folyóvizek kisebb mértékben eróziós, nagyobb részt akkumulációs tevékenysége és nagy területeket érintve a periglaciális folyamatok, kiváltképp a löszképződés játszották a fő szerepet. Kis területen gazdag felszíni és felszín alatti karsztjelenségek is gazdagítják a felszínt.

A középhegységi és a dombsági felszínek esetében a **domborzat uralkodó jellegét** a szerkezeti mozgások nyomán kialakult törések mentén feldarabolódott, és különböző mértékben kiemelt elemek határozzák meg. A folyóvizek eróziós és akkumulációs tevékenysége és a periglaciális löszképződés formálta tovább és alakította ki a domborzat mai képét. A megye déli és keleti tökéletes sík felszínein a folyóvízi feltöltés és a lösz lerakódás több 10 méter vastagságú összleteket alkotott.

Az **átlagos tengerszint feletti magasság szerinti tagolódás** alapján a megyében jól elkülöníthető térszínek határolhatók el, s ezek egyben sajátos domborzati típusokat is jelentenek. A megye közepén, K-Ny-i irányban húzódó Mecsek hegység a legnagyobb átlagmagasságú, tagolt középhegységi térszín. A Mecsek, több 600 m magasságot meghaladó és megközelítő csúccsal (Zengő 682 m, Tubes 611 m, Jakab-hegy 592 m), a megye legnagyobb átlagmagasságú térszíne, amelyen néhol jelentős magasságkülönbségek is előfordulnak. A Dráva menti síkság és a Duna menti síkság tökéletesen sík felszíne fekszik legalacsonyabban (84 -120 m), míg a Zselic, a Völgyesség és a Baranyai-hegyhát 200-300 m átlagos magasságú, szerkezeti törésekkel szabdaltnak erősen tagolt dombsági felszíne, illetve a Dél-Baranyai-dombság 130-250 m átlagmagasságú, inkább hullámos dombsági térszíne foglalja el a megye területének hozzávetőleg a felét. A Villányi-hegység legmagasabb csúcsai 400 m fölé emelkednek ugyan (Szársomlyó 442 m, Tenkes 408m), de a hegység átlagmagassága 300 m alatti. Ez az ország legdélebbi fekvésű hegysége, amely a Dél-Baranyai-dombságból emelkedik ki, és viszonylag meredeken ereszkedik le a Dráva-menti sík irányába.

Táj jellemzői

Az ország tájföldrajzi beosztása szerint Baranya megye területe a **Dunántúli-dombság** területén helyezkedik el. Középtáji szinten a megye területének legnagyobb része a Mecsek és a Baranyai dombság, illetve a Dráva menti síkság része. Baranya megye természeti földrajzi,

tájföldrajzi rendkívüli összetettsége a kistájak szintjén mutatkozik meg igazán, amit jól mutat, hogy a területét összesen 15 kistáj érinti részben vagy teljes egészében.

A megye déli, határmenti szegélyén a **Dráva-sík** húzódik, a megye déli harmada sík felszín, amelyet délen a Dráva, Keleten a Duna szegélyez. A megye igazi középhegysége a **Mecsek**, amely a kelet-nyugati irányban húzódik a megye középső részén. A **Villányi-hegység** jóval kisebb területű és átlagmagassága is elmarad a Mecseké mögött. A két hegység között szelíd dombsági és sík felszín a **Baranyai-dombság** és a **Fekete-víz** síkja, továbbá a **Pécsi-síkság** helyezkedik el. A Mecsek vonalától északra jóval tagoltabb dombvidéki arculatú táj húzódik, melynek főbb részei a **Zselic**, a **Baranyai-hegyhát**, a **Völgység** és a **Geresdi-dombság**.

A megye kistájai között a sztyepp jellegű tökéletes síkságoktól és az ártéri erdőktől a tagolt dombsági felszíneken át a zárt erdőkkel borított középhegységig számos tájkarakter előfordul. A Mecsek vonalától délre a szubmediterrán jegyek is előfordulnak.

A megye északi részét a **Völgység** foglalja el. A táj jellege itt erősen felszabdalt dombsági, a völgyekben sűrű vízhálózattal, melynek fő levezetője a Völgységi-patak. A megyébe benyúlik a kistáj középpontját jelentő **Bonyhádi-medence** egy része is. Az átlagmagasság 250-280 m közötti, amely Észak felé, a megyehatár irányába növekszik. A Völgységben kiváló mezőgazdasági potenciált jelentő jó termőképességű talajok vannak. Az erdőterületeken kívül a rétek és a szántók foglalnak el nagy területeket. A Völgységtől Nyugatra a **Zselic** helyezkedik el, amely szintén tektonikus törések mentén sűrűn feldarabolt szerkezetű, ezért élénk morfológiájú dombsági táj képét nyújtja. Legmagasabb térszíne az ÉK-Zselic. Jellegzetes lépcsős lepusztulásszintek, illetve löszformák teszik változatossá. A megye északi harmadát elfoglaló dombsági tájhoz képest is kiemelkedik a tőle Délre elhelyezkedő **Mecsek-hegység**, amely mintegy választóvonalat jelent a tagoltabb északi dombsági táj és a megye déli felét elfoglaló síkvidék között.

Baranya megye legmagasabb térszínű, középhegységi területe a túlnyomóan homokkőből és mészkőből felépülő **Mecsek-hegység**, amelyet törésekkel, karsztformákkal tagolt felszíne, szubmediterrán éghajlati jellege, összefüggő (közel 70%-os) erdőségei tesznek tájképileg gazdaggá. A Mecsek-hegység az északról határoló dombvidékből enyhe lejtők átmenetével emelkedik ki, a déli oldalán meredeken törik le. Környezetétől mind geológiájában, mind arculatában elüt. A töréses szerkezetét ma már elegyengetett felszín jellemzi. Ny-i részén a sajátos denudációs formák képződtek (Babás szerkövek) a permii homokkőben. A Keleti-Mecsek mészkőfelszínét karsztjelenségek sora teszi változatossá. A hegységben számos völgyhát, csuszamlás (Melegmány, Orfű) figyelhető meg. A hegység magas erdősültsége mellett szántók, gyümölcsösök és főként a Keleti-Mecsekben szőlők jelentik az uralkodó területhasználatot.

A Mecsek meredek déli letörése a kis alapterületű **Pécsi-medencével** érintkezik. A medence fiatal süllyedék, amelyet a Pécsi-víz és a Mecsekből lefutó patakok töltöttek fel hordalékkal, ennek köszönheti sík felszínét. Egy részét a megyeszékhely, Pécs foglalja el. Délebbre egészen a Villányi-hegységig húzódik a megye legnagyobb kiterjedésű kistája, a Baranyai-dombság.

A Mecsek és a Villányi-hegység között elterülő vidék alacsony átlagmagasságú, kevésbé tagolt dombsági, illetve sík felszínű. A tájképet uralja a Mecsek illetve a Villányi-hegység impozáns látványa. A dombság területén sűrű településhálózat alakult ki, 100 körüli település

helyezkedik el. K-Ny-i irányban szeli át az M60 autópálya. A táj – jó talajadottságainak köszönhetően – szántóként hasznosul.

A **Villányi-hegység** egyedülálló felépítésű terület az országban, a hegység fő tömege pikkelyszerűen egymásra torlódott rétegekből áll. Felszíne ma már elegyengetett, bár építőközeete mészkő, de karsztos formakincs nem alakult ki. A hegység nyugati része lösszel fedett sasbércek sorozata Túronytól Nyugatra. Túrony és Villány között egységes fennsík található. A hegység legimpozánsabb része a tájat messziről uraló Szársomlyó, amely meredeken emelkedik ki környezetéből. A mészkőbányászat nyomai tájsebként nyomják rá bélyegüket a hegység délkeleti részére. A táj arculatához szorosan hozzá tartoznak a hegység szőlőültetvényei. A kis alapterületű hegyvidéket szubmediterrán éghajlata és déli kitettségű lejtői emelték az ország legfontosabb borvidékeinek sorába. Aprófalvainak mindegyikében kiemelt jelentőségű a szőlőtermesztés és borászat. A borturizmus mellett Harkány fürdője és Siklós látnivalói teszik a megye kiemelt turisztikai célpontjává.

A megye déli szegélyét a Drávát kísérő és egészen a Dunáig húzódó és a Mohácsi-szigeten folytatódó **síkvidék** alkotja. A Dráva-sík tökéletes sík felszínét jellemzően legelők és szántók borítják, amelyet facsoportok szakítanak csak meg. A Drávát és a Dunát partmenti galériaerdők kísérik. Vízhálózata gazdag. Ez a megye periférikus térsége, ahonnan a főközlekedési útvonalak hiányoznak. Aprófalvas településszerkezet jellemzi, társadalmi, gazdasági problémákkal terhes leszakadó térség.

1.2.1.3 Talajtan, a termőföldek területnagyságának és mennyiségének alakulása

Talajtan

A megye területének talajviszonyaira a változatos talajtípusok elterjedése jellemző. A talajképző tényezők, így az alapkőzet típusa, a domborzati jelleg, a lejtőviszonyok és kitettség, az éghajlati adottságok, vízháztartás jellege, a természetes és részben a termesztett növényzet típusai kis területen is nagyfokú változatossággal bírnak, s ennek következtében a genetikai talajtípusok sokszínűsége alakulhatott ki.

A nagyobb domborzati tagoltság és az ezzel járó változatosabb mikroklíma miatt a Zselicre és a Dél-Baranyai dombságra egyaránt jellemző, hogy a magasabb térszíneiken az **agyagbemosódásos barna erdőtalajok** az uralkodóak, de a felszín alacsonyodásával és a csapadékmennyiség csökkenésével fokozatosan a barnaföldek, csernozjom barna erdőtalajok válnak jellemzővé. A patakvölgyekben megjelennek a réttalajok.

A **Mecsekben** a grániton és homokkövön a Ny-i Mecsekben az agyagbemosódásos barna erdőtalajok a legelterjedtebbek, melyek nagy vízraktározó képességűek. A vörös homokkövön podzolos erdőtalajok is kialakultak. A mészkő dominanciája jellemezte K-i Mecsekben a rendzina az uralkodó talajtípus. A Villányi-hegységben is a rendzina foglalja el a legnagyobb területet, a hegységperemeken barnaföldek, csernozjom barna erdőtalajok alakultak ki. A Mohácsi-sík területén terjedtek el leginkább a réti csernozjomok és az öntéstalajok. A **Dráva** mellékén a réti öntéstalaj az uralkodó, a Fekete-víz síkján a réti öntések mellett a réti talajok a legelterjedtebbek, de az erdei talajok is megjelennek.

A megye talajadottságai a dombságokban és a középhegységekben elsősorban az erdőgazdálkodásnak, a szántóknak és a szőlőtermesztésnek kedveznek.

A termőföldek területnagyságának és mennyiségének alakulása

Baranya megye mező- és erdőgazdasági területei együttesen a megye terület-felhasználásának döntő részét teszik ki (83%). A **mezőgazdasági területek** túlnyomó többsége szántó művelési ágban van hasznosítva (a mezőgazdasági területek több mint 88 %-ban szántóterület), lényegesen meghaladva az országos átlagot (80%).

Művelési ág	2000	2005	2010	2011	2012
Szántó	221,0	227,5	226,0	227,8	225,6
Konyhakert	3,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Gyümölcsös	1,7	1,3	1,1	1,4	1,4
Szőlő	4,1	4,1	4,3	4,3	4,3
Gyep	32,4	30,4	25,5	18,6	18,6
Mezőgazdasági terület	262,7	265,8	258,9	254,6	254,4
Erdő	103,8	107,8	111,1	111,2	111,2
Nádas	1,0	1,6	0,9	0,9	0,9
Halastó	0,9	1,5	1,6	1,6	1,6
Termőterület	368,4	376,7	372,5	368,3	366,1
Művelés alól kivett terület	75,0	62,6	66,8	72,5	72,2
Összesen	443,4	439,2	439,3	440,9	438,5

1. táblázat Baranya megye földterületi megoszlása művelési ág szerint (2000-2012) (ezer ha) Forrás: KSH

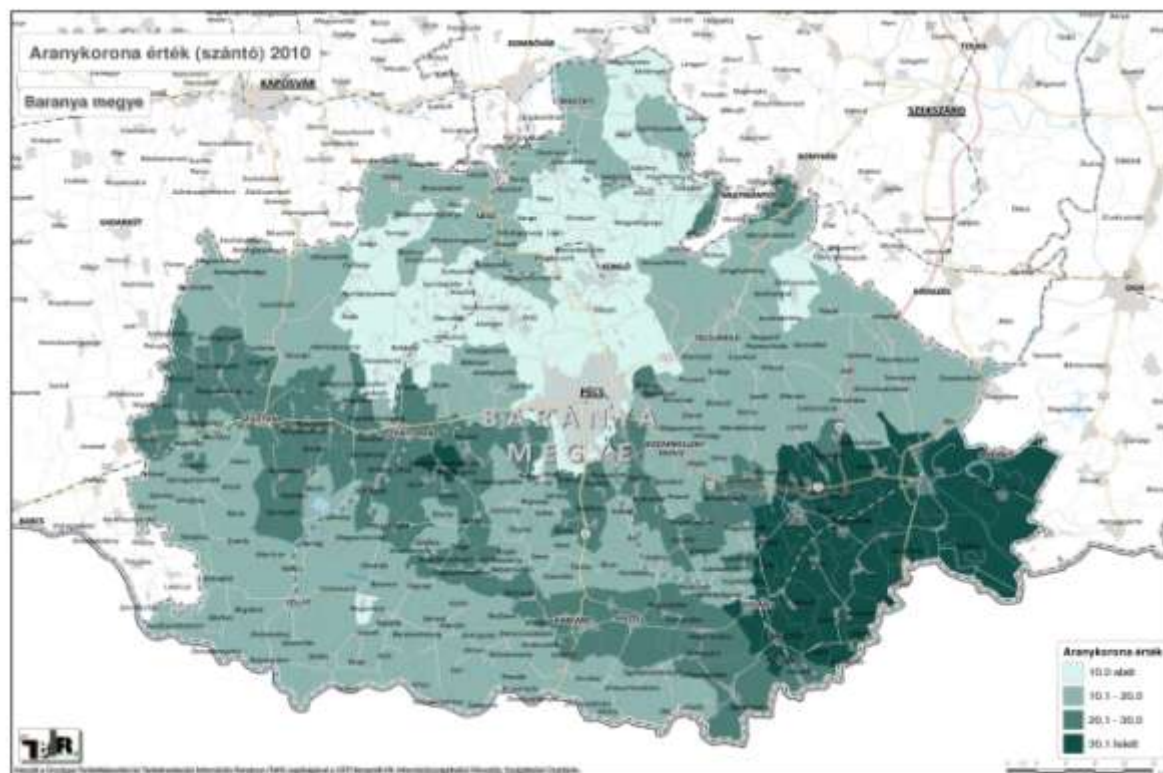
A fenti adatok időbeli változását vizsgálva megállapítható, hogy a mezőgazdasági területek mérete 2000 óta csökken a megyében, ugyanakkor az erdők és a halastavak területe fokozatosan bővül. A gyümölcsösök és a konyhakertek esetében csökkenő tendencia figyelhető meg, mezőgazdasági területhez viszonyított alacsony arányuk megközelíti az országos átlagot.

A **művelési ágak** között a legerősebb csökkenést a gyepek (közel 13,8 e ha – 42,6%), a legerősebb növekedést az erdők (+ 7,1 %) mutatták (növekménye mintegy 7,4 ha).

A **megye erdősültsége** jelentős, az összterület 25,4 %-a (111,2 e ha), amely meghaladja az országos értéket (21 %). Az ország erdőterületének mintegy 5,8%-a van a megyében. Az erdőállomány eloszlása kistájanként igen változó, jelentősebb erdőállománnyal a hegyvidéki és magasabb dombvidéki fekvésű területek rendelkeznek (a Mecsek, Zselic, Geresd-dombság, Baranyai-hegyhát), ahol az 50% feletti erdősültség sem ritka.

A megye területileg domináns szántóföldi kultúrái mellett jelentős a **szőlészeti-borászati** ágazat, az ország minőségi bortermő vidékei közül a Dél-Dunántúli Borrégióhoz tartozó Pécsi és Villányi Borvidék teljes területe a megyében található. A Mecsek- és Villányi-hegység déli lejtőinek, illetve a Zselic dél-keleti lankáinak éghajlati és talajadottsága igen kedvező feltételeket biztosít a magas színvonalú szőlőtermesztéshez. A megyében a szőlők területének mértéke 2000 óta enyhe növekedést mutat, a mezőgazdasági terület 1,7 %-át foglalják el.

3. ábra: Aranykorona érték (szántó) 2010 Forrás: TelR

Összegzésként megállapítható, hogy a megye területhasználatában ugyan legnagyobb a mezőgazdasági művelési ágak aránya, de összességében inkább **vegyes mező- és erdőgazdasági térségnek** tekinthető, a mezőgazdasági tájhasználat dominanciája mellett az országos átlagnál jelentősebb szerepe van az erdőgazdaságnak. A mezőgazdasági termelés szempontjából relatíve jó minőségű, termékeny talajok a megye D-i, DK-i részét uralják.

1.2.1.4 Vízrajz, felszíni és felszín alatti vízkészletek, vizek kártételei által jelentett kockázatok, vízkárelhárítás

Vízrajz

Baranya megye területének vizeit szállító vízfolyások három vízgyűjtőhöz tartoznak. Közülük a Duna és a Dráva a megye peremén folyik, a Kapos nem érinti a megyét. A Mecsek a megye fő vízválasztója, tőle É-ra a Kapos, D-re a Dráva, illetve a Duna a vizek befogadója. A megye fontosabb folyóvizei a **Duna és a Dráva**. A **Dunába** ömlő jelentősebb vízfolyások: Karasica, Vasas-Belvárdi-vízfolyás, Villány-Pogányi-vízfolyás, Csele-patak, Borza. A **Drávába** ömlő jelentősebb vízfolyások: Fekete-víz, Gyöngyös, Okor, Almás-patak, Bükkösdi-víz, Pécsi-víz, Korcsina. A **Kaposba** ömlő jelentősebb vízfolyások: Baranya-csatorna, Völgységi-patak.

A **Mecsekben és a tőle északra eső dombsági területeken** a pozitív vízmérleg, a felszín nagyfokú szerkezeti tagoltsága, illetve a talajok nagy részének rossz vízgazdálkodása együttesen eredményezik, hogy a lefolyásviszonyok relatíve kedvezőek és a táj vízhálózatát a nagy vízfolyássűrűség, és relatíve magas vízhozamok jellemzik.

A **déli, síkvidéki tájak** szárazabb éghajlata és a sík felszín kevésbé sűrű vízhálózatot eredményezett. A megye déli részén a folyómedrek irányultsága a nagyszerkezeti

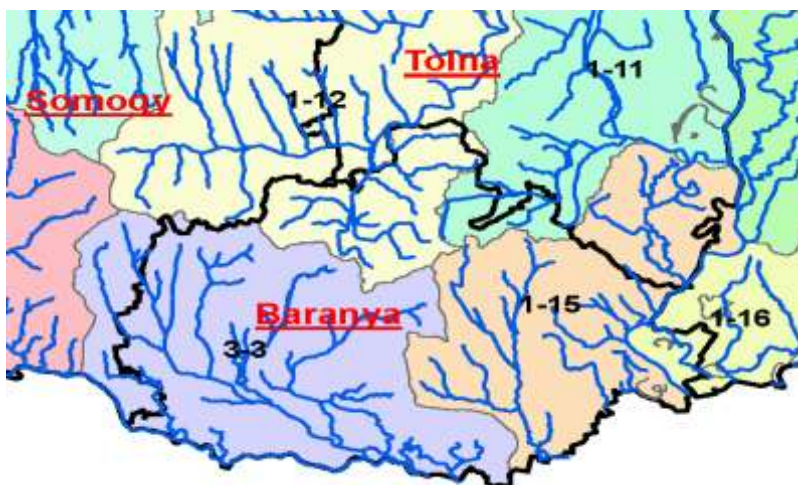
lejtésviszonyok következtében uralkodóan ÉNy-DK-i, a Mecsektől É-ra erős szerkezeti tagoltságot tükrözi.

A Duna **vízjárására** a kora tavaszi hóolvadás nyomán fellépő ár, és a május-júniusban levonuló zöldár mellett a kora őszi és téli alacsony vizek jellemzők. A Dráva vízjárása érdekesen alakul, mivel a hazai csapadékmaximumok és hóolvadások kiváltotta kora tavaszi és őszi árhullám mellett kora nyári árhullám is levonul a felső szakasz magasabb régióiban bekövetkező hóolvadás nyomán. A mediterrán hatásra határozott őszi árhullám is jellemzi a folyót, amit a megyét érintő szakaszon október-novemberi magas vízállások jeleznek. A megye kisvízfolyásainak vízjárását a hóolvadás és a csapadékmennyiség befolyásolja. A tavaszi árvizek mellett a heves esőzések, zivatarok nyomán hirtelen levonuló nagyvizek is egyre gyakoribbak.

A **felszín alatti vizek** előfordulása, mélysége és mennyisége a megye területén jelentős különbségeket mutat. A talajvíz összefüggően a Mecsektől D-re a Dráva és a Duna síkján a vízfolyások által feltöltött, alacsonyabb térszínű területeken érhető el. A rétegvizeket összefüggően és nagy mennyiségben a Duna mentén mélyített kutak érik el. A Mecsekben a talajvízszint nem összefüggő, a Villányi-hegységben pedig egyáltalán nincs. A Mecsek karszt- és rétegvizeinek mennyiségét és elhelyezkedését a szerkezet és a domborzat határozza meg. A Villányi-hegység karsztvizei a hegység peremén termál- illetve gyógyvízként érhetők el (Harkány, Szigetvár). A talajvíznívó a megye alacsonyan fekvő sík térszínein 2-4 méteren van, a dombsági területeken a 2-6 m mélység a jellemző. A megye termál- és gyógyvizekben az ország leggazdagabb területei közé tartozik. (Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terve 2011)

Felszíni és felszín alatti vízkészletek

Baranya megye a Duna vízgyűjtő területén, ezen belül részben a Duna, részben a Dráva részvízgyűjtőjén fekszik. Az egyes részvízgyűjtők vízgyűjtő alegységekből épülnek fel, melyekre meghatározhatók a vízelvezetési és vízgazdálkodási feladatok. Baranya megye területét **5 alegység** érinti, ezek közvetlen a Duna részvízgyűjtőjéhez tartozó (1-11) Sió vízgyűjtő alegység, a (1-12) Kapos vízgyűjtő alegység, az (1-15) Alsó-Duna jobb parti vízgyűjtő alegység és a (1-16) Felső-Bácska, Margitta sziget és az Igal vízgyűjtő alegység, továbbá a Dráva részvízgyűjtőjéhez tartozó (3-3) Fekete-víz vízgyűjtő alegység.

4. ábra: Baranya megye területét érintő tervezési alegységek átnézeti vázlata Forrás: KSH

Baranya megye területének nagyobb hányada a **Dráva részvízgyűjtőjére**, azon belül a Fekete-víz vízgyűjtő alegység területére esik. A Fekete-víz vízgyűjtőjén hidrometeorológiai szempontból mérsékelt szárazföldi hatások érvényesülnek, a keleti részén 630-650 mm, a nyugati részén 700-750 mm éves csapadékmennyiséggel lehet számolni.

A Fekete-víz Tésenfánál torkollik a befogadó részvízgyűjtőbe, a Drávába. A Dráva bal partján, az alegység területe felé töltés halad végig, védve a drávaszabolcsi, kémesi és ormánsági öblözeteket a Dráván lefutó árhullámok elöntésétől.

A Dráva Barcs-Drávaszabolcs közötti szakasza a közös horvát-magyar szabályozás eredményeként szabályozottá vált, a folyó vízjárását a horvát erőművek csúcsra járatásának üzemrendje befolyásolja.

Az alegység mély fekvésű Dráva menti területén belvízi öblözetek alakultak ki, amelynek hasznosítására az öblözetek vízrendezésével - az Ős-Dráva Program keretében a vízgazdálkodási rendszer helyreállításával, - a vízkormányzási rendszer átalakítására nyílik lehetőség.

A Fekete-víz vízgyűjtő területét 5 kisebb részvízgyűjtő alkotja, amelyből az egyik közvetlen a Fekete-víz, majd a továbbiak a Pécsi-víz, a Bükkösdi-víz, az Almás-patak és a Gyöngyös-patak vízgyűjtője. A vízgyűjtő alegység területe változatos topográfiájú, az előforduló legnagyobb szintkülönbség 400 m.

A Fekete-víz és a Gyöngyös-patak főmedre síkságon fut végig, a többi vízfolyás dombvidéki területen halad.

A Fekete-víz vízgyűjtő alegység területének hidrogeológiai jellemzője, hogy a felszín alatti vízadó összlet a felső-pannóniai rétegcsoporthoz tartozik, melynek homokos rétegei biztosítják a terület kútjainak vízutánpótlását. A kisebb mélységű kutak pleisztocén-holocén korú homokrégeket csapolnak meg. Vízáró agyagréteg hiányában a homokos felszín miatt a csapadékkal együtt a szennyeződés könnyedén jut a vízadó rétegekig, ezért a térségben üzemelő vízbázisok között több a sérülékeny ivóvízbázis.

Baranya megye területének másik jelentősebb hányada a **Duna részvízgyűjtőjéhez** tartozó Alsó-Duna jobb parti vízgyűjtő alegység területén fekszik. Ezen alegység hidrometeorológiai szempontból az ország legmelegebb területei közé tartozik, kontinentális klímája mellett 600 mm éves csapadékmennyiséggel lehet számolni.

Az alegység területéről elvezetésre kerülő vizek befogadója a Duna, vízgyűjtő területét további kisebb részvízgyűjtők alkotják, amelyből az egyik közvetlen a Duna, majd a továbbiak a Karasica, a Borza-patak, a Kölkedi- és Vizslaki-főcsatorna, a Lánycsók- és Csele-patak, a Véménd-Bári vízfolyás, és a Belsőréti-patak vízgyűjtője.

A Karasica patak vízgyűjtőjének fontosabb részvízgyűjtői a Borza patak, a Sároki-vízfolyás és a Bara patak, a Topolyás árok, az Ilocai mellékárok, a Karasica csatorna és a Karasica-Szívó-csatorna, továbbá a Karasica két jelentősebb mellékága a Pogány-villányi és a Vasas-belvárdi patak, amelyek az alegység területéről a vizek elvezetését biztosítják.

A vízgyűjtő alegység Baranya megye területére eső részének jelentős hányada síkvidéki jellegű, de a Villányi-hegység és a Mecsek irányába eső terület része már változatosabb

topográfiai adottsággal rendelkezik. Itt a dombhátak közti völgyekben duzzasztással tavakat alakítottak ki.

Az Alsó-Duna jobb parti vízgyűjtő alegység területének hidrogeológiai jellemzője, hogy jelentős része árterület, a mohácsi Duna-kanyartól a Mohács-Udvar összekötő útig fekvő mély fekvésű terület a Mohács-bédai belvíz öblözet, melyet a Dunán lefutó árhullámoktól árvízvédelmi töltés és támfal véd, de mély fekvésével rendszeresen belvízjárta terület. Az elsőrendű védvonalon kívül az öblözetben, valamint az országhatáron lokalizációs töltések is találhatók. Az árvízvédelmi töltéseken keresztül csak zsilipeken át, vagy szivattyútelepek átemelésével lehet a vizeket a befogadóba vezetni.

Baranya megye területét érintő további vízgyűjtő alegységekhez a megye területének csak kisebb területi része kapcsolódik, a Sió vízgyűjtő alegység területén Ófalu és térsége fekszik. A Felső-Bácska (Margitta-sziget –Mohácsi sziget- és Igal) vízgyűjtő alegység területéhez is a megyének csak kis területi hányada - Mohácsnak a Duna keleti oldalán fekvő része és Homorúd település térsége, a Mohácsi Duna kanyar és a megyehatár közötti terület, a Mohácsi sziget déli része - csatlakozik, mely terület vizeinek befogadója az Alsó-Duna bal partja és bal parti vízfolyásai.

Baranya megye északi területrésze a Kapos vízgyűjtő alegység területéhez kapcsolódik. A terület éghajlatát a mediterrán hatások jellemzik, az éves csapadékvíz mennyisége 600-750 mm között ingadozik, bár jellemző a szélsőséges vízjárás. A heves esőzések elöntéseket is okoznak.

A Kapos vízgyűjtő alegység területének Baranya megye területére eső részének egy hányada síkvidéki jellegű, de a Mecsek és a Zselic irányába eső terület része már szintén változatosabb topográfiai adottsággal rendelkezik. A dombhátak közti völgyekben ebben az alegységben is tavak alakultak, illetve tavakat alakítottak ki.

A **felszín alatti vízkészletet** a talajvíz, a rétegvíz és a karsztvíz alkotja. A **talajvizek** változó mélységben fordulnak elő. A megyében a szennyvízelvezetés közcsatornás megoldásának késlekedésével, valamint annak hatására, hogy jellemzően a szennyvizet a talajba szikkasztották, a talajvíz réteg elnitratósodott. Így a talajvíz ivóvízként való hasznosításra már nem felelt meg. A megyében a talajvíz ivóvíznek is megfelelő vízminősége legfeljebb a beépített területtől távolabbra eső területeken fordul elő, azonban ott is annak ivóvízként való használhatóságához a vízminőség folyamatos ellenőrzése szükséges.

A hidrogeológiai adatok alapján a Duna és a Dráva közelében nagyon jó vízadó rétegek fordulnak elő. A kitermelhető **rétegvíz** meghaladja a helyi igényeket, így - különösen a Dráva mentén - a rétegvizek távlati vízbázisnak is tekinthetők. A megye észak-keleti része viszont rétegvizekben kedvezőtlenebb adottságú.

A megyében a **karsztvíz** előfordulása a karbonátos alaphegységekhez kötődik. A Nyugat-Mecsekben, a Szederkény-bári rögvonulatban, a Villányi hegységben és környékén van megfelelő mennyiségben kitermelhető karsztvíz. Meg kell jegyezni, hogy a Villányi hegységben ivóvízként kitermelhető karsztvíz mennyisége szigorúan korlátozott, mivel a harkányi gyógyvízzel közvetlen kapcsolatos, azaz egymásra hatnak.

A kitermelhető és hasznosítható karsztvíz kontingens teljesen lekötött. Meleg karsztvíz vízkivétel Harkányban, Szigetváron és Sikondán van.

A nagyobb mélységbe nyúló rétegvizek a 30 °C-os hőmérsékletet is elérik, ezeknek a melegvizes hasznosítására Mágocs és Szentlőrinc településeknél van lehetőség.

A megye hévizeire jellemző, hogy az összes sótartalmuk minden esetben meghaladja az 500 mg/dm³ értéket, ami az ásványvízzé minősítés feltétele. Különös adottsága a szulfidtartalom, amely Harkányban az egyik gyógy tényező.

Vizek kártételei által jelentett kockázatok, vízkárelhárítás

Baranya megyében **ár- és belvíz veszélyeztetettség**i besorolás - 18/2003. (XII. 9.) KvVM – BM együttes rendelet – alapján 105 település érintett. Erősen veszélyeztetett kategóriába 71, közepesen veszélyeztetett kategóriába 25, enyhén veszélyeztetett kategóriába 9 település tartozik.

Baranya megyét érintően az árvizek és belvizek elleni védekezéssel kapcsolatos feladatok ellátása túlnyomó részt a Dél-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság (Pécs) működési területére esik, azonban a Dunának a partélek közti medre és a Mohácsi-sziget már az Alsó-dunavölgyi Vízügyi Igazgatóság (Baja) területe. Így a Duna bal partján, Mohács és Homorúd ottani területén a bajai Vízügyi Igazgatóság látja el az állami műveken az árvizek és belvizek elleni védekezést és irányítja az ottani területi vízkárelhárítást. A Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatóság (Székesfehérvár) működési területe Baranya megye északi szegélyén Ófalu közigazgatási területére és Hidas község Bonyháddal határos területének kis részére terjed ki, itt nincsenek jelenleg vízkárelhárítási védművek.

Árvízmentesítés, árvízvédekezés

Az árvízvédekezés keretében az áradó folyók árvizeinek a hullámtérben (töltések, illetve magaspartok között) történő levezetése és eközben a töltések szükség szerinti erősítése, magasítása, továbbá az esetleges töltésszakadás következtében az ártéri öblözetekbe kitört vizek lokalizálása és a folyó medrébe történő visszavezetése történik.

Az árvízvédekezés ellátása az állami fővédvonalakon a Vízügyi Igazgatóság feladata. Az Igazgatóság kezelésében lévő védvonalak egyrészt a Duna jobb partján (Mohács és a déli országhatár között), másrészt a Dráva bal partján helyezkednek el, Baranya megyén belül a Dráva bal partját végig kísérve.

A Duna jobb parti fővédvonala 20 km hosszú, melyből 18,5 km a földgát és 1,5 km a vasbetonból készült árvízvédelmi fal. Ez utóbbi Mohács város közvetlen védelmét szolgálja.

A fővédvonal az 53 km²-es mohácsi ártéri öblözetet védi a Duna árvizeitől. Az öblözet területén helyezkednek el Mohács, Kölked és Erdőfű települések.

A Duna jobb partján Mohács és Dunaszekcső között magaspart húzódik. Ezen a szakaszon Dunaszekcső belterületének egy keskeny részét veszélyeztetik a rendkívüli árvizek, mivel a lakóházak beépültek a nyílt ártérbe. Védelmükre árvízvédelmi létesítmények a korábbi vizsgálatok szerint gazdaságosan nem hozhatók létre.

A löszfal állandó mozgása végett azonban szükséges lenne a lakosság és a közösségi vagyon védelme érdekében egy végleges védmű kialakítása. 2011-ben csak az esőzések következtében megrepedt, illetve leszakadt löszfal ideiglenes megerősítésére került sor.

A Duna jobb parti védvonal fejlesztése az 1965. évi nagy árvizet követően indult meg, és az előírt magassági biztonságot tekintve már befejeződött. A könnyen vízáteresztő altalaj miatt viszont – a védekezési tapasztalatok figyelembevételével – helyenként további kiegészítő töltéserősítések váltak és válhatnak még a későbbiekben is indokolttá. Az elmúlt évben a mentett oldali töltésláb környezetében az országhatárhoz közeli 0-3 km szakaszon a töltéserősítések megtörténtek, és további szakaszok hasonló erősítése a közeljövőben folyamatosan történik.

A **védelmi szakaszon** megfelelően felszerelt védelmi objektumok – szakaszvédelmi központ, őrházak, raktárak – segítik a védekezők munkáját, elhelyezését. Hasonló az ellátottság az objektumok tekintetében a Dráva menti védvonalon is.

Mohács belterületének déli szélén, a Duna jobb parti árvízvédelmi töltés és az udvari út menti lépcsős terepszint-emelkedés között 2 km hosszban önkormányzati kezelésű lokalizációs töltés húzódik. A város védelmére szolgál arra az esetre, ha alatta a védett ártéren mégis elöntés keletkezne, amely a sík ártéren szétterülve a várost is veszélyeztetné.

A védett ártért esetlegesen, a védekezés ellenére is sújtó árvízi elöntések lokalizálására fizikai okokból csak korlátozott lehetőségek vannak. Gátszakadás esetén a kiömlő víz elsősorban a terepesést követi, de a kialakuló elöntés vízoszlopmagasságától függően a vízborítás felfele és oldalirányban is terjed. A nagy folyók mentén, ahol ilyenkor jelentős a kitört víztömeg, reális esély csak a terephajlással ellenkező irányban fekvő területek megvédésére vagy elöntési korlátozására van, lokalizációs töltések és beavatkozások révén. Lokalizációs árvízvédelmi beavatkozásoknak helye lehet minden vonalas jellegű magaslaton, utakon, régi töltéseken is. A Dráva bal partján az árvízvédelmi fővonal a Somogy megyei Tótújfalutól, illetve Baranya vonatkozásában a megyehatártól kezdve Eperjes-pusztáig (Old) húzódik.

A Fekete-víz és a Pécsi-víz partjai mentén – a Dráva folyó árvizeinek visszaduzzasztási határáig (gyakorlatilag a kémes-cúni útig) – az árvízvédelmi töltések folytatódnak és a Dráva partján épült fővédvonalakkal egységes árvízvédelmi rendszert alkotnak. A védelmi rendszer együttes hossza 87,4 km, mely kizárólag földmű. Az összefüggő töltésrendszert csak Drávasztára belterületén szakítja meg egy rövid magaspart szakasz. A védvonalak által mentesített terület nagysága mintegy 250 km², a területen 30 település helyezkedik el.

A Dráva völgyében húzódó állami fővédvonalak kiépítettsége nem tekinthető véglegesnek. Az országhatár és Drávasztára között a korábbi években megvalósult I. ütemű fejlesztéssel a mértékadó árvízszint felett országosan előírt 1,20 m biztonsággal szemben egyelőre csak 0,60 m magassági biztonsággal épültek ki. Emellett a Drávasztára feletti szakaszon helyenként a töltésprofil rendezése és a töltéskorona stabilizálása, burkolása, valamint a műtárgyak korszerűsítése indokolt.

A drávai ártéren is csak az alulról felfele húzódó elöntések ellen lehetne sikeres lokalizációt végezni egy nem várt gátszakadás esetén. Kiépített lokalizációs töltések húzódnak ilyen célból a régi Fekete-víz bal partján és az Egerszegi csatornának a védett árteret keresztező alsó szakaszának mindkét partján. A vonalas jellegű egyéb magaslatok, utak helyenként itt is további lokalizációs lehetőséget nyújtanak.

Árvízi védekezés során a gyors beavatkozás elősegítése érdekében árvízvédelmi raktárak kerültek kialakítása a védvonalak mentén.

Belvízvédekezés

A Vízügyi Igazgatóság működési területén a sík belvízvédelmi öblözetek kiterjedése az egyenetlen térszínű dombvidéki vízgyűjtőkhöz képest nem számottevő.

A belvízöblözetek főművein a védekezés műszaki feladatainak ellátása az Igazgatóság feladata, mely tevékenység jellemzően a szivattyútelepek megfelelő kapacitású működtetését jelenti.

Az Igazgatóság Baranyában 3 stabil szivattyútelepet üzemeltet (Kölked, Béda és Lanka). Működési területükön több olyan szivattyútelep is található, melyek a helyi érdekeltségre tekintettel társulatok vagy üzemek kezelésében vannak.

Belvízvédekezés céljára az Igazgatóság hordozható szivattyúállományt is készenlétben tart, és ezeket az eszközöket (amennyiben saját védekezési feladatainál nélkülözni tudja) az igénylők részére bérbe is adja.

Helyi vízkárelhárítás

Baranya megye domborzati és lefolyási viszonyai heves csapadékkal, hóolvadással találkozva nem ritkán helyi vízkáros eseményeket idéznek elő, mind a lejtős dombvidéki területeken, mind a folyókhoz csatlakozó, síksággá simuló völgyekben, melyek a természetes árterei a dombok közül kifutó patakoknak is. Ha a záporgóc a dombvidék felett alakul ki, akkor a vízkárok a lejtőkön sodródó hordalékos vízzel kezdődnek, melyek aztán zömmel a megtelt medreken kívül rekedve völgy szélességben vonulnak lefelé a természetes árterük mentén. E folyamat fékezésének leghatásosabb eszközei a nagyobb völgyzárógátas víztározók, viszont a nem kellően karbantartott kis halastavak az átszakadás veszélye miatt adott esetben súlyosbítják is a vízkárokat.

A baranyai vízgyűjtők adottságai mellett szinte bárhol és ismétlődően is kialakulhatnak olyan lefolyási körülmények, hogy az intenzíven áradó vizek kilépnek a medrűkből. A mederhálózat amúgy is csak korlátozott szerepet visz a vizek dombvidéki összegyülekezésének áradási szakaszában a heves csapadékokból keletkező, völgyoldalakon, völgyhajlatokban lefutó nagyvizek esetén. Fontosabb szerep jut viszont a sík peremterületeken, szélesebb völgyekben húzódó közcélú befogadóknak és az ezekhez csatlakozó üzemi mellékág-rendszereknek a vízkáresemények második fázisában, amikor előtérbe lép az apadást követő vízbevezetés.

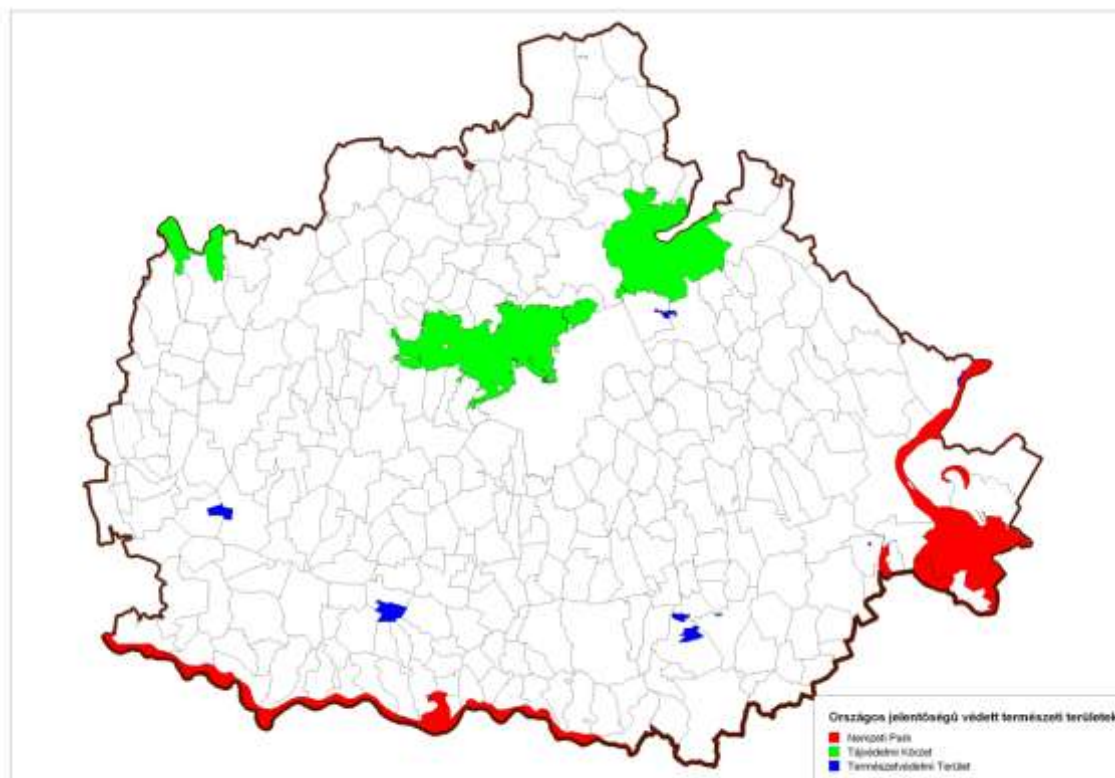
A medrek üzemeltetése terén az egyik legfontosabb szakmai megfontolásnak kínálkozik az iszapolások minél szélesebb körben való beindítása, fejlesztési vonatkozásban pedig a jelentős árvízi térrel ellátott víztározók építését kellene újra megkezdeni, kihasználva a rendelkezésre álló dombvidéki tározási lehetőségeket.

A vízelvezető rendszerek ma a vízgazdálkodásról rendelkező 1995. évi LVII. sz. törvény szerint állami-, önkormányzati-, illetve az egyes ingatlan tulajdonosának a tulajdonában vannak, fenntartásukról is nekik kell gondoskodni. Az állami tulajdonú művek egy részét a Vízügyi Igazgatóság, nagyobb részüket az erre alakult vizitársulatok kezelik.

Jelenleg az önkormányzatoknak saját maguknak kell gondoskodni a vízelvezető művek fenntartásáról.

1.2.1.5 Élővilág, természet-és tájvédelem

Baranya megye az ország természeti értékekben gazdag vidékei közé tartozik. A természetvédelmi oltalom alatt álló területeket a **Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága** felügyeli. A megyében jelenleg 12 országos jelentőségű védett természeti terület - 1 nemzeti park, 3 tájvédelmi körzet, 8 természetvédelmi terület - és mintegy félszáz helyi jelentőségű természetvédelmi terület található. A védett természeti területek megoszlása: nemzeti park 13.038 ha, tájvédelmi körzet 20.277 ha, természetvédelmi terület 1.145 ha. A megye területének (4.430 km²) mintegy 7,8%-a áll országos védelem alatt. A megye területén a természetvédelmi területeket az alábbi ábra szemlélteti:

5. ábra: Országos jelentőségű védett természeti területek Forrás: KSH

Országos jelentőségű védett természeti terület a megyében az 1996 tavaszán a Duna és a Dráva mentén létrejött **Duna-Dráva Nemzeti Park**. A Dél-Dunántúli megyék területére kiterjedően, mintegy 50.000 hektár területen. A parkot az újak mellett nagyrészt korábban már védetté nyilvánított területek beolvasztásával hozták létre. Természeti képének formálásában a víz játszotta a főszerepet. A két folyó, azok víztömege határozta meg a sokféle élőhely kialakulását, melyeken színes élővilágot találunk.

A **Duna** magával hozott iszapból és homokból zátonyokat épített. Az ilyen élőhelyen csigolya-bokorfüzesek és mandulalevelű bokorfüzesek találhatók. Az iszapos homokkal borított partokon, a holtágak mentén fűzligetek fordulnak elő, melyek a fehér fű ezüstös lombjáról messziről felismerhetők. Jellemző növényük a nyári tőzike, tömeges virágzásakor

festői látványt nyújt. A vízi-lófark családjának egyetlen ma élő képviselője májusban virágzik a bédai holtágak homokos aljzatán. A közönséges rence rovarfogó életmódja miatt nevezetes. A védett sulyom melegkori maradványfaj, rombusz alakú levelei mozaikszerűen borítják a vízfelszínt. Gyakori még a két vízipáfrány, a mételyfű és a rucaöröm, melyek spórakkal szaporodnak, ugyancsak védett fajok. A vízi vegetációt a partok felől mocsári növényzet szegélyezi. A nádasokat magassásos társulások követik. A tölgy-kőris-szil ligeterdők a magas ártéren találhatók. Az erdőt kocsányos tölgy, vénic szil, magyar kőris alkotja. A fák alatt dús cserjeszint alakult ki, benne a védett jerikói lonc és a ligeti szőlő. A lágyszárú szintben találjuk a rózsaszínes-vörösbarna sakktáblaszerűen foltos virágú kockás kotuliliomot. Az Alsó-Duna-völgy bennszülött védett cserjéje a fekete galagonya.

Az eddigi kutatások szerint 51 halfaj előfordulását bizonyították a dunai területről. A Duna halai közül a kecsege és a menyhal még elég gyakran előfordul. A holtágak ragadozó hala a csuka. Sokféle kételtű él a területen, közülük a vízisiklót és a mocsári teknőt láthatjuk a leggyakrabban. Madárvilágában a fekete gólya és a rétisas állománya európai jelentőségű. A tájegységben még gyakori a barna kánya. A gémfélék közül a nádasokban fészkelnek a kis kócsagok, nagy kócsagok, bakcsók, vörös gémek, néhány pár bölömbika. A gyakori szürke gém fűzligetekben költ. A terület déli részén a nyári lúd szigetszerű előfordulása. A vonulási időszakban madárvendégek ezrei találnak táplálkozó és pihenőhelyet az ártéren. A récék, ludak, kárókatonák gyakran átteleznek. A veszélyeztetett denevérfajok menedéket találnak a háborítatlan erdőkben.

A **Dráva** jellegzetes képződményei a zátonyszigetek, melyek folyamatosan épülnek és pusztulnak, ezáltal a helyüket is változtatják. Jellegzetes élőhelyei a pionír növényzetnek. A hazánkban csak itt előforduló csermelyciprus, a tamariska rokona, pirosas szirmú virágai májustól füzérekben nyílnak. A partot ártéri ligeterdők kísérik, ahol fehér fűz, fehér nyár és fekete nyár a lombkoronaszint fái, gyakori cserje a veresgyűrű som, de van kányabangita is. A dús aljnövényzet védett harasztjai a kígyónyelv-páfrány és a téli zsurló, mely helyenként tömeges előfordulása. A szukcesszió következő állomása a tölgy-kőris-szil ligeterdő a magasabb térszíneken. A lágyszárúak közül említést érdemel a nyugati csillagvirág, kontyvirág, kardos madársisak, piritógyökér és a borostás sás.

A nemzeti park Dráva-menti szakaszának változatos élőhelyein csaknem 4.500 állatfaj él. A drávai tegzes jelzi, hogy a Dráva még tiszta vizű folyó, itt él a Földön az egyetlen életképes populációja. A fokozottan védett dunai galóca, a magyar bucó, a pénzes pér és a sima tok, halaink ritka képviselői. A kopár kavicszátonyokon újra költ a kis csér, a kis lile és a küszvágó csér is itt fészkel. A folyót kísérő „magaspart”, a függőleges löszfal lakótelepet biztosít a parti fecskéknek, gyurgyalagoknak, de fészkelnek itt jégmadarak és búbosbankák is. A puhafaligetekben él a magyar színjátszólepke, a keményfaligetek és üde lombdők puhatestűi a nyugati ajtócsiga és a hazánkban csak itt élő csiga faj (*Helicigona planospira*). Madártani értékeik a fokozottan védett rétisas, fekete gólya, barna kánya.

Tájvédelmi körzetek

A **Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet** hatalmas erdőtömbjét É-ről és D-ről száraz gyepterületek övezik. A löszborította domboldalakon degradált lejtősztyepppek sudárrózsák gyepe (*Bromion*)- szerű társulásokat alkotnak. Jellemző e gyepekre a fajgazdagság és a védett fajok nagy száma. A terület erdeinek fő tömegét három erdőtársulás alkotja: mecseki bükkös, a mecseki gyertyános-tölgyes és a mecseki cseres-tölgyes. Ezekben az erdőkben több közönséges, de mégis a területre jellemző, védett növényfaj mellett ritka, csak a Mecsekre

jellemző fajok is előfordulnak. Kora tavasszal bontja szirmait a májvirág, a szártalan kankalin és a ma már védett illatos hunyor. Nagy területeket borít a szúrós csodabogyó, de a lónyelvű csodabogyónak is felfedezhetjük télen is zöld csokrait. Az itt élő állatfajok sem kevésbé értékesek, a nagyszámú védett faj mellett fokozottan védettekkel is találkozhatunk, mint a békászósas, a réti sas és a fekete gólya, és több ritka denevérfaj.

A **Nyugat-Mecsek Tájvédelmi Körzet** a Pécs-Abaliget-Bükkösd-Cserkút által határolt területen helyezkedik el. A geológiai értékek közül ki kell emelni a Jakab-hegyet és környékét, amelyet zömében alsó triász és perm üledékes kőzetek, homokkő, aleurolit és konglomerátumok építenek fel. A meredek, déli lejtők látványos morfológiai elemei a kipreparálódott konglomerátum tornyok, a Babás szerkövek illetve a Zsongorkő természetes kilátópontja. Az észak felé lejtő területen található a Nyugat-Mecseki karszt, amely zömében jól karsztosodó középső-triász mészkőből épül fel és jelentős felszíneken jégkorszaki lösszel borított. A felszíni karsztjelenségekben (töbrök, víznyelők, források) gazdag terület látványossága a Melegmányi és a Nagy-mély-völgyben található mésztufa lépcsősor is. A területen található több mint száz barlang közül 5 fokozottan védett, a leghosszabb és egyben legismertebb a turisták számára is kiépített, mintegy 1,5 km hosszú Abaligeti-barlang.

A terület flórája szubmediterrán hatás nyomait viseli magán, erre utalnak az elterjedt védett növényfajok is, mint például a piritógyökér vagy a szúrós csodabogyó is. A meredek, száraz, déli oldalakon virágos körises-molyhos tölgyes bokorerdők, a tetőkön zömében illír gyertyános tölgyesek, míg az északi oldalakon és a hűvös völgyekben bükkösök a jellegzetes erdőtípusok. A déli oldalakon kisebb sziklagyepfoltok, az északi hegylábnál nedves kaszálók fokozzák az élőhelyek változatosságát. Növénytanilag értékek közül - a teljesség igénye nélkül - kiemelhetünk több hazai orchideafajt (majomkosbor, szarvasbangó, méhbangó, bíboros sallangvirág), a pécsi zergevirágot vagy a havasi tisztesfüvet is. Az állatvilág is számos védett fajjal képviselteti magát: a gyepterületekre jellemző magyar tarszát és a karsztvidék völgyeiben előforduló mecseki tegzest és sárgafoltos hegyiszitakötőt. A madárvilágának ritka és értékes képviselője a hegyi billegető és a kis légykapó. Emlősfajok közül sok denevérfajjal találkozhatunk, mint például a csonkafülű denevér, kis- és nagy patkósorrú denevér.

A **Zselici Tájvédelmi Körzet** döntően Somogy megyében terül el, de a Tájvédelmi Körzet déli pereme érinti – nem nagy területen – Baranya megye területét is. Természeti értékeit jelentős mértékben jellegzetes erdőtársulásai (bükkös, ezüsthársas-gyertyános-tölgyes) adják nagyszámú szubmediterrán flóraelemmel, s a hozzájuk kapcsolódó élővilággal. A tájvédelmi körzet jelentős értéket képviselő, változatos élővilágot rejtő erdővagyonra 1976 óta védett, mintegy 10.500 ha nagyságú területen. Ebből mintegy 1670 ha, a Tájvédelmi Körzet déli része esik Baranya megye területére.

Jellemző tájképi elemek a meredek falú lösz-szurdokok, helyenként homokkőbívásokkal. A települések közelében a régóta használt földutak lassanként löszmélyutakká alakultak. Egyedi táji értékek a területen található gémeskutak, kőkeresztek, magányos idős fák és fasorok, hagyományos rakodók, magtárak.

Gyepszintjében jellemző a kisvirágú hunyor és a meténg. Ritka és jellegzetes növényei a zalai bükköny, a kakasmandikó, a nyugati csillagvirág, az örökzöld csodabogyók, a piritógyökér, és a kispárlófü.

Természetvédelmi területek

A **Bükkhát Erdőrezervátum** a Dráva menti síkságon, az Ormánság erdőgazdasági, ill. néprajzi táj területén, Páprád, Vajszló, Baranyahídvég, Sámod községhatároiban terül el. A területen síkvidéki gyertyános-tölgyesek és tölgy-kőris-szil ligeterdők értékes állományai találhatók, melyekben fekete gólya és vörös kánya is fészkel.

A **Dunaszekcsői Lőszfal Természetvédelmi Terület** jellegzetes formakincsei a különleges hangulatot árasztó löszmélyutak, mesterséges tereplépcsők, a várarak.

A löszfal kiemelkedő tájképi értéke mellett természeti értékekben is gazdag, melyek közül kiemelkedik a kevésbé meredek lejtőkön élő, feltűnő színű, de kistermetű apró nőszirm, mely a löszfal-társulások tagja. Különleges értéket képvisel a környéken egyedül itt megtalálható kis kiterjedésű löszgyep-társulás. A majdnem teljesen csupasz szakadékok napsütötte részeiről alig pár éve került elő a fokozottan védett haragos sikló. A csupasz falszakaszok színpompás költőmadara a gyurgyalag.

A **Nagy-mező, Arany-hegy Természetvédelmi Terület** rendkívüli botanikai értékei miatt élvez védeltséget, több mint harminc védett növényfaj fordul elő. Megtalálható itt a fokozottan védett bánáti bazsarózsa. A bodzaszagú ujjaskosbor ritka, piros színváltozatú példányaival is találkozhatunk, de kora tavasszal megcsodálhatjuk a fekete kökörcsin bókóló, pelyhes virágait is.

A **Szentegáti Ósbükkös Természetvédelmi Terület**en kis részben tölgy-kőris-szil ligeterdő, túlnyomórészt gyertyános kocsányos tölgyes, illetve 14 védett növényfaj található. Botanikai jelentőségét mutatja a 4 orchidea faj (madárfészek kosbor, kétlevelű sarkvirág, békakonty, széleslevelű nőszőfű), a 3 páfrány faj (szálkás pajzsika, díszes- és karéjos vesepáfrány) valamint a síkvidéken ritkán előforduló farkasboroszlán. Állatvilágából a fekete harkály, az egyetlen odúlakó galambunk, a kékgalamb, a barna kánya, a darázsölyv és a léprigó emelendő ki.

A **Szársomlyó** élővilága igen egyedi. A szubmediterrán klímaterületen botanikai ritkaságok élnek. A hegyen 75 védett növényfajt találtak, közülük 7 faj kizárólag itt fordul elő hazánkban. A hegy tetején karsztbokorerdő társulás látható, északi oldalát ezüsthársas gyertyános-tölgyes erdő fedi. Ritka növénye a magyar méreggyilok. Aljnövényzetének érdekességei a szúrós és a lónyelvű csodabogyó, az illatos hunyor, és a - hazánkban sehol máshol nem található - fokozottan védett magyar kikerics. Az állatvilág jellemzőit tekintve is érződik a mediterrán hatás. Gyakorta találkozhatunk pohos gyászbogárral, a piros potrohú bikapókkal és a fokozottan védett haragos siklóval. A madarak közül megfigyelhetők a fekete gólyák, az egerészölyvek és hollók, a löszfalban fészkelő gyurgyalagok és a mediterrán elterjedésű bajszos sármány is.

A **Fekete-hegy** alapkőzete mészkő, klímája kevésbé szubmediterrán, mint a Villányi-egység déli oldaláé, ennek oka az erdősültség magasabb foka. A molyhos-tölgyesek közötti tisztásokon orchideafélék nyílnak tavasszal, az erdőben szúrós és lónyelvű csodabogyók örökzöldjét látni. Eddig közel 50 védett fajt találtak itt.

A **Villányi Templom-hegy** - korábban Mészhegy néven ismert terület - kőbányája udvarán egyedülálló jura időszerű és pliocén-pleisztocén korú kőzettani értékek láthatók a sziklafalban. Az ammonitesz és gerinces maradványok több tízmillió év evolúciós történetét

örzik. A területen 1910-től folynak geológiai kutatások, melynek során 27 új állatfajt fedeztek fel. Az ősgérincek között találtak itt Észak-Amerikából bevándorolt vadlovakat és farkasokat is.

Mohácsi Történelmi Emlékhely az 1526-ban vívott tragikus kimenetelű csatának állít emléket. A Mohács határában található sírkert 1700 katona végső nyughelye. A tízezer tiszafával és mogyorófa ligettel szegélyezett emlékpark a Kárpát-medencében őshonos növényeket jelképezi. A növények erdeje egy ponton, délnyugaton megtörik, mintegy fenyegető törként hasít belé a feketefenyőkből ültetett ék, mely a török támadást jelképezi. A tömegsírok között II. Lajos és Szulejmán szultán szobrai is láthatók.

Baranya megye országos jelentőségű védett természeti terület mellett 108 **helyi jelentőségű védett természeti területtel** rendelkezik, ebből 44 a természeti emlékek száma, természetvédelmi területek száma 64, kiterjedésük összesen 2 170,9 hektár.

A megye **Natura 2000 hálózat területei** részben a már meglévő védett területekkel átfedésben kerültek kijelölésre. A Natura 2000 hálózat területei a megye területének mintegy 15 %-át érintik. Akárcsak a védett természeti területek esetében, itt is kerültek meghatározásra olyan Natura 2000 területek, amelyek több foltból állnak, mozaikosak. A legtöbb mozaikból álló terület az Ormánsági-erdők, amely 15 egységből épül föl.

A Natura2000 területekből 19.667 ha a különleges madárvédelmi és 48.569 ha a különleges természet-megőrzési terület. A művelési ágak szerinti megoszlásának vizsgálata azt mutatja, hogy az erdőművelési ág mindkét Natura 2000 területtípusban dominál.

A Duna-Dráva Nemzeti Park része a Dráva és a Mura élővilágának közös védelmére 2011-ben létrejött **Mura-Dráva Bioszféra Rezervátumnak**, amely Európa legnagyobb folyami védett területe, Európában az egyetlen, 5 országra (Ausztria, Horvátország, Magyarország, Szerbia és Szlovénia) kiterjedő védett terület.

1.2.1.6 Környezeti elemek állapota és az alakulásukat befolyásoló fontosabb tényezők, szennyezett területek számbavétele

Baranya megye mind domborzatban, mind vízrajzban változatos megye. Településszerkezete, gazdasági-társadalmi életének és infrastrukturális ellátottságának sajátosságai pozitív és negatív módon egyaránt jelentősen befolyásolják a térség környezetminőségét.

Az évtizedeken át jelentős bányászati tevékenység helyett elsősorban már csak a **feldolgozó-, könnyű- és élelmiszeripar** jelenléte jellemző a megyére, az új termelőkapacitások kialakítása során azonban fokozottan érvényre jut a károsanyag-kibocsátás minimálisra szorítása, a környezeti kockázat összességében alacsony szinten tartása.

A termelő ipari-gazdasági létesítmények környezeti terhelése az **„elérhető legjobb technológia”** alkalmazása mellett a megengedett környezeti határértékek alatt tartható.

Környezetvédelmi szempontból jó irány az **ipari parkok** kijelölése és létesítése, mert mind a szennyezések, mind az ellenőrzések egy-egy település összefüggő részterületére koncentrálhatók, ráadásul olyan településrészen, mely környezetvédelmi szempontból kevésbé problémás, illetve kevésbé zavaró a lakó- vagy egyéb védendő környezetre.

A megyében a **kiemelten környezetszennyező tevékenységek** többsége (kb. 70 db) az alábbi: baromfi- és sertéstelepek, hulladékkezelő létesítmények, építőipari telephelyek, bányák (nagyharsányi kőbánya, beremendi mészkőbánya, a bükkösi kőbánya és a komlói andezitbánya), ipari üzemek (Beremendi Cementgyár és Mészüzem), feldolgozóipari üzemek, villamosenergia termelés (Pécsi Hőerőmű).

Baranya megye területén **7 veszélyes ipari üzem** található, melyekből felső küszöbértékű a MOL Nyrt. Bázistelepe (Pécs), alsó küszöbértékűek pedig az alábbiak:

- Pannon Hőerőmű Zrt. (Pécs)
- Total Hungaria Kft. (Pécs-Cserkút)
- Sziget-Chem Agrokémiai Kft. (Szigetvár)
- Austin Powder Kft. (Komló)
- Bólyi Agrokémia Kft. (Bóly)
- IKR Termelésfejlesztési és Kereskedelmi Kft. (Szentlőrinc).

Levegőtisztaság, levegővédelem

A megyére a gazdaságilag kevésbé erős, általában csak kisebb terheléssel üzemelő gazdasági létesítmények, tevékenységek jellemzők (feldolgozó, elektronikai, könnyű-élelmiszeripar). Már nem üzemelnek a legnagyobb légszennyező iparágak (bányák), erdősültségének mértéke pedig viszonylag magas, így a **levegőminőség** szempontjából - Pécs, Komló és Beremend környékét kivéve - már a tisztább levegőjű térségekhez tartozik.

Megállapítható azonban, hogy a megye **légszennyezettségét** alapvetően a közlekedésből származó kibocsátások határozzák meg.

A megye **közüthálózata** - a domborzati adottságok és a településszerkezet miatt - az országos átlagnál sűrűbb. A közlekedésből eredő légszennyezés ezért különösen érinti az útvonalak közvetlen környezetét, az utak mentén sűrűn felfűzött falvakat. Az ilyen típusú szennyezés kiemelkedik az országon átmenő forgalmú útvonalak mentén (6-os út, de pl. a 66, 67-es úton is Kaposvár felé), ott is a városokban sűrűsödik, a jelentős (helyi és átmenő) teherforgalom miatt. Pécs ebből a szempontból különösen kedvezőtlen helyzetben van azért, hogy a 6-os főközlekedési út a város teljes szélességében átvezeti az átmenő forgalmat.

Az Országos Meteorológiai Szolgálat manuális és monitoring mérőhálózatának adatai alapján 2011. évben a **nitrogén-dioxid szennyezettség** az éves egészségügyi határértéket több alkalommal, de az órás határértéket is a legtöbbször - Budapesten kívül - a Pécs, Szabadság úti mérőállomás haladta meg.

E mérőállomás a szállópor szennyezettség tekintetében is előkelő helyen állt több alkalommal. Különösen magas ezen szennyezettség a fűtési időszakban, ahol a szmog határértékeket meghaladó szennyezettségek is előfordulnak. Ezen utaknak a védendő épített környezet és a természeti értékek területét érintő útszakaszainak kiváltása hosszútávon elkerülhetetlen fejlesztési feladat (mint pl. Hosszúhetény körül megvalósult).

Meg kell említeni az **allergén polleneket** is, mint légszennyezőket, melyek mennyisége folyamatosan növekszik, és az év egyre hosszabb időszakában okoznak allergiás tüneteket.

Az **ipar emissziója** viszont csökkenő tendenciát mutat, a még elavult technológiákkal dolgozó üzemek száma folyamatosan csökken, az újonnan létesült és a jövőben létesülő egységek pedig a szigorú környezetvédelmi szabályozásoknak, elvárásoknak megfelelő módon létesülnek.

A **Pécsi Hőerőmű** 2004-2005-ben történt korszerűsítése következtében is (leginkább: széntüzelés helyett földgáz-, majd földgáz és biomassza tüzelés) a legtöbb légszennyezőanyag mennyiségében erős visszaesése következett be. A légszennyezettség észrevehető további csökkenését okozta, hogy 2007. október 31. után nem működhet olyan légszennyező forrás, amelynek a kibocsátása nagyobb, mint az érvényes határérték (306/2010. (XII. 23.) Korm. rend.). A **Beremendi Cementgyárat** is korszerűsítették, mely szintén hozzájárult a légszennyező források csökkenéséhez.

A lakossághoz kapcsolódó légszennyezés a földgázhálózat kiépülése révén jelentősen lecsökkent. Az energiahordozók árának növekedése hatására azonban újra nőtt a **hagyományos tüzelőanyagok** használata.

A fentieket összefoglalva a levegő állapotára vonatkozóan megállapítható, hogy annak szennyezettségéhez legnagyobb mértékben az ipari-gazdasági tevékenységek, a gépjárműves közlekedés és a lakossági fűtés járulnak hozzá (a nitrogén-oxidok szennyezettség alakulásában a közlekedés, a szállópor esetében a lakossági vegyes tüzelés szerepe jelentős).

Megállapítható az is, hogy a levegőállapot javulásához a Pécsi Hőerőmű rekonstrukciója, a Pécsét délről elkerülő út teljes szakaszának megvalósulása, a tömegközlekedési járműpark korszerűsítése, valamint a forgalmas közutak rendszeres tisztítása, pormentesítése járult hozzá. Pécsen és környékén a levegő szennyezettségi helyzete stagnáló. A gazdasági helyzet romlása miatt azonban észrevehető az energiasztruktúra olyan irányú változása, hogy a földgáz használatról egyre többen térnek vissza a vegyes tüzelésre, mely miatt várható, hogy az utóbbi évek jó levegőállapota újra valamivel rosszabbra fordul a több légszennyezőanyag kibocsátás miatt. A szilárd tüzelés nemcsak több légszennyezést, hanem több hulladékot is termel, mint hamu, salak stb. Ezzel a ténnyel a hulladéklerakók kapacitása tekintetében is számolni kell.

Talaj- és földvédelem

A **talaj- és földvédelem** szorosan összefügg a vízvédellemmel, hiszen a talajszennyező tevékenységek akár közvetlenül, akár közvetetten is hozzájárulnak mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek szennyezéséhez is (illetve akár fordítva is előfordulhat).

A Mecsek ismert ásványkincse, a feketeköszén nagyüzemi kitermelése 2004-ben, az uránérc bányászat 1997-ben szűnt meg. **Feketeszén és urán** bányatelkek azonban a mai napig vannak, illetve ilyen irányú kutatási területek is, ugyanis napjainkban kezdeményezések vannak mind a szén, mind az urán (pl. a Nyugat-Mecsekben) ismételt kitermelésére. Meghatározó a talaj- és földvédelem szempontjából a cementipari agyag- és mészkő bányászat, mely továbbra is működik. Ezen kívül nagy területek vannak szénhidrogén kutatási céllal kijelölve Mecseknádasd térségében.

A **talajszennyeződések** kb. 70 %-a szénhidrogén eredetű, 16 %-a nehézfémek, a fennmaradó 14 % szerves és szervetlen vegyi anyagokból, trágyatárolásból adódik.

Meg kell említeni a különböző telephelyeken a földalatti szimpla falú tartályok korróziójából eredő különféle szennyeződések, melyek többségükben lokális kiterjedésűek. A telephelyek - különböző technológiájú - átalakítása illetve felszámolása folyamatban van.

Jelentős szennyező forrásnak minősül az uránérc-bányászathoz kapcsolódó zagyatározók sószenyezése is. Az uránbányászati telephelyeken (a bányauzemi területeken) a radiológiai eredetű szennyeződések – egyes maradó építmények alapjai kivételével – megszüntették, ezért az uránbányászati telephelyek területének hasznosítását a radiológiai ellenőrzést követően lehet végezni. Komlón és Pécs határában a volt mélyművelésű szénbányákkal kapcsolatban a magas sótartalmú szulfátos víz felszíni megjelenése is gondot okozhat.

A jelenleg is működő, országos Nitrát Akcióprogram keretében a jogszabályban kijelölt **nitrát-érzékeny területeken** a kötelezően alkalmazandó „jó mezőgazdasági gyakorlat” célja, hogy a vizek nitrát-koncentrációja 50 mg/l alatt legyen. A művelési szabályok betartása a közvetlen mezőgazdasági kifizetések feltétele. A megye területén lévő felszín alatti vizek nem csak a kijelölt nitrát-érzékeny területen mutatnak 50 mg/l-nél magasabb nitrát-koncentrációt. A termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. tv. 36. §-a alapján minden földhasználó kötelezettsége az erózió elleni védekezés is, függetlenül attól, hogy kap érte állami támogatást vagy sem.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program részét képező **Országos Környezeti Kármentesítési Program** (OKKP) magában foglalja az egyedi kármentesítési beruházásokat, az állami felelősségi körbe tartozó, az egyes miniszterek irányítása alá tartozó Alprogramokat, valamint az irányítási feladatokat beleértve az információs rendszer (FAVI-KÁRINFO) kialakítását. A Program infrastrukturális alapját képező Kármentesítési Információs Rendszer (FAVI-KÁRINFO) kiépítésével, átstrukturálásával nagy ütemben folyik a tartós környezetkárosodások, szennyezett területek, illetve szennyező-források számbavétele. Baranya megyére vonatkozóan **59 db** kármentesített, vagy kármentesítés alatt lévő szennyezett terület szerepel az adatbázisban.

A „**tartós környezeti károsodással**” érintett területnek azok minősülnek, melyek szennyezései 5-10 éven belül sem szűnnek/szüntethetők meg, illetve ahol a talaj- vagy talajvíz szennyeződés 5 éven belül nem csökken a megállapított határérték alá. Amennyiben az előírt határértéket bizonyítottan eléri, és ezt monitorozással igazolják, a bejegyzés törölhető, mint arra már több esetben sor került.

Baranya megyében tartós környezetkárosodás a következő **szennyezett területek** és azok környezetére vonatkozóan van bejegyezve:

- Hidas, Budapesti Vegyiművek Zrt. Hidas Gyáregysége,
- Garé, kiürített veszélyes hulladék telepe (ahol a kármentesítési program nem indult el),
- Pécs, MOL Nyrt. bázistelepe,
- Pellérd uránipari zagyatározók,
- Pécs, MÁV vasútállomása,
- Kővágószőlős I. bányauzem,
- Kővágószőlős, volt Ércdúsító Üzem.

A vizek mezőgazdasági eredetű nitrát szennyezéssel szembeni védelméről szóló 27/2006. (II. 7.) Korm. rendelet jelentősen megszigorította az **állattartó telepek** működését. A nagylétszámú állattartó telepek és azok trágyatárolói nitrát-érzékeny területnek minősülnek, ezért azokat legkésőbb 2011. december 31-ig kellett megfelelő állapotba hozni. A kis-létszámú állattartó telepek trágyatárolóit 2014. év végéig kell átalakítani.

Megállapítható, hogy a megyében elsősorban nagy-létszámú állattartó telepeket üzemeltetnek, és az elmúlt években folyamatos az új telepek létesítése, a meglévők fejlesztése, illetve kapacitás-bővítése. Az állattartással együtt járó környezeti terhelés a trágyakezelésből adódik, és komplex környezeti problémát okoz a felszíni víz – felszín alatti víz – talaj rendszerben, valamint a levegőben egyaránt. Az állattartó telepek korszerűsítése jelentősen hozzájárulhat a terhelések csökkenéséhez, mely folyamat az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program támogatásainak igénybe vételével zajlik. A bejegyzett telepeken kívül fontos feladat a lokális, egyéni, illegális terhelések felszámolása is.

A közcsonna hálózattal nem rendelkező, illetve a közcsonna hálózattal rendelkező települések közcsonna hálózatra nem csatlakozó beépített területein keletkező **szennyvizeket** az előírások szerint helyben, telken belüli tárolókba gyűjtik, amelyek azonban jellemzően emésztőként üzemelnek, és csak kisebb hányaduk ún. zárt szennyvíztározó, amelyből a szennyvizet szippantó kocsival szállítják a kijelölt szennyvízleürítő-helyre.

A talajba szakszerűtlenül kerülő szennyvíz a megye egyik legjelentősebb szennyező forrása, amely veszélyezteti a megye ivóvíz bázisát.

A **felhagyott települési hulladéklerakók** felszámolása, rekultivációja 2011. év végéig befejeződött, a lerakók talajra és felszín alatti vízre gyakorolt hatását ellenőrizték, terhelésük kimutatható volt, de szennyeződést nem okoztak.

Felszíni vizek minősége

Az **állóvizek vízminőségi állapota** jellemzően a tápláló vízfolyások vízminőségi állapotától és a tavak közvetlen vízgyűjtő területéről bejutó, diffúz terhelésektől függ.

A felszíni vízfolyások állapotának legjellemzőbb kedvezőtlen vízminőségi paraméterei a túl nagy tápanyag és/vagy szervesanyag-tartalom. A problémás állapot okaként megjelölhető tényezők: kommunális szennyvíztelepek, szennyvízbevezetések, belvízlevezetések, halastavi vízleeresztések, szántóföldi műtrágya- és trágyahasználat, a tápláló vízfolyásokon érkező túl nagy koncentrációjú hozzáfolyások.

A felszíni vizek szennyezésében a legnagyobb szerepet a szennyvíztisztító-telepek szennyvízkibocsátásai játsszák.

A jelentős ipari üzemek (Pécsi Hőerőmű, KRONOSPAN-MOFA mohácsi farostlemezugyára) szennyvizeinek szennyezőanyag-kibocsátása - jelentőségük ellenére - töredéke a települési szennyvizekének. A Hőerőmű tisztított szennyvízkibocsátásának nincs jelentős terhelő hatása. A farostlemezugyár technológiaváltása következtében a szennyvízkibocsátást meg is szüntette.

A mezőgazdasági tevékenységek során jelentős terhelést okoz a szántóföldi növénytermesztés a **műtrágyák és növényvédő szerek** használata miatt. Az állattartó telepeken keletkező híg- és almos trágya megfelelő műszaki védelemmel való tárolása uniós támogatások felhasználásával egyre több helyen valósul meg.

A **nagy forgalmú közlekedési útvonalak csapadékvíz elvezetése** nem tekinthető jelentős veszélyforrásnak a keresztezett vízfolyásokra nézve. Az utak általában korszerűen kiépítettek,

bár az utóbbi években az útburkolatok minősége gyorsabban romlott, mint ahogy azt az útjavítások követték.

Felszín alatti vizek minősége

A **felszín alatti vizek** védelméről szóló 219/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet szerinti érzékenységi kategóriákat a földtani közeg vízvezető-képessége, a felszín alatti víz utánpótlódása és a védelem alatt álló területek érintettsége alapján határozták meg.

A fenti tulajdonságok alapján kiemelten, fokozottan érzékeny, érzékeny és kevésbé érzékeny **érzékenységi főkategóriákat** határoznak meg. A kiemelten érzékeny területek a vízbázisok védőövezetei és a nyíltkarsztos területek.

A megyében jelentős a sérülékeny vízbázisok száma és védőterületeik kiterjedése, ami az adott helyeken minden - potenciális vagy tényleges - talaj- és vízszennyező forrás felszámolását megköveteli. A 219/2004. (VII. 21.) Korm. rend. alapján a 27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet szerint a felszín alatti vizek minőségvédelme szempontjából a kiemelten érzékeny és érzékeny meghatározású települések területén a potenciális és tényleges talajszennyező forrásokat fel kell számolni. Az érzékeny területeket mentesíteni kell a talajba szakszerűtlenül és ellenőrizetlenül kerülő szennyvizektől, ennek érdekében a helyben megoldást jelentő környezetkímélő szennyvíz-ártalmatlanítási eljárás alkalmazásának feltételeit kell biztosítani.

A vízre veszélyes szennyezőanyagok tényleges elhelyezésére, tárolására vonatkozó adatokat 2000-től a felszín alatti víz és földtani közeg információs rendszer (FAVI) tartalmazza. A nyilvántartásba vétel bevalláson alapul. A nyilvántartásba vett szennyezőanyag elhelyezésére vonatkozó objektumok típusai az alábbiak (előfordulási szám szerint csökkenő sorrendben): híg- és alomtrágya tárolás, üzemanyag tárolók, szennyvíz- és szennyvíziszap tárolás, vegyianyag tárolás, hulladéklerakók, műtrágya és növényvédőszer tárolás.

A talajvíz általában szennyezettnek tekinthető, mely a települések beépített területén a kommunális szennyvíz-szikkasztások következtében szennyeződött el. A másik jellemző diffúz szennyezési forma a mezőgazdaság terhelése. A műtrágyák, trágyák, valamint a gyom- és rovarirtó szerek felhasználásának módja miatt a művelt területek alatt sok helyen a nitrát, ammónium és peszticid (növényvédőszer) szennyezés határérték feletti, vagy a határérték közelében van. A jelenlegi gazdálkodás technológiai következményei mellett az 1990-es évek előtti évtizedekben folytatott, túlzott mértékű műtrágya és növényvédőszer-használat káros hatása a mai napig kimutatható talajvizeinkben.

Az állattartással összefüggő folyamatok a felszín alatti vizeket is veszélyeztetik. A problémát súlyosbítja, hogy az ivóvízkivételre használt, mélyebben található rétegvizek a felszín felől, a szennyezett talajvízből kapják utánpótlásukat. A szennyezett talajvíz hatása ezért már kimutatható a sekélyebb rétegvizekben is.

Valamivel kedvezőbb helyzetben vannak a magasabban fekvő területek, ahol a mélyebben elhelyezkedő talajvíz feletti vastagabb fedőréteg a szennyezés egy részét visszatartja, a szennyező hatás azonban itt is egyértelműen kimutatható. Ritka kivételektől eltekintve a művelt területek alatti talajvíz ezért gyakorlatilag ivásra nem alkalmas.

A megye számos termálvíz feltárásából 15 helyen történik engedélyezett hasznosítás. Minősített gyógyvíz Harkányban és Szigetváron van.

A 2011. évi nyilvántartás szerint a megye felszín alatti vizeinek tényleges igénybevétele – kategóriánként a következő mennyiség volt:

- rétegvíz (14,4 millió m³)
- karszt- és hasadékvíz (6,0 millió m³)
- gyógyvíz (0,65 millió m³)
- talajvíz (3,0 millió m³)
- termálvíz (0,3 millió m³)
- parti szűrésű víz (1,9 millió m³)

Ivóvíz-minőség

Az Európai Közösség 1998-ban elfogadta az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről szóló 98/83/EK irányelvet, amelynek érvényesítése kötelezővé vált Magyarországon is. A hazai feladatokat az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló 201/2001. (X. 25.) Korm. rendelet foglalja össze, amely rendelet 6. melléklete településenként mutatja be a határérték feletti ivóvíz minőségi paramétereket, illetve a 2006-ig és 2009-ig tervezett vízminőségi célállapotot kielégítő fejlesztési teendőket. A megyében 69 településen kell a jogszabállyal összhangban az **ivóvíz minőségét javítani**, számos (63) településen megoldott, illetve folyamatban van az ivóvíz minőségének javítása.

Baranya megye vízbázisainak nagy részénél a nyersvíz minősége a víz kezelését teszi szükségessé, elsősorban a határérték feletti vas, mangán, ammónia, nitrit és metántartalom, illetve esetenként a határérték feletti arzéntartalom, valamint bór és fluorid következtében.

Az ivóvíz minőségének javítására Európai Unió derogációt írt alá Magyarország. Az ivóvízminőség javítása, illetve az ivóvízellátás biztonságának javítása céllal került kiírásra a KEOP-7.1.3.0/B/09-11 és a KEOP-1.3.0/B/09-11 számú **pályázat**. A pályázat keretében nyújtható támogatás a közműves vízellátás biztonságának javítása céljából a kockázatot jelentő súlyosan veszélyeztetett vízbázis kiváltását, vagy az ellátási biztonság kellő mértékű javulását eredményező technológia alkalmazását, illetve a közműves vízellátás helyreállítását, vagy a nem közüzemi vízbázis, vízmű kiváltását biztosító fejlesztések előkészítését, illetve megvalósítását segíti. Az ivóvíz minőség javító beruházások tervezése folyamatban van, a beruházások megvalósítása a következő évek feladata.

Első feladatkörben a Program Baranya megyében 11 településen tartja szükségesnek az **arzén**-koncentráció csökkentését. A teljes arzénmentesítési feladat ennél jóval nagyobb: a későbbiek során 19 település esetében kell az arzéntartalom csökkentése érdekében fejlesztéseket végezni. A **nitrit** csökkentés érdekében előzetes vizsgálatokra került sor az ivóvízminőség-javítás műszaki megoldási lehetőségeinek feltárására. **Bór** problémával 1 település érintett, a megoldás nagyprojektek keretében regionális vezetékek kiépítésével történik. A **fluorid** érintettségű Óbányán előkészületek folynak arra vonatkozóan, hogy a fluorid tartalmú víz kiváltása a térségben található, megfelelő minőségű vizet szolgáltató vízműhöz történő csatlakozással biztosítható legyen.

Vízbázis-védelem

A vízellátás biztonsága érdekében a vízellátást védett, illetve biztonságba helyezett vízbázisokból kell megvalósítani. A hidrogeológiai adottságai miatt Baranya megyében 100-at is meghaladja a **sérülékeny vízbázisok** száma. A sérülékeny környezetben lévő vízbázisokhoz meghatározták előzetesen becsült adatokkal a hidrogeológiai védőterületeket.

Részben állami, részben uniós finanszírozással 2011. év végéig 41 települési vízmű és 11 távlati vízbázis esetében került sor méretezett védő területek és védőidomok hatósági kijelölésére, valamint a vízbázisok biztonságban tartásához szükséges intézkedések egyedi meghatározására.

A karsztvízre és a talajvízre települt vízbázisok védőterületei kijelölésre kerültek. Időközben aktuálissá vált a védelem alá helyezett vízbázisok állapotának 10 éves felülvizsgálata.

Szennyvízkezelés

A felszíni és a felszín alatti vizek, valamint a talaj minőségét, állapotát jelentősen befolyásolja a települések vízellátási és **szennyvíz-csatornázottsági szintje**, helyzete valamint ezen közműellátási mutatók viszonya.

Megállapítható, hogy a megye összes városa rendelkezik közműves csatornahálózattal, a falvak ellátottsága azonban lényegesen kedvezőtlenebb. A megye településszerkezetéből adódóan az aprófalvas térségekben különösen alacsony a szennyvízkezeléssel rendelkező települések száma. Az érintett települések nagy számban fogtak neki a szennyvíz-csatornázási fejlesztések előkészítésének, azonban prognosztizálható, hogy a megyében várhatóan hosszú távon szerepük marad az egyedi szennyvíz elhelyezési megoldásoknak. Az aprófalvas településszerkezet mellett különös jelentősége lehet a természetközeli szennyvíztisztítási eljárásoknak, melyek alkalmazása – különösen a tapasztalatszerzést szolgáló első időszakban – a vízbázis-védelmi szempontból kevésbé érzékeny területeken kerülhet előtérbe.

A megye 301 településéből 41-nek van csatornaműve. A régióban keletkező szippantott szennyvíz kb. 60 %-át szennyvíztelepen tisztítják, kb. 40 %-a lerakóba (hagyományos ürítőhelyre) kerül. A szennyvíziszap keletkezés a régióban dinamikusan növekszik, tekintettel arra, hogy a csatornázottság folyamatosan nő. Mohács, Bóly, Villány, Harkány, Siklós, Beremend szennyvíztelepeinek kommunális szennyvíz tisztításából származó szennyvíziszapját a Bólyi Önkormányzat szajki telephelyén komposztálják. Az 1 éven át tartó kezeléssel előállított komposzt minősége mezőgazdasági hasznosításra alkalmas. A Pécs-Pellérdi Szennyvíztelep iszapjának komposztálására irányuló kísérletek folyamatban vannak.

A **Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és –tisztítási Megvalósítási Program** 2015. évben meghatározott határidejű megvalósításával a csatornába bekötött lakosok aránya - országosan - 91 %-ra kell, hogy nőjön. A program módosítása során 2015-re a lakosság 85 %-a számára kell biztosítani a csatornába bekötés lehetőségét, valamint a korszerű szennyvíztisztítást. Továbbá az Egyedi Szennyvízkezelési Nemzeti Megvalósítási Program keretében a tervek szerint országosan 2015 végéig 590 ezer egyedi létesítmény épül, amely a csatornahálózathoz kiharadt kistelepüléseken jelent megoldást.

A szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, a szennyvíz és szennyvíziszap elhelyezés témakörével részletesen az 1.2.5.5. pont foglalkozik.

Hulladékgazdálkodás

A hulladékgazdálkodás terén a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény 2013. január 2-i hatályba lépése jelentős változásokat hozott. Időközben a Kormány 2012. december 29-i ülésén döntött a törvény végrehajtási rendeleteiről is. Ezek ismeretében és tekintettel arra, hogy az új hulladékgazdálkodási törvény szemléletében kiegészülve, illetve gazdasági és szolgáltatói szempontokból is gyökeres változásokat tartalmaz a korábbi törvényhez képest, javasolt a települési önkormányzatok számára a települési hulladékgazdálkodási terveik felülvizsgálata.

Az új hulladékgazdálkodási koncepciót az Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség által összeállítandó területi hulladékgazdálkodási tervekben és hulladékkezelés megelőzési programokban fogalmazzák meg.

A Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás témakörével részletesen az 1.2.5.7. pont foglalkozik.

Zaj és rezgés elleni védelem

A települési környezet zajterhelésének kialakulásában a zaj- és rezgésforrások számának, az általuk kibocsátott zaj- és rezgések nagyságának, a kialakult településszerkezetnek és a különböző funkciójú területhasználatok egymáshoz viszonyított elhelyezkedésének van meghatározó szerepe.

Baranya megye környezeti zajhelyzetének áttekintésére nem állnak rendelkezésre tematikusan rendszerezett mérési adatok. **Pécs város zajtérképének** készítése jelenleg folyamatban van. A megye környezeti zajhelyzetét, zajállapotát alapvetően és folyamatosan a gépjárműves közlekedés befolyásolja. A közúti közlekedésből eredő zaj szintje általában a nappali és az éjszakai időszakban is meghaladja a megengedett határértéket a nagyobb városok forgalmasabb területein. A zajterhelés részben a belső forgalomból, részben az országos főútvonalak települési belterületi szakaszainak átmenő forgalmából ered. A sűrű településhálózat következtében a városok, községek lakott területrészeit láncszerűen fűzik fel az országos főutak. Ezen kívül zaj- és rezgéskeltő a vasúti közlekedés is, de ennek fokozatos visszaszorulásával egyre kevésbé jelentős a zavaró hatása.

A közlekedésen kívül az üzemi tevékenységek illetve az építési tevékenységek is okoznak - olykor határérték feletti - zaj- vagy rezgésszennyezéseket, ezek mégsem relevánsak az összes zajszennyezést tekintve, mert általában csak pontszerűek és időszakosak. Az újonnan létesülő telephelyek pedig már csak akkor kapnak engedélyt, ha igazoltan határérték alatt maradnak az általuk keltett zajok.

A közúti fejlesztések (elkerülő útszakaszok, utak építése) bizonyítják, hogy a közúti forgalomból eredő zajterhelés elleni védelemnek egyik leghatékonyabb eszköze, ha a forgalmas utak elkerülnek a védendő területeket.

Iparbiztonsági védelem – kritikus infrastruktúra védelem

A közelmúltban történt ipari katasztrófa (ajkai vörösiszap) a katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatok újragondolását vonta maga után. Ennek következményeként 2012.

január 1-től a Katasztrófavédelem szervezetén belül új iparbiztonsági rendszer felállítására került sor. Az iparbiztonsági feladatokat a megyében a **Baranya Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság** látja el.

Az Igazgatóság, mint hatóság végzi az üzemazonosítási, veszélyes tevékenység végzésére vonatkozó katasztrófavédelmi engedélyezési feladatokat. A 2012. április 1-vel megalakított **Megyei Iparbiztonsági Felügyelőség** felelős a veszélyes áruszállítási és a kritikus infrastruktúra védelmi szakterületekért.

Az iparbiztonsági szakterület elsősorban az állampolgárok védelme érdekében felügyeli a veszélyes üzemek működési feltételeit, valamint a veszélyes áruszállítás biztonságát. A kritikus infrastruktúrák védelmének célja, hogy az állampolgárok életfeltételei, szociális- és civilizációs igényei biztosítottak legyenek, sérülésük esetén pedig a lehető legrövidebb időn belül helyreálljanak. Ezért azokat nem, mint a globális környezet elemeit értelmezzük, hanem mint a lakókörnyezet biztonságának feltételrendszerét.

1.2.1.7 Energiaforrások

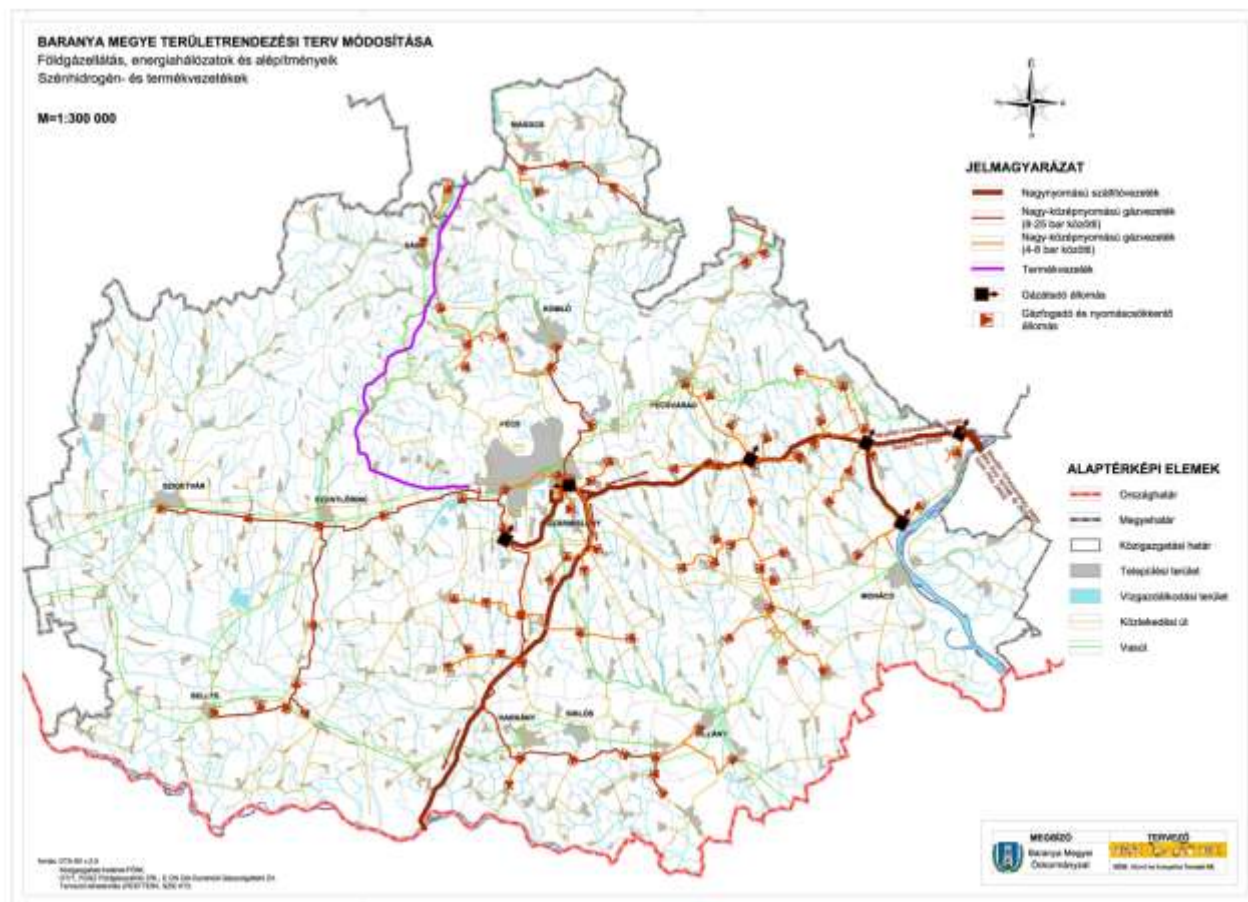
Villamos energia

Villamos energia ellátás vonatkozásában a megye területén haladó **villamos energia átviteli hálózatok** a megye területén jelentkező igények ellátásában töltenek be bázis szerepet. A megye egyetlen országos alaphálózati rendszerhez tartozó táppontja a Pécsi Erőmű 400/120 kV-os MAVIR Zrt. üzemeltetésében levő állomás, amelynek 400 kV-os betáplálása a Paksi Erőmű transzformátor-állomásáról épült ki.

A megye villamos energia fogyasztóinak ellátási bázispontjai a 120/20 kV-os állomások, amelyeknek betáplálása a Pécsi Erőmű állomásától induló 120 kV-os hálózatokról történik. A megye villamos energia ellátásának gerince a 120 kV-os főelosztóhálózat. Ezek jellemzően ipari célú igények kielégítését szolgálják. A kommunális célú igényeket kielégítő táppontokon 20, illetve 10 kV-os transzformációval állítják elő a közép feszültségű szolgáltatáshoz szükséges hálózati feszültséget, amely hálózatokról közvetlenül a fogyasztói transzformátorokat táplálják.

Földgázellátás

A megye területén áthaladó jelentősebb országos gázszállító vezetésekre telepített gázátadók táplálják a gázfogadó nyomáscsökkentő állomásokat, ahonnan indul a megye településeinek ellátását biztosító **nagy-középnomású gázelosztó gerinchálózat**.

6. ábra: Földgázellátás, energiahálózatok és alépítmények/Szénhidrogén és termékvezetékek Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terv módosítása (2011.)

A 21. század fordulója óta támogatással megvalósuló gyorsütemű hálózatfejlesztések eredményeként mintegy 50 település gázhálózati csatlakozását oldották meg, ennek ellenére a megye települései közül még ma sem részesül 106 település a vezetékes gázellátásban. Bár az egyes településeken belül is a gázhálózatra való rácsatlakozás mértéke fokozatosan emelkedik.

Megújuló energiaforrások

A megújuló energiaforrások közül a megyében elsősorban a biomassza alapú tüzelési mód és technológia alkalmazása említendő energiagazdálkodási szinten. Ezen túlmenően a napenergia, valamint a geotermikus energia hasznosítása fordul elő, az előbbi egyedi alkalmazással (főleg használati melegvíz termelésre), az utóbbi jellemzően fürdő és fűtés célú hasznosítással.

Napenergia

Az aktív szolár potenciált tekintve 2010-ben Baranyában - összesen kb. 40.000 m² (az országos 10%-a) napkollektor működésére számíthatunk. A lakóépület-állomány hasznosítható felületet figyelembe véve Baranyában összesen 2,31 millió m² napkollektor helyezhető el, ebből 0,953 millió m² napkollektor teljesítménye hasznosítható lakossági melegvíz-ellátási célra. Ez Baranyában 1216,77 TJ/év nagyságrendű hőenergia kapacitást

jelenthet. Az intézményi szoláris hőenergia-hasznosítás a pénzügyi lehetőségeket is figyelembe véve 10 év alatt kiépíthető kapacitása további 120-150 TJ/év.

A passzív szolár potenciál az országos átlagnál magasabb, jellemzően 1260-1290 kWh/m².

Szélerergia

Baranya megyében a szél átlagsebessége kb. 4-5m/sec. Az európai szélosztályozás alapján a mérsékelt szél erősségű zónába sorolható a megye. Ahhoz, hogy megtérüljön egy ilyen beruházás, a szélerősségnek el kell érnie az 5,5 m/s-ot. Ilyen szélerősséget Pécs mikro környezetében figyeltek meg, a környező hegyekben. A telepítéseknél a gazdaságosság mellett a „tájszennyezést” is figyelembe kell venni és ez korlátozza a felhasználásukat.

Geotermikus energia

A geotermikus energia hasznosítására van a legnagyobb lehetőség, a biomassza felhasználásával egyetemben.

Az energiaellátó rendszerek fejlesztése, alternatív energiaforrások hasznosítása tevékenységi körön belül Bóly városa (Mohácsi kistérség) és Szentlőrinc városa (Szentlőrinci kistérség) termásvíz, mint geotermikus energia hasznosítási projektet hajt végre. Az intézkedés elsődleges célja a további olcsó, helyi energiaforrások feltárása és kiaknázása, a foglalkoztatás és a versenyképesség növelése, a környezetvédelmi szempontok érvényre juttatása.

Biomassza

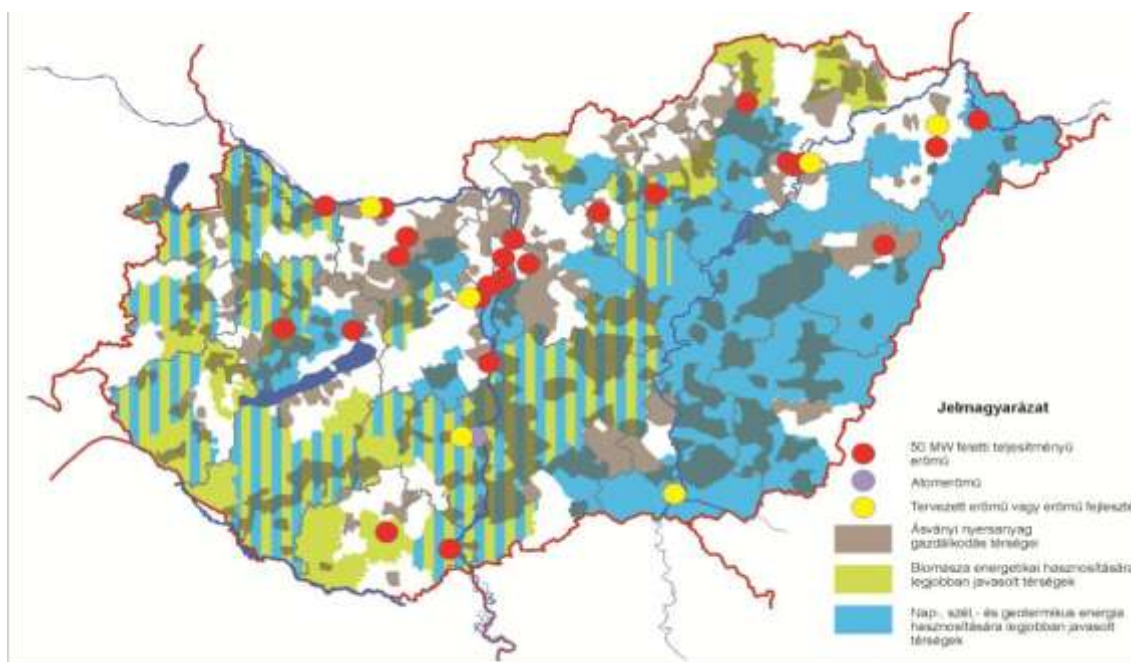
A biomassza hasznosítására van a megyében a legnagyobb lehetőség. Ennek alapját a mezőgazdasági melléktermékek (szalma, kukoricacsutka, szőlővenyige, stb.), erdők, energiaültetvényezésre alkalmas területek adják. Az erdőgazdasági hulladékok, a fa és egyéb növénytermesztési hulladékok, illetve az energiahasznosítási céllal telepített energiaültetvények (jelenleg a Pécsi Hőerőmű ellátására) folyamatosan keletkező és hasznosítható energiahordozóként állnak rendelkezésre.

A biomassza eredetű energiamennyiség 2030-ig várhatóan 50 és 80 PJ közötti lesz. Eddig a rendelkezésre álló biomasszában csak egy kis része került hasznosításra és javarészt ez sem hatékony módon, háztartások fűtésére.

Baranya megyében a biomassza energiagazdálkodási szinten a Pécsi Hőerőmű által került hasznosításra. A jelenleg 2004 óta üzemelő erőműblokk faapríték-tüzelésű, ami bálázható lágyszárú mezőgazdasági melléktermékek felhasználására optimalizált erőművi blokkal került kiegészítésre 2012 végétől.

Energiaforrások tekintetében meg kell említenünk a feketeszenet és az uránt is, melyek tekintetében Baranya megye jelentős készletekkel rendelkezik. Az ország energia stratégiája szerint újra kell gondolni ezen nyersanyagok újbóli hasznosítását, szem előtt tartva hazánk energiahordozókból történő önellátásának (energiabiztonság) erősítését, emelését.

Összegezve megállapítható, hogy Baranya megyében – adottságait figyelembe véve - a megújuló energiahordozók közül a biomassza hasznosítása a legkedvezőbb. Azonban a biomassza hasznosításán túl a napenergia aktív és passzív hasznosításának és a szél energiájának, valamint a termásvíz hasznosításának a lehetősége is biztosított.

7. ábra: Baranya megye természeti erőforrásait

Forrás: Nemzeti Fejlesztés 2020 „Az Országos Fejlesztési Konceptió, és az Országos Területfejlesztési Konceptió megalapozása” Stratégiai Vitaanyag

Az energiaellátás témakörét részletesen az 1.2.5.6. fejezet tartalmazza.

1.2.2 Épített környezet és a kulturális örökség védelme

Baranya megye természeti értékei mellett épített és kulturális öröksége is kiemelendő. Területét világörökségi és világörökségi várományos területek, műemléki védelem alatt álló területek, és számos egyedi műemléképület gazdagítja.

Világörökségi terület

A világon egyedül álló értékekkel rendelkező Pécs városában található „**ókeresztény temető sírépítményei**” 2000 óta rendelkezik **világörökségi** ranggal.

Pécs városa a római kor óta folyamatosan lakott terület volt, az itt élő népek, egymást követő, vagy egymás mellett élő kultúrák kiemelkedő jelentőségű emlékművet hagyományoztak ránk. A világörökségi terület a mai belváros északnyugati részén található, a Bazilikától délre a Szent István téren és környékén. A Kr. u. IV. századi emlékmű Sopianae városának egykori ókeresztény temetőjéből fennmaradt jelentős számú sírépítmény, kápolna, sírkamra, épített sírok, mauzóleumok, amelyek az épületegyüttes nagysága és gazdagsága tekintetében legjelentősebb az Olaszországon kívüli nekropoliszok között. Az építmények figurális és ornamentális falfestése csak a Róma városi katakombafestészetéhez hasonlítható. A sírkamrák falán ókeresztény szimbólumok találhatóak (Krisztus monogram, galamb, korsó), valamint bibliai jelenetek láthatóak (Péter és Pál apostolok, Mária és a gyermek Jézus, stb...). Az építmények egyedi építészeti megjelenítése, egyedi, bibliai gyökerekből táplálkozó falfestészet a kereszténység egyik legkorábbi időszakából származik. Jelentős részüket a Cella Septichora Látogató Központban tekintheti meg a nagyközönség.

Világörökség várományos területek

A római limes az UNESCO által kijelölt egységes világörökségi terület, mely 8 országot érint. A római limes magyarországi szakasza - hivatalos elnevezése „Római Birodalom határai – a Ripa Pannonica Magyarországon”- érinti Baranya megye területét is. A magyar világörökség várományos helyszíneivel érintett települések: **Dunaszekcső, Kölked, Sátorhely.**

Történeti települési területek

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal **14 baranyai települést** történeti települési terület övezetként jelölt meg, melyek a következők:

Bóly

Az egykori dél-baranyai sváb falvak egyik gyöngyszeme. Az öt pincesorból álló pincefaluban mintegy négyszáz pince található. Számos préházon felfedezhetők a sváb építési hagyományok nyomai. Egyedülálló színfoltját nyújtják a pincefalunak a szép öntöttvas kutak a préházak között. A Batthyány-birtok mai kastélyának helyén a XVIII. században vadászkastély állt, amelyet 1805 és 1807 között klasszicista stílusban átépítettek. A mauzóleum építését Montenuovo Vilmos felesége, Batthyány Julianna grófnő rendelte el 1879-ben. A neoromán – neogót stílusú épület művészi kiképzésével a maga nemében országos viszonylatban is párját ritkítja. Az épület belsejében, a bejáratnál szemben látható a szentély, közepén a vörös márványból készült oltár. Mögötte az apszis falán hatalmas fakereszt, rajta ember nagyságú faragott Krisztus-test, amely Bach Márton németbolyi fafaragó-művész munkáját dicséri. Az előtérben egyetlen gránitoszlop tartja a kórust, a karzatot, és a kupolát. Az épület falaiban kialakított, vörös márványtáblával lezárt sírhelyekben a Montenuovo család tagjai nyugszanak.

Bükkösd

Bükkösd neve viszonylag későn, 1448-ban bukkan fel írott forrásokban. A mai település három falu (Gorica, Megyefa, Bükkösd) és egy puszta egyesülésével jött létre. A településen található műemlékek a 1739-ben Keresztelő Szent János tiszteletére épült kápolna, a copf stílusban épült bükkösdi kastély parkja, mely védetté van nyilvánítva, az egykori Megyefán 1788-ban épült kastély, és az 1792-ben épült Török Kút. Említésre méltó műemléke a Kálvária, valamint az 1903-ban emelt harangláb is.

Dunaszekcső

Dunaszekcső a történelem során a megye, a régió életében mindig jelentős szerepet játszott. A különböző korok, népek fontos útjai, amelyek stratégiai és gazdasági szerepet játszottak, áthaladtak rajta. A Kálváriahegyen és a Várhegyen rájuk vonatkozóan települést tártak fel. A bronzkor korai szakaszából a Somogyvár-Vinkovci kultúrára vonatkozóan szintén szórványos leletek kerültek napvilágra. A középső szakaszból, a Mészbetétes Edények Népére vonatkozó felszíni kerámiatöredékeket elemezhetek a régészek. Az utánuk következő Urnamezős Kultúra táltöredékeket, bronzláncsát, fűrókat, lyukasztókat hagyott maga után. A keltáktól mély tálak, nagyobb edények, fazekak, bronzveretek maradtak ránk.

A falu műemlékei a 18-19. századból valók. A római katolikus templom klasszicizáló stílusban épült, homlokzata oromzatos. A templom előtt álló kőkereszt 1819-ből való. A

régebbi, 18. századi templom ma magtár, a szerb templom a 18. századból maradt ránk. Az általános iskola a Jankovich család kúriája volt, majd a 19. század elején részben átépítették. A régi temetőben álló kápolnát a 19. század első felében klasszicista stílusban átalakították. A Duna mellett a dombtetőn egy 15. századbeli kolostor romjai láthatók.

Hosszúhetény

A nagyközség területén már a kőkor idején megjelentek az első letelepülők. A római időkben is jelentős település volt, melynek emlékét egy római-kori villa maradványa őrzi. A III-IV. századból való római villa nyomait 1937-ben tárták fel. Az épület valószínűleg egy nagybirtok középpontjához tartozott. A villától keletre egy téglasír is előkerült, ami elpusztult ugyan, de ugyanezen a helyen később még négy téglasírt tártak fel. Hosszúhetényről az első írásos feljegyzés 1091-ből való. A középkorban a falu vásáraitól volt nevezetes. A török uralom ideje alatt végig lakott volt, a hódoltság végére pedig Baranya egyik legnagyobb lélekszámú helységévé növekedett. Lakossága a múlt század első feléig magyar volt, az 1800-as évek második felében pedig több német család is letelepedett itt. Hosszúhetényhez tartozó két település Püspökszentlászló és Kisújbánya.

Püspökszentlászló középkori magyar falu, mely évszázadokon át a pécsi püspök birtoka volt. A község klasszicizáló-barokk stílusú kastélyát Eszterházi Pál építtette 1797-ben. A falu eredeti állapotban megőrzött, több száz éves parasztházaival vált Baranya megye csiszolatlan ékkövévé.

Kisújbánya a XVIII. században létesült, klasszikus sváb faluképet őrzi, ezért itt nemcsak a szép táj gyönyörködteti a látogatót, hanem a hagyományos sváb porták ihlette időutazás is.

Mecseknádasd

A településnek régészeti leletek tanúsága szerint már a neolitikus korban is voltak lakói. A községben több műemléki védettségű épület található, így a Templom téren az 1771-ben épült barokk stílusú plébániatemplom, plébániaház és iskolaépület. Ugyancsak védettséget kapott a két barokk kápolna: a Vértizzadó Krisztus-kápolna (1749), a Haviboldogasszony-kápolna (1770) és a XIII. században épült román-gótikus Szent István-kápolna. Falait XIV. századi gótikus freskók díszítik a szentek életéből. A XVI. századi kerítőfal maradványai ma is láthatók. A kora Árpád-kori egyhajós kistemplom alapjaira épült, XIV. századi román és gót elemeket egyaránt tartalmazó templomban Zsigmond-kori falfestmények maradványai láthatók. A település szomszédságában két középkori vár romja is fellelhető. A település néprajzi értékeit a korábbi Gungl-féle kocsmában helyett kapott Német Tájház mutatja be.

Mohács

Mohács több mint 900 éves város, Magyarország egyik legdélibb települése, a Duna határkikötője. Fejlődésére kedvezően hatott földrajzi helyzete. A Duna és víziútja jelentősen befolyásolta a halban, vadban gazdag lakott terület sorsát. A tatárjárás okozta pusztítások után ismét fejlődésnek indult: a XIII-XIV. században kialakult nemesi vármegye központja, majd a XV. századtól mezőváros lett. A virágzást a török hódítás törte meg. A gyászos emlékeztető 1526-os mohácsi csata után a város szinte teljes egészében elpusztult, csak az 1687-es második, győztes ütközet után szabadult fel a török hódoltság alól. A nemzetiségek (katolikus magyarok, sokácok, németek, ortodox szerbek) nagyarányú betelepítését a népesség megfogyatkozása indokolta. A polgárosodás, az ipari fejlődés következtében a XIX. század

második felében nagyon sok új létesítménnyel gazdagodott a település. E számos tekintetben pozitív folyamatot az első világháború lassította le, de 1929-től már ismét megyei rangú város lett Mohács. Lakosságát vallási, nemzetiségi sokszínűség jellemzi.

A város egyik legfőbb nevezetessége az évente megrendezett, ezrek által látogatott busójárás, amelyet 2009-ben az UNESCO - első magyarországi elemként - felvett „Az emberiség szellemi kulturális örökségének reprezentatív listájára”.

Egy nagyléptékű projekt keretében készül majd el a „Busóház”, - az UNESCO által magyar népszokásként ez idáig egyedülként - a Világ Szellemi Kulturális Öröksége részeként elismert Busójárás bemutató rendezvényterme, ahol a nagyszabású eseményről ízelítőt kaphatnak az év bármelyik időszakában odalátogató turisták. Egy külön teremben látványműhelyek kapnak helyet. E funkciók egy árkádsorral övezett rendezvényudvar, azaz a Busóudvar köré szerveztettek.

Palkonya

A település ma is hűen őrzi a XVIII. században betelepített német szőlőművesek építészeti kultúráját. A község képe a tornácos házak fésűs beépítésével, majd a XIX. században kialakult pincefaluvá érte el mai formáját. Országos műemléki védetség alatt áll Palkonya katolikus temploma és pincésora. A falu leghíresebb épülete a magyar körtemplom építészet kiemelkedő alkotása, a klasszicista stílusú római katolikus templom, amelyet a Batthyány-család építtetett 1816-ban. A palkonyai pincefalú fölött, a lakóházak közül kiemelkedve uralja a település képét. A templom klasszicista stílusban épült, a szabadon álló centrális templom kupolával fedve, tornya a szentélyrész mögött a bejáratnál szemben helyezkedik el.

A népi építészeti emlékként védett, 53 présház által alkotott, egymás fölött több sorban elhelyezkedő pincesor településszerkezeti, gazdálkodástörténeti - és egyben kiemelkedő esztétikai érték is. A XIX. század elején létesült, egységesnek látszó pincecsoport egyenként eltérő épületekből áll, és a különböző korok építészeti stílusa érzékelhető rajtuk az átépülések következtében is. A domináns, teljesen egyszerű, rétegvonalakra merőleges tetővel készült épülettömegek mellett megtalálhatók a keresztbeforduló, íves és pillérsoros tornácú présházak is. A község hazánkban elsőként 2007-ben Európa Kulturális Faluja lett.

Pécs

Pécs történelmi múltja az ókorra visszavezethető, számos ebből a korból származó nyomra, emlékre bukkantak a régészek. A 4. századból való feltárt ókeresztény temető építményeit az UNESCO Világörökségi Bizottsága 2000-ben fel is vette a világörökségek közé. Pannonia provinciája, Sopianae városa Kr.u. az első században lett megalapítva a rómaiak által. Később már városi ranggal 8-10 ezren lakhatták az ókori települést. A 4. században, mikorra elterjedt a keresztény vallás, a hunok hódításai miatt meggyengült a rómaiak hatalma, majd avarok és szlávok költöztek a területre. A középkorban épült fel Pécs székesegyháza. A várost Pécs néven legelőször 1235-ben jegyezték fel. Szintén a középkorra tehető a domonkos szerzetesek tevékenysége a városban, ahol az első dominikánus kolostor 1238-ban épült. 1543-ban a török hódítók teljesen elfoglalták Pécsét, és egy keleti várossá alakították át. A templomokból dzsámik lettek, török fürdők, türbék épültek városszerte. 150 éves török hódoltság után értékes építészeti emlékek, maradtak fenn, melyek Pécs jelképei lettek, például Gázi Kászim pasa dzsámija. A törökök után lassan indult meg a város fejlődése, német és délszláv telepések költöztek a városba. A tényleges megugrás a fejlődésben a 18. századra tehető,

ekkor céhek alakultak és megindult a kereskedelem. A mezőgazdaság, a szőlőtermesztés virágzott, és kezdetét vette a kőszén bányászat is. Mária Teréziának köszönhetően Pécs 1780-ban szabad királyi várossá vált. A 19. század újabb ipari és kulturális fejlődést hozott, ebben az időben lett híres az Angster orgonagyár, majd a Zsolnay porcelángyár. Pécs város történelmi múltját, kulturális értékét számos (267 db) műemlék őrzi napjainkban is.

Pécsvárad

Szent István király alapított itt apátságot, első apátja volt Asztrik, aki a Szent koronát hozta. 1212-ben Várad néven említik, a név kis várat jelent. Pécsvárad (Pechwarad) formában Károly Róbert király említette először 1316-ban. 1333-ban említik először városként, 1439-től mezővárosként. A török hódoltság idején az öt baranyai bírósági székhely egyike volt. A török uralom idején hanyatlásnak indult. Lakosai ebben az időben tértek át a kálvinista vallásra. 1689-ben a pécsvárad apát katolikus németeket kezdett telepíteni a városba. 1778-ban Mária Terézia közalapítványi uradalommá tette a várost, a királyi kamara irányította, feladata a budai egyetem fenntartása volt. 1947-ben és 1948-ban magyar családok ezreit telepítették kényszerűen a Beneš-dekrétumok rendelkezései alapján Pécsváradra és környékére. Pécsvárad 1993-ban kapott városi címet. 2001-ben lakosságának 9,4%-a német nemzetiségű volt.

A város országos ritkaságszámba menő látnivalója a 10. századi kápolna Géza fejedelem és István király idejéből, korabeli freskómaradványokkal. A vár és a romkert a román, gótikus és reneszánsz monostor emlékeit őrzi. A Nagyboldogasszony-templom 1767-ben épült rokokó oltárokkal, szószékekkel és berendezéssel. A Mindenszentek-kápolna a 12. századból, református templom 1785-ből való. A Városházát 1857-ben építette neogótikus stílusban Gianone Ágoston svájci olasz származású építész. Nevezetes épület a volt katonai kórház és lovassági laktanya, a gyógyszertár, a Kossuth téri épületegyüttes (kápolna, katolikus, református parókia, régi iskola), a német parasztházak. Szent István bronzszobrát 1969-ban állították, Borsos Miklós alkotása.

Siklós

Dél-Baranya és a Dráva-medence természeti, történelmi és kulturális értékekben egyik leggazdagabb települése. A település méltán híres borairól, váráról és a városban található számtalan építészeti örökségről. Siklós jelképe a közel 800 éves múlttal rendelkező Vár. A Siklósi Vár magasan a város fölé emelkedve nemcsak védelmi, hanem harcászati célokat is szolgált, továbbá a korszak legjelentősebb főúri családjainak birtokközpontja is volt. A vár az egyik legjelentősebb magyar reneszánsz stílusú építmény, melyet írásos emlékek már 1294-ben említenek. Az évszázadok alatt számos nemesi család fordult meg a várban. A település - tekintettel a műemlék jelentőségére - a vár keleti és déli épületszárnyait, a várudvart, a kápolnát, a barbakánt és Kanizsai Dorottya rózsakertjét is helyreállította. A keleti szárny első emeletén középkori imafülke, falkápolna nyomaira bukkantak a művészettörténészek. A település híres építészeti emléke, Malkocs bej dzsámi, melyet egy magas rangú török személyiség, Malkocs bej emeltetett 1543 és 1565 között. el. Napjainkban múzeumként és imaházként egyaránt funkcionál.

Somberek

Somberek környékének legrégebbi régészeti leletei a rézkorból származnak. A szlávok lakta települést először 1270-ben említik az írásos források Berek néven. 1382 óta Somberek. Az

1526-ban bekövetkezett mohácsi csatavesztés után a lakók elmenekültek, de később a szétszóródott nép lassan visszatért a faluba. A török hódoltság során elnéptelenedett az ekkor már magyar település, s a XVIII. sz. elején a szerbek, majd ezt követően a németek népesítik be újra. Ez utóbbiak Pfalz és Schwarzwald környékéről érkeztek. Az 1920-as évek alatt a szerbek Jugoszláviába távoztak, a II. világháborút követően néhány német családot kitelepítettek. Helyükre székelyek és felvidéki magyarok érkeztek. A községben a görögkeleti szerb és a római katolikus templomot, a gótikus templomromot és a Sauska féle uradalmi magtár tartozik a nevezetességek közé. A változatos és gazdag történelmi múlt emlékei közül feltétlenül említésre érdemesek a kora rézkori Balaton-csoport (i.e. 2500-2300), a Somogyvár-Vinkovci kultúra (i.e. 1900-1650) és a római lakosság leletei.

Szigetvár

Szigetvár a Zselic dombos nyúlványain és a déli síkvidék találkozásánál, az Almás-patak mentén fekszik. A mai város környéke már a történelem előtti időkben is lakott hely volt. A küzdelmes történelmi múlt több sajátos emlékét őrzi a város. A vár a Szulejmán dzsámival történeti kiállításnak ad otthont. Az Ali pasa dzsámi átépítve a város főterének plébániatemploma, benne a híres, 1789-ben készült, Dorfmeister István kupolafreskójával. A Törökház, amely Magyarország egyetlen ilyen jellegű épületemléke, ugyancsak kiállításnak ad otthont. 1994-ben avatták fel a két nép barátságát jelképező Magyar-Török Barátság parkot. Szulejmán szultán jelképes síremléke és szobra, valamint a török ivóút mellett a vár hős védőjének, Zrínyi Miklósnak emléket állító szobrot is láthatnak az ide érkező látogatók. Szigetvár építészeti emlékei közé tartozik a turbéki kegytemplom és a Zárda utcai barokk Ferences templom a zárdával. Sok látogatót vonz a Makovecz Imre terve alapján épült Vigadó épülete. A Szigetvári vár az európai örökség cím létrehozására irányuló kormányközi kezdeményezés keretében megkapta az Európai Örökség Címet.

Villánykövesd

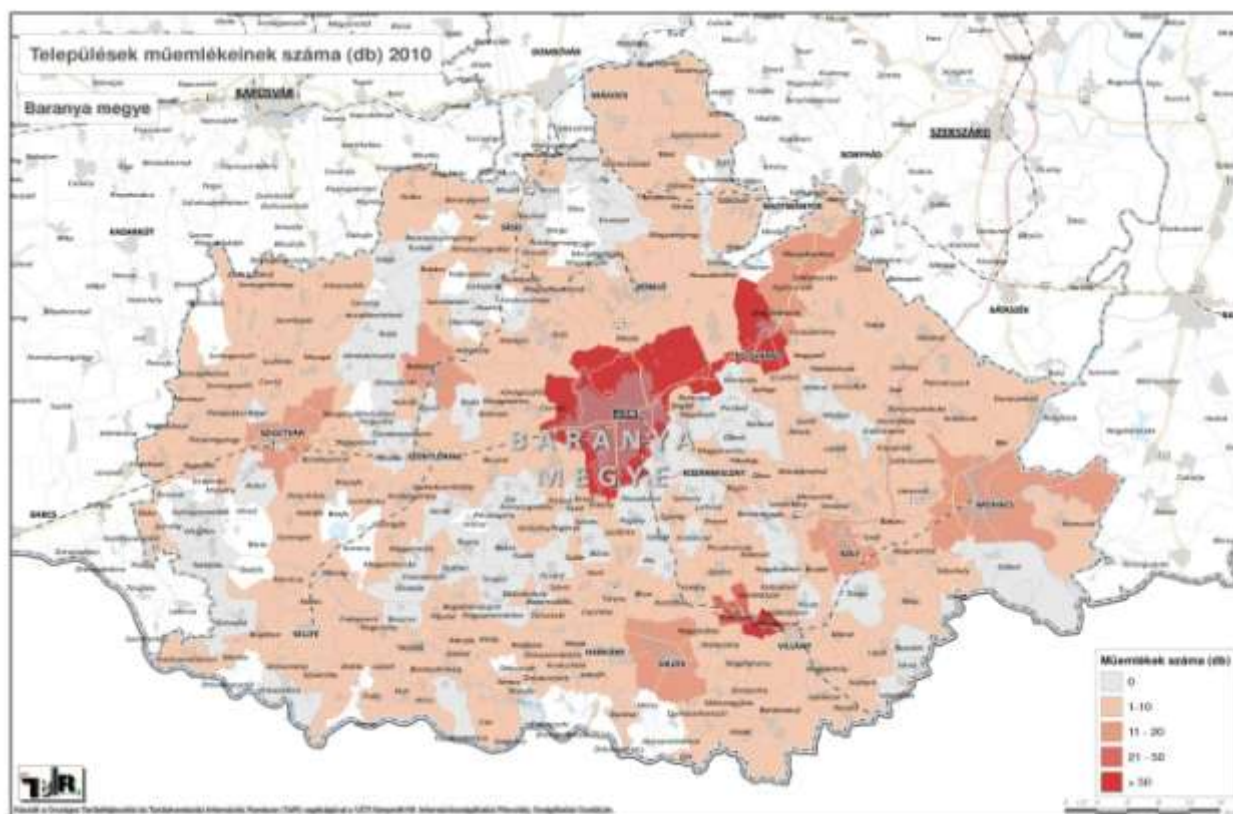
A lengyeli kultúra (i.e. 2800-2500) idejében is lakott helyen kialakult települést először 1290-91-ben említik. Villánykövesdhez szervesen hozzátartozik a maga nemében páratlan háromszintes pincesor, amely sok turistát, művészt és borkedvelőt vonz a faluba. A védett, műemlék pincesor az ország egyik leglátványosabb műemlék együttese. Jól reprezentálja, hogy a múltban milyen jelentős szőlőtermesztés és borkészítés folyt a vidéken. A pincék jellegzetes, színes kapui egész évben nyitva állnak a látogatók előtt, a látogatók megtekinthetik a borfeldolgozás éppen aktuális munkafázisait, szerszámain, megízlelhetik a gazdák és a természet munkáját dicsérő bor zamatát. A több évszázados szőlőművelés egyik markáns eredményeként kell megemlíteni a Batthyány-család által a XVIII. sz. végén építtetett óriási pincét, amely az építetőről kapta a nevét.

Zengővárkony

A Pécsváradi Apátság alapítólevele szerint a területet Szent István adományozta a monostornak. Az Árpád-ház alatt is lakott faluban - melyet Villa Varkun, Warkun és Varkon néven is említenek a korabeli források - a XVIII. sz. folyamán telepedett meg a ma is ott élő német nemzetiség. Zengővárkony számos helyi védettségű épülettel rendelkezik, amelyek a népi építészet gyöngyszemeiként ismertek. Találunk közöttük lakóépületet, vízi malmot, gazdasági épületet, elemi iskolát, református parókiát és késő barokk református templomot. Ez utóbbit 1787-ben építették. A Keleti-Mecsek lábánál fekvő, zömében magyar lakosságú település elsősorban népviseletéről, tájházáról, néprajzi kiállításáról, hagyományörző

táncsoportjáról híres. Másik ékességét, a szelídgesztenyést feltehetően a török korban itt menedéket kereső magyarok telepítették. A református templomot 1787-1802. között építették, ma műemléki védeltséget élvez.

Baranya megye örökségét **856 műemlék** is gazdagítja, területi eloszlását az alábbi ábra szemlélteti:

8. ábra: Települések műemlékeinek száma (db) 2010 Forrás: TeIR

Régészeti lelőhelyek

A megye területén jelenleg **2315 régészeti lelőhelyet tártak fel**, melyből 1521 azonosított. Azonosított lelőhelynek számít minden olyan régészeti korú jelenséget tartalmazó terület, melynek földrajzi helye 50 méteres pontossággal megállapítható. A lelőhelyen előkerült jelenségek korszak szerinti megoszlása a következő:

- Őskori jelenséget tartalmaz 856 lelőhely
- Római kori jelenséget tartalmaz 688 lelőhely
- Népvándorlás kori jelenséget tartalmaz 154 lelőhely
- Középkori jelenséget tartalmaz 798 lelőhely
- Újkori jelenséget tartalmaz 289 lelőhely

A nagyközönség számára elsősorban azok a régészeti lelőhelyek jelentenek vonzerőt, amelyek épített objektumokkal (épületek, falak, erődítmények) rendelkeznek. A régészeti jelenségek túlnyomó része azonban a felszínen nem látható, mert a talajréteg alatti altalajba ásva maradt fent (gödrök, árkok, cölöplyukak, sírok, stb.). Épített emlékekkel elsősorban az őskori erődítmények, a római kori villagazdaságok, középkori templomok és várak rendelkeznek.

Időrendi sorrendben Baranya megyében a következő fontos, felszínen is látható maradványokkal bíró lelőhelyek említésre méltóak:

- Óskori erődítések: Pécs – Jakab-hegy
- Római kori villák: Kővágószőlős, Nagyharsány
- Árpád-kori templomok: Bakonya, Cserkút, Mánfa, Nagyharsány
- Árpád-kori templomromok: Orfű - Bános, Somberek
- Közép- és török-kori várak, erődítések: Magyaregregy – Márévár, Mecseknádasd – Schlossberg, Nagyharsány – Szársomlyó, Pécs – Püspökvár, Pécs – Jakabhegy (Pálos kolostor), Pécsvárad, Pécsvárad – Zengővár, Siklós, Szászvár, Szigetvár.

További épített jelenséggel rendelkező lelőhelyek feltárása és bemutatása növelné a környék turisztikai vonzerejét. Ezek egy része már valamilyen fokban régészetiileg kutatott. Korszak és típus szerint csoportosítva ezek a következők:

- Római kori villagazdaságok: Babarc, Bakonya, Cserdi, Hosszúhetény, Komló – Mecsekjányosi, Szederkény
- Középkori várak: Orfű – Vízfő-forrás, Mecseknádasd – Rékavár, Pécs – Kantavár
- Középkori kolostorok: Máza – Koromszó, Vókány – Trinitáspusztá, Erdősmecske-Schlossberg

Az utóbbi évtizedben kezdett elterjedni a régészeti lelőhelyeket érintő természetjárás. Ezáltal már nem csak a feltárt és rekonstruált régészeti jelenségek jelentenek turisztikai vonzerőt, hanem maga a táj is, ahol a feltárás történt. A régészeti lelőhelyek tehát fontos szerepet játszhatnak egy-egy település turisztikai vonzerejének növelésében, vagy megteremtésében.

1.2.3 A megye gazdasági bázisának vizsgálata

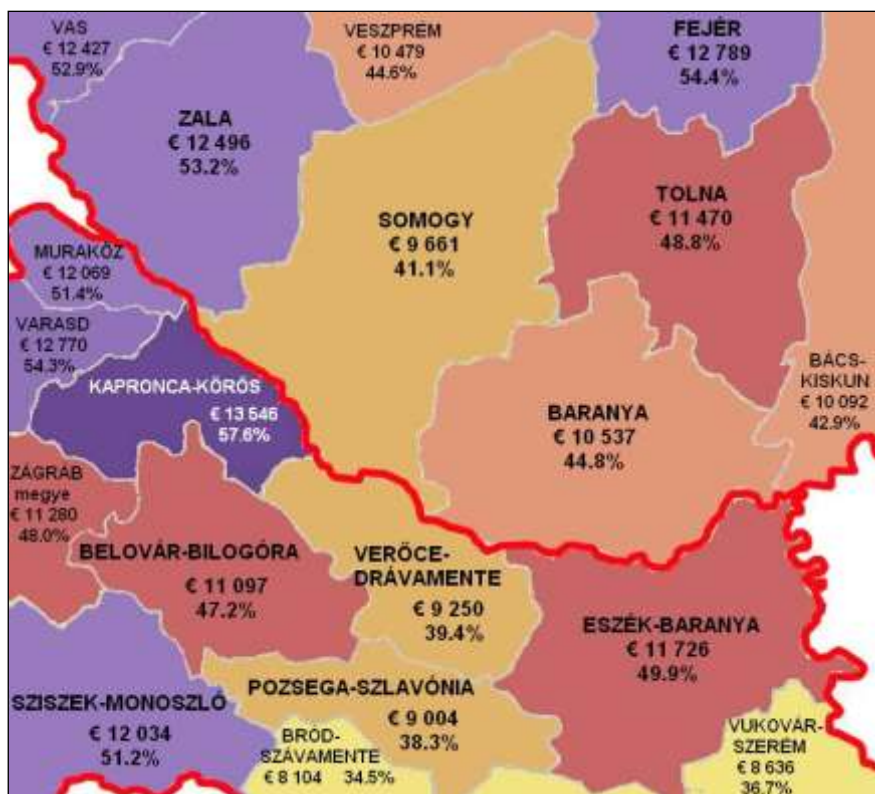
1.2.3.1 A fő gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai, mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, üdülés, idegenforgalom, vízgazdálkodás, ipar, szolgáltatás

Az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) összegét tekintve Baranya megye pozíciója csaknem 10%-ot romlott az országos átlaghoz képest a 2000 és 2010 közötti időszakban. 2010-ben Baranya megyében az 1 főre jutó bruttó hazai termék az országos átlag 67,6 %-a volt, míg 2007-ben még 71,1%-a, jól látszik, hogy folyamatos a csökkenés. A megye az ország 19 megyéje közül a 13. az egy főre jutó GDP sorrend alapján 2010-ben, ez a pozíciója jellemző évek óta. Bár Baranya a kilenc dunántúli megye közül a negyedik legnagyobb GDP-t állította elő 2010-ben, ezzel az értékkel a dunántúli GDP 10,4%-át adta, míg Győr-Moson Sopron megye például csaknem az ötödét.

	2007	2008	2009	2010	2011
Az egy főre jutó GDP Baranya megyében (e Ft)	1767	1867	1779	1797	
Az egy főre jutó GDP hazánkban összesen (e Ft)	2485	2644	2556	2660,7	2 796,5
Baranya megye az országos átlag százalékában	71,10%	70,60%	69,60%	67,50%	
Baranya megye, megyék közötti sorrendje az egy főre jutó GDP alapján	12.	13.	12.	13.	

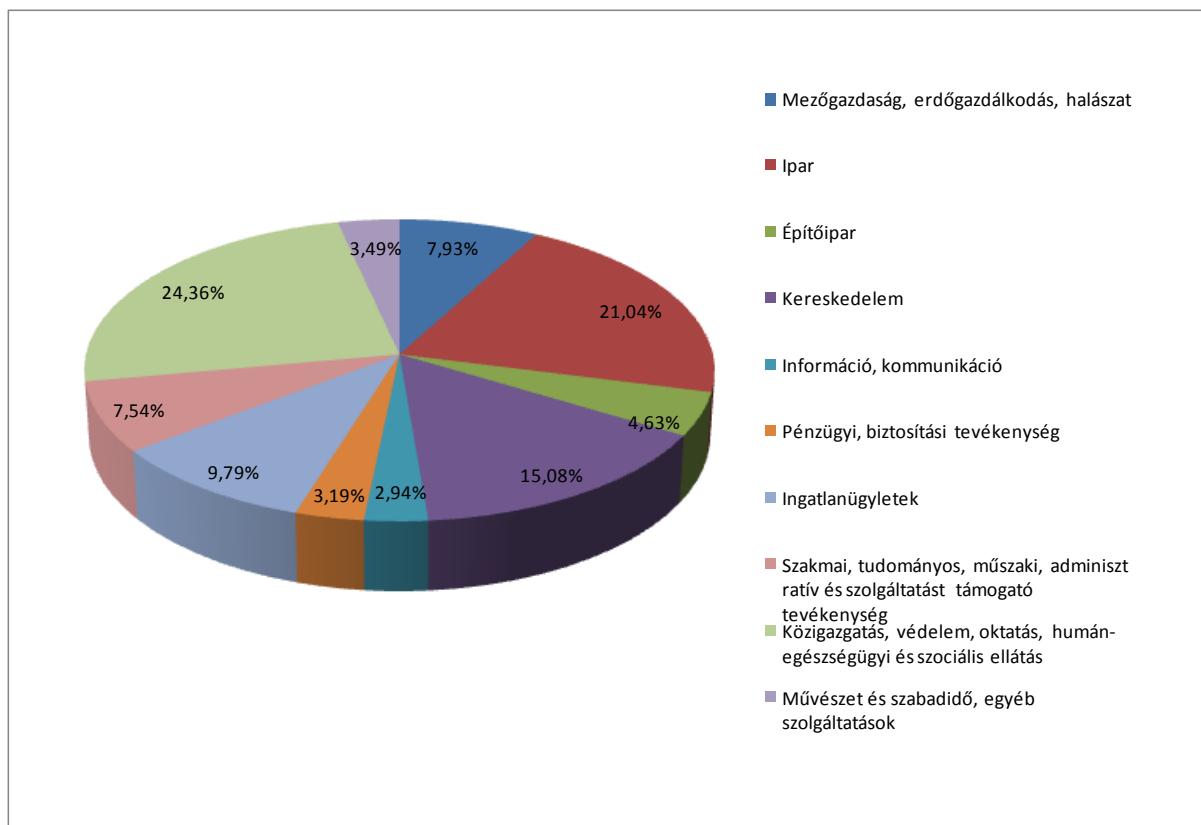
2. táblázat Az egy főre jutó bruttó hazai termék 2007-2011.

A **2010. évi GDP-t** vizsgálva azt találjuk, hogy míg Baranya népességszáma 2011-ben az ország népességének 3,9 %-a, az ország bruttó hozzáadott értéknek mindössze 2,7 %-a teremődik meg a megyében. Ennek ágazatonkénti megjelenése azt mutatja, hogy mára a legerősebb hozzáadott érték teremtő ágazattá a mezőgazdaság vált. A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat 6 %-át reprezentálja az országos eredménynek. Ugyanakkor az ipar tekintetében a megye az országos részesedés 2,1 %-a, tehát alig fele a népességarány tekintetében várható arányszámnak. Ennél is alacsonyabb, 1,8 % a feldolgozó ipar, jól mutatva azt a hosszú ideje tartó, s mára kifejezetten súlyos leépülést, amelyet a megye ipara elszenvedett. Még a Pécs súlya miatt kiemelkedőnek tartott szolgáltatások (közigazgatás, oktatás, és humán-egészségügyi szolgáltatás) aránya sem éri el az országon belül a megye népességarányát (3,6 %), ahogy a művészet és a szabadidő szolgáltatásoké sem. (3,2%).(KSH Baranya megyei évkönyve, 2011).

9. ábra: A magyar-horvát határ menti megyék gazdasági teljesítménye, 2009
(Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson, illetve az EU27 %-ában)
(forrás: KSH, Horvát Statisztikai Hivatal, DDRFÜ szerkesztés)

Tekintettel arra, hogy Baranya megye az ország egyik déli határ menti megyéje, fontos, hogy gazdaságát vizsgálva megvizsgáljuk a szomszédos, határon túli térségek gazdasági mutatóit is. Baranya megye pozíciója az egy főre jutó GDP-t tekintve a horvátországi szomszédos megyék esetében 2009-ben elmarad Eszék-Baranya Zsupánság értékétől (annak 89,8%-a), viszont Verőce-Drávamente Zsupánság GDP értékét 13,9 %-kal meghaladja.

10. ábra: Baranya megyében a GDP gazdasági ágak szerinti megoszlása 2010-ben. Forrás: TeIR

Baranya megyében a **GDP gazdasági ágak szerinti megoszlása 2010-ben** a következőképpen alakult: 7,93 %-ot tett ki a mezőgazdálkodás és erdőgazdálkodás, 21,04 %-ot az ipar, 4,63 %-ot az építőipar, valamint 66,39 %-ot a szolgáltatások. Az adatok alapján jól látható, hogy a megyében jelentős a szolgáltatói túlsúly.

A **regisztrált gazdasági szervezetek száma** a megyében 2000-től (45 857) folyamatosan növekszik, számuk 2011-ben 63 460 volt. Ezt a folyamatot a 2008-as gazdasági válság sem törte meg. A regisztrált vállalkozások gazdálkodási forma szerinti megoszlása: alapján 68 % egyéni vállalkozás, 20 % kft. és 11 % bt. és 0,5-0,5 % rt., ill. szövetkezet. Az adatok jól mutatják azt, hogy zömmel elaprózott a gazdasági struktúra, s a felmérések azt igazolják, hogy a vállalkozások körében országos átlagot meghaladóak a kényszer-vállalkozások.

A **gazdasági szervezetek gazdálkodási ág szerinti megoszlása** alapján 22 % a mezőgazdaságban, alig 5 % az iparban, 6 % az építőiparban, 67 % a szolgáltatási szektorban működik.

A működő vállalkozások száma 2000-ben 23 714 volt, mintegy fele a regisztráltakénak. Bár szám szerint növekedés volt tapasztalható (2010-ben 26 155), arányuk jelentősen romlott, mintegy egyharmada a regisztráltakénak.

2000-ben a **működő vállalkozások** 42 %-a volt társas vállalkozás, 58 %-a egyéni vállalkozás, 2010-re ez az arány kiegyenlítődött, a társas vállalkozások részesedése 52 %.

A **működő társas vállalkozások létszám kategória szerinti megoszlása** azt mutatja, hogy döntő (92 %) az 1-9 főt foglalkoztató vállalkozások száma, 4 % a 10-19 főt foglalkoztatók

aránya, és – a többi létszám kategóriát átlépve - mindössze 16 db olyan működő társas vállalkozást találunk, amelyek foglalkoztatottainak létszáma meghaladja a 250 főt.

A **külföldi érdekeltségű vállalkozások száma** a 2000-ben fennálló 779-ről 2010-re 557-re csökkent, a csökkenés számszerűen folyamatos, ugyanakkor körükben az egy vállalkozásra jutó saját tőke folyamatosan növekszik és növekszik e vállalkozásokon belül a külföldi részesedés is. A külföldi érdekeltségű vállalkozások negyede az iparban, negyede a kereskedelemben, s mintegy 10 % a mezőgazdaságban jelenik meg. A többi arányos eloszlásban az építőiparban ill. a különböző szolgáltatásokban tevékenykedik. A szolgáltatók közül kiemelkedik az ingatlanügyletekben megjelenő vállalkozások 16 %-os aránya.

Mezőgazdaság

Baranya megye az ország legdélibb megyéje. Területe az ország 4,8%-a, 4486,5 km². A mezőgazdasági termelésbe bevont terület 265 821 ha, melyből 225 500 ha szántó.

A művelési ágra vonatkozó **adatokat az 1.2.1., természeti adottságokról szóló fejezet tartalmazza.**

Természeti adottságainak köszönhetően a megye területei alkalmasak hagyományos szántóföldi növénytermesztésre, gyógynövény-, zöldség-, gyümölcstermesztésre és állattartásra.

A talajadottságok is kedvezőek, a mezőgazdasági termelésre alkalmas területek egy része igen jó aranykorona értékkel bír, összességében azonban a földek termőterületi értéke az országos átlagnál alacsonyabb, a szántóterületre vonatkozó aranykorona értékeket az **1.2.1., a természeti adottságokról szóló fejezet tartalmazza.**

Növénytermesztés

A szántóterület legnagyobb részén hagyományos növénytermesztés folyik. A kedvező éghajlati tényezők és a jó színvonalú agro-technológiának köszönhetően a **megye terméseredményei** az országos átlaghoz képest kiválóak.

Területi Egység/ Év	2000	2005	2010	2011
Betakarított terület, hektár				
Baranya megye	161 442	162 965	150 113	153 704
Magyarország összesen	2 763 117	2 933 537	2 594 879	2 677 514
Betakarított összes termés, tonna				
Baranya megye	722 898	1 082 980	834 462	930 499
Magyarország összesen	10 036 422	16 212 463	12 261 996	13 678 212

3. táblázat Gabonafélék terméseredményei Baranya megyében az országos mennyiséghez viszonyítva

A fenti adatokból látszik, hogy gabonafélékből Baranya megye az ország termelésének 6-7 %-át adja.

Területi Egység/ Év	2000	2005	2010	2011
Betakarított terület, hektár				
Baranya megye	48 353	49 360	46 226	44 770
Magyarország összesen	1 024 434	1 130 719	1 010 731	977 844
Termésátlag, kg/hektár				

Területi Egység/ Év	2000	2005	2010	2011
Baranya megye	4 520	4 980	4 200	4 960
Magyarország összesen	3 600	4 500	3 710	4 200

4. táblázat Búza terméseredményei Baranya megyében az országos mennyiséghez viszonyítva

A termésátlagok 8-25 %-kal meghaladják az országos értékeket.

Területi Egység/ Év	2000	2005	2010	2011
Betakarított terület, hektár				
Baranya megye	6 395	4 500	4 551	4 152
Magyarország összesen	147 092	92 955	84 734	95 394
Termésátlag, kg/hektár				
Baranya megye	20 500	35 520	29 920	28 740
Magyarország összesen	16 010	30 590	26 600	25 050

5. táblázat Silókukorica és csalamádé terméseredményei Baranya megyében az országos mennyiséghez viszonyítva

A termésátlagok átlagosan 12-25%-kal meghaladják az országos értékeket.

Állattenyésztés

A 2005-2011-es időszakra vonatkozó kedvezőtlen felvásárlási áraknak és magas takarmányárak következtében a megye állatállománya stagnál.

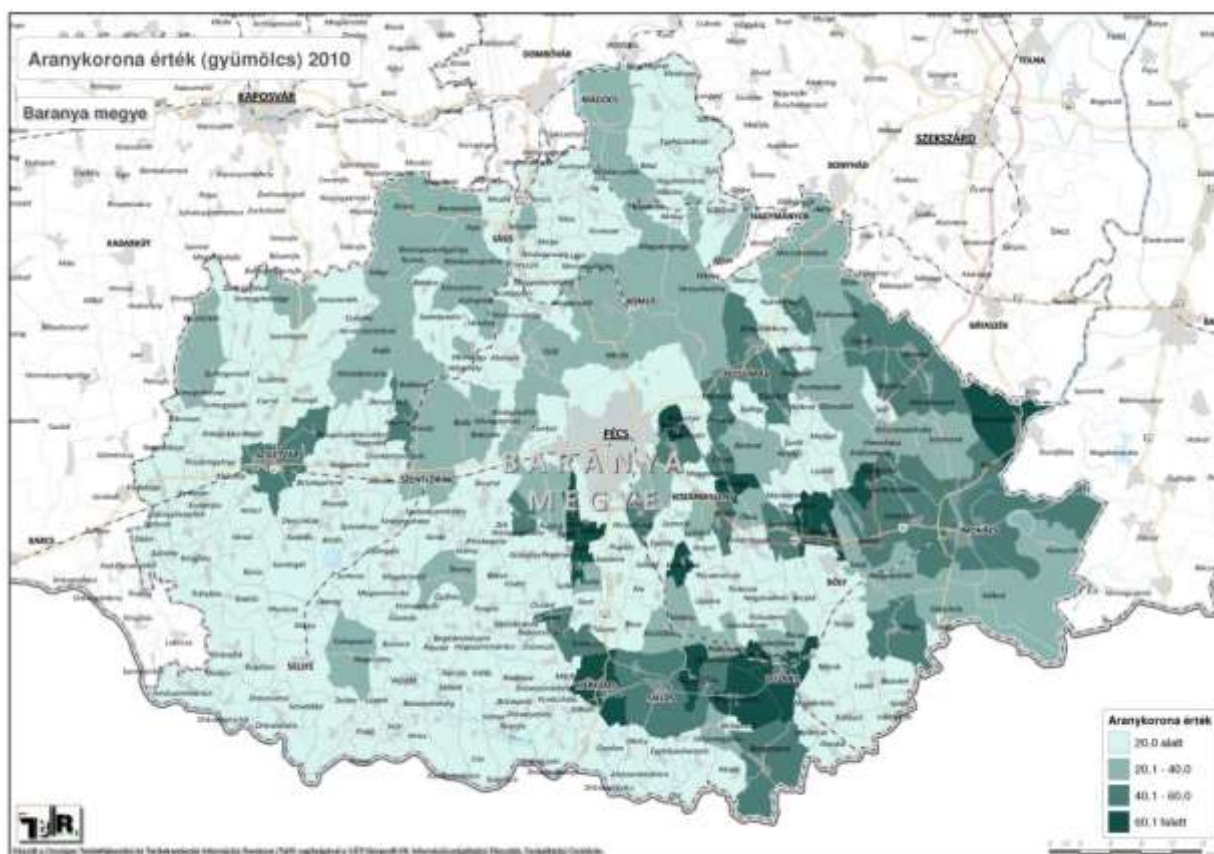
Területi Egység/ Év	2000	2005	2010	2011
Sertésállomány				
Baranya megye	322	354	263	266
Magyarország összesen	4 834	3 853	3 169	3 025
Szarvasmarha állomány				
Baranya megye	33	29	27	27
Magyarország összesen	805	708	682	694

6. táblázat Sertésállomány és szarvasmarha állomány (ezer db) Baranya megyében az országos adatokhoz viszonyítva

Kertészet

Habár a terület alkalmas lenne rá, a zöldségfélék termesztése nem számottevő. Gyümölcstermesztés szempontjából az ormánsági dinnyetermesztést kiemelendő. Szórvány területen gyümölcsösök is megtalálhatók, fő gyümölcsfaj az alma.

Kiválóak az adottságok a szőlő és bortermelésre a villányi és a mecsekaljai borvidéken.

11. ábra: Aranykorona érték (gyümölcs) 2010. Forrás: TeIR

A baranyai táj borturisztikai értékéhez tartoznak a palkonyai, villánykövesdi, villányi, nagyharsányi, kisharsányi műemlék pincesorok, a siklósi körzet szórt dülő pincéi, prэшázai, melyek több száz éve nagy technológiai jelentőséggel bírtak, ma a vendégvárás legfontosabb helyszínei. Hagyományosnak a Kadarka, Kékoportó és a Kékfrankos fajta tekinthető. A filoxéra után francia eredetű fajtákat is telepítettek, mint például a Cabernet franc, Cabernet sauvignon, Merlot. A Villányi borvidék törekszik arra, hogy a hagyomány tisztelete mellett folyamatosan megújuljon. Borok tekintetében szinte tökéletes és teljes skálát kínál, számos modern pincészetben a legújabb borászati technológiával dolgoznak.

A Mohács-Bólyi borút része a bólyi öt pincesorból álló pincefalu, mintegy négyszáz pincével. Számos prэшázon felfedezhetők a sváb építési hagyományok nyomai. Egyedülálló színfoltját nyújtják a pincefalunak a szép öntöttvas kutak a prэшázak között. A térség fehérbor-különlegességei: Irsai Olivér, Cserszegi fűszeres, Juhfark, Hárslevelű, Királyleányka. Természetesen a világfajták is szerepelnek a palettán.

A Pécsi borvidék a Mecsek déli lejtőin, egészen Mohácsig tart, országosan is egyedi szőlőfajtája a pécsi pezsgőkészítés alapbora, a Pécsi Cifrandli. A borturizmus résztvevőinek számos kiegészítő programot kínálnak a megye öko-, vadász, lovas és kerékpáros turizmus adta lehetőségek. Az ökológiai termelés (vegyszermentes) egyre elterjedtebb a villányi borvidék borászai körében.

Területi Egység/ Év	2000	2005	2009	2010
Szőlőterület, hektár				
Baranya megye	4 051	4 086	4 303	4 262
Magyarország összesen	105 882	86 028	82 479	80 345

Területi Egység/ Év	2000	2005	2009	2010
Betakarított összes termés, tonna				
Baranya megye	24 781	25 830	26 599	20 518
Magyarország összesen	683 641	476 248	550 000	294 771

7. táblázat A szőlő termelés Baranya megyében az országos adatokhoz viszonyítva

Vadászat – halászat

A megye 391 000 ha vadászterületén 66 vadászatra jogosult szervezet működik. A becült adatok alapján körülbelül 9 000 gímszarvas, 7 000 dámszarvas, 15 000 őz, 7 000 vaddisznó, 12 000 fácán, valamint 3 500 mezei nyúl található.

A megyében 2 373 ha halastavat, 1 910 halászati vízfelületet, 9 065 különleges rendeltetésű vízfelületet és 7 100 ha egyéb vízfelületet tartanak nyilván. Intenzív halászat főként a mesterséges tavakon, extenzív halászat pedig az élő Dunán és ágain folyik. A megyében jelentős, potenciális tartalékok találhatóak a vadászat és a halászat gazdasági lehetőségeinek kihasználásában.

Erdőgazdálkodás

Míg Baranya megye az ország területének mindösszesen 4,8%-a, ehhez képest az ország erdőterületének mintegy 5,8%-a található meg a megyében.

Országos összehasonlításban Baranya megye a megyék között jó közepes helyen áll az erdősűrűségi rangsorban az országos átlagot meghaladó 25% körüli mutatójával. A megyére vonatkozó részletesebb adatok alapján erdészeti szempontból egyértelműen a Sásdi, Komlói és Pécsváradi kistérségek a legjelentősebbek 30% feletti erdősűrűségi mutatójukkal. Az ellenoldalon a Siklósi és Mohácsi kistérség áll 20% alatti erdősűrűséggel. Abszolút értékben a szigetvári erdőterület a legnagyobb, csaknem 20 000 ha.

Gondot jelent, hogy a korszerű, „erdőt kímélő” fakitermelési módok lassan terjednek el. **Az erdőt nemcsak gazdasági szempontból kell művelni, hanem fenntartása jelentős, pótolhatatlan ökológiai, egészségügyi társadalmi értékkel bír.**

Év	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
összesen	478,4	441,5	423,0	373,8	408,1	407,0	422,9
- ebből Mecsek Zrt.	301,4	257,5	225,9	231,3	231,0	244,7	244,0

8. táblázat Baranya megye fakitermelése (ezer m³)

Üdülés, idegenforgalom

Baranya megye kiemelt turisztikai terméktípusai az alábbi kategóriákba sorolhatók:

- Gyógy és termáلتurizmus: Harkány, Sikonda, Magyarhertelend, Szigetvár, Siklós, Sellye, Abaliget
- Aktív turisztikai termékek: lovas turizmus; vízi turizmus (Duna-Dráva); ökoturizmus (Duna - Dráva Nemzeti Park területe); kerékpáros turizmus
- Borturizmus: Villány-Siklós Borút, Bóly-Mohács Fehérborút, Pécs-Mecseki Borút
- Falusi turizmus
- Kulturális turizmus: Pécs EKF
- Konferencia turizmus

– Rendezvény turizmus

A megyekedvező adottságú turisztikai terméktípusait, az ezt meghatározó idegenforgalmi tevékenységet és kínálatot **négy fő övezetre** oszthatjuk, melyek egyben a fejlesztés gócterületei is:

1. A Dráva és a Duna folyók mentén elhelyezkedő települések füzerei Dél-Baranyában. Ebben az övezetben a természet közeli, aktív és tradicionális értékekre szerveződő kínálatok jelennek meg, ám a turisztikai fejlesztések mennyiségi dimenziói korlátozottak, hiszen a nemzeti park, ill. annak védterületein a konzerváció kap prioritást.

2. A fenti övezettől az övezettől északra és nyugatra (**Harkány, Siklós és Villány** térségében) a megye második legfontosabb fogadóövezete található, ahol a minőségi hedonizmus, a testi öröмок (bor és gasztronómia) és az egészség, wellness került a kínálat centrumába. Nem szabad megfeledkezni a kiegészítő programok tradicionális-kulturális jellegéről sem.

3. Baranya és a Dél-Dunántúl meghatározó turisztikai centruma **Pécs**, amelynek sokszínű kínálatában a kultúra és az örökségi elemek kombinációja alkotja az arculati és kínálati „vezérfonalat”.

4. A Pécestől északra húzódó **Mecsek** alapvetően a természeti tematikához kapcsolódó turisztikai termékek kiterjedt övezete. Ez a Pécs kínálatát szervesen kiegészítő terület jellemzői, domináns terméktípusai alapján két eltérő vonzásterületre, tájegységre bontható. Mind a kettő önálló, arculatilag és tájféldrajzilag is elkülönülő szerves téregység, amelyek alapvető kötődése inkább Pécs orientációjú, semmint egymással építenének ki szoros kapcsolatokat. A két kínálati övezet:

- **A Kelet-Mecsek** a hegységi jellegű tájvédelmi körzettel és az ezt északról és délről keretező településfüzérrel. E két település csoport csak lazán fűződik össze. A déli oldal, a zengőaljai rész inkább az önálló próbálkozások területe, ahol Hosszúhetény, Pécsvárad vagy Mecseknádasd és a környező kistelepülések külön-külön fejlesztik kínálatukat. Mindkét területen a természeti alapú kínálatok mellett a tradicionális értékeket programmá formálók jelentik a súlypontot. A szorosabb idegenforgalmi együttműködés az északi a Völgyességgel határos településeknél jellemző.
- **A Mecsek nyugati része** Orfűvel és Abaligettel, a Jakab-hegy déli településfüzérével és a hozzá szervesen kötődő Sikondával, valamint Magyarhertelennel együtt a természeti és aktív turizmus területe. Ez megtestesül vízi-, vízparti üdülésben és sportolásban, lovaglásban, kerékpározásban, természetjárásban és annak specializált változataiban (ökotúrák, barlangi túrázás, tanösvények), valamint a testi öröмокöt és gyógyulást is (lásd Abaligeti minősített gyógybarlang) adó wellness megtelepítésében.

A Hegyháton illetve a Zselic ségben sziget jellegű turisztikai kínálatok vannak gyógy – termálfürdők Szigetvár- Bikal, vadász turizmus, kulturális turizmus (Szigetvári Vár).

A turisztika potenciál tekintetében a **vallási turizmus** szerepe még kiaknázatlan, pedig Baranya jelentős zarándokutakkal rendelkezik, a megyét a Magyar Zarándok Út több szakasza is érinti:

- Szekszárd-Ófalu: 32,4km
- Ófalu-Pécsvárad: 19 km
- Pécsvárad-Püspökszentlászló-Árpádtető-Pécs: 34 km
- Pécs-Pogány-Bisse-Máriagyűd: 31,4 km

- A Szent Márton út Kisújbányától Máriakéméig tart.
- Jelentős szerepe lesz az Ormánságban az **Ős-Dráva program** keretében felújításra kerülő, kazettás mennyezetű református templomokhoz kapcsolódó turizmus fejlesztésének.

Ahogy korábban is említettük, Baranya speciális helyzetben van, hiszen Horvátország északi területei közelebb esnek hozzá, mint hazánk egyes területei, sőt, mint a főváros. A földrajzi közelségből fakadó lehetőségeket eddig a megye nem használta ki, a jövő egyik kitörési pontja lehet a horvát térségekkel történő szorosabb együttműködés (mind az ipar, mind pl. a turizmus területén).

A turizmus egyik fontos jelzőszáma a térségbe érkező vendégek, illetve a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma. A következőkben 2000 és 2011 között vizsgáljuk a vendégek és vendégéjszakák számát.

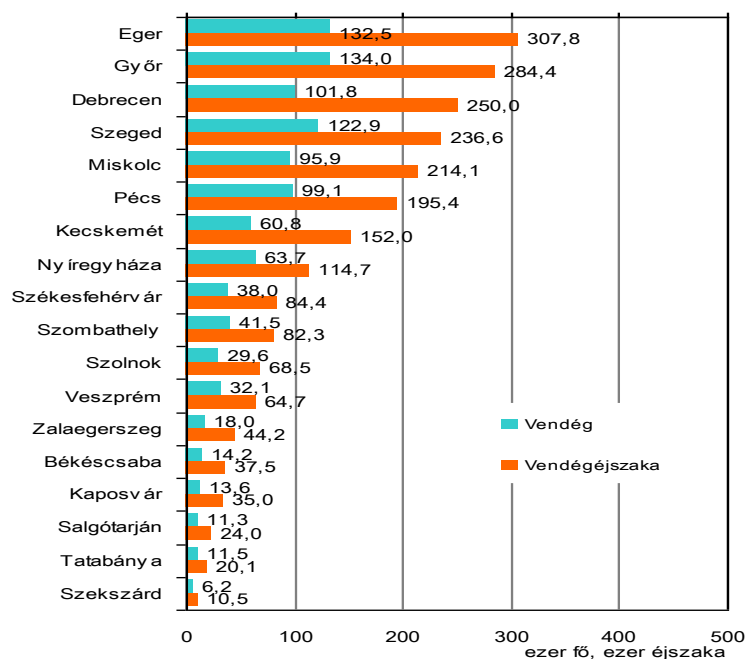
Területi egység/év	2000	2009	2010	2011
Vendégek összesen				
Baranya megye	247 592	225 189	255 404	237 503
Ország összesen	5 940 805	7 150 612	7 473 339	8 021 069
Ebből külföldi				
Baranya megye	73 328	42 467	54 361	42 694
Ország összesen	2 992 401	3 227 942	3 462 021	3 821 751

9. táblázat A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma (2000-2011)

Megnevezés/év	2000	2009	2010	2011
Szoba	4 060	2 830	2 797	4 090
Férőhely	16 450	11 188	9 583	10 664
Ebből szállodák				
Szoba	1 157	1 478	1 636	1 799
Férőhely	2 799	3 298	3 773	4 154
Vendégéjszaka	676 928	543 705	600 731	476 477
Ebből külföldi	282 123	158 614	164 766	127 842

10. táblázat Kereskedelmi szálláshelyek legfontosabb mutatószámai (2000-2011)

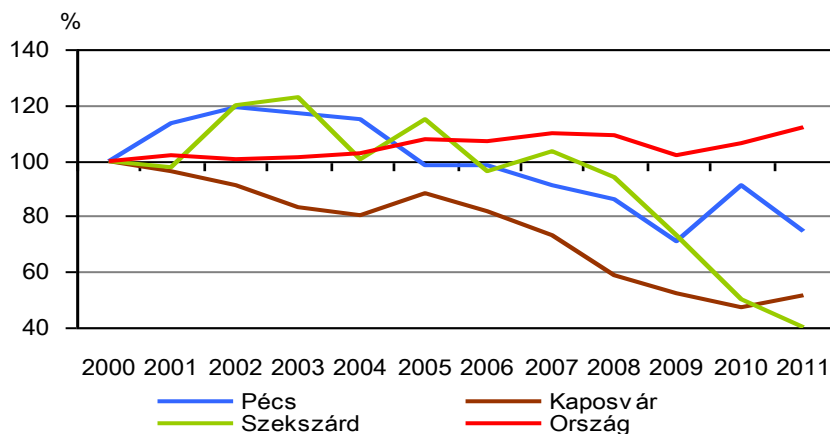
A fenti adatok alapján a 2010. évet leszámítva látható, hogy a csökkenő tendenciát a gazdasági válság felerősítette (2010-ben az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat hatására javult némileg a helyzet).

12. ábra A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma a megyeszékhelyeken (Budapest nélkül), 2011

A **vendégéjszakák számát** tekintve Pécs a hatodik helyen áll a megyeszékhelyek rangsorában, s az alábbi ábra tanúsága szerint vendégforgalmának alakulása a Dél-Dunántúl egészére jellemző általános visszaeséssel hasonló tendenciát mutat.

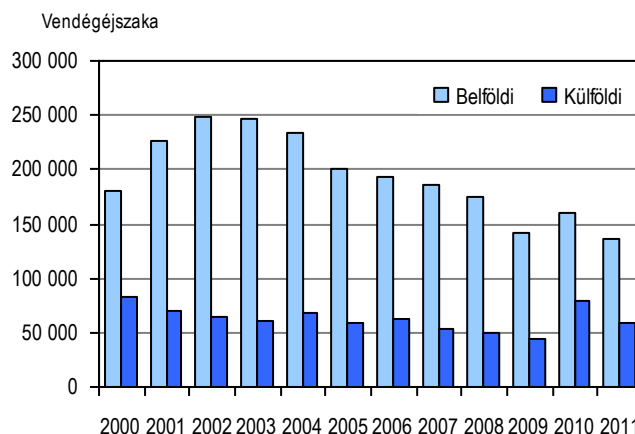
A megye legnépszerűbb **turisztikai desztinációi**: Pécs, Orfű, Abaliget, Komló-Sikonda, Harkány, Siklós-Máriagyűd, Villány, Mohács, Szigetvár és Bikal, melyen belül Pécs helyzete kiemelkedő.

13. ábra A vendégek számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken (2000=100%)

A grafikon alapján látszik, hogy Pécs és a régió másik két megyeszékhelyének vendégforgalma folyamatosan csökken 2008 óta. Pécsen egyedül 2010-ben, az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) programsorozat hatására látszott némi javulás, ez azonban átmenetinek bizonyult. A 2010-es év igen jelentős, európai léptékű PR eszközökkel elért vendégforgalmát 2011-ben már nem tudta Pécs megtartani, illetve nem érvényesült a korábbiakban tervezett és remélt, a megye és a régió egészére vonatkozó vendég-vonzó hatás.

Mindezek mellett a megyébe érkező turisták elsődleges célpontja **Pécs**. Jelentőségét jól mutatja, hogy a 2011-es évben a megyébe érkező vendégek több mint négytizede választotta a város valamely kereskedelmi szálláshelyét, lekötve a szállásfoglalások 36%-át. A megye egyetlen fürdővárosához, **Harkány**hoz a vendégek egyötöde, a vendégéjszakák 28%-a kapcsolódott, a többi település messze elmarad e két várostól.

14. ábra A vendégéjszakák számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

2011-ben Pécsen 74 ezer belföldi vendéget és 137 ezer vendégéjszakát regisztráltak, ami az EKF-es 2010. évhez képest 17, illetve 14%-os visszaesést jelentett.

Pécs az EKF után – a kulturális fővárosokban egyébként általánosan tapasztalt látogatószám visszaesés körülményei között - 2011-ben az 1000 lakosra jutó 630 vendégéjszakkal jelentősen elmarad az országos 804 fős átlagtól. A vendégéjszakák 1000 főre vetített mutatója Pécsen 1243 éjszaka, szemben a 2000 feletti országos átlaggal.

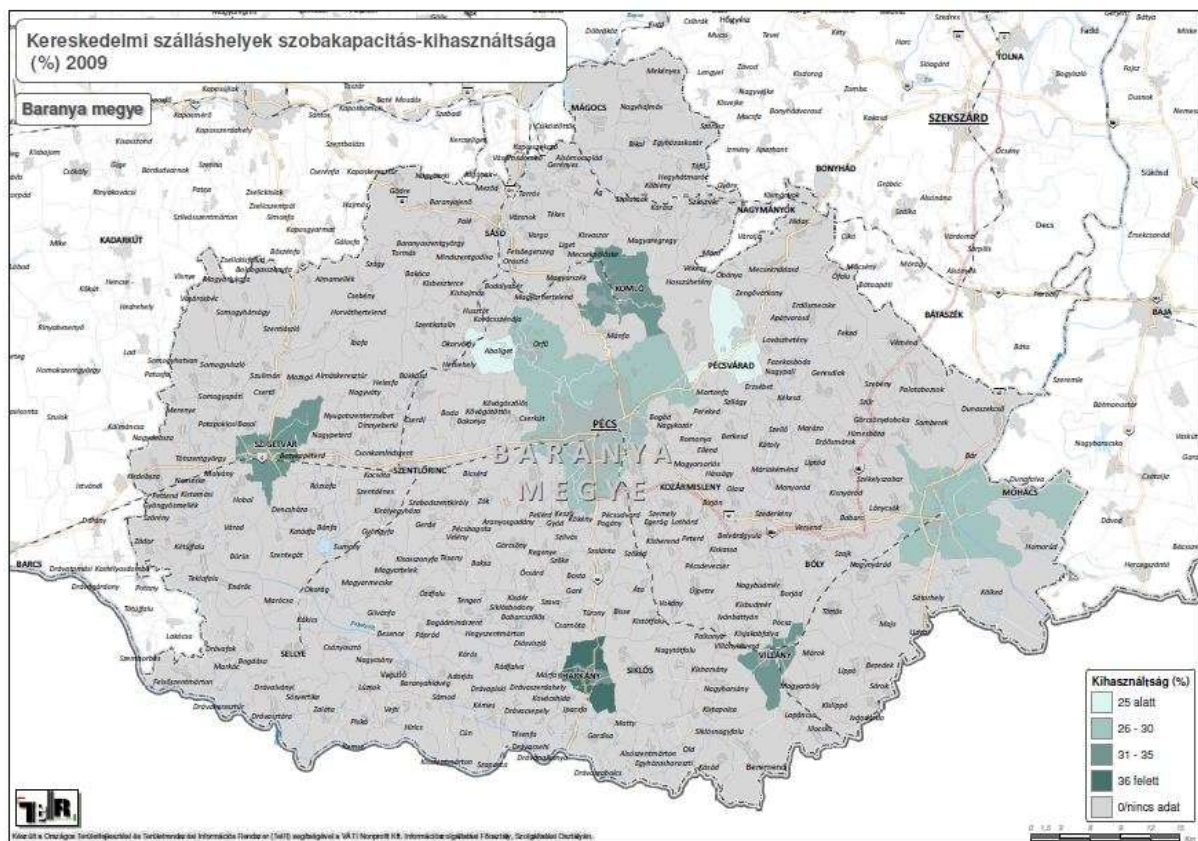
Település	Külföldi	Belföldi	Összes	Külföldi	Belföldi	Összes
				előző év=100%		
Vendég						
Pécs	23 899	70 551	94 450	68,8	78,8	76,0
Harkány	9 619	34 668	44 287	102,6	115,0	112,1
Villány	1 409	17 075	18 484	41,7	125,3	108,7
Vendégéjszaka						
Pécs	55 684	129 210	184 894	70,9	80,7	77,5
Harkány	55 943	92 090	148 033	97,5	114,5	107,5
Villány	2 555	25 809	28 364	50,9	129,6	113,8

11. táblázat Baranya megye idegenforgalmi szempontból meghatározó településeinek vendégforgalmi adatai, 2011

Baranya kereskedelmi szálláshelyeinek **vendégforgalmi mutatói 2012 első felében** kedvezően alakultak: a megyébe több vendég érkezett, akik átlagosan hosszabb időt töltöttek el itt, mint egy évvel korábban. Baranyát az év első hat hónapjában 4,0%-kal több, mintegy 110 ezer vendég kereste fel, a vendégéjszakák száma tizedével emelkedett, megközelítve a 252 ezret. A vendégéjszaka számának a vendégéjszakáknál szerényebb növekedését a belföldi forgalom 4,7%-os bővülése mellett a külföldi érdeklődés stagnálása okozta. A szállásfoglalások száma a hazai vendégek körében 11,1%-kal, a határon túlról érkezettek esetében 6,1%-kal növekedett.

Megnevezés	Összesen	Ebből:				
		szálloda	panzió	közösségi szálláshely	üdülőház	kemping
Pécs	3 329	1 744	587	866	32	100
Ország	340 402	135 970	34469	45 725	28 008	96 184

12. táblázat Országos- és Pécs adatai a kereskedelmi szálláshelyek férőhelyi száma alapján 2011. Forrás: KSH

15. ábra Kereskedelmi szálláshelyek szobakapacitás-kihasználtsága Forrás: TeIR

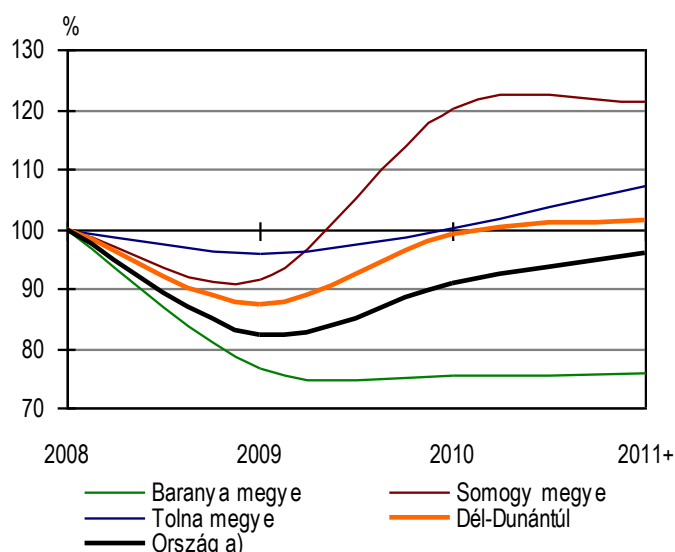
2012 első felében a szállodák átlagosan 30%-os szoba- és 21%-os férőhely kihasználtsággal működtek, mely jelentősen elmaradt az országos 43, illetve 31%-os átlagtól. A hotelek foglaltsága a négycsillagos egységekben volt a legmagasabb (38 és 26%). A megye települései közül Pécs fogadta az ide látogatók 43, Harkány a 19%-át, a vendégéjszakák harmadát töltötték az előbbi, negyedét az utóbbi városban. 2011 első felévéhez képest a megyeszékhelyre a hazai vendégek számának kismértékű, 2,1%-os növekedése és a külföldiek számának 7,9%-os visszaesése volt jellemző. Harkányt mindkét vendégkörből többen keresték fel, a határon túlról 12, belföldről 28%-kal több vendég érkezett, mint az előző év azonos időszakában. Az itt tartózkodás időtartama mindkét esetben rövidült, előbbieket átlagosan 5,6, utóbbiak 2,4 éjszakát maradtak.

A megye turisztikai desztinációi közül Orfű és Villány forgalma 2012 első 6 havi települési adóbevételei adatai alapján kedvezően alakult.

A vízgazdálkodásra vonatkozó részletes információkat az 1.2.1.6., továbbá az 1.2.5.4-5. fejezet tartalmazza.

Ipar

Baranya megye iparának jelenlegi, súlyos helyzetét több, hatásában egymást erősítő kedvezőtlen tényező befolyásolta. A 80-as évek végén és a 90-es évek elején a bányaiipar megszűnése, a közúti közlekedés zártsága, valamint a délszláv háború együttesen oda vezetett, hogy a megye kimaradt a 2000 évektől meginduló új iparosítási hullámból (Budapest, Nyugat-Dunántúl, Kelet-Magyarország), és fokozatosan, egyre nagyobb mértékben elmaradt az ország többi megyéjének ipari teljesítményétől. Ez az elmaradottság mára nem csak országos metszetben, hanem regionálisan, a Dél-Dunántúl léptékében is érzékelhető.

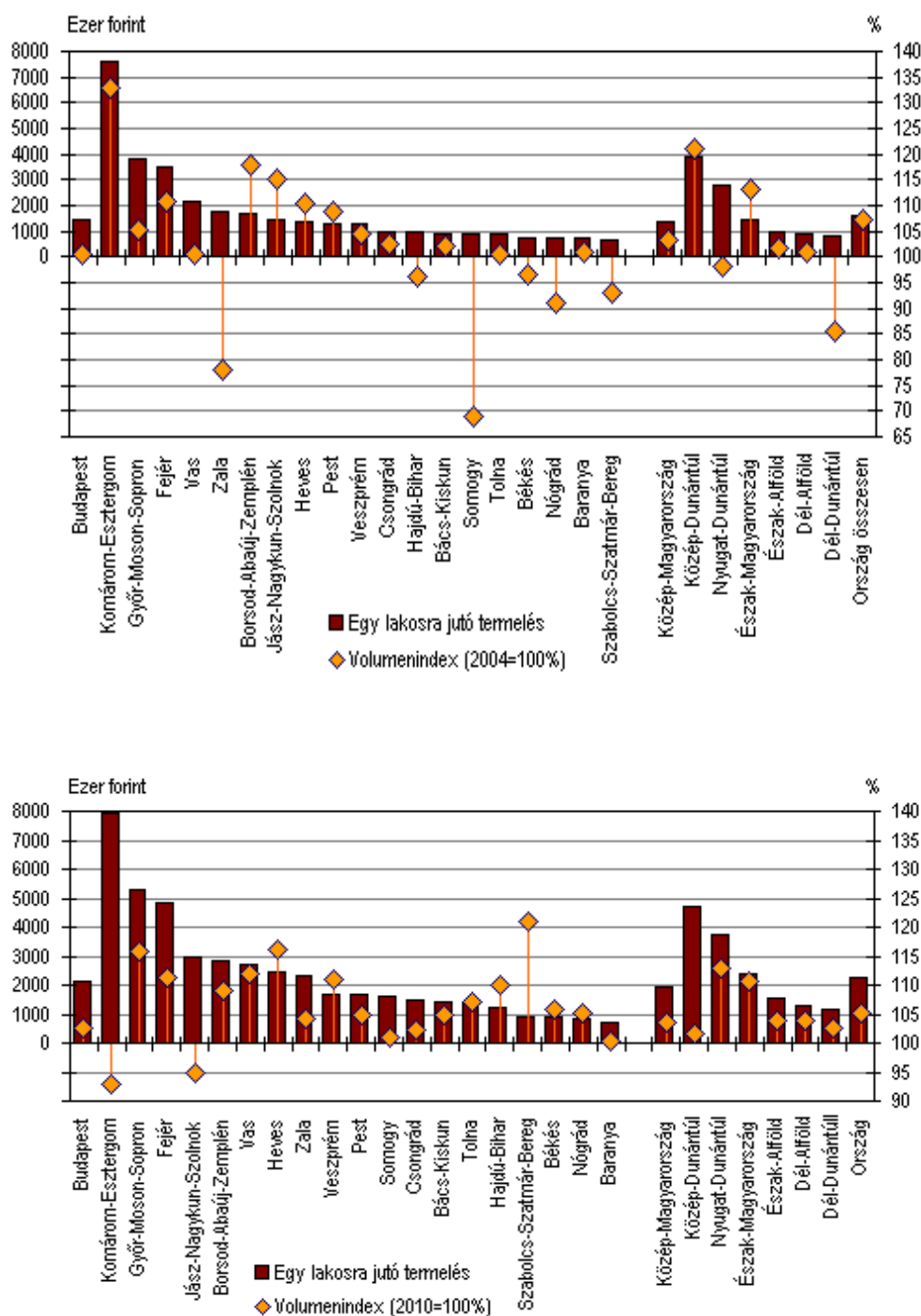

* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján, összehasonlító áron számítva.

a) Országhatáron kívüli termeléssel együtt.

16. ábra Baranya megye ipari termelésének alakulása (2008 = 100%)

Az alábbi táblázatok tanúsága szerint az egy lakosra jutó ipari termelés értéke tekintetében 2005-ben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét még megelőzte Baranya a 697.400 Forint/fő ipari termelési érték adatával, de 2010-ben már az utolsó helyre szorult a megyék rangsorában. **2011-ben a megye pozíciója hasonlóan rossz, az utolsó helyen áll az ipari termelés egy főre jutó értékével (735.900 Forint).**

17. ábra a felső ábra 2005-ben, az alsó ábra 2011-ben mutatja az egy lakosra jutó ipari termelés értéket és változását

Az iparágak szerinti teljesítmény és értékesítés értékelésére a legalább 50 főt foglalkoztató – a létszám szerint a közepesnek és nagyméretűnek minősülő – vállalkozások székhely szerinti adatai alapján van lehetőség. Ezen adatok alapján az ipari bruttó termelési érték (KSH adatok alapján) Baranya jellemzőbb feldolgozóipari ágazataiban az országos termelési érték %-ában 2011-ben a következőképpen alakult.

A megye feldolgozóipara nem érte el az országos termelési érték 1%-át (0,8%). A feldolgozóiparon belül a textil- és bőripar az országos termelési érték 2,3%-a, míg a fa, papír és nyomdaipar az országos érték 4,2%-át tette ki. A megyei műanyag, gumi és építőanyag ipar

1,3%-a, a kohászat, fémfeldolgozás 1,7%-a, a gépipar 0,6%-a és a villamos energia, gáz és gőzellátás 5,8%-a az országos értéknek.

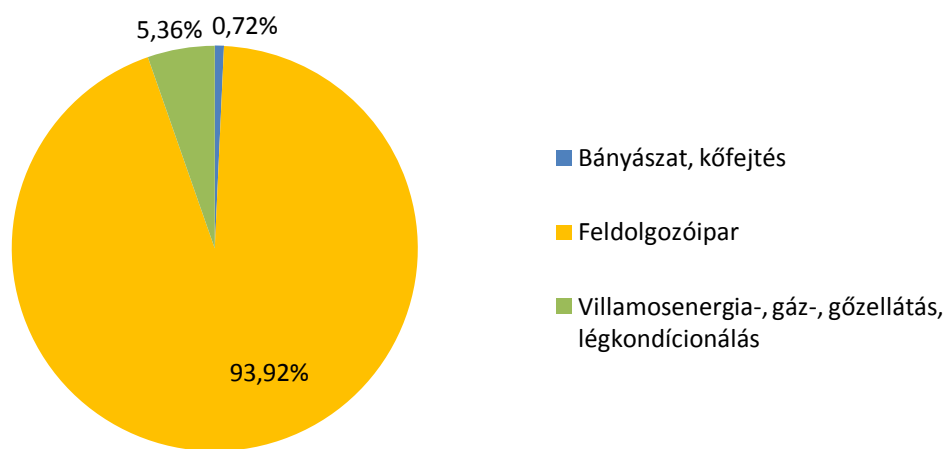
Baranyában az ipari termelésben alkalmazásban állók száma 2011-ben nem éri el a 20 000 főt. (19 452 fő). Ha ezt összevetjük azzal a korábbiakban bemutatott ténnyel, hogy a bányászat megszűnése révén mintegy 27 ezer munkahely szűnt meg, érzékelhetővé válik az, hogy nem történt meg az a strukturális átalakulás, amely új profilt biztosított volna a megye iparának.

Történt mindez annak ellenére, hogy korszerű ipari befektetések vonzása érdekében az utóbbi években számos ipari park létesült a megyében, melyek közül az alábbi ipari parkok jogosultak az 'Ipari Park cím' viselésére:

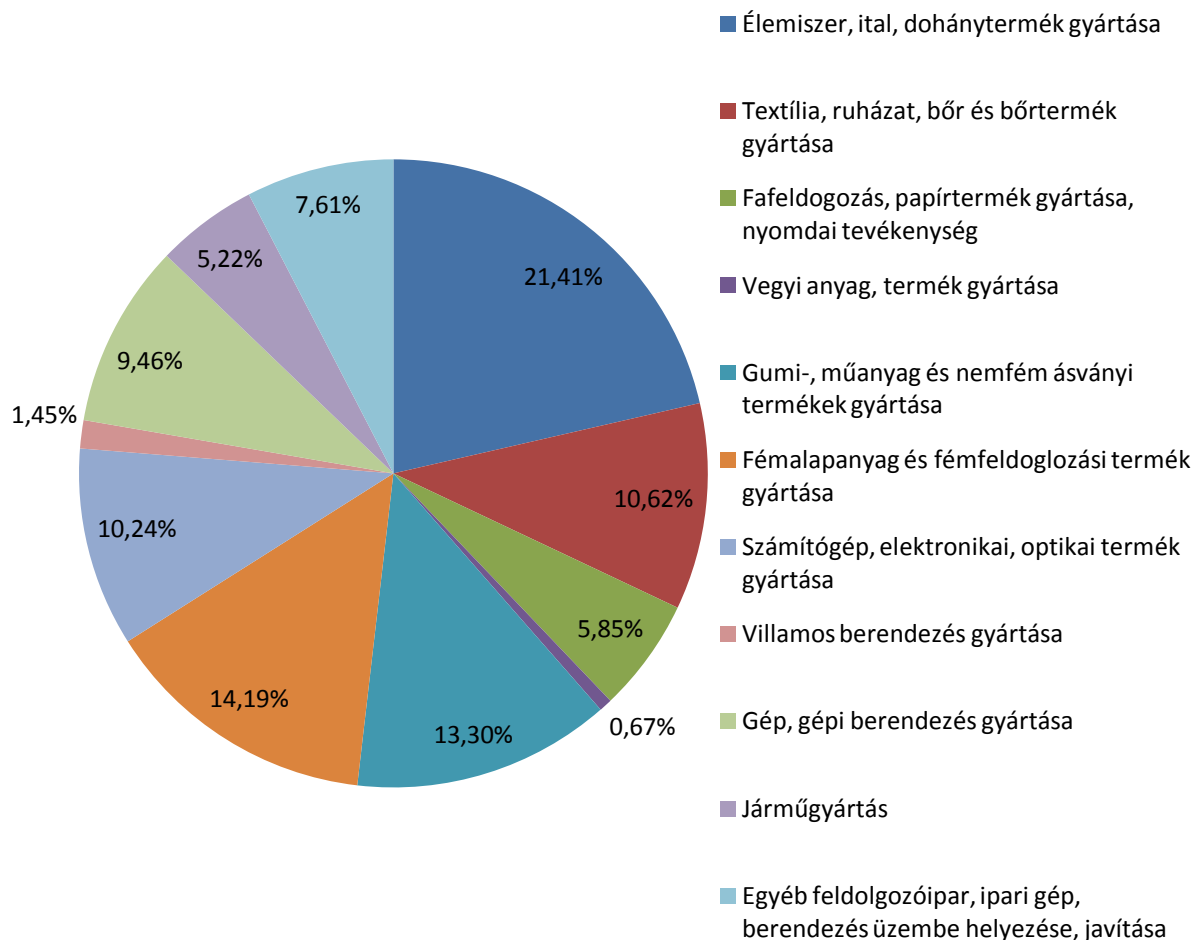
- iPark Pécs –Dél Ipari Park
- Komlói Ipari Park
- Sellyei Ipari Park
- Pécsi Ipari Park
- Pécs- Kővágószőlősi Ipari Park

Mindezek azonban egyenlőre nem eredményeztek átütő befektetői vonzást.

Ma az ipar – az alkalmazásban állók száma alapján- döntően (94 %-ban) feldolgozóipar, 6 %-a villamos energia-, gáz-, gőz-ellátásban foglalkoztatott. A feldolgozóiparon belül legnagyobb súllyal az élelmiszeripar jelenik meg, mintegy ötöde, ezt követi 10-10 % körüli részesedéssel csökkenő sorrendben a gumi-, és műanyaggyártás, a fémfeldolgozás, a textil- és bőr termékgyártás, majd a számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártása és a gépgyártás.

18. ábra: Az iparban alkalmazásban állók ágazatok szerinti megoszlása Baranya megyében (2011)

19. ábra: A feldolgozóiparban alkalmazásban állók ágazatok szerinti megoszlása Baranya megyében (2011)

Rendkívül kedvezőtlenül érintette a megye iparát az Elcoteq Magyarország Kft. tevékenységének megszűnése. A Kft 2011-ben saját létszámából 2130 főt csoportos létszámleépítés keretében bocsátott el. A Jabil Circuit Magyarország Kft. 2012-ben mintegy 400 főt, a Flextronics Global Services Pécs 2012. október közepén 240 főt vett alkalmazásba döntően az Elcoteq elbocsátott munkavállalói közül.

Baranya megye ipari termelése 2012 év első félévében némi élénkülést mutatott, azonban ebben alapvetően egy tényező játszott döntő szerepet: **a Királyegyházán beindított cementgyár** beruházása. Az üzem 2012-ben közvetlenül 130, közvetve mintegy 200 főnek, összesen 330 főnek biztosított munkahelyet.

Ezen időszakban a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások megyében található telepei 144,9 milliárd forint termelési értéket állítottak elő, összehasonlítva áron számítva 3%-kal többet, mint 2011 év hasonló időszakában. A 2012 első félévben alkalmazásban állók száma 5,5%-kal elmaradt 2011 első félévének adataitól. Mivel a létszámcsökkenés a termelés bővülésével párhuzamosan ment végbe, a **termelékenység összehasonlító áron számolva csaknem 10 %-os javulást mutatott.**

Ezzel együtt a 2011 évhez képest a megye országos megyesorban elfoglalt utolsó helye, melyen Nógrád megyével osztozik, az ipari termelés népességarányos mutatószáma alapján

nem változott. **2012 év január és júniusa között mintegy 373 ezer forint ipari termelési érték jutott a megye egy lakosára, ez az országos átlag nem egészen egyharmada.**

Építőipar

2012 első félévében a baranyai székhellyel nyilvántartott építőipari vállalkozások 8,5 milliárd forint építőipari termelési értéket állítottak elő, a hasonló gazdálkodói kör országos termelésének 1,9%-át. Az előző év azonos időszakához képest a baranyai termelési érték összehasonlító áron számolva közel egyharmadával esett vissza, ami az országosnál – ahol 7,6% volt a csökkenés mértéke – jóval nagyobb arányú mérséklődést jelentett. Ez összefüggött azzal, hogy az EKF beruházások 2009-2010-ben jelentős termelés emelkedést generáltak, mely a jelenlegi időszakra megszűnt. A megyében az elmúlt félévi építőipari kibocsátás 69%-a épületek építéséből adódott, amelynek volumene mintegy negyedével alatta maradt a 2011. év hasonló időszakának. Eközben a termelés kisebb hányadát adó egyéb építmények építése ugyancsak közel négytizedével való visszaesést mutatott.

Lakásépítés

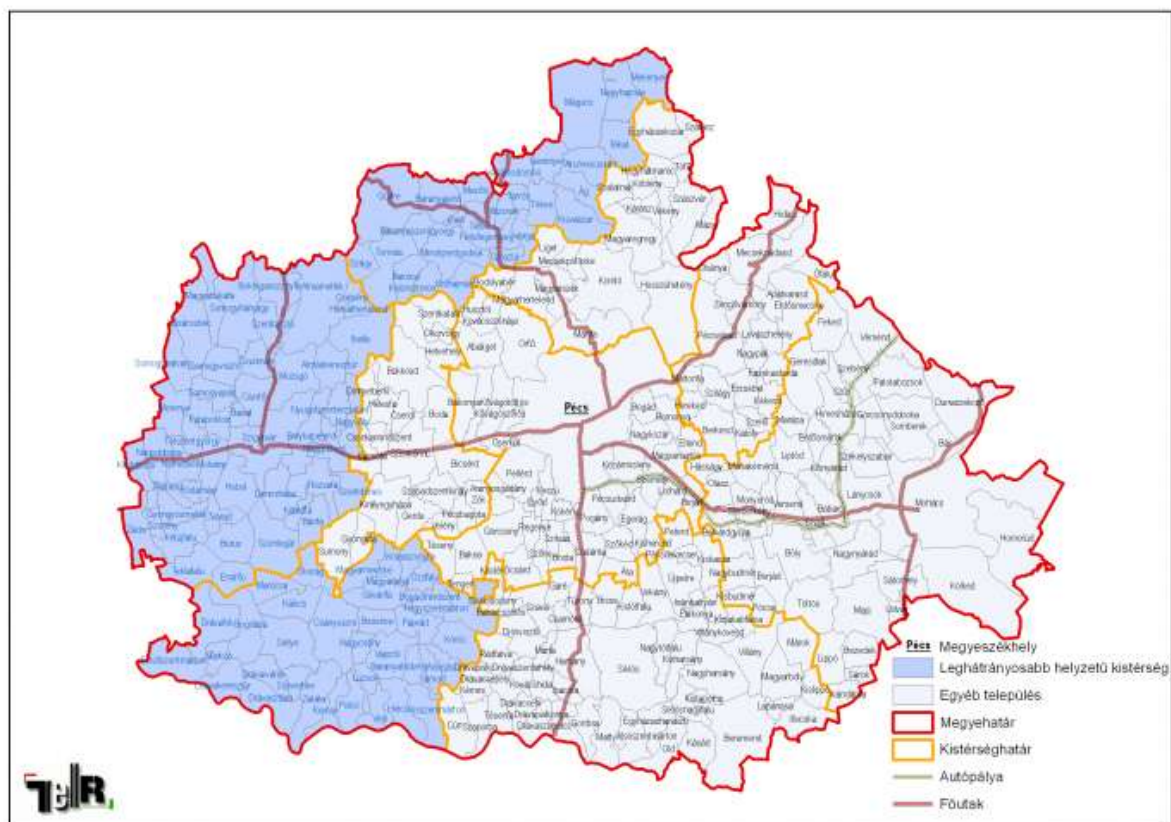
Baranya megyében 2012. első felében 103 lakás épült. Ez kevesebb, mint kétharmada az előző év azonos időszakában. A megye helyzete az országosnál jóval kedvezőtlenebb, mivel országos szinten csak 20%-kal csökkent az építési kedv. Az építések elsősorban Pécsre koncentrálnak, a 103 lakás közül 47 Pécsen létesült.

1.2.3.2 A gazdaság belső és külső kapcsolatai

A gazdaság belső és külső kapcsolatait a közúti közlekedési viszonyok, az export és az áruszállítás jellemzik legjobban.

A megye településeinek nemzetközi és országos elérhetősége jelentősen javult az M6-M60-as számú gyorsforgalmi utak megépítésével.

A megyeszékhely Pécs a megyében földrajzilag is központi helyen fekszik, elérhetőségét a megye településeiről, ezen belül főleg a zsáktelepülésekről a közösségi közlekedés teljesítményének csökkenése miatt fejleszteni szükséges.

20. ábra: A leghátrányosabb helyzetű kistérségek Baranya megyében 2011-ben Forrás: TeIR

Sellye térsége a megye gazdaságilag legelmaradottabb körzete, a fogadóképességhez szükséges infrastruktúra jelentős hiányaival. Gyengébb adottságú mezőgazdasági tájkeret, kedvező klimatikus adottságokkal. Rendkívül rossz elérhetősége miatt természeti értékeinek (Duna-Dráva Nemzeti Park) hasznosítása kedvezőtlen. Tipikusan olyan térség, amelyben a helyi gazdaság fejlesztése egyszerre igényli a hálózati infrastruktúra fejlesztését, a vállalkozások felkarolását, sőt e készség és képesség megszerzésének ösztönzését is.

A térség problémáinak komplex kezelését célozza az Ős-Dráva program, mely a vízgazdálkodási rendszer átalakításával és a tájhasználat váltással a helyi gazdaság fejlesztését szolgálja.

A **siklósi térség** gazdasági fejlettségét szintbeli kettősség jellemzi. Nyugati fele – kapcsolódva az előbb említett Dráva melléki térséghez, egységes gazdasági zónát alkotva Sellye, Szigetvár körzetével – a megye válságos helyzetű, elmaradott, aprófalvas jellegű térsége. Keleti része fejlettebb, jelenleg kereskedelmi, idegenforgalmi, szolgáltató jellegű (Harkány nemzetközileg ismert gyógyfürdő, a Villány-Siklós borút jelentős vendégforgalmat bonyolít).

Szigetvár gazdasága – amely elsősorban feldolgozóipara révén korábban a térség meghatározója volt – drámai módon omlott össze, határozott átalakulási tendenciáról nem lehet szólni. A délszláv háborút követően az addig virágzó kooperációs-kereskedelmi kapcsolatait nem tudta felújítani. Az agrárgazdaság kedvezőtlen termőhelyi adottságok közepette átlag alatti produktivitással dolgozik.

Szentlőrinc körzete változatos természetföldrajzi tájjal, délen jó mezőgazdasági adottságokkal rendelkezik. Északon a Zselici dombvidék, illetve a Mecsek nyugati lába határozza meg a lehetőségeket. A megyeszékhelyi centrumhoz való közelsége foglalkoztatási és ellátási szempontból relatíve kedvező. Szentlőrinc és környéke lakosságának speciális elhelyezkedési lehetőséget biztosít, gazdaságának némi lendületet adhat az új, Királyegyházán működő cementmű.

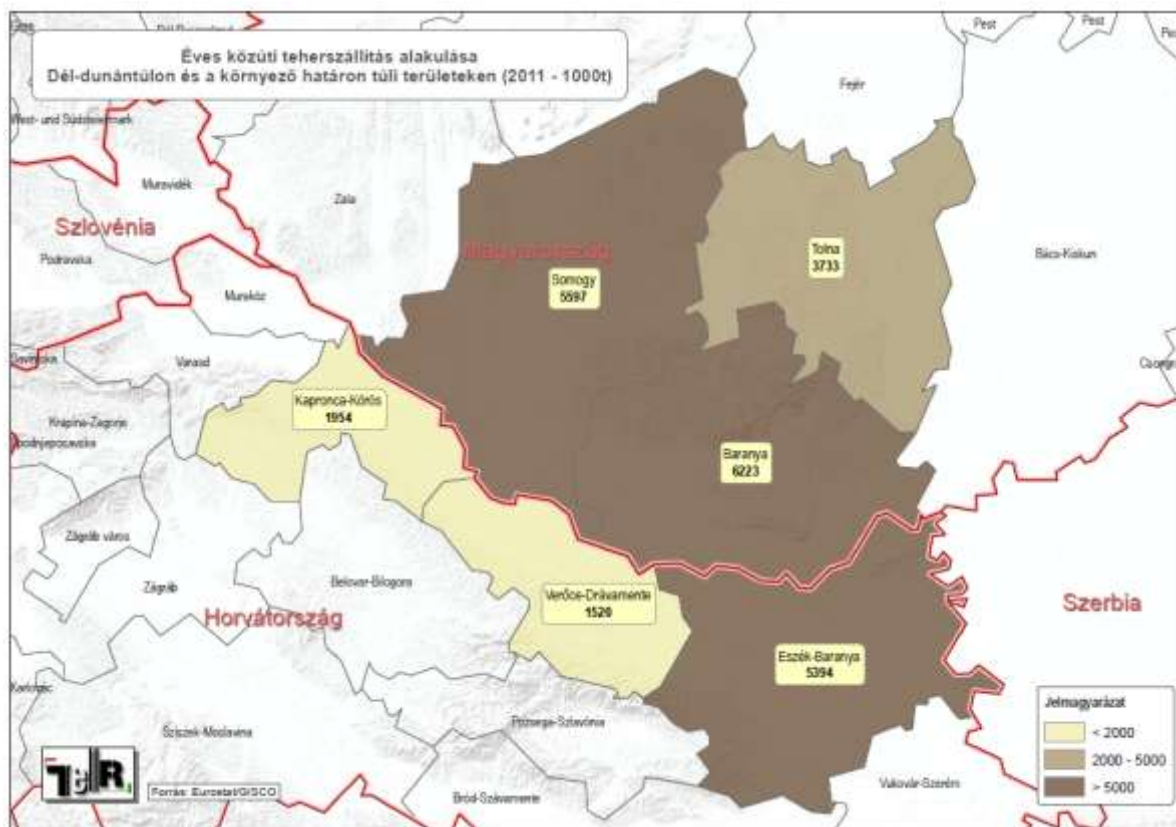
A térségek között kiemelkedő **Mohács és Bóly térsége**, amelynek gazdasági helyzete kiegyensúlyozott és jó. Gazdaságára alapvetően a földrajzi környezet, a dunai hajóút miatt Mohácsra és Bólyra koncentrálódott ipar jellemző. Kiemelkedően jó mezőgazdasági terület, hagyományosan magas szintű művelési kultúrával, országos színvonalat meghaladó növénytermesztéssel (vetőmag, szója) és állattenyésztéssel. A '90-es évektől a Mohács-Pécs tengelyen fekvő nagyobb településeken jelentős iparszerű, mezőgazdasági vonatkozású és egyéb szolgáltatást nyújtó vállalkozások alakultak ki (Dunaszekcső, Lánycsók, Bóly). A térség további gazdasági fejlődésének lehetőségét az ipari parkok, illetve Mohács logisztikai központtá válása biztosíthatja, ezt elősegíti az M6-M60 gyorsforgalmi út közelsége.

Pécsvárad gazdaságilag az átlagosnál fejlettebb, a vállalkozások terjedése hagyományosan jó és mezőgazdasági jellemzői is az átlagnál jobbak (közepesnek mondható) - fejlett gazdálkodási kultúrával. Pécs közelsége a komlói térséghez hasonlóan egyszerre jelent előnyt és hátrányt is a térség számára.

Ezzel szemben **Sásd körzete** a megye legkedvezőtlenebb adottságú termőterülete, de igen jó vállalkozási készséggel rendelkezik - különösen Mágocs, Bikal. Alsómocsolád településeken.

Komló térségében a nagyipari múltból fakadóan alacsony a vállalkozási hajlandóság. A város gazdasági válsága (pl. a bányászat teljes felszámolása) a térség településeire is rányomja bélyegét. Adottságait tekintve – Pécs kooperációjával is számolva – jelentős feldolgozóipari fejlődésre lenne alkalmas, gazdasági fejlettsége – a vállalkozásokra alkalmas környezeti infrastrukturális viszonyok ellenére – erősen közepes.

Pécs és vonzáskörzete az egyetlen gazdaságilag fejlettnak minősíthető térség, szerepe a Dél-Dunántúli régióban kiemelkedő. A bányabezárások sokk-hatását csak részben ellensúlyozta az új ipari vállalkozások megjelenése, különösen a feldolgozóiparban (elektronika-műszergyártás), bár – amint a példák mutatják - az enklávészerű termelési kapacitás a gazdasági válságban csődbe mehet, ezzel jelentős foglalkoztatottsági gondokat eredményezve. A multinacionális cégek megjelenésével, a kereskedelem fejlesztésével (új bevásárlóközpontok) ez a terület szolgáltatási szempontból is új arculatot kapott. A kereskedelmi szolgáltatások mellett Pécs és vonzáskörzete a banki- és biztosítási tevékenység központjává is vált. Pécs, mint a Dunántúl legnagyobb felsőoktatási centruma, megfelelő, magasan kvalifikált munkaerőt biztosít a régió számára. Az Európai Kulturális Főváros komplex projektje biztosította Pécs számára a nemzetközi láthatóságot.

21. ábra: Éves közúti teherszállítás alakulása a Dél-Dunántúlon és a környező határon túli területeken Forrás: TeIR

Az áruszállítás a hagyományos partner térségek irányába a legerősebb.

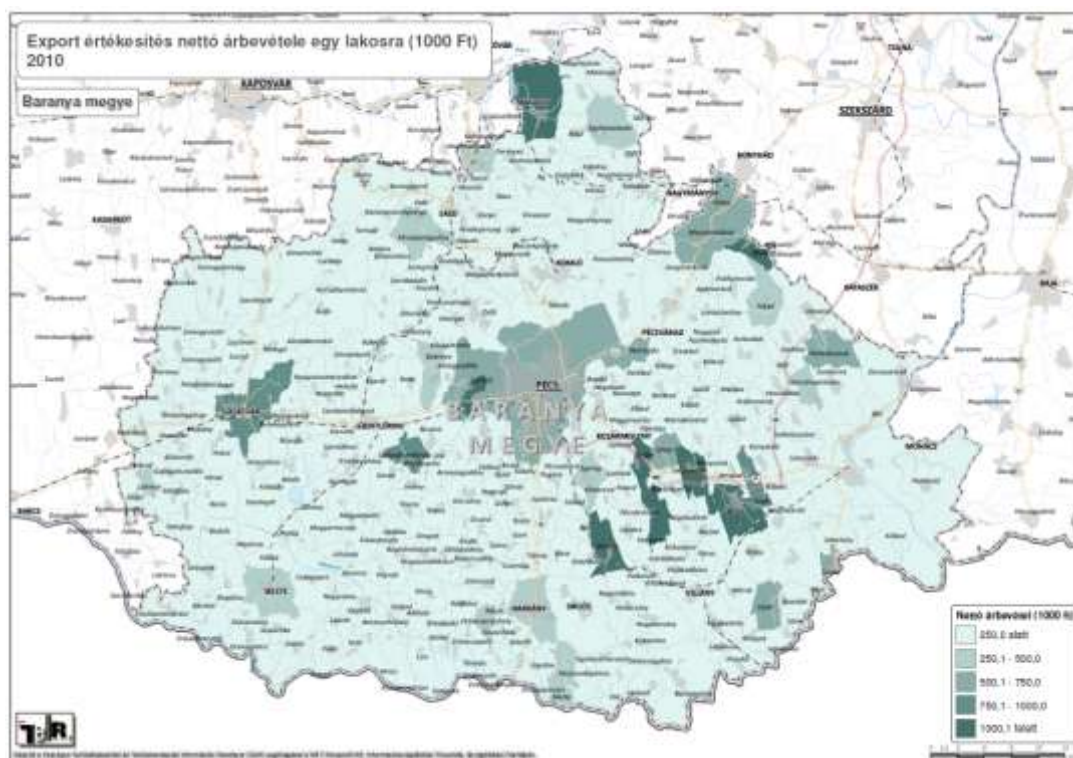
A külkapcsolatokat legjobban az exportképesség reprezentálja. Sajnálatosan ez már a 2000-es évtizedben is jellemzően alacsony volt, s azóta a megye helyzete e tekintetben tovább romlott.

Baranya megye 2005-ben a megyei rangsorban 15. helyen szerepelt az export teljesítmény értékének tekintetében 199 400 ezer forint megyei lakosra jutó értékkel (a termelés 23,7%-a került exportra). 2011-ben az egy megyei lakosra jutó export (277 400 ezer forint) a megyék rangsorában csak az utolsó előtti helyre volt elég, a termelés 45%-a került exportra.

Jelenleg a Baranyában működő **jelentős exporttevékenységet** folytató vállalkozások a következők: a LAFARGE Cement Magyarország Kft., a Duna-Dráva Cement Kft.(Beremend), a Hauni Hungária Gépgyártó Kft., valamint a Wolftrikes Ipari és Kereskedelmi Kft.

Jelentősebb export tevékenységet folytató baranyai telephellyel rendelkező vállalkozások (a Pécs- Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara nyilvános adatbázisa alapján):

- Zsolnay Porcelánmanufaktúra Zrt.
- Schenk és Tsa Kft.
- OK Magyar Kesztyűgyártó Közös Vállalat
- Loschán Ipari Kft
- PANNONPHARMA KFT.
- Seres Gépipari és Kereskedelmi Kft.

22. ábra: Export értékesítés nettó árbevétele egy lakosra 2010. Forrás: TeIR

A fenti térkép alapján a korábban bemutatott megyei ipari teljesítmény visszaköszön az export adatokban.

Megnevezés	Export		
	árbevétele		értékesítésen belüli
	millió forint	ezer forint	aránya százalék
Budapest	3 071 251	1 768,3	46,6
Komárom-Esztergom megye	1 943 632	6 253,5	86,2
Győr-Moson-Sopron megye	2 014 966	4 468,8	87,1
Fejér megye	1 564 615	3 674,1	79,5
Vas megye	520 434	2 024,5	82,9
Somogy megye	561 503	1 771,9	88,3
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	1 110 719	1 629,8	67,0
Heves megye	488 708	1 593,6	73,3
Veszprém megye	405 183	1 139,5	76,9
Jász-Nagykun-Szolnok megye	330 159	857,7	66,3
Pest megye	897 478	723,0	63,0
Hajdú-Bihar megye	329 985	612,4	40,3
Nógrád megye	122 113	609,3	85,1
Bács-Kiskun megye	317 379	606,2	60,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	265 934	480,3	72,4
Csongrád megye	186 453	443,3	26,8
Zala megye	93 868	328,1	54,1
Békés megye	103 495	287,7	57,8
Baranya megye	105 890	271,4	45,0
Tolna megye	55 294	240,3	20,4

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

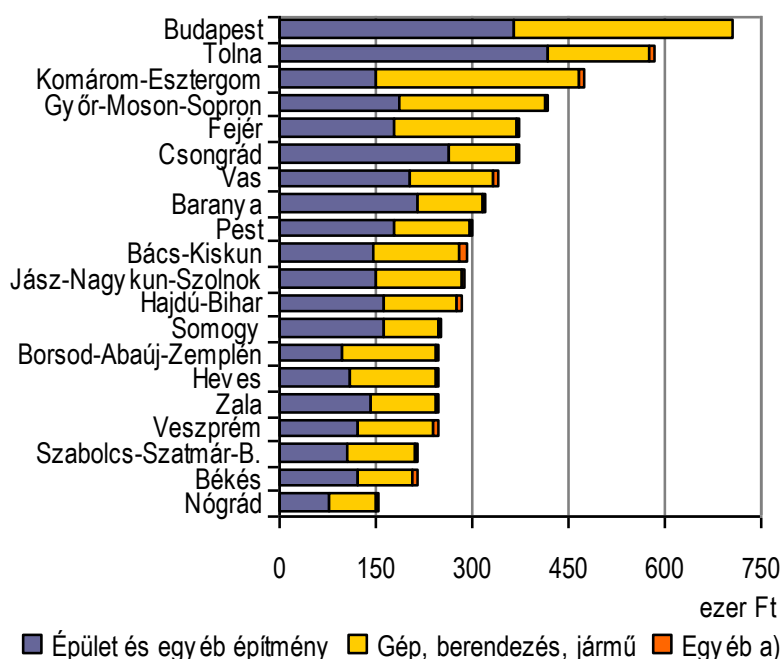
13. táblázat A megyék sorrendje az egy lakosra jutó export-árbevétel alapján 2011-ben

Baranya megye összértékesítésének - az energiaipar nagy súlya miatt – jelentős hányada belföldi vevőkhöz került. 2011-ben a feldolgozóipari értékesítésnek csaknem héttizede export volt.

Baranya megyében a belföldi eladások zöme (63,5%-a) az energiaiparhoz kötődött. A maradék 36,5%-ból a feldolgozóipari ágak közül az élelmiszeripar szerepe a legmarkánsabb (17%), amelyet a gumi-, műanyag- és építőanyag-gyártás, valamint a fémfeldolgozás követett 7,6, illetve 5,5%-os hányaddal, a többi feldolgozóipari ágazat részesedése pedig rendre ennél szerényebb volt. Az export fele – legnagyobb részt a gép, gépi berendezés gyártásának köszönhetően – a gépiparhoz kötődött, de 10–14% közötti hányadot teljesített az élelmiszeripar, a fafeldolgozás és a fémfeldolgozás is.

1.2.3.3 A termelési infrastruktúra állapota

A beruházások egy lakosra jutó értékének tekintetében Baranya megye a 322 ezer forintos átlagos mutatójával (országos átlag 85%-a) – a fővárost is számba véve – a 8. a megyék rangsorában. A gépek, berendezések és járművek beszerzése terén azonban már Baranyában az ilyen jellegű fejlesztések rendkívül alacsony szinten alakultak, a megye az országos rangsorban a 16. (az országos átlag 57%-ával). Ez kedvezőtlen a gazdasági fejlődés jövőbeli megalapozása szempontjából.

23. ábra: A beruházások egy lakosra jutó értéke megyék szerint, 2009–2010+ évi átlag

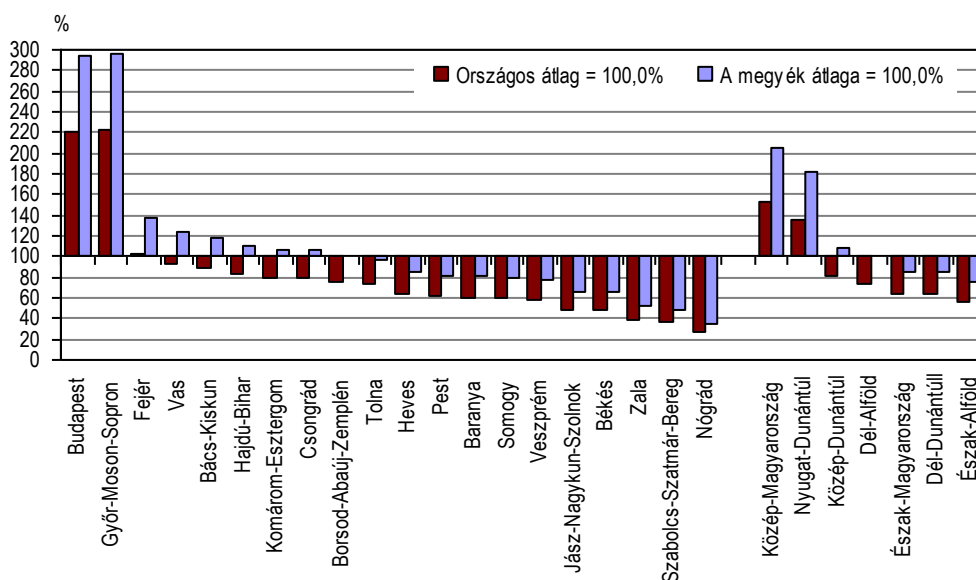
A feldolgozóiparban megvalósult országos fejlesztéseknek mindössze a 2,4%-a jutott Baranya megyére, ami jelzi az ágazat jelenlegi és jövőbeni gyenge kondíciót is.

Hasonló eredményre jutunk az egyes nemzetgazdasági ágak egy lakosra jutó fajlagos beruházásértéke alapján is. Miközben a két legutóbbi év népességarányos beruházásértéke a mezőgazdaságban kétszerese, az oktatásban 1,4-szerese, a művészet, szórakoztatás,

szabadidős tevékenységekben 3-szorosa volt az országos ágazati átlagnak, addig a feldolgozóipar az országos átlag 61%-át érte csak el.

A 2009-2010 között a Baranya megyében megvalósult beruházások teljesítményértéke összegét és fajlagos nagyságrendjét tekintve is kedvezően alakult - különösen az ipari termelés és export adataihoz viszonyítva. Ugyanakkor ezen időszakban a beruházások ágazati szerkezetét tekintve látható az EKF beruházások egyszeri és nagy súlyának megjelenése. Tekintettel arra, hogy ezek és a többi baranyai beruházás is jellemzően elsősorban szolgáltató ágakat érintett –rövid távon érzékelhetően nem támogatja a térség gazdasági teljesítményének lendületbe hozását.

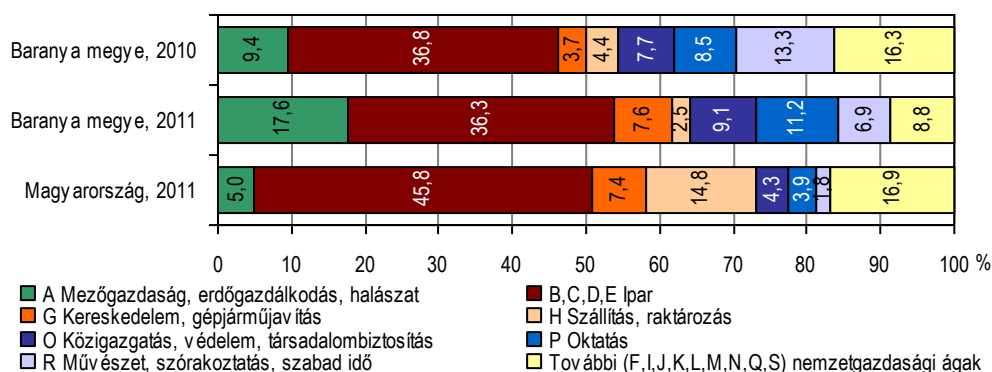
Az átmeneti emelkedés után a megyében nyilvántartott gazdasági szervezetek beruházásainak értéke 2011-ben 75,8 milliárd forintot tett ki, amely az ország hasonló jellegű beruházásainak 2,4%-a. A teljesítményérték folyó áron jelentősen elmaradt az egy, sőt a két esztendővel korábbitól is. Egy lakosra a megyében 194 300 forint beruházásérték jutott, az országos átlag bő hattizede, a 19 megye átlagának pedig valamelyest több mint négyötöde.

* A gazdasági szervezetek székhelye szerinti összesítése alapján.

24. ábra: A beruházási teljesítmények egy lakosra jutó értéke az országos átlag és a megyék átlagának százalékában,* 2011

A nemzetgazdasági ágak közül 2011-ben is az ipar területére került a fejlesztések legmagasabb hányada (36%-a), ez azonban összegében folyó áron lényegesen alacsonyabb volt, mint a megelőző évben. Az iparon belül az energiaszektor kis fölénnyel a feldolgozóiparhoz hasonló összegű beruházást valósított meg, de az iparon kívüli ágak közül a mezőgazdaságba is e két iparágéhoz hasonló fejlesztési forrás jutott, amely viszont részesedését és összegét tekintve is számottevően felülmúlta a 2010. évi lehetőségeket. A mezőgazdaság területén megvalósított befektetések összes beruházásértéken belüli részesedése lényegesen magasabb, az iparé (azon belül is a feldolgozóiparé) viszont lényegesen alacsonyabb volt az országos átlagban jellemzőnél. Mint általában, 2011-ben is alacsonyabb volt az országosnál a szállítás, raktározás területére jutó fejlesztések összértéken belüli részesedése is, viszont a forrásoknak lényegesen nagyobb hányada hasznosult a közigazgatásban, az oktatásban és a művészet, szórakoztatás, szabadidő területén is.

25. ábra: A beruházások teljesítményértékének megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2011.

Anyagi-műszaki összetétel szerint a 2011-ben megvalósított beruházások közel 58%-át épületek és egyéb építmények építésére fordították, amely lényegesen alacsonyabb volt az egy évvel korábbi kétharmadnál. A korszerűsítés irányába való elmozdulásként értékelhető az, hogy a belföldi gépek, berendezések és járművek beszerzésére fordították a fejlesztési források csaknem 21, import eszközök beszerzésére pedig 18%-át, ez utóbbi arányok felülmúlták a 2010. évet. Mind összegében, mind részesedésében magasabb volt 2011-ben az egy évvel korábbinál az ültetvényekre valamint a tenyésztés- és igasállatokra fordított forrás is, amely döntően a mezőgazdaság lehetőségeit gyarapította.

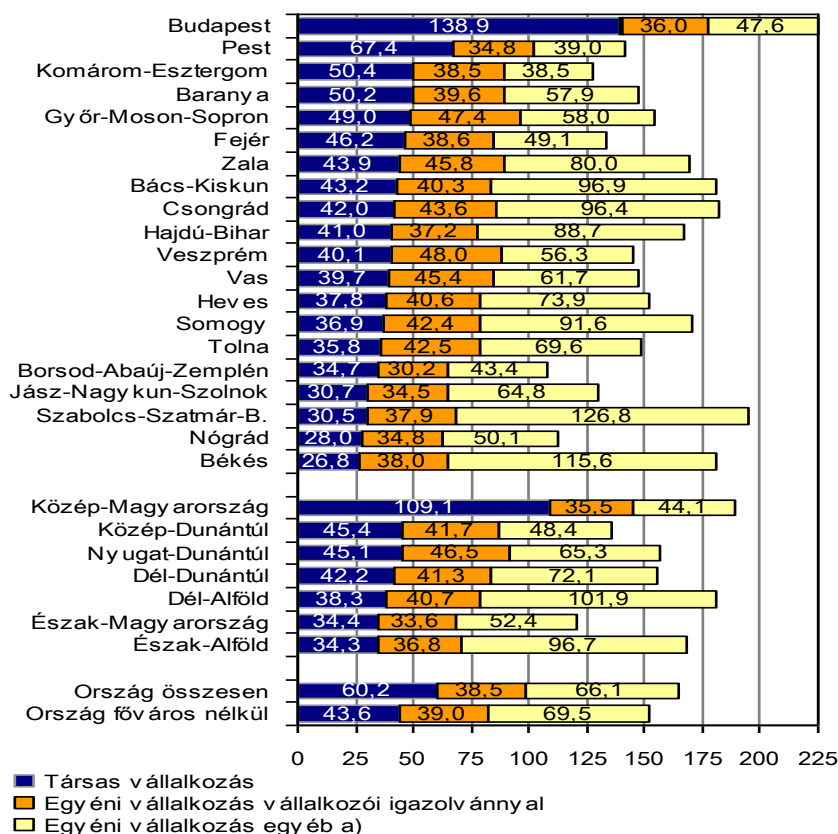
1.2.3.4 A telepítési tényezők értékelése

A telepítési tényezők értékelésekor különös figyelmet kell fordítani a vállalkozások működésére, azok feltételeire.

Területi egység/ Év	2000	2005	2010
Baranya megye	23 714	26 788	26 155
Magyarország összesen	625 147	707 756	696 680

14. táblázat Működő vállalkozások száma Baranya megyében (2000-2010)

A vállalkozások száma 2010-ben 26 155 db volt, amely az országos adat 3,7%-a. A nemzetgazdasági ágak között a mezőgazdaság esetében az egyéni vállalkozások aránya az országos átlaghoz viszonyítva 9%-kal kevesebb.

26. ábra: A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma 2010

A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma alapján 2010-ben Baranya megye a középmezőnyben foglalt helyet.

Az alábbiakban bemutatjuk a vállalkozások főbb jellemzőit, tekintettel a személyi feltételekre.

Gazdálkodási forma	0 és ismeretlen	1–9	10–19	20–49	50–249	250 és több	Összesen
	fő létszám						
Baranya megye							
Társas vállalkozás összesen	7 944	10 578	622	339	150	15	19 648
Ebből:							
korlátolt felelősségű társaság	3 611	5 940	529	287	107	6	10 480
részvénytársaság	13	27	15	21	36	9	121
betéti társaság	2 237	4 292	70	27	1	–	6 627
szövetkezet	83	63	6	2	5	–	159
Egyéni vállalkozás	9 002	29 115	30	7	–	–	38 154
Ebből:							
vállalkozói igazolvánnyal rendelkező	14	15 449	30	7	–	–	15 500
egyéb formában	8 988	13 666	–	–	–	–	22 654
Vállalkozás összesen	16 946	39 693	652	346	150	15	57 802

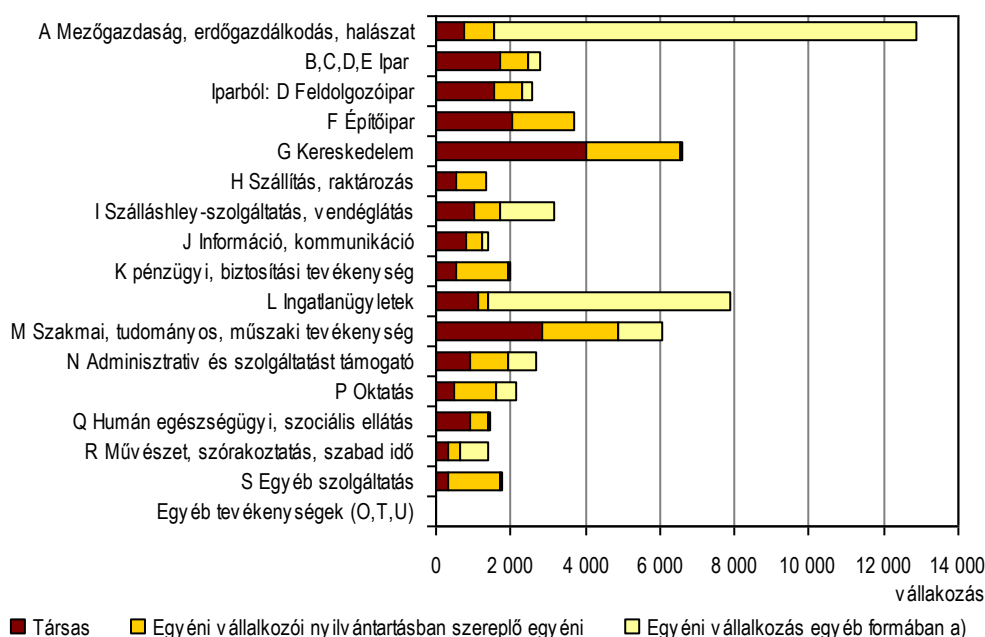
15. táblázat A regisztrált vállalkozások száma gazdálkodási forma és létszám szerint, 2010. december 31.

A megyében a társas vállalkozások közül az 50 főt meghaladó foglalkoztatott létszámmal működő vállalkozások aránya az 1 %-ot sem éri el.

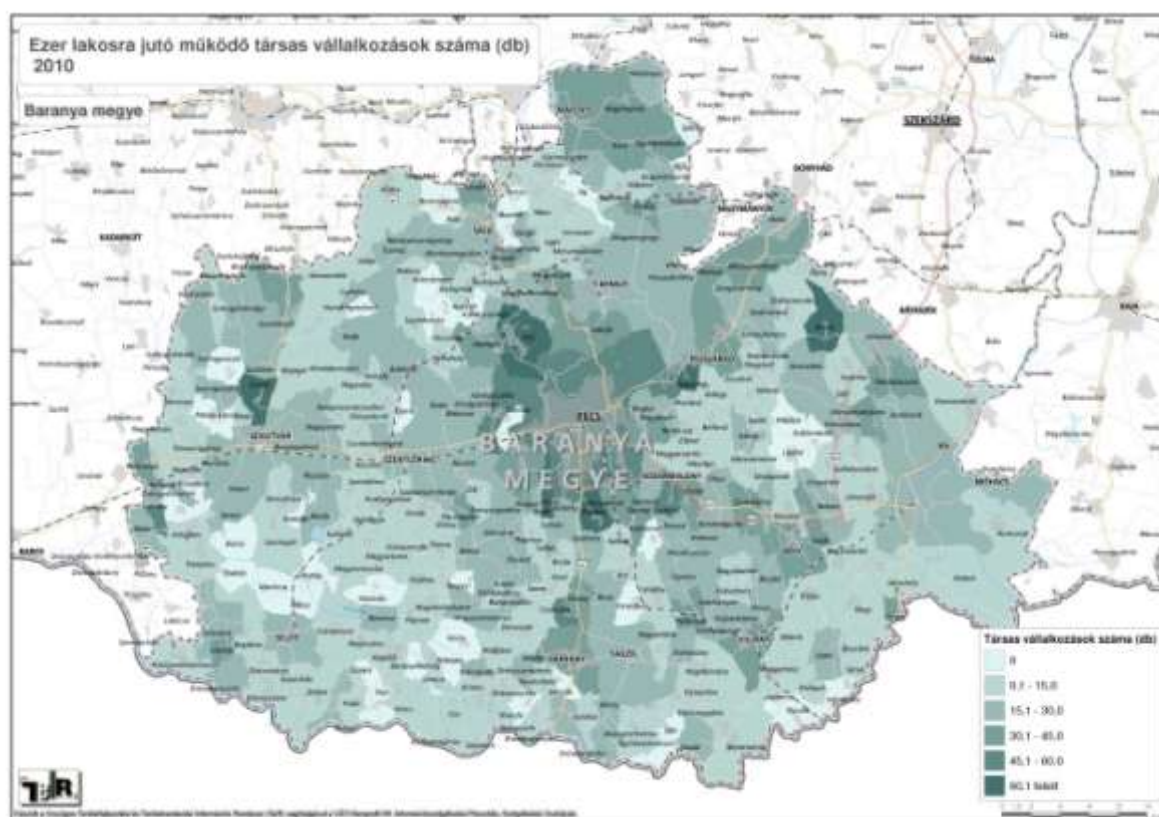
2011. december végén az 57 129 vállalkozás 32%-át adták a társas vállalkozások, közülük a két legnépszerűbb forma a korlátolt felelősségű társaság és a betéti társaság volt. Előbbiből

11497, míg utóbbiból 6 268 volt bejegyezve a megyében 2011 év végén. A jelentősebb teljesítménnyel és tőkebefektetéssel működő részvénytársaságból 120-at tartottak nyilván baranyai székhellyel. A 38 696 egyéni vállalkozásnak a kisebb hányada, négytizede szerepelt az egyéni vállalkozói nyilvántartásban, a nagyobb hányadot az adószámmal rendelkező magánszemélyek és az egyéb engedély alapján vállalkozók tették ki.

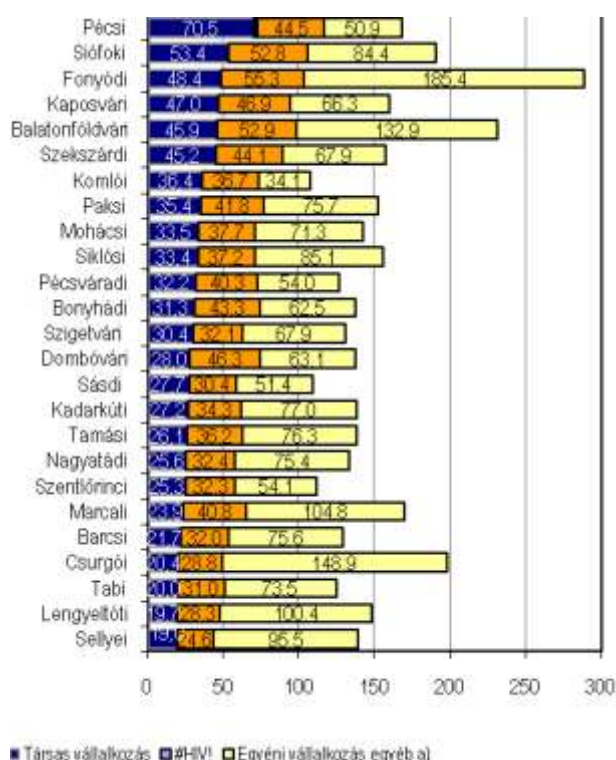
Nemzetgazdasági ágak szerint a legtöbb vállalkozás a mezőgazdaság területén szerepelt az adminisztratív nyilvántartásokban, amelyet az ingatlanügyletek, a kereskedelem és a szakmai, tudományos és műszaki tevékenység követett. Ezen belül az egyéni vállalkozások a mezőgazdaság és az ingatlanügyletek nemzetgazdasági ágban találhatóak legnagyobb számban, közöttük nagyon gyakori az adószámot igénylő magánszemély, e területeken főként őstermelő és ingatlan-bérbeadással foglalkozó. A társas vállalkozások a kereskedelem, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység területén, az építőiparban és az iparban a legelterjedtebbek.

27. ábra: A vállalkozások száma nemzetgazdasági ágak szerint, 2011. december 31.

28. ábra: Ezer lakosra jutó működő társas vállalkozások száma 2010 Forrás: TeIR

29. ábra: A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma egyes kistérségekben*, 2010. december 31.

Baranya megyében a legtöbb vállalkozás a pécsi, illetve a siklói térségben volt (2010. év végi adatok alapján), míg a komlói és a sásdi térségben a legkevesebb.

Szakképzés

A munkaadók által bejelentett állások szakmaiban általában az álláskeresők száma sokszorosan meghaladja az állásbejelentések számát, sok esetben mégsem talál egymásra a kínálat és a kereslet.

Ennek okai nem megyei, hanem társadalmi metszetekben keresendőek, s megoldásuk is társadalmi léptékű beavatkozások révén várhatók az alábbiak szerint:

- A magyar munkavállalók mobilitása nagyon alacsony.
- A munkaerő kereslet zöme a nagyobb településeken, megyeszékhelyeken jelentkezik, a tömegközlekedés, a nagy foglalkoztatók által üzemeltetett munkás-járatok hiánya miatt a munkahelyek megközelítése nehézségekbe ütközik. A munkáltatók egy része az utazás költségeit sem szívesen téríti meg.
- A pályakezdő álláskeresők esetében a gyakorlatot hiányolják.
- A szakmai ismeretek elavultak az idősebbek esetében.
- Sok probléma forrása, hogy a segélyezési rendszer miatt a szakembernek megéri a segély mellett „feketén”, adómentesen dolgozni.

A munkalehetőség hiánya, illetve az alacsonyabb jövedelmek miatt a megyéből erős az elvándorlás.

A legfontosabb kihívás olyan fejlődési pályára állás, melynek fő kritériuma, hogy saját eltartó képességének erősítése érdekében jelentős fejlesztések, befektetések, munkahelyteremtés célterületévé váljon a megye. Ennek egyik legfontosabb erőforrás-feltétele az elegendő számú és a szükséges kompetenciákkal rendelkező munkaerő, különösen a szakképzettek és a felsőfokúak körében. A szükséges humán erőforrás rendelkezésre bocsátásához az oktatás és szakképzés rendszerének jelentős fejlesztésére van szükség.

Az oktatási kapacitás jelenti a megye egyik legfontosabb tartalékát, kitörési irányát.

Megnevezés	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Iskola-feladatellátási hely	33	35	35	29	28	30
Osztályterem	288	287	301	264	270	290
Pedagógus	761	811	748	683	654	675
Ebből: nő	514	545	504	447	427	444
Tanuló a nappali oktatásban	7 610	7 650	7 757	6 692	6 854	7 163
Ebből:						
9. évfolyamos	1 670	1 599	1 639	1 464	1 246	1 363
9–12. évfolyamos	5 638	5 700	5 609	4 894	4 639	4 874
13. és magasabb évfolyamos	1 972	1 950	2 148	1 798	2 215	2 289
nő, %	49,5	48,9	47,8	47,6	49,0	49,4
kollégiumban lakó, %	15,7	14,0	12,8	12,4	12,4	11,7
Osztály a nappali oktatásban	305	313	303	254	266	277

16. táblázat Szakközépiskolai nevelés és oktatás

A szakközépiskolákban a tanulói létszám 2005-2011 között összességében 6 %-kal csökkent.

A szakiskolák és speciális szakiskolai nevelésben, oktatásban részt vevők száma differenciáltan alakult, 2005-2011 év között az 5 494 fős átlagtól eltérően -4 és +6,5 % mértékben változott.

Megnevezés	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Iskola-feladatellátási hely	28	30	32	31	35	34
Osztályterem	152	165	177	167	190	190
Pedagógus	426	410	388	357	380	413
Tanuló a nappali oktatásban	5 563	5 412	5 428	5 296	5 418	5 851
Ebből:						
speciális szakiskolai tanuló	507	545	516	577	583	556
9. évfolyamos	1 587	1 566	1 567	1 493	1 449	1 815
9–10. évfolyamos	2 803	2 801	2 812	2 593	2 474	2 750
11. és magasabb évfolyamos	2 760	2 611	2 616	2 703	2 944	3 101
nő, %	38,8	38,7	38,2	38,9	38,6	37,3
kollégiumban lakó, %	10,0	10,7	10,0	8,0	7,6	7,9
Osztály a nappali oktatásban	244	250	254	267	277	273
Ebből: speciális szakiskolai	44	47	48	64	66	48
Egy osztályra jutó tanuló	23	22	21	20	20	21

17. táblázat Szakiskolai és speciális szakiskolai nevelés és oktatás

Területi innovációs potenciál⁴

Az innovációt támogató, a szükséges környezetet, bizalmi szintet megteremtő hálózatot működtető intézmények nélkül nem tud fejlődni egy-egy iparág. Ez az intézményi háttér csak elégséges feltétel. Az egyetemek, kutatóintézetek, valamint vállalkozások aktív részvétele, együttműködése nélkül nem jön létre valódi innováció.

Fentiekhez kapcsolódóan a Pécsi Tudományegyetem megfogalmazta a Kutatás-Fejlesztési Innovációs Stratégiáját, amely 2011 és 2020 közötti időszakra tartalmazza ezen tevékenység jövőképét. A jövőkép tartalmi elemei a következők:

- A K+F+I tevékenység a Pécsi Tudományegyetem meghatározó alapértéke. Ez összhangban van a tudományos tevékenység egyetemen belüli magas elismertségével. A PTE vezetése folyamatosan képes biztosítani a K+F+I tevékenységet ösztönző kreatív szellemi és anyagi környezetet.
- Az egyetem a kutatási, a fejlesztési és az innovációs aktivitásával a hazai szinten elismert, versenyképes tényezőként jelenik meg. A nemzetközi kutatási projekteken néhány területen jelentős tudományos hozzáadott értéket biztosító partner.
- A Pécsi Tudományegyetem K+F+I portfóliója arányos az alap- és az alkalmazott kutatások szempontjából, valamint a kutatási eredmények meghatározó része eljut az innovációs hasznosulásig. A PTE képes a teljes K+F+I folyamatlánc meghatározó szereplője lenni.
- A PTE néhány tudományterületen elért eredményeivel kimagasló, ebből adódóan a többi intézménytől megkülönböztethető a hazai felsőoktatási rendszerben. Valamennyi releváns tudományterületen folyamatos fejlődést felmutató intézmény (pl. kiválósági központ).

Baranya megye adatai a K+F területén

Területi egység (Dél-Dunántúl) /év	Kutató- fejlesztő helyek száma	K+F helyek tényleges létszáma összesen, fő	Ebből kutatók, fejlesztők létszáma, fő	Összes K+F ráfordítás millió Ft	Ebből K+F költség millió Ft
2005					
Baranya	161	3 568	2 018	4 999,0	4 296,0
Somogy	35	511	343	1 209,9	1 070,2

⁴ Forrás: Pécsi Tudományegyetem Kutatás-Fejlesztés és Innovációs Stratégia 2011-2020.

Tolna	10	231	83	249,1	243,3
Ország összesen	2 516	49 723	31 407	207 764,0	167 923,5
2009					
Baranya	156	2 726	1 780	5 356,1	4 644,7
Somogy	41	426	269	1 519,7	1 375,8
Tolna	13	174	85	362,7	321,2
Ország összesen	2 898	52 522	35 267	299 158,7	258 842,5
2010					
Baranya	141	2 332	1 640	5 374,6	4 953,1
Somogy	44	671	320	2 089,3	2 033,7
Tolna	18	210	89	463,7	429,9
Ország összesen	2 983	53 991	35 700	310 210,5	269 321,2

18. táblázat Kutató-fejlesztő helyek a Dél-Dunántúlon KSH

30. ábra: 1000 lakosra jutó K+F foglalkoztatottak száma Baranya megyében Forrás: TeIR

A kutató-fejlesztőhelyek és a kutatásra fordított összegek tekintében romlott Baranya megye országos pozíciója, s ez kedvezőtlenül befolyásolja a megye versenyképességét és fokozza a periferializálódás veszélyét.

2005-ben országosan 49 723 fő dolgozott a kutatóhelyeken, ebből 31 407 fő volt a kutatók létszáma. A megyei adatok 3 658 (7,3%), illetve 2 016 fő (6,4%) volt. 2010-ben hazánkban 53 991 fő dolgozott kutatóhelyeken, ebből 35 700 fő volt a kutató. Baranya megyében 2 332 fő a kutatóintézeti munkatársak száma (4,3%), míg kutatóként 1 640 fő (4,5%) dolgozott.

Hasonlóan alakult a K+F ráfordítások összege is, országosan 2005-ben 207 764 millió Ft. Amíg ekkor a ráfordítások 2,4%-a Baranyában került felhasználásra, addig 2010-ben a baranyai ráfordítás 5 374 millió Ft-ot tett ki, amely az országos ráfordítás csupán 1,7%-a.

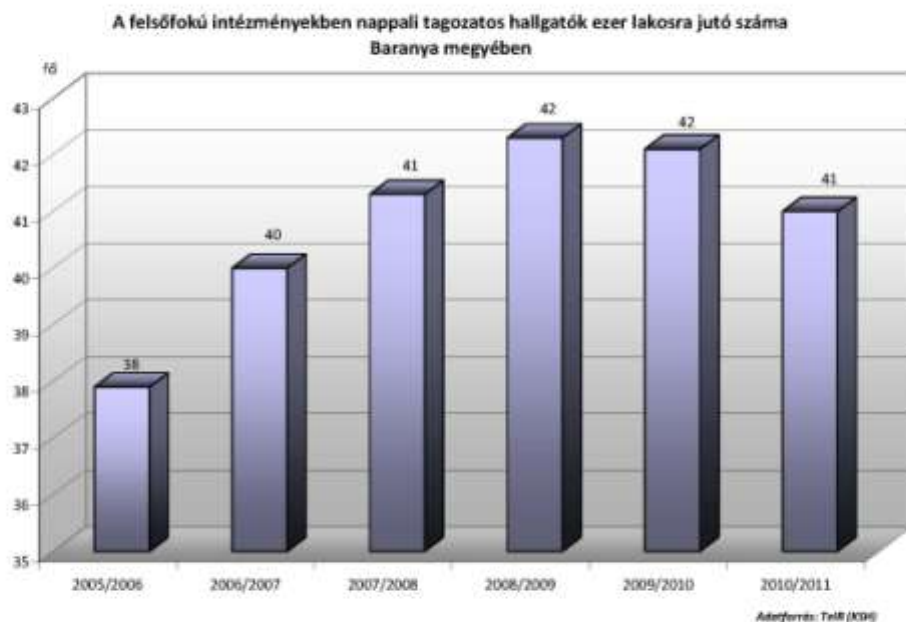
Megnevezés	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Intézmény	4	5	5	5	5	4
Ebből: kihelyezett	2	3	3	3	3	2
Kar	12	13	13	13	13	12
Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgató	25 016	25 903	25 219	23 847	22 749	21 867
Ebből:						
nappali tagozaton	15 111	15 919	16 396	16 695	16 590	16 051
ezen belül: kollégiumban lakó, %	25,8	20,8	19,4	18,9	17,8	12,7
esti, levelező, távoktatás tagozaton	9 905	9 984	8 823	7 152	6 159	5 816
első évfolyamos	7 329	7 502	6 749	6 052	6 885	6 892
utolsó évfolyamos	6 665	7 330	7 212	7 156	8 032	7 482
nő, %	58,9	59,4	58,1	56,4	55,7	55,6

19. táblázat A megyében működő felsőoktatási intézmények, karok KSH

Megnevezés	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Felsőfokú szakképzés	768	1 071	1 160	1 236	1 536	1 794
Főiskolai képzés	8 653	6 548	4 025	1 889	805	334
Egyetemi képzés	16 128	13 349	10 430	7 437	4 509	2 400
Felsőfokú alapképzés	235	4 763	8 400	10 908	11 978	11 947
Felsőfokú mesterképzés	–	–	–	498	1 669	2 641
Osztatlan képzés	–	1 243	2 364	3 115	3 788	4 545
Szakirányú továbbképzés	1 573	1 632	1 599	1 434	1 263	1 095
Doktori (PhD-, DLA-) képzés	1 129	1 266	921	892	859	898
Összesen	28 486	29 872	28 899	27 409	26 407	25 654

20. táblázat A megyében működő felsőoktatási intézmények, karok összesen hallgatóinak száma KSH

Ugyanezen időszakban, 2005-2011 között a nappali tagozatos hallgatók számának növekedése mellett csaknem felére esett vissza az esti, levelező képzésben résztvevők száma. Így mintegy 10 %-kal csökkent a megyében működő felsőoktatási intézmények, karok összes hallgatóinak száma is.

31. ábra: A felsőfokú intézményekben nappali tagozatos hallgatók ezer lakosra jutó száma Baranya megyében Forrás: TeIR

Az egyetemi oktatáshoz és kutatáshoz kapcsolódóan jelentősen nőtt az akadémiai tagok létszáma. 2000 -2010 között 9 főről 13 főre (44%-os emelkedés), illetve a PhD tudományos fokozattal rendelkezők száma 443 főről 746 főre.

A felsőoktatási rendszer jelentős átalakulás alatt/előtt áll. A 2010/2011. tanévben Baranya megyében működő négy intézményében 12 karon folyik oktatás-kutatás.

A felsőfokú alap- és mesterképzésben 2007-2011 között tanévenként 20-25 ezer hallgató vett részt, a 2010/2011. tanévben 21 867 tanuló folytatta felsőfokú tanulmányait a megyében, közülük 16 051 fő hallgató nappali tagozaton.

Intézmény neve	Int. megye	Intézmény székhelye	Intézmény fenntartó	Kihelyezett megye	Kihelyezett település	Kar rövidített neve	Kar megye	Kar székhelye	Kar neve
ELTE	BP	Budapest	állam	BA	Pécs	ELTE-TTK	BP	Budapest	Természettudományi Kar
NYME	GYMS	Sopron	állam	BA	Pécs	NYME-AK	GYMS	Győr	Apáczai Csere János Kar
PHF	BA	Pécs	egyház	BA	Pécs	PHF-PHF	BA	Pécs	Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, kar székhelyen
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-ÁJK	BA	Pécs	Állam- és Jogtudományi Kar
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-AOK	BA	Pécs	Általános Orvostudományi Kar
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-BTK	BA	Pécs	Bölcsészettudományi Kar
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-EFK	BA	Pécs	Egészségtudományi Kar
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-FEFI	BA	Pécs	Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-KTK	BA	Pécs	Közgazdaságtudományi Kar
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-MK	BA	Pécs	Művészeti Kar
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-	BA	Pécs	Pollack Mihály Műszaki és

Intézmény neve	Int. megye	Intézmény székhelye	Intézmény fenntartó	Kihelyezett megye	Kihelyezett település	Kar rövidített neve	Kar megye	Kar székhelye	Kar neve
						PMMIK			Informatikai Kar
PTE	BA	Pécs	állam	BA	Pécs	PTE-TTK	BA	Pécs	Természettudományi Kar

21. táblázat A megyében működő felsőoktatási intézmények 2011/2012. Forrás: PTE

A szabadalmi tevékenység, a szabadalmi bejelentések száma országos viszonylatban is jelentősen visszaesett. 2000-ben 4 883, 2006-ban 924, 2010-ben 696 bejelentés került regisztrálásra országosan.

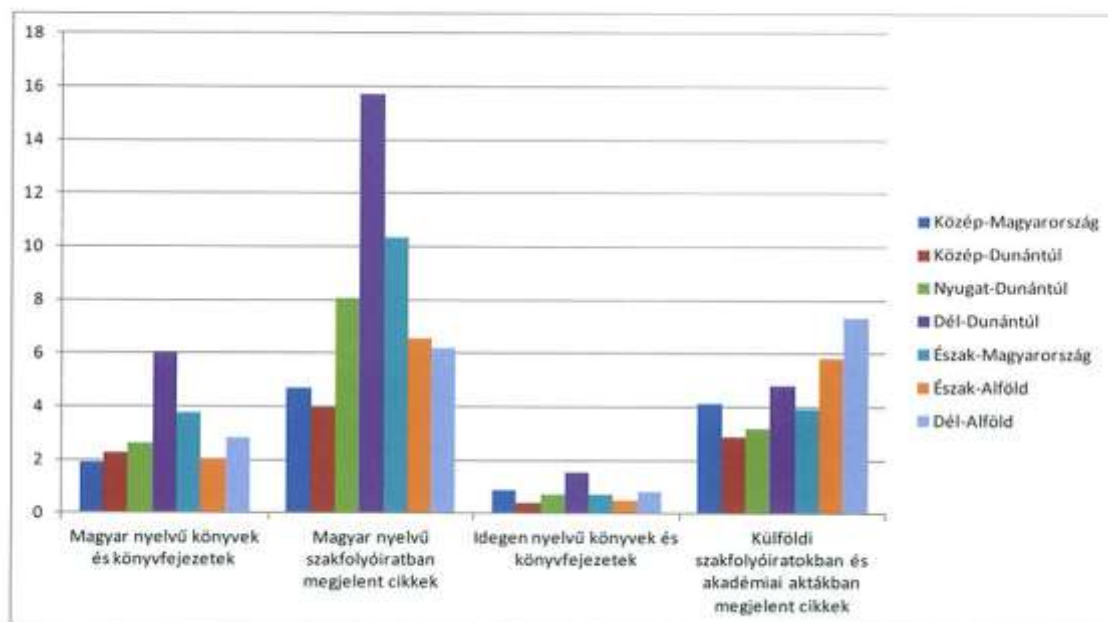
A Pécsi Tudományegyetem szabadalmi bejelentéseinek száma: 2006-ban 0 db, 2010-ben 24 db, 2011-ben 18 db.

2006-óta az egyetem döntően műszaki, orvosi témájú bejelentéseket tett különböző szabadalmi kategóriákban, közülük 53 db találmány, 24 db know-how, 4 db szerzői mű, 3 db megjelölés.

A kutatási forrás hatékony felhasználását mutatja, hogy a 2009. évi adatok alapján a Dél-dunántúli régió a legmagasabb értékeket érte el a százmillió forint kutatási ráfordításra eső publikációk tekintetében, ez azonban a K+F szektor relatív nagyságát/jelentőségét nem tükrözi. Az eredményekben a Pécsi Tudományegyetemnek meghatározó szerepe volt.

A Pécsi Tudományegyetem saját átfogó kutatás-fejlesztési és innovációs stratégiát fogadott el 2011 év decemberben, az innovációs tevékenység hatékonyabbá tétele érdekében.

100 millió forint K+F ráfordításra jutó publikációk száma (db)

32. ábra: 100 millió Ft K+F ráfordításra jutó publikációk száma (db) PTE adatai

A fenti folyamat, azaz a PTE szerepének erősödése a továbbiakban is megmarad, hiszen 2012-ben megkezdte működését az **Innováció–Kutatás elősegítést felvállaló, az egyetem és**

az ipar kapcsolatát erősítő/megteremtő Szentágothai János Kutatóközpont, mely jelentősen javíthat a kutatás-fejlesztés tárgyi infrastruktúráján.

1.2.3.5 A térség gazdaságának versenyképességét befolyásoló tényezők

Egy térség, egy megye versenyképességét különböző tényezők határozzák meg. A legfőbb tényezők a következők: a térség földrajzi, geopolitikai helyzete; a térség természetföldrajzi adottságai (éghajlat, termőterület, ásványi kincsek); a térség megközelíthetősége; a térség humánerőforrás kapacitása; illetve ezekhez szorosan kapcsolódóan a vállalkozások tekintetében az export, a külföldi érdekeltségű vállalkozások szerepe a térség gazdaságában, innovációs potenciál, gazdasági potenciál. Ezen tényezők mentés vizsgáljuk a következőkben Baranya térségének versenyképességét.

A térség földrajzi, geopolitikai helyzete

Baranya megye geopolitikai helyzete az utóbbi években jelentősen javult, különösen Horvátország várható Európai Unió csatlakozásának köszönhetően. Egy közös fejlesztési koncepció mellett mindkét szomszédos térség fejlődését elősegítő együttműködés megvalósítása **a következő évek egyik legnagyobb lehetősége.**

A térség természetföldrajzi adottságai

A helyzetelemzési anyagokból egyértelműen látszik, hogy Baranya az országos átlagnál kedvezőbb természetföldrajzi értékekkel bír. Ez megjelenik döntően a mezőgazdaság, erdőgazdaság teljesítményében, amely természeti potenciált figyelembe véve - különösen a világ élelmiszertermelésében bekövetkező hiányjelenségekre - Baranya agrárgazdaságának jelentősége felértékelődik, ill. fejlődési lehetőséget biztosít.

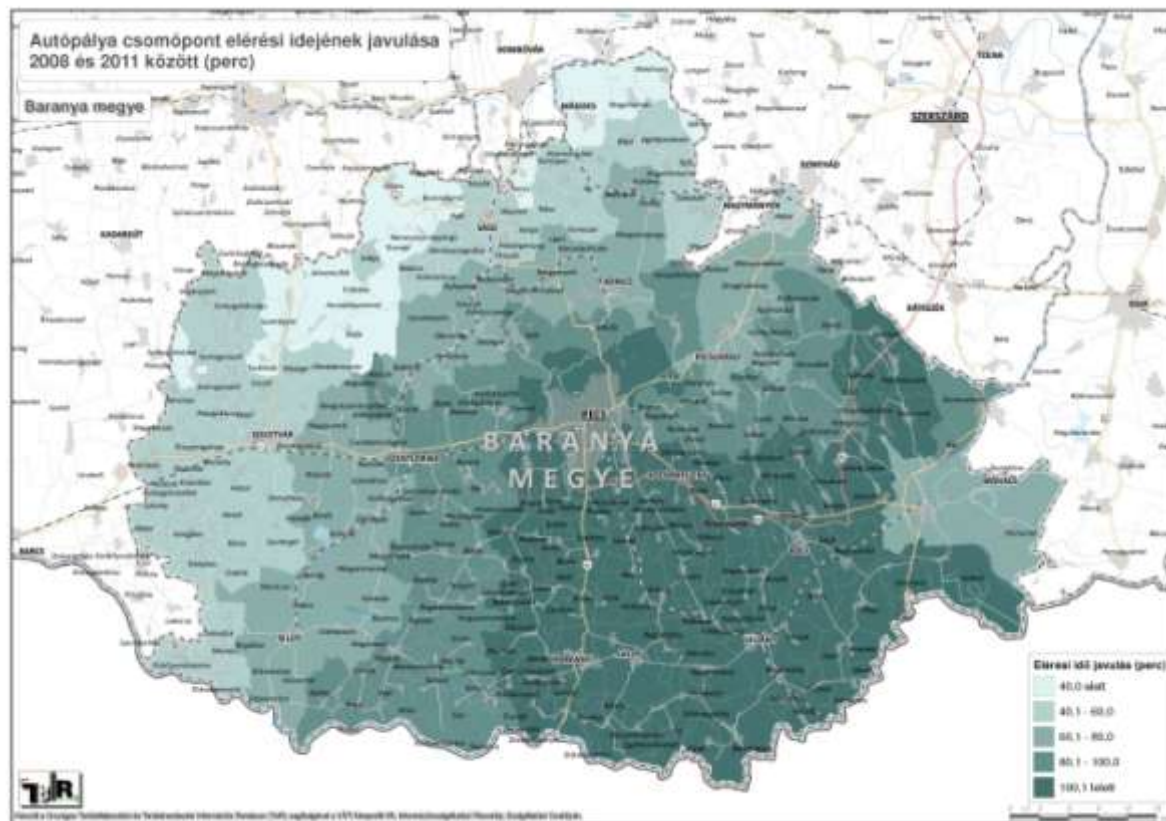
A megye gazdag ásványi erőforrásokban. Kiemelendő a feketeszén, az uránérc, a megye déli és a Pécsi síkság geotermikus energiapotenciálja, ill. a Mecsek mészkővagyon. Az ásványi kincsek felhasználása nemcsak gazdasági kérdés, hanem társadalmi és politikai is. Megkezdődött a Mecsek mészkővagyonának kiaknázása cementgyártás céljából.

A 77/2011.(X.14) OGY határozat megfogalmazta az ország hosszú távú energiasztratégiáját. Az alternatívák között szerepel alapvetően az atomenergia villamos célú hasznosítása, ill. kisebb mértékben a hazai kőszén vagyon hasznosítása. Természetesen a koncepció az uniós irányelveknek megfelelően kiemelt szerepet szán a megújuló energiahordozók hasznosításának, ill. az energiatakarékosságnak.

Figyelembe véve a Mecsek kőszénvagyonát (1986,2 millió tonna), ill. uránérc vagyonát (26,8 millió tonna), az ún. tisztaszén technológia jelentős fejlődése esetén reális esély van megyénkben ilyen energiahordozóra alapuló elektromos áramot szolgáltató erőmű építésére. Az atomenergia társadalmi elfogadottságának függvényében a mecseki uránérc bányászati dúsítás beindítása a gazdasági érdekeken kívül elsősorban politikai, társadalmi kérdés. A Paksi Atomerőmű jelenleg is importált fűtőanyag felhasználásával működik.

A megye humánerőforrása különösen jónak mondható a szakképzés, az idegen nyelvű oktatás és készség, valamint a felsőoktatás terén.

A felsőoktatás jelentőségénél fogva Pécs város fontos „gazdasági ága”. A város fejlődési stratégiájában meghatározó módon kell szerepeltetni a felsőoktatást, „az egyetembarát város” kialakítását.

33. ábra: Autópálya csomópont elérési idejének javulása 2008-2011 között Forrás: TeIR

A megye lakosságának döntő hányada a gyorsforgalmi utat 30 percen belül eléri. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy a következő időszakban Baranya ezen térségei a befektetők érdeklődését felkeltsék.

Megnevezés	Baranya	Ország, főváros nélkül	
A vállalkozások száma	557	29 546	11 345
A vállalkozások tízezer lakosra jutó száma	14,2	29,6	13,7
A saját tőke összege, millió forint	81 961	20 040 679	7 921 059
Ebből: külföldi tőke	74 474	16 527 794	7 293 443
A saját tőke			
egy lakosra jutó összege, ezer forint	209,4	2 006,9	959,9
egy vállalkozásra jutó összege, millió forint	147,1	678,3	698,2
A külföldi tőke			
egy lakosra jutó összege, ezer forint	190,2	1 655,1	883,8
egy vállalkozásra jutó összege, millió forint	133,7	559,4	642,9
A nettó árbevétel összege, millió forint	172 311	36 286 735	20 054 191
Alkalmazásban állók száma, fő	9 215	670 413	389 479
Egy vállalkozásra jutó			
nettó árbevétel összege, millió forint	309,4	1 228,1	1 767,7
alkalmazásban álló, fő	16,5	22,7	34,3

22. táblázat A külföldi érdekltségű vállalkozások szerepe a megye gazdaságában 2010 Forrás: KSH

Baranya megyében 2010-ben a vállalkozásokban megjelenő külföldi tőke egy lakosra jutó összege 190 200 forintot tett ki, amely az országos átlagnak mindössze a 10,6 %-a, illetve a főváros nélküli országos átlagnak is csupán a 21%-a.

Megnevezés	A tízezer lakosra jutó vállalkozások száma	Egy vállalkozásra	Egy lakosra	Egy vállalkozásra	Egy lakosra
		jutó saját tőkeösszeg		jutó külföldi tőkeösszeg	
		millió Ft	ezer Ft	millió Ft	ezer Ft
Komlói kistérség	8,0	33,1	26,5	17,6	14,1
Mohácsi kistérség	16,9	156,4	264,3	154,3	260,9
Pécsi kistérség	15,4	176,2	271,6	161,0	248,1
Pécsvárad kistérség	12,2	49,9	60,8	30,0	36,5
Sásdi kistérség	13,7	90,3	123,5	81,2	111,0
Sellyei kistérség	1,5	...	...	...	...
Siklói kistérség	18,4	89,0	163,4	60,8	111,6
Szentlőrinci kistérség	6,0	...	...	...	...
Szigetvári kistérség	16,5	194,3	321,5	192,2	318,1
Baranya megye	14,2	147,1	209,4	133,7	190,2
Baranya megyén belül: Pécs	16,2	191,6	311,0	174,6	283,4

a) Az egyéb fel nem osztható tőkeösszeg nélkül számítva.

23. táblázat A külföldi érdekeltségű vállalkozások néhány mutatója kistérségek szerint 2010 Forrás: KSH

Gazdasági ágazatok	Baranya megye	Ország	Ország főváros nélkül
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	6,5	0,7	1,5
Feldolgozóipar	67,6	38,1	64,9
Többi iparág és építőipar	3,9	6,3	8,0
Kereskedelem, szállítás, szálláshely-szolgáltatás	4,6	14,9	14,6
Többi nemzetgazdasági ág együtt	17,4	40,0	11,0
Összesen	100,0	100,0	100,0

24. táblázat A külföldi tőkeösszeg megoszlása a gazdasági ágak összevont csoportjai szerint 2010 Forrás: KSH

A legkedvezőtlenebb helyzetben a társadalmi és gazdasági szempontból is nagyon súlyos gondokkal küzdő **Sellyei kistérség van, amely nemcsak a külföldi, de a hazai tulajdonban lévő, rentábilis vállalkozásokból is nagyfokú hiányt szenved.**

A régióban 2010-ben külföldi tőke részvételével működő vállalkozások jelentős hányada, vagyis 24 %-a a Pécsi kistérségben volt bejegyezve.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások tízezer lakosra jutó száma megyénkben a siklói, a mohácsi, a szigetvári és pécsi kistérségek vonatkozásában volt a legmagasabb. A **Sellyei kistérségben a legrosszabb a helyzet, ahol mindössze két külföldi érdekeltségű vállalkozás működött.**

1.2.4 A társadalmi környezet jellemzői

1.2.4.1 Kulturális adottságok, értékek

Kulturális és művelődési mutatók⁵

„A kultúra kérdésköre mindig előtérbe kerül a társadalmi környezet jellemzőinek meghatározásakor és egyben felértékelődik a társadalmi fejlődési utak keresésekor. A kultúra előmozdíthat, a fejlődés motorja lehet, ill. visszafoghat, gúzsba köthet, lefékezhet.”⁶

Év	Kiadott könyvek		Települési könyvtárak		Mozi-	Színház-	Múzeum-látogatás
	száma	példányszáma	könyvtári	beiratkozott	látogatás		
		millió db	állománya	olvasó			
			ezer				
2008	14 447	42,5	42 621	1 430	11 683	4 076	10 180
2009	12 841	36	43 946	1 509	10 704	4 488	9 512
2010	12 480	33,6	43 806	1 540	11 113	4 441	9 089
2011	11 821	34,2	43 811	1 561	..	4 735	8 430

25. táblázat Baranya megye kulturális és művelődési mutatói 1. Forrás: KSH

A települési **könyvtárak** száma Baranyában 2000-ben 166 volt, számuk ingadozása következtében 2011-re 292-re változott.

A kölcsönzött könyvtári egységek (könyv, cd stb.) száma a megyében 2000-ben 1355 volt, mely a folyamatos csökkenés következtében 2011-re 784-re változott. A beiratkozott olvasókra vonatkozó idősort vizsgálva megállapítható, hogy számuk az utóbbi években kis mértékben nőtt.

Baranya megyében országosan egyedülálló kezdeményezés a **Tudásközpont Könyvtárbusz** szolgáltatása, amely a megye minden településére, mozgókönyvtárként könyveket, audiovizuális dokumentumokat juttat el hetente többszöri alkalommal. Az, hogy az általános elszegényedés ellenére a kultúra különböző szegmensei elérhetővé váljanak, amelyet ez a szolgáltatás céljából tűzött ki, országosan és nemzetközi szinten is kiemelkedő és sikeres kezdeményezés. A jármű akadálymentesített, a fogyatékkal élők számára is hozzáférhető helyszíneként nyújt könyvtári és információs szolgáltatást. Minden Baranya megyei településen elérhető ez a szolgáltatás.

A muzeális intézmények adatai azt mutatják, hogy nőtt az igény a tárlatvezetések, egyéb múzeumi programok, rendezvények iránt.

Év	Múzeumok	Kiállítások	Látogatók, ezer	Ezer lakosra jutó múzeumlátogatás	Megjelent kiadványok száma	Alkalmazottak száma összesen	Tárlatvezetések száma	Rendezvények száma
2005	772	2 774	11 335	1 122	3 494	7 627	53 857	35 654
2006	652	2 841	11 618	1 153	3 519	6 848	56 297	27 742
2007	635	2 886	11 175	1 111	3 339	5 979	50 830	25 899
2008	666	3 232	10 180	1 014	3 450	6 050	48 560	26 753
2009	662	3 281	9 512	949	3 126	6 192	54 643	31 348

⁵ Forrás: KSH Kulturális és Művelődési mutató alapján

⁶ Forrás: Megyei Kulturális Koncepció Pécs, 2000.

Év	Múzeumok	Kiállítások	Látogatók, ezer	Ezer lakosra jutó múzeumlátogatás	Megjelent kiadványok száma	Alkalmazottak száma összesen	Tárlatvezetések száma	Rendezvények száma
2010	647	3 314	9 089	946	3 665	6 818	58 003	34 302
2011	645	3 218	8 430	845	3 523	6 653	61 739	37 530

26. táblázat Baranya megye kulturális és művelődési mutatói 2. Forrás: KSH

A községi mozi termék számának csökkenését lekövette a multiplex mozi termék előtérbe kerülése. Megállapítható, hogy ez az intézménytípus nem tölti be a kultúraközvetítés funkcióját, inkább a könnyedebb szórakozást képviseli.

Az állami televízió és rádióadók mellett a kereskedelmi és helyi csatornák megjelenése szintén a kínálati palettát gyarapítja, viszont nem a kulturális felemelkedést segítik elő. A statisztikai adatokból látható, hogy a Magyarországot ma jellemző általános elszegényedés sokak számára nem teszi lehetővé, hogy mindennapi életükben helyet biztosítsanak a kultúra minden fontosabb faktorának.

Az informáltság XXI. századi ismérve a digitális, számítógépen alapuló információs hálózatokhoz való hozzáférés lehetősége. Megállapítható, hogy ez az intézménytípus nem tölti be az igényes kultúraközvetítés funkcióját, infokommunikációs szempontból viszont a fejlődés alapvető színtere.

Év	Előfizetők száma (fő)
2007	48.723
2008	59.105
2009	71.806
2010	76.209
2011	82.511

27. táblázat Internetes előfizetések száma Baranya megyében Forrás: KSH

A megye lakosságának száma **388.907 fő** (2012.01.01.) **301** településen. Ebből 204 település lakossága nem éri el az 500 főt (67%), Siklós lakossága közel tízezer, Szigetvár lélekszáma némileg 10.000 fölött van, Mohácson csaknem húszezren élnek, Komlón huszonötezen. A régióközpontban, Pécsen 156.801 (2012.01.01.) lakost tartanak nyilván.

Az 500-5000 fő közötti településeken valamivel jobb a helyzet, e községekben már találhatók közművelődési intézmények, amelyek részben kiszolgálják a lakosság kultúraigényét (művelődési-, vagy faluház, könyvtár).

A megye aprófalvas településszerkezetéből következik, hogy az elzárt falvakban, zsáktelepüléseken élők egyfajta kulturális önellátásra rendezkedtek be, a kisközösségi művelődési formák dominálnak. Kulturális fogyasztásukat meghatározza a civil társadalom erőssége vagy erőtlensége, a lakosság munkahelyre történő ingázása, a közlekedési viszonyok, a helyi kreatív emberek jelenléte.

A megye városaiban a kultúra fontos intézményeit, szervezeteit széles körben meg lehet találni, és az itt élők kulturális fogyasztása minőségében, szerkezetében jóval meghaladja a kistelepüléseken élőkét.

Baranya a **muzeális intézmények** száma (2011-ben 35) tekintetében országos viszonylatban is a középmezőny fölött, a megrendezett kiállítások vonatkozásában az erős középmezőnyben

helyezkedik el. A látogatók számának vizsgálata azt mutatja, hogy a megye jól teljesít annak ellenére is, hogy 2005-től (595 ezer fő) folyamatos csökkenés mutatkozik (2011-re 339 ezer fő). Bár ez a látogatószám az országos mezőnyben jónak mondható, az a tény, hogy a látogatószám csaknem felére esett vissza 6 év alatt, felveti a kulturális kínálatához kapcsolódó marketing javításának sürgető igényét.

Tendencia volt az elmúlt években az általános művelődési központok létrehozása, közművelődési, oktatási, közgyűjteményi intézmények összevonása. Baranya 14 városában Általános Művelődési Központ intézményegységében látják el a feladatot. Önálló, ill. részben önálló intézmény Villányban, Szentlőrincen, Mágocson, Komlón és Bólyban működik.

Pécs **jelentős kulturális potenciállal** rendelkezik, amelynek kihasználását, további erősítését célozta meg a Pécs EKF program, mely azonban csak részben hozta meg az elvárt eredményeket. Az Európa Kulturális Fővárosa program intézményi, infrastrukturális kereteket adott intézményi funkcióknak és rendezvényeknek. A kulturális és konferencia turizmus fellendülése egyértelműen látható a vendégforgalmi adatokban, 2010-ben kiemelkedő az elmúlt tíz évet tekintve. A program öt fő eleme úgy került kialakításra, hogy minél szélesebb kör számára jelentsen vonzerőt, minél szélesebb kör látogasson el a programokra, és a programok helyszínei és környezetük megújuljon. A program öt eleme a Kodály Konferencia és Koncert Központ, amely a Pannon Filharmonikusok koncertsorozatai és estjei mellett a komolyzene neves előadóival várja a látogatókat; a Zsolnay Kulturális Negyed kialakítása, közterek és parkok újjáélesztése, a Nagy Kiállító tér, valamint a Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont. Ez utóbbi két fejlesztés a Baranya Megyei Önkormányzat közreműködésével valósulhatott meg. A programban a megyei kulturális értékek hagyományok számos bemutatkozási lehetőséget kaptak, megyei helyszínek is sok kiemelkedő rendezvénynek adtak otthont.

A Zsolnay Kulturális Negyednek fontos szerep jut Pécs kulturális idegenforgalmának növelésében. Ez volt a Pécs2010 Európa Kulturális Fővárosa program legjelentősebb, egyben legnagyobb költségvetéssel bíró kulcsberuházása, amely magába foglalta a Zsolnay Mauzóleum teljes felújítását is. A Zsolnay Negyedben kap helyet a Pécsi Tudományegyetem több kara, mint a Művészeti Kar és újonnan alakult tanszéke is, az országosan egyedülálló Bóbita Bábszínház

Megállapítható, hogy Pécs (és agglomerációja) természeti környezete, történelmi épületállománya, világöröksége, művészeti hagyományainak kínálata révén jó adottságokkal rendelkezik, ugyanakkor a program- és szálláshelykínálat gyengeségei, a nem kellően hatékony marketing miatt a városba látogató vendégek száma és ott-tartózkodása jelentősen elmarad a potenciáltól.

Az EKF-fejlesztések eredményessége szorosan kapcsolódik a turizmus, a kulturális turizmus fejlesztéséhez is, a két „ágazat” egymást erősíti, szinergikus hatást gyakorolhat egymásra. Az EKF program egyrészt az előbb felsorolt beruházások révén a kulturális turizmus kínálati oldalát színesíti tovább, másrészt, mint Pécshez, a kultúra városához kapcsolódó rendezvények önmagukban is turistavonzó események. A Közterek és parkok újjáélesztése kulcsprojekt gondoskodik a rendezett városképről, ami nem csak a helyi lakosok, hanem a turisták számára is fontos.

Műemlék épületek, helyi védettség épületek

Szinte minden évszázad hagyott itt értékes nyomokat a római, reneszánsz, török, barokk, historizáló és a XX. század eleji avantgarde korból, a műemlék épületek egy főre vetített száma az egyik legmagasabb az országban. Pécssett a helyi védettséggel bíró épületek köre fokozatosan bővül. Az első ütemben 14, majd 64, jelenleg a III. ütemben 40 épület javasolt helyi védelemre, melynek az előzetes vizsgálatai 2008 tavaszán készültek el, majd ezután kerül sor a védelemre. Utóbbi körben már síremlék, domborművek vagy harangláb is megjelent a védendő körben. Fontos szempont, hogy nem csak történelmi korú épület kaphat helyi védelmet, a védettek körébe legutóbb két kortárs épület is felkerült, az egyik ezek közül a 2006-ban Európa legszebb téglapavilonjának választott (2002-ben épült) Barbakán-ház. Mindenképpen kiemelendő műemlékvédelmi szempontból a város történelmi külvárosa, a Tettye városrész, melynek a 16-17. században, a török időkben alakult ki utcahálózata. Baranya megyében a várak: Siklós, Szigetvár fontos turisztikai vonzerők. Az ormánsági fatemplomok a protestantizmus építészetének kiemelkedő példái. A festett kazettás református templomok országosan is kiemelkedő reprezentánsait találjuk Kóróson, Adorján, Kovácsdán és Drávaiványban.

Pécs kulturális iparának áttekintése, előadó művészet

A megye kulturális életét meghatározzák fontos tudományos, oktatási és művészeti tevékenységek (Szoborpark, nemzetközi művésztalálkozók), helyi, regionális, országos és nemzetközi szinten is elismert eredményekkel. A Pécsi Tudományegyetem, a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, valamint a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet keretei számos képzésnek és kutatásnak adnak otthont. Kiemelten fontos szerepe van a megyében a pécsi központú, de megyei feladatot ellátó kulturális, tudományos intézményeknek: Baranya Megyei Levéltár, Baranya megyei múzeumok, hiszen a kiállítások, múzeumok, tudományos konferenciák a megye jelentős idegenforgalmi vonzerői.

Pécssett a komolyzenei élet meghatározó szereplője a Pannon Filharmonikusok szimfonikus zenekara, melynek taglétszáma megközelíti a 110 főt. A pécsi önkormányzati finanszírozású zenekar regionális jelentőségű és határozott fejlesztési célokkal és stratégiával rendelkezik. A zenekar Pécs mellett a Dél-Dunántúli Régióban is meghatározó a zenei kínálatot illetően, és ez a szerepe az országhatárokon is átnyúlik: rendszeresen adnak koncertet a dél-dunántúli régió jelentősebb városain kívül a horvátországi Eszéken, mely település nem rendelkezik saját szimfonikus zenekarral.

A professzionális filharmonikus zenekar mellett több amatőr együttes is működik (Pécssett 4, Baranya megyében további 17 fűvészenekar). 24 baranyai településen vannak aktívan működő amatőr kórusok. A zenei élet infrastrukturális adottságain hatalmasat lendített az új koncertközpont átadása, eddig ugyanis nem voltak kedvezőek a feltételek Pécssett. Hiányzott egy megfelelő minőségű és akusztikájú hangversenyerem, melyet a Kodály Központ európai színvonalú építészeti és akusztikai kialakításával kiemelkedő színvonalon valósított meg.

A könnyűzenei életet tekintve jelentős, és sokszínű Pécs szerepe. Több könnyűzenei együttes tett szert országos hírnévre. A könnyűzenei irányzatok közül külön említést érdemel a Pécssett masszívan jelenlévő elektronikus zene köré szerveződött úgynevezett Dj kultúra. A fővárost követően Pécs rendelkezik a második legnagyobb elektronikuszenei közösséggel.

Kultúra és turizmus⁷

A turisztikai trendek nagyban befolyásolják a kulturális értékek megjelenítésének differenciáltságát, fogyasztási szokásait. A látogatók csoportjára jellemző a szenior korosztály növekvő száma, az ifjúsági turizmus erősödése (ismeretszerzés, művészetek, kultúra, történelem iránti érdeklődés), a magasabb diszkrecionális jövedelemmel, szabadidővel, széleskörű ismerettel rendelkező utazók, aktív pihenésre vágyók köre. Számukra megfelelő kínálatot kell biztosítani a hagyományok bemutatása és az újdonság jellegének összehangolásával. Kiemelkedő siker, hogy 2007-ben Palkonya Európa Kulturális Faluja volt, (1999-től alapító tagja az Európa Kulturális Falu Mozgalomnak). A mozgalom célja a falusi élet létjogosultságának hangsúlyozása, a falvak értékeinek, kultúrájának ápolása és megosztás, bemutatása.

Baranyában számos kultúrát és turizmus érintő nagyberuházásra került sor az elmúlt években: a Cella Septichora pécsi világörökségi helyszín látogató központjának kialakítása, a Pécsi Székesegyház homlokzati felújítása, a Siklói vár rehabilitációja, a Mohácsi történelmi emlékpark és látogató központ korszerű, s egyben a történelmi hagyományokhoz hű megjelenítése.

A „Baranyai Élménykörút” élményláncra fűzve látogathatóak Baranya megye legújabb turisztikai attrakciói, ízelítőt adva a helyi kultúrából, mely felfedi a természeti kincseinket. Elemei: Rejtőzködő Borfalu Mecseknádasd, Pécs-Orfű-Abaliget Kerékpárút, Orfűi Aktív Víz turisztikai Központ, Orfűi Aquapark, Élménybirtok Bikal. Ehhez a projekthez hasonló céllal valósult meg a Mohács-Siklós turisztikai tengely, amely fentiekben is említett Mohácsi emlékhely látogatóközpontjának kialakítását, vízi turisztikai központ fejlesztését, a Siklói vár egy részének fejlesztését, látogató központ kialakítását tartalmazta.

Baranya megye két borvidéke a Pécs-Mecseki és a Villányi-Siklói borvidék a Pannon borrégió része, a borvidéken végig húzódó borutak tele vannak látnivalókkal. A sok nemzetiség által lakott villányi borút térsége egyedülálló jellegzetességekkel bír a magyarországi borvidékek között is, a szőlőtermesztés és borkészítés ma is meghatározza az itt élő emberek életét és gondolkodását. A borvidéki falvak, városok utcáin, vagy a dűlőkben tett séták során ez kézzelfoghatóvá válik a látogatók számára. A svábok, sokacok, drávaszögi magyarok, horvátok által lakott, vörös és fehérborokban gazdag borvidék apró részletei gyönyörű élményeket tartogatnak. A borvidéken biztos alapokat adott a fejlődéshez a hagyomány tisztelete.

A megyére jellemző sokszínűség a művészeti életben is megmutatkozik, jelentős a fűvészenekari élet, a nemzetiségek hagyományörző programjai, tánccsoportok, zenekarok, énekkarok a fesztiválok állandó résztvevői. A megyében szinte minden településen található gyermek, felnőtt vagy nyugdíjas énekkar vagy néptánccsoport. Kiemelt népszokások, amelyek látványos turisztikai attrakciók is: Mohácsi busójárás, Vendel napi búcsú, Emmausz-járás, Zengővárkonyi húsvéti népszokások, sváb és horvát népszokásokkal kapcsolatos rendezvények, Palkonyai Nyitott Pincék, Villányi és környékbeli szüreti fesztiválok. Új elemekkel gazdagított, de a helyi kultúrát is bemutató összművészeti fesztiválok az Ördögkatlan Fesztivál, Fishing in Orfű, Mediterrán Ősz, Pécsi Országos Színház Találkozó,

---

⁷ Forrás: Baranya Megye Kulturális Koncepció 2000.

gasztronómiai fesztiválok, például a Medvehagyma vagy Gőzgombóc Fesztivál, Csirkepaprikás-főző Fesztivál.

1.2.4.2 Területi identitás regionális, hazai és nemzetközi viszonylatban⁸

A területi versenyképességi pozíció alapkérdése az, hogy mennyire válik képessé egy város a mögöttes térség (esetünkben Baranya megye, vagy a régió) ügyeiben vezető településként, régióként megjelenni, az ebből származó előnyöket hasznosítani. Ez egyaránt jelent országos és nemzetközi kihívásokat.

Célszerű áttekinteni ezen sajátos verseny állását, hogy megállapítsuk, milyen mértékben vált képessé Pécs a nemzetközi szerepnek feltételül szolgáló régióközponti pozíciót betölteni, illetve azt megszilárdítani.

Első helyen kell megemlítenünk, hogy az ország vonatkozó tervdokumentumai mindegyikében Pécs regionális központként szerepel, azaz a központilag meghatározott regionális szerepköröket nem veszélyezteti semmi.

A magyar városhálózat alapját adó megyei jogú városok körének településhálózati jelentőségét rendszeresen mérik. Ezen vizsgálatok⁹ áttekintése révén kirajzolódik Pécs helyzete, erősségei és hiányosságai is, melyek a városhálózati versenyben rejlő lehetőségeit és korlátait is meghatározzák.

A verseny, korunk regionalizációs, decentralizációs és dekoncentrációs folyamataiban a mind erősebb és teljesebb regionális szerepkörért, a regionális funkciókért folyik.

Az ezredforduló környékén elvégzett, fentebb hivatkozott mérések mintegy 80 regionális funkciót azonosítottak. Az 1990-2000 közötti 10 éves időszakban jelentősen nőtt ezek száma (mintegy 24 új, regionális intézménytípus alakult). Különösen a gazdasági, szolgáltatási területen létrejött új funkciók azok, amelyek megváltoztatták a regionális funkciók térképét (pl. a hipermarketek).

---

⁸ Forrás: Pécs 2030 Helyzetfelmérés Pécs M..J.V Településfejlesztési Konceptiójának megalapozásához, Egyeztetési Anyag

⁹ CSAPÓ T. 2002: A magyar megyei jogú városok regionális funkcióiról. - Területi Statisztika, 42. évfolyam 3. szám, pp. 168-183. és PAP N. 2002: Néhány gondolat a magyar városhálózat regionális funkciókat hordozó elemeiről. In: KOVARSZKI A.-LÁSZLÓ M. – TÓTH J. szerk.: Múlt, jelen, jövő – A településügy térben és időben. PTE TTK Földrajzi Intézet, Pécs, pp. 283-293.

34. ábra: Magyarország megyei jogú városai (MJV) a megyék és a régiók jelölésével
Szerkesztette: PAP N. 2008: L'Ungheria ed il Mediterraneo. Imedias, p.88.

Az elmúlt évtized Pécs számára e tekintetben ellentmondásosan alakult. A regionális funkciókban végbement fejlődésének hatása nem módosította, erősítette pozícióit a magyarországi városhálózatban, hanem csupán a (Kaposvárral) a régióközponti szerepkörért folytatott városverseny eredményét befolyásolta döntően, pozitívan.

A város gazdaságának szerkezete, versenyképessége, nemzetközi integráltsága, a foglalkoztatási lehetőségek, főként pedig annak bővülése, a helyi jövedelmi viszonyok hosszú távon épp olyan erős (vagy még erősebb) hatást gyakorolnak a város életére, mint a már felsorolt regionális funkciók.

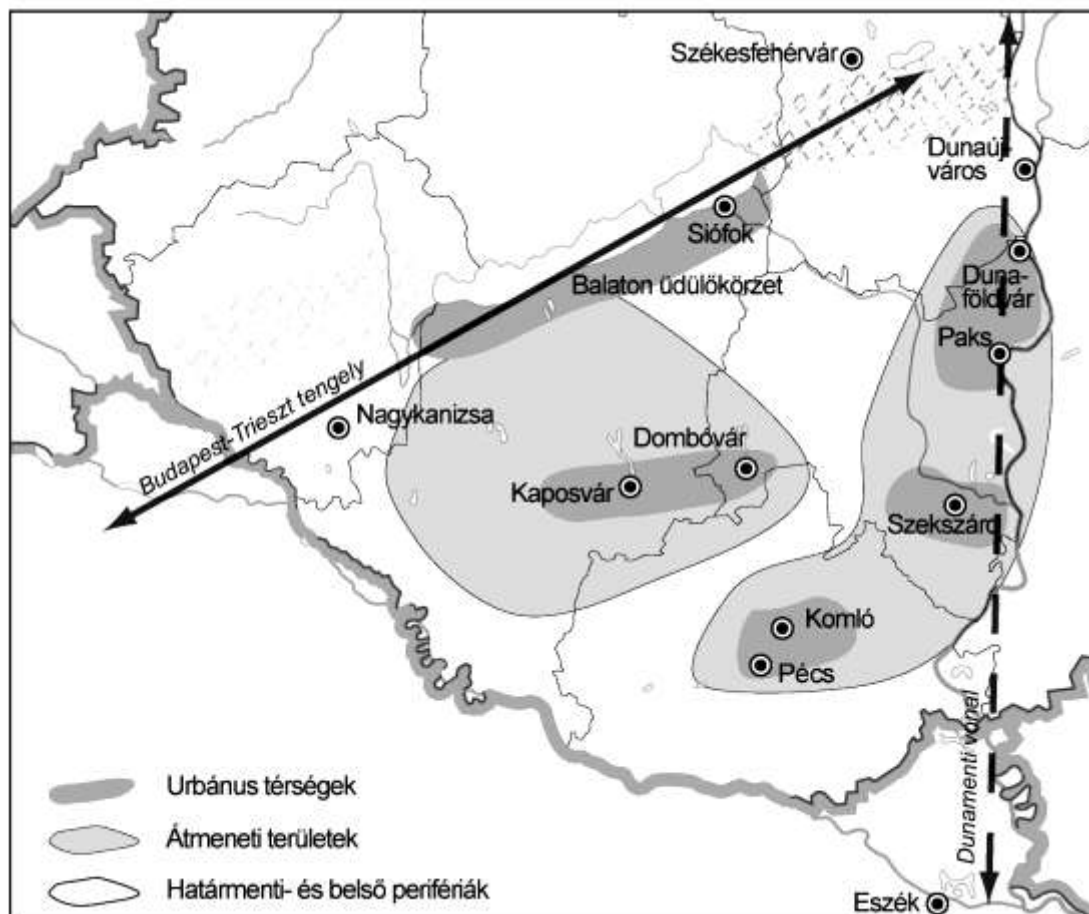
Összességében elmondhatjuk, hogy a város regionális központi szerepe szakmai szempontból megkérdőjelezhetetlen, ez azonban nem jelenti azt, hogy a régió második legnagyobb városa, Kaposvár részéről, politikusai befolyásából fakadóan nem merült volna fel a rivalizálás igénye. Ugyanakkor az elmúlt évek során a politikai vita lassan nyugvópontra jut. Napjainkban a Pécs – Kaposvár reláció az elmúlt évtizedek távlatában a legjobbnak ítéltető, bár a kapcsolatok legnagyobb részét protokollárisak.

Pécs regionális pozíciója ugyanakkor nem a város kitűnő teljesítményéből, mint inkább a környezet (a régió) és a régiós városállomány funkcionális és általános fejletlenségéből adódik. A magyarországi régiók közül ui. egyetlen egyet sem fejez ki, képvisel, jelenít meg olyan jelentős mértékben a régióközpont, mint a Pécs központú Dél-Dunántúlt, mely napjainkra sok tekintetben hazánk legelmaradottabb nagytérségévé vált.

Új dimenziót jelent az, hogy a város elnyerte az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) címet, és ez által egy új (európai) városkörbe is bekerült. Ennek következményei kedvezőek, de nem kellően kiaknázottak. Az EKF kapcsán létrejött kontaktusok és pozíció fenntartása és továbbfejlesztése csak aktív, tudatos külkapcsolati politika révén realizálható és ennek révén csatornázható be eredményesen a város fejlődési folyamataiba.

A Dél-dunántúli Régió és Pécs

Magyarország egésze szempontjából a dél-nyugati stratégiai irányban a kapcsolati terület földrajzilag determináltan az ún. geográfiai Dél-Dunántúl. Történetileg konstans módon stratégiai útvonalak haladnak keresztül ezen a területen, amelyek meghatározzák a térszerkezeti alapvonásokat.

35. ábra: Dél-Dunántúl szerkezeti problémái

Szerkesztette: PAP N. 2006: A délnyugati korridor In: Balatontól az Adriáig. Lomart, p. 15.

Baranya megye – amint az a mellékelt térkép alapján megfigyelhető – a meghatározó térszerkezeti vonalak közötti átmeneti zónában található. Népesedési, intézményi, kulturális és politikai súlyánál fogva régióközponti szerepe evidencia, de az 50-es, 60-as, 70-es évtizedek fejlődését indukáló bányászati-energetikai szektor eltűnésével, átalakulásával szerepe több szempontból is megkérdőjeleződött.

A funkcióváltás (bányászati-ipari központból korszerű szolgáltató-ipari központtá) részben spontán, részben tervezett folyamatok révén zajlott le. Ugyanakkor az elvesztett ipari munkahelyeket és funkciókat az újak nem tudták érdemben pótolni, ez a jelenlegi válság és válságérzet legfőbb okozója.

A város a régióban elsősorban államigazgatási, egészségügyi-szociális, kereskedelmi és oktatási-kulturális funkciói révén jelenik meg. A kiépült kiskereskedelmi kapacitás igen jelentős és a földrajzi régió egésze számára meghatározó jelentőségű. Az oktatási funkciók döntően az egyetemhez kapcsolódnak, illetve a város néhány kiemelkedő középiskolájához. A foglalkoztatásban betöltött regionális szerepköre nagyságrenddel marad el a fenti funkcióktól.

A régió további urbanus térségeiben is változásokat mérhetünk. Kaposvár impozáns fejlődésen ment keresztül az elmúlt bő egy évtizedben. Jelentős beruházások történtek a város infrastruktúrájába, a gazdasági szerepkört illetően az eredmények szerényebbek. Az autópálya-építés, az új dunai híd Szekszárd számára teremtett új lehetőségeket. Ugyanakkor nem indultak meg a városban azok a folyamatok, amelyek révén ezek a kedvező változások, pozitív hatásukat kifejtethetnék a gazdaságra, élhetőségre.

A regionális szerepkörért folytatott verseny a régióban a következő eredményeket hozta: Pécs első helye az országos elsőség nyomán komolyan aligha vitatható. Kaposvár a megyei jogú városok listáján a középmezőnyben végzett, a 11. helyen, Szekszárd a 17, (a megyeszékhelyek közül csupán egy szerepel mögötte, Salgótarján). A földrajzi Dél-Dunántúlon fekvő, de a Nyugat-Dunántúlhoz integrált Nagykanizsa a ranglista 19. helyén áll (a zalai megyeszékhely Zalaegerszeg a 14.).

A régióban a nemzetközi dimenziók vonatkozásában más települések is megjelennek a térképen, ilyen Siófok, Mohács, és részben Szigetvár. Ezen települések olyan adottságokkal, funkciókkal rendelkeznek (Siófok a nemzetközi turizmus, Mohács a kikötői funkció, Szigetvár pedig a kulturális öröksége révén), melyek a nemzetközi kapcsolatok alakításának vonatkozásában tényezővé teszik őket.

A város és a megye intézményesült külkapcsolati rendszere

Baranya megye pécsi intézményi központjához kötődő **partneri kapcsolatainak száma 19**. A térhatékonyság elve érvényesül, tehát a távolsággal arányosan csökken a partnerek száma. A földrajzi eloszlás elemzése révén látható, hogy feltűnően hiányoznak a stratégiai jelentőségű délkelet-európai kapcsolatok, illetve ezek tekintetében a kis számú említések fontossági megítélése is igen alacsony. Kitüntetett figyelmet a fejlett, közép-és nyugat-európai térségek kaptak.

Baranya intézményi kapcsolati hálóját:

nagyon fontos:
fontos:
közepesen fontos:
kevésbé fontos:
legkevésbé fontos:

1	Baranya Megyei Önkormányzat	Kovászna megye (Románia)
2	Baranya Megyei Önkormányzat	Kolozs megye (Románia)
3	Baranya Megyei Önkormányzat	Steiermark (Ausztria)
4	Baranya Megyei Önkormányzat	Eszék-Baranyai Zsupánság (Horvátország)
5	Baranya Megyei Önkormányzat	Verőce-Drávament Zsupánság (Horvátország)
6	Baranya Megyei Önkormányzat	Rems-Murr járás (Németország)
7	Baranya Megyei Önkormányzat	Latina megye (Olaszország)
8	Baranya Megyei Önkormányzat	Nápoly megye (Olaszország)
9	Baranya Megyei Önkormányzat	Észak megye (Franciaország)
10	Baranya Megyei Önkormányzat	Vaucluse (Franciaország)
11	Baranya Megyei Önkormányzat	Devon (Anglia)
12	Baranya Megyei Önkormányzat	Kütahya (Törökország)
13	Baranya Megyei Önkormányzat	Päijät-Häme (Finnország)
14	Baranya Megyei Önkormányzat	Zadar megye (Horvátország)
15	Baranya Megyei Önkormányzat	Olomouc régió (Csehország)
16	Baranya Megyei Önkormányzat	Skåne régió (Svédország)
17	Baranya Megyei Önkormányzat	Gomel megye (Oroszország)

18	Baranya Megyei Önkormányzat	Dmitrov régió (Oroszország)
19	Baranya Megyei Önkormányzat	Zhejiang tartomány (Kína)

28. táblázat Forrás: a régiós külkapcsolati stratégia felmérése alapján szerk. Pap N.

Ma egy olyan méretű és szerepkörű városnak, mint Pécs, a globalizációs folyamatok által erőteljesen átformált világban, szükséges végiggondolni nemzetközi dimenziókban betöltött helyét, szerepét. Különösen fontos megtalálni a kooperációs kapcsolatok helyes területi léptékét, dimenzióit.

Pécs esetében, földrajzi helyzete, hagyományos kapcsolati rendszere és az Országos Területfejlesztési Konceptió az ún. délnyugati stratégiai irány tekintetében határoznak meg érdekeltséget és feladatokat a város számára. Ez a térség a Boszporusztól az Európa legnyugatibb pontjának számító Roca-fokig terjed. Természetesen nem korlátozódik a város kapcsolatrendszere erre a területre.

Pécs MJV intézményi kapcsolati hálójá

nagyon fontos:
fontos:
közepesen fontos:
kevésbé fontos:
legkevésbé fontos:

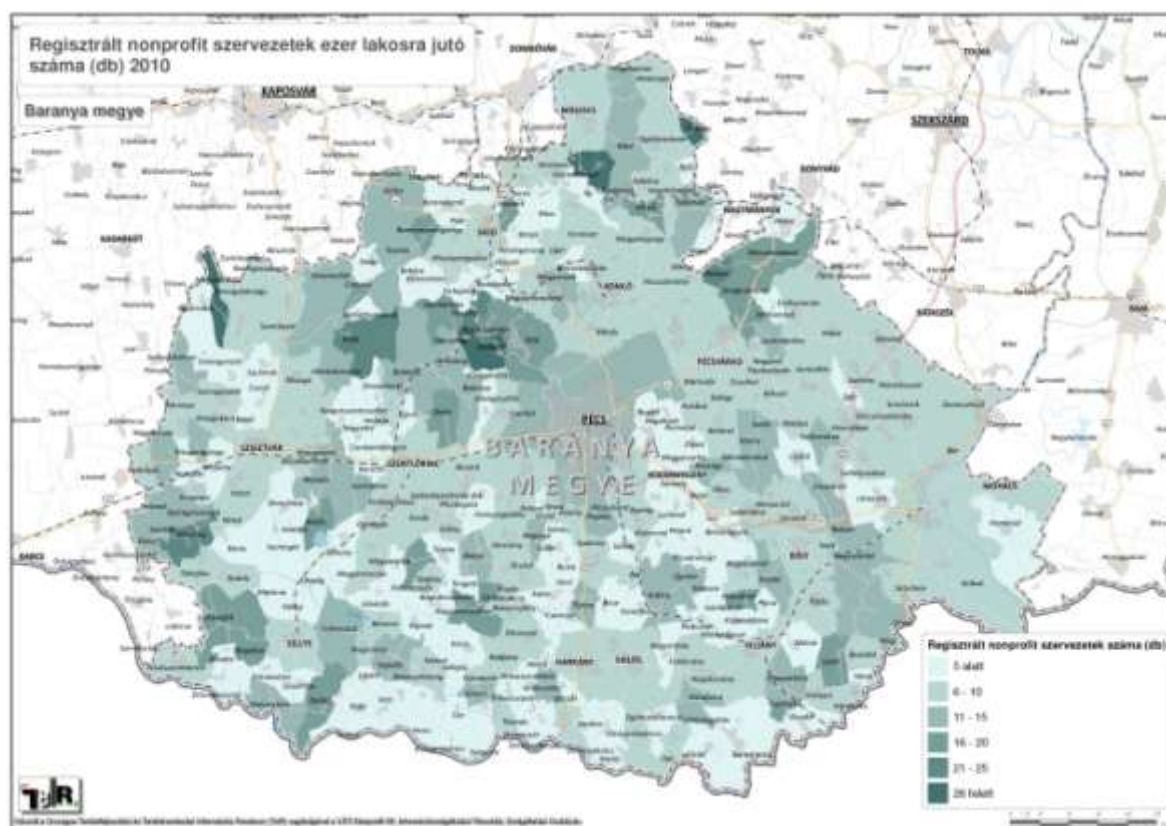
1	Pécs M.J.V.	Kolozsvár
2	Pécs M.J.V.	Nagyszeben (EKF)
3	Pécs M.J.V.	Graz
4	Pécs M.J.V.	Eszék
5	Pécs M.J.V.	Zágráb (EKF)
6	Pécs M.J.V.	Szamobor (EKF)
7	Pécs M.J.V.	Fellbach
8	Pécs M.J.V.	Essen (EKF)
9	Pécs M.J.V.	Terracina
10	Pécs M.J.V.	Lyon
11	Pécs M.J.V.	Liverpool (EKF)
12	Pécs M.J.V.	Rotterdam (EKF)
13	Pécs M.J.V.	Isztambul (EKF)
14	Pécs M.J.V.	Kütahya
15	Pécs M.J.V.	Lahti
16	Pécs M.J.V.	Újvidék
17	Pécs M.J.V.	Tuzla
18	Pécs M.J.V.	Szarajevó (EKF)
19	Pécs M.J.V.	Krakkó
20	Pécs M.J.V.	Olomouc
21	Pécs M.J.V.	Szlvén
22	Pécs M.J.V.	Seattle (Washington)
23	Pécs M.J.V.	Tucson (Arizona)
24	Pécs M.J.V.	Alsó-Galilea

29. táblázat A régiós külkapcsolati stratégia felmérés felhasználásával szerk. Pap N. Korábbi munkája és az interjúk alapján

A fenti táblázatokból érzékelhető, hogy a fő külkapcsolati irányok tekintetében összhang van a Baranya Megyei Önkormányzat és Pécs MJV Önkormányzata között. A kapcsolatok tartalmi tekintetű összehangolása - szinergikus hatásával – ki nem használt erőforrásként jelentkezik a megye fejlődési inputjai tekintetében.

Civil aktivitás¹⁰

Magyarországon a civil szervezetek erőteljes főváros-központúsága érvényesül. Már 1997-ben a szervezetek 27%-ának Budapest volt a székhelye és ez a koncentráció ma is látható. Ekkor Baranya megyében 1997-ben 2140 nonprofit szervezet működött, 13 év alatt további, mintegy 1200 szervezet alakult, számuk 2010-ben 2674 volt. Az elnevezések és a jogszabály adta tevékenységi körök többször változtattak a civil szervezetek megnevezésein a szektoron belül, így a statisztikai adatok értékeléséhez kes, torzításokat mutathat. Megállapítható, hogy az országos trendekhez képest alapvető változás nem következett be, de kisebb elmozdulások kimutathatóak.

36. ábra: Regisztrált nonprofit szervezetek ezer lakosra jutó száma Baranya megyében 2010 Forrás:TeIR

A megyei nonprofit szervezetek településtípusonkénti koncentrációja erősebb az országos átlagnál, a szervezetek többsége Pécsen működik, vagy pécsi székhelyű. Az 1000 lakosra jutó nonprofit szervezetek száma alapján Baranya megye az országos rangsor közép mezőnyének alsó helyét foglalja el.

Az ország többi megyéjében 1500 - 3000 között volt 2010-ben a civil szervezetek száma. Az előző évtizedet tekintve az egyes megyékre, régiókra vonatkozó arányok változatlanok. Területi átrendeződés nem történt, folyamatosan kimagasló Budapest és a Közép-Magyarországi régió. A civil szervezetek életútjában igen gyakoriak a változások, mára számos szervezet megszűnt, szünetelteti tevékenységét, vagy áthelyezte székhelyét. Baranya megyében 2010-ben nem érte el az országos átlagot a civil szervezetek alapítása.

¹⁰ Forrás: KSH non-profit szervezetek adatai alapján

Tevékenységi kör

Működésük keretét a nonprofit szervezetek az alapítványokat és egyesületeket összefoglaló klasszikus civil szervezeti formát választották, amely jelentősen befolyásolja tevékenységük célját, földrajzi kiterjedését, elért bevételeik nagyságát. Tevékenységi körükből adódóan jellemzően kisebb bevételi forrásból gazdálkodnak és a helyi közösségek érdekeit szolgálják. Fő tevékenységi köreik: kulturális, sport, szabadidős, oktatási, egészségügyi és szociális, valamint a településfejlesztés tárgykörébe tartozóak. Baranya megyére az első kategóriák a legjellemzőbbek, a településfejlesztés civil szervezeti vonatkozásaiban a megye elmarad az országos értékektől. Számos civil szervezet egészségügyi, kulturális és sport területen alakult, mert át kellett venniük állami feladatokat, részt vállaltak alapvető feltételek megteremtésében.

A klasszikus civil szervezetek országosan 56%-a rendelkezett 2010-ben közhasznú státusszal, megközelítően ez az arány jellemző Baranyára is. További fontos tény, hogy a civil szervezetek 4,9%-a országosan kiemelten közhasznú besorolású. Ezek olyan állami vagy közfeladatot végeznek, amelyről a törvények, ill. jogszabályok szerint állami vagy önkormányzati szervnek kellene gondoskodnia. 2010-ben Baranya megyében 2/3-os arányban helyi érdekeket képviseltek a civil szervezetek, ilyen a polgári védelem, tűzoltás, sporttevékenység, oktatás területe, az aprófalvas területekre volt jellemzőbb a településfejlesztéshez kapcsolódó civil szerveződés.

A nonprofit szervezetek számának megoszlása tevékenységi kör szerint Baranya megyében 2010-ben azt mutatta, hogy a szabadidő és hobbi területén az országos átlagot meghaladta, ezt követte a kultúra, sport és negyedik helyen az oktatás állt. Szabadidő témakörben országosan Baranya a 11. helyen áll, kulturális tevékenységű civil szervezetek számát tekintve országosan a 3., szociális ellátásban országos 6., oktatást tekintve országosan 8., szakmai gazdasági érdekképviselésben 9., sport tevékenységi körű civil szervezetek számát tekintve országos 10. pozíciót foglalja el.

Szerveződés, partnerség tekintetében a nonprofit szervezetek széles körrel rendelkeznek. Tekintettel arra, hogy az önkormányzatok egyre szűkülő forrásaikból a civil szervezetekkel kapcsolatos tevékenységeket nem, vagy csak korlátozott módon tudják vállalni, elengedhetetlen a helyi és térségi erős kapcsolat rendszer a szervezetek életben maradásához és sikerességéhez.

Finanszírozás, bevételek

A nonprofit szektort első sorban az állami támogatások juttatják forráshoz, de egyre kiemelkedőbb az SZJA utáni 1%-ból befolyt bevételek nagysága is egy-egy szervezetnél, Baranya megyében ez elsősorban az egészségügy és szociális tevékenységhez fűződő civil szervezeteknél figyelhető meg. A kiadások a bérek és a fenntartási költségek finanszírozását biztosítják, jelentős értékű, országosan 137 milliárd forint értékben juttattak el adományokat 2010-ben a támogatások más szervezetekhez. Ezek a támogatások áttételesen a lakossághoz kerülnek, például oktatás, szociális ügyek, közbiztonság védelme érdekében működő nonprofit szervezetek révén.

A dél-dunántúli régióban a bevételek megoszlása tekintetében országos átlag körüli érték látható, egy szervezetre átlagosan 20,1 millió forint bevétel jutott. A bevételek tevékenységcsoporton belüli megoszlása egészségügy, településfejlesztés, gazdaságfejlesztés

irányába tolódtak el. Baranya megye civil szervezeteinek bevételei és kiadásai első sorban az egészségügyi és szociális ellátással kapcsolatosak. 2010-ben a baranyai civil szervezetek jelentős kiadásai a nemzetközi kapcsolatokban voltak, amely a Pécs Európa Kulturális Fővárosa program miatt érthető el a legmagasabb értéket.

Megnevezés	Bevételei, kiadásai vannak	Pénzt gyűjt, nincs kiadása	Csak kiadásai vannak	Pénz nélkül működik	Összesen	Ebből: pályázati úton nyert bevétellel rendelkező szervezetek
Pest	6 008	220	149	462	6 839	1 777
Fejér	2 014	65	29	124	2 232	561
Komárom-Esztergom	1 401	46	32	80	1 559	365
Veszprém	2 516	82	54	135	2 787	698
Győr-Moson-Sopron	2 411	66	43	109	2 629	699
Vas	1 640	43	41	68	1 792	576
Zala	1 892	40	36	92	2 060	632
Baranya	2 466	59	48	101	2 674	828
Somogy	2 129	67	62	176	2 434	791
Tolna	1 504	44	19	70	1 637	550
Borsod-Abaúj-Zemplén	3 409	126	79	283	3 897	1002
Heves	1 854	42	48	110	2 054	532
Nógrád	1 160	27	23	91	1 301	437
Hajdú-Bihar	2 679	69	61	197	3 006	859
Jász-Nagykun-Szolnok	1 710	33	23	92	1 858	547
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2 321	119	45	213	2 698	665
Bács-Kiskun	2 590	67	51	129	2 837	786
Békés	2 116	67	29	62	2 274	877
Csongrád	2 446	44	49	115	2 654	872

30. táblázat Non profit szervezetek aktivitása 2010-ben Forrás: KSH

Önkéntesek, foglalkoztatottak, bérmeztakarítás

Országos tekintetben a civil szervezetek körében az alkalmazottak döntő részét a Közép-magyarországi régióban működő nonprofit szervezetek foglalkoztatják. Baranya megye ebben a tekintetében is az országos középmezőnyben van, megyék szintjén a 10. helyet foglalja el. Minél stabilabb egy szervezet, annál több alkalmazottat foglalkoztat, foglalkoztatási szempontból a település és gazdaságfejlesztés egyre aktívabb résztvevője. A foglalkoztatottal nem rendelkező szervezetek között az átlagnál gyakoribb az önkéntesek munkájának igénybevétele, ez jellemző Baranya megyére is.

Megnevezés	Bevételei, kiadásai vannak	Pénzt gyűjt, nincs kiadása	Csak kiadásai vannak	Pénz nélkül működik	Összesen	Ebből: pályázati úton nyert bevétellel rendelkező szervezetek
2006	2 143	103	53	103	2 402	704
2007	2 226	120	49	120	2 515	695
2008	2 434	80	56	85	2 655	778
2009	2 504	82	71	103	2 760	777

31. táblázat Baranya megyei non profit szervezetek aktivitása Forrás: KSH

A nonprofit szervezetek legfontosabb tevékenységcsoportjait vizsgálva a megyei adatok országosan jellemző képet mutatnak, az egészségügyi és szociális ellátásban részt vevő nonprofitok száma kiemelkedő a megyében, közel 100 főt is foglalkoztatnak fő- és részmunkaidőben.

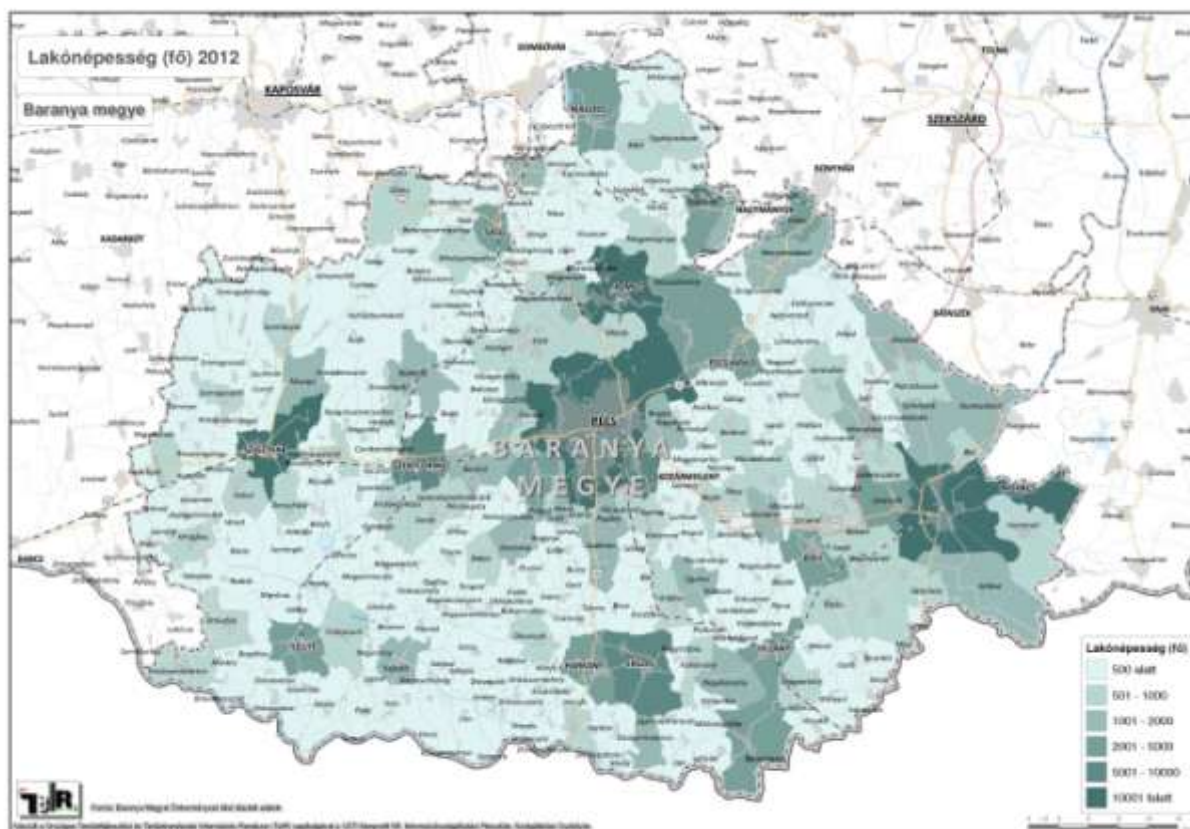
1.2.4.3 Humán erőforrások: demográfiai szerkezet és prognózis, foglalkoztatási viszonyok, humánkapacitások, jövedelmi viszonyok, kisebbségek helyzete¹¹

Demográfiai szerkezet

A megye népessége 1998-ban 403.000 fő volt 2010-ben 393.758, 2011-ben 391.455 fő, 2012. január 1-jén 388.947 fő. A megye népességszámának vizsgálata alapján megállapítható, hogy a 2001-es népszámlálás óta eltelt egy évtized során regisztrált országos átlagnál 1,83% közel kétszeresen rosszabb, 3,53%-os csökkenés következett be, a megye lakónépessége tíz év alatt több mint 12 és fél ezer fővel csökkent, amely olyan mértékű, mintha a megye harmadik vagy negyedik legnagyobb városának népességével fogyott volna a lakosság. A csökkenő tendencia volumenének változatlansága mellett 2016-ra közel 14 ezer fővel, 2021-re ezen felül még közel 10 ezer fővel csökkenne a megye lakossága. Baranya megyében a 2012 első félévében megfigyelt demográfiai folyamatok az elmúlt évek hasonló időszakához viszonyítva kedvezőbben alakultak. Az év első felében több gyermek született, miközben többen haltak meg, mint az előző év hasonló időszakában. A születések számának a halálozásokénál nagyobb mértékű növekedéséből adódóan mérséklődött a természetes fogyás. Kedvező fejlemény, hogy nőtt a házasságkötések száma, valamint csökkent a csecsemőhalandóság száma.

---

¹¹ Forrás: KSH népszámlálási adatai alapján

37. ábra: Lakónépség Baranya megyében 2012 Forrás: TeIR

Az átlagos **népsűrűség** a megyében **89 fő négyzetkilométerenként**, ami a 108 km² országos átlag alatti, ezzel az értékkel Baranya megye az ország nyolcadik legsűrűbben lakott megyéje. A népesség területi elhelyezkedése a megyében kiegyenlítetlen. A nagyobb népességtömörülések a megye három térségében összpontosulnak, Pécs és agglomerációs övezete, Mohács és térsége, valamint a Villányi hegység vidéke. A megye ÉNy-i és DNy-i vidékei a legritkábban lakottak, az aprófalvas, sajátos településhálózati adottságok miatt nagyon alacsony, 30 fő/km² alatti népsűrűség jellemzi. A legkisebb népsűrűségű kistérségek a sellyei, sásdi, szigetvári, a legsűrűbben lakott kistérség a pécsi, amely az országos átlag feletti népsűrűséggel rendelkezik.

A megyében élő népesség fogyása a megye területén belül nem egyenletes, a csökkenés jelentős területi eltérést mutat. A megye középső részén, Pécs környékén jelölhető ki egy összefüggő településcsoport, főként a várost délről és nyugatról övező települések, amelyek az elmúlt évtized során növelni tudták népességüket. A térség magját, a negatív mérlegű Pécsset pozitív egyenlegű agglomeráció övezi. A megye DNy-i térsége, Sellyétől nyugatra és délre, valamint az északnyugati megyehatárhoz közeli dél-zselici kistelepülések alkotják a megye legnagyobb mértékben csökkenő, előregedő népességű településeit. A megye fogyása összességében lassul, de a növekvő Pécsi és lassuló ütemben fogyó Pécsváradi és Szentlőrinci kistérség mellett az összes többi kistérség népessége gyorsuló ütemben fogy.

Év	Házasságkötés	Válás	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás, fogyás (-)	Belföldi vándorlási különbözet	Ezer élveszülettre jutó egy éven aluli meghalt
1990	6,5	2,7	12,3	13,6	-1,4	0,0	14,4
1995	5,3	2,5	10,7	14,0	-3,3	-1,1	9,7

Év	Házasságkötés	Válás	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás, fogyás (-)	Belföldi vándorlási különbözet	Ezer élveszülettre jutó egy éven aluli meghalt
1996	4,7	2,3	10,1	13,5	-3,4	-1,2	10,7
1997	4,4	2,6	9,3	13,4	-4,1	-1,9	10,4
1998	4,5	2,8	9,2	13,5	-4,3	-0,6	7,2
1999	4,5	2,8	8,8	13,3	-4,5	-0,1	8,0
2000	4,7	2,4	9,2	13,1	-3,9	-1,2	9,8
2001	4,3	2,6	9,1	12,8	-3,7	-0,9	8,1
2002	4,5	2,8	9,2	12,9	-3,7	-0,4	4,3
2003	4,3	2,7	9,0	13,9	-4,9	-1,4	6,4
2004	4,2	2,7	8,9	12,7	-3,7	-1,1	6,1
2005	4,3	2,6	9,2	13,4	-4,2	-0,3	4,9
2006	4,3	2,7	9,6	13,1	-3,5	-0,1	4,2
2007	4,1	2,8	9,3	13,4	-4,1	-0,8	6,2
2008	4,0	2,6	9,3	13,0	-3,8	-1,4	4,9
2009	3,7	2,5	9,1	13,1	-4,0	-1,9	4,5
2010	3,4	2,3	8,6	13,5	-4,9	-2,6	6,2

32. táblázat Népmozgalom ezer lakosra Baranya megyében Forrás: KSH

A 2009-es adatok alapján a természetes fogyás, az élveszületések és a halálozások különbségének -0,4 ezrelékes mértéke jóval alatta maradt az országos -3,4 ezrelékes átlagnak, de kedvezőbb volt a Dél-Dunántúli Régió -4,9-es átlagánál. A legfrissebb 2010-es adatok a születések számának csökkenését és a halálozások növekedését mutatják, így a természetes népességfogyás felerősödött. A természetes fogyás mértéke nem homogén, azt érdemben befolyásolja a kistelepülési szerkezet (negatív) és a cigány etnikumú lakosság relatív magasabb aránya (pozitív) értelemben. E tényezők elsősorban a megye mintegy 70 településén a Szigetvár-Pécs-Babarc vonaltól délre elhelyezkedő településcsoport jellemzik.

A megye külső vándorlási egyenlege, azaz más megyékből történő beköltözések és a más megyékbe történő elvándorlás kis mértékben, de meghaladja a bevándorlások mértékét. A megye pozitív vándorlási egyenleggel rendelkező térségei között kiemelkedik Pécs agglomerációs övezete. A megye jelentős üdülőtelepülései, Harkány és Orfű mutat vándorlásból származó népességnövekedést. A megye negatív elköltözési aránnyal sújtott településeinek többsége a Dráva-mentét, az Ormánságot és a Zselic aprófalvas településeit jellemzi. Pécs környékének települései a városból kifelé irányuló szuburbanizációs folyamatnak köszönhetően magas bevándorlási aránnyal rendelkeznek, a megyében Mohács térségben tapasztalható a legkisebb elvándorlási arány. A falvakat elhagyók leggyakrabban a fiatalabb korosztályból kerülnek ki, távozásuk a lakosságvesztésen túl az előregedő félben lévő települések korstruktúráját rontja. A megyébe irányulóan első sorban Somogy, Tolna és Bács-Kiskun megyéből jelentős a bevándorlás, Baranya megyéből főként Budapestre, valamint a szomszédos Somogy és Tolna megyébe jellemző az elvándorlás. A megye egyes térségeiben túlzott előregedés, máshol a gyermekkorúak magas aránya jellemző. Míg 2001-ben a fiatal (0-14 éves) korosztály aránya 16,1% volt, addig 2010-re 14,0 %-ra csökkent. Az idős (65 év feletti) lakosság részaránya 2001-ről 2010-re jelentősen, 2,2%-kal nőtt, a fiatalok részaránya az országos átlag alatti, az idősek aránya az országos átlaggal megegyezik.

Foglalkoztatás

Baranya megyében 2012. április-júniusban a legalább 5 fős vállalkozások, a költségvetési intézmények, illetve a megfigyelt nonprofit szervezetek keretében együttesen 78 230 fő állt alkalmazásban. Ez a megye 2012. 01.01-i lakosságszámának 20,11%-a.

A megyében foglalkoztatottak száma 1,7%-kal kevesebb volt, mint egy évvel korábban (országos viszonylatban 0,8%-os volt a csökkenés). Ebből a versenyszféra foglalkoztatta az alkalmazottak mintegy hattizedét, akik a 2011. április-júniusához képest 6,5%-kal dolgoztak kevesebben.

A megyében foglalkoztatottak közel negytizedét (30415 fő) alkalmazó költségvetési szektorban ezzel szemben 4,3%-kal többen álltak munkában. 2011 első félévé és 2012 első félévé között a fizikai foglalkozásuk száma a vállalkozásoknál közel 7%-kal esett vissza, ugyanakkor a költségvetési intézményeknél – elsősorban a közfoglalkoztatás rendszerének változása következtében – 28,2%-kal bővült. A szellemi munkát végzők száma mindkét szférában hasonló, kevesebb, mint 6%-os visszaesést mutatott.

A foglalkoztatási adatok alapján Baranyában a legtöbben, Pécs városát is beleértve, az ipar, kereskedelem, gépjárműgyártás, oktatás területén, valamint a humán-egészségügyi és szociális ellátásban dolgoznak. Országos szinten a megye a 9. helyen áll a foglalkoztatottak számát tekintve 2011 és 2012 ismert adatai alapján.

2012 júniusában a nyilvántartott álláskeresők száma egy év alatt 4,1%-kal mérséklődött. Ezen belül csökkent az alacsony, legfeljebb általános iskolát végzettek aránya, emelkedett viszont a pályakezdekőké. A foglalkoztatottak száma a költségvetési intézményekben 4,3%-kal nőtt, ugyanakkor a versenyszférában 6,5%-kal dolgoztak kevesebben. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó keresete 3,1%-kal emelkedett az egy évvel korábbi időszakhoz képest. Az adminisztratív nyilvántartásokban szereplő gazdasági szervezetek, s az ezen belül meghatározó arányt képviselő vállalkozások június végi száma is csekély mértékben haladta meg az egy évvel korábbit. Jelentős mértékben nőtt viszont a felszámolási, végelszámolási vagy csődeljárás alatt álló szervezetek száma.

A KSH reprezentatív munkaerő-felmérés adatai szerint 2012. második negyedévében a 15–74 éves népesség közel 54,7%-a, mintegy 165 ezer fő volt jelen a megye munkaerőpiacán, ami 1,0 százalékponttal magasabb az egy évvel korábinál. A gazdasági aktivitás fokozódását a munkanélküliek számának erőteljes, 23,3%-os növekedése és a foglalkoztatottak körének 2,2%-os szűkülése együttesen eredményezte. Mind a megyei munkanélküliségi ráta (15,1%), mind a foglalkoztatási arány (46,4%) továbbra is jelentősen rosszabb, mint az országos (10,9%-os, illetve 50,6%-os) értékek. **Baranya a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya alapján 16. volt a megyék rangsorában.** A Sellyei, Szigetvári és Sásdi kistérségben a legnagyobb a munkanélküliségi ráta. A megyében 23,1%,-kal a Sellyei kistérségben a legnagyobb a munkanélküliség a 2010-es adatok alapján.

Ágazati kód	Gazdasági ág	Teljes munkaidőben foglalkoztatott		Nem teljes munkaidőben foglalkoztatott	Alkalmazásban álló összesen
		összesen	ebből: nő		
A	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	4 722	1 154	634	5 356
B	Bányászat, kőfejtés	133	23	14	147
C	Feldolgozóipar	16 327	5 821	2 866	19 193
D	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	1 087	235	12	1 099
B+C+D	Ipar, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül	17 547	6 079	2 892	20 439
E	Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés	1 691	407	158	1 849
B+C+D+E	Ipar	19 238	6 486	3 050	22 288
F	Építőipar	5 660	607	1 504	7 164
G	Kereskedelem, gépjárműjavítás	12 124	6 243	3 549	15 673
H	Szállítás, raktározás	5 171	1 464	724	5 895
I	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	3 195	1 915	1 452	4 647
J	Információ, kommunikáció	1 168	368	218	1 386

K	Pénzügyi, biztosítási tevékenység	1 427	1 022	416	1 843
L	Ingatlanügyletek	1 087	483	368	1 455
M	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	2 313	1 332	755	3 068
N	Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	4 047	2 073	1 287	5 334
O	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	8 704	4 633	638	9 342
P	Oktatás	13 715	10 089	1 304	15 019
Q	Humán-egészségügyi, szociális ellátás	8 458	5 915	2 231	10 689
R	Művészet, szórakoztatás, szabad idő	1 096	595	297	1 393
S	Egyéb szolgáltatás	780	435	325	1 105
A-S	Összesen	92 905	44 815	18 752	111 657
	Ebből:				
	versenyszféra	61 237	23 812	14 917	76 154
	költségvetési szféra	29 519	19 504	3 471	32 990

33. táblázat Az alkalmazásban állók száma a foglalkoztatás jellege szerint, 2010 [fő] Forrás: KSH

A nemzetgazdaság egészen belül az alkalmazásban állók közel héttizede a szolgáltatás, negyede az ipar és mintegy 6%-a a mezőgazdaság területén dolgozott Baranya megyében. Az egyes nemzetgazdasági ágak közül az elmúlt évekhez hasonlóan a legtöbben a feldolgozóiparban találtak munkát, az alkalmazásban állók 19,2%-a sorolható ide. A többi nemzetgazdasági ág közül az oktatás (17,9%), a humán-egészségügyi, szociális ellátás (14,1%) és a kereskedelem, gépjárműjavítás (8,7%) voltak a legjelentősebbek. A feldolgozóiparon belül a legnagyobb létszámú ágazatok az élelmiszeripar és a fémfeldolgozási termékgyártás voltak, ahol a vizsgált időszakban 2378, illetve 2328 fő dolgozott. Ezer főnél többet foglalkoztattak továbbá a gép, gépi berendezés gyártása (1745), a gumi-, műanyag termékgyártás (1242), valamint a nemfém ásványi termékgyártás (1091) ágazatokban. Az előző év azonos időszakához képest a megfigyelt 19 nemzetgazdasági ág közül négyben többen, kettőben ugyanannyian és 13-ban kevesebben dolgoztak. A jelentősebb létszámot foglalkoztató ágazatokban – a humán-egészségügyi, szociális ellátás kivételével, ahol mintegy háromtizeddel nőtt a foglalkoztatottság – 3,6 és 12,8% között csökkent az alkalmazottak száma.

Megnevezés	A nyilvántartott álláskereső	A 180 napon túl nyilvántartott álláskereső	A 180 napon túl nyilvántartott álláskereső	A pályakezdők	A diplomások
	aránya a munkavállalási korú állandó népességből, %		aránya a nyilvántartott álláskeresőkből, %		
Pécs	7,1	4,1	58,0	9,2	9,8
Bóly	5,8	2,5	43,3	9,3	8,7
Harkány	6,1	2,6	43,4	10,1	8,2
Komló	13,3	7,8	59,1	9,8	3,0
Kozármisleny	5,4	2,5	46,8	11,8	11,4
Mágocs	12,1	7,0	57,8	9,9	1,0
Mohács	12,9	5,5	42,9	8,1	4,4
Pécsvárad	7,4	4,4	59,5	11,0	6,0
Sásd	9,1	4,1	45,1	17,2	5,9
Sellye	14,4	7,8	53,9	6,3	3,2
Siklós	11,1	5,9	52,7	12,0	4,7
Szentlőrinc	9,3	4,9	52,6	11,2	5,6
Szigetvár	12,4	5,3	43,0	9,3	3,7
Villány	8,4	3,9	46,3	9,5	6,8
Összesen	8,8	4,8	54,2	9,5	7,0

34. táblázat Nyilvántartott álláskereső Baranya megyében, 2010 Forrás: KSH

A nyilvántartott álláskeresők adatait tekintve Baranya megye városaiban az ismert adatok mellett, hogy Komlón, Mágocson, Mohácson, Sellyén és Szigetváron van a legtöbb regisztrált munkanélküli, fontos felhívni a figyelmet arra a jelenségre, hogy pályakezdő és diplomás munkanélküliek aránya Sásd, Siklós, Kozármisleny, Harkány, Szentlőrinc és Harkány tekintetében is kimagasló, a fiatalok elhelyezkedési lehetőségei, végzettségükhöz képest is rosszak a megyén belül. Az elvándorlási adatok jól mutatják, hogy munkahely keresés és magasabb jövedelemszerzés céljából számos pályakezdő és diplomás fiatal hagyja el a megyét.

Iskolai végzettségük alapján a regisztrált munkanélküliek négytizede nem rendelkezett szakképesítéssel, legfeljebb az általános iskola 8. osztályát fejezte be. További közel egyharmaduk szakiskolát vagy szakközépiskolát végzett, egynegyedüknek valamilyen középfokú végzettsége volt. A diplomások aránya volt a legkisebb, mindössze 5%. Az előző évhez képest a legfeljebb alacsonyfokú végzettséggel rendelkezők aránya 2,5 százalékponttal csökkent, az ennél magasabban képzettké viszont valamennyi kategóriában kismértékben emelkedett. Baranyában a munkanélküliek közel fele hat hónapnál rövidebb ideje került be a nyilvántartásba, egynegyedük 7-12 hónapja, 27%-uk viszont már több mint egy éve nem talált munkát. A munkaerőpiacra belépni szándékozó fiatalok száma tovább emelkedett. A megyében a munkanélküliek egytizede volt pályakezdő, számuk 9,1%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Habár a 25 éven aluliak száma 5,2%-kal mérséklődött, részarányuk az összes álláskeresőn belül nem változott (14,9%).

Jövedelemviszonyok

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók tekintetében átlagos havi munkajövedelmük gazdasági áganként 2010-ben a villamos energia és gázellátás, építőipar, vendéglátás, információ és kommunikáció, ingatlanügyletek, tudományos és műszaki tevékenység, humán-egészségügy és szociális ellátás tekintetében jelentősen, akár 10%-kal is csökkent az előző évhez képest. Az összes ágazatot tekintve is a jövedelmek csökkenő tendenciája figyelhető meg. Az előző év azonos időszakához képest Baranya megyében a megfigyelési körbe tartozó szervezeteknél a teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete 183 300 Ft volt, ami jelentősen elmaradt az országos 220 700 Ft-os átlagtól. Ezen belül a magánszférában dolgozóké 187 100, az állami és önkormányzati szervezeteknél alkalmazásban állóké 179 500 Ft-ot volt. Ez 9,7%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, utóbbiaké pedig 6,0%-kal elmaradt attól. Összességében a megyei bruttó keresetek 3,1%-kal emelkedtek az előző év azonos időszakához képest (országosan ugyanez 4,4%-os növekedést mutatott). Jelentős különbség mutatkozott a szellemi és a fizikai foglalkozásúak keresete között is. A versenyszférában 74%-kal többet, a költségvetési szférában több mint kétszeresét fizették ki a szellemi munkakörökben dolgozóknak, mint amennyit a fizikai állományúaknak juttattak.

Közfoglalkoztatás

2012. évben a közfoglalkoztatás Baranyában alapvetően három területen valósul meg: kistérségi mintaprogramok, az önkormányzat által szervezett hagyományos közfoglalkoztatási és az országos közfoglalkoztatási programok.

A regionális munkaerő-piaci különbségek kezelésének egyik eszköze a hátrányos helyzetű térségekben a Start-munka kistérségi mintaprogram. Ez Baranyában a szigetvári, a komlói, a

mohácsi, a pécsváradi, a sásdi, a sellyei, a siklósi, a szentlőrinci, valamint – egyedi döntés alapján – a pécsi kistérséget érinti. E kistérségek települései a helyi sajátosságokhoz igazítottan választhattak a következő elemekből: mezőgazdaság (növénytermesztés, állattenyésztés); mezőgazdasági földutak rendbetétele; belvíz elvezető rendszerek kialakítása és karbantartása, illegális hulladéklerakó helyek megszüntetése; bio- és megújuló energiafelhasználás, közutak rendbetétele, téli és egyéb értékteremtő közfoglalkoztatás.

Baranya megyében összesen 6586 fő közfoglalkoztatására irányuló startprogram indítására kötött szerződést a Munkaügyi Központ a következők szerint:

- Komlói kistérség:	17 önkormányzat	817 fő
- Mohácsi kistérség:	38 önkormányzat	1065 fő
- Pécsi kistérség:	27 önkormányzat	527 fő
- Pécsváradi kistérség:	19 önkormányzat	204 fő
- Sásdi kistérség:	18 önkormányzat	280 fő
- Sellyei kistérség:	35 önkormányzat	1067 fő
- Siklósi kistérség:	39 önkormányzat	838 fő
- Szentlőrinci kistérség:	19 önkormányzat	533 fő
- Szigetvári kistérség:	47 önkormányzat	1255 fő

A program 2012. évi támogatási kerete 6,067 milliárd forint. A foglalkoztatások 2012. február-március hónapban lépcsősen indultak és 2012. december 31-én értek véget. 2012. I. félévében már 6927 fő foglalkoztatása kezdődött meg, mivel folyamatosan pótolni kellett a kilépőket. Fontos elem, hogy ezekhez a programokhoz 2012 szeptemberétől egységes képzési terv alapján – az állattartás, a növénytermesztés, illetve a tartósítás témaköreiben – oktatás is kapcsolódott.

Baranya megyében az önkormányzati hagyományos közfoglalkoztatásra 2012-ben 687 millió forint állt rendelkezésre. Ebből finanszírozódott a hosszabb időtartamú hatóság közfoglalkoztatás, a szociális segítők, ill. a szociális földprogramban dolgozók foglalkoztatása.

Az országos közfoglalkoztatási programokat a mindenkor munkaerő-piaci, valamint az esetleges „vis maior” helyzetek kezelésére, több ágazatot átfogóan (pl.: ár- és belvízvédelem, a közutak, a vasutak, az erdőterületek, a megújuló energiaforrások, parlagfű mentesítés területén) indították.

Az országos közfoglalkoztatási programok esetében 2012-ben Baranya megye összesen 1,727 milliárd forintból gazdálkodott, ennek kapcsán 2012. I. félévben 1 829 fő állt munkába.

Baranya megyére vonatkozóan az Ős-Dráva Program is bekerült a közfoglalkoztatási programok közé. Ennek köszönhetően 423 fő foglalkoztatása vált lehetővé.

Nemzeti és etnikai kisebbségek¹²

Baranya megye a történelem folyamán minden korszakban a népek találkozásának színhelye volt. A horvátok történelmi hazáját határ köti össze Baranyával, mindkét oldalán magyarok és horvátok élnek, és történelmünk sok közös emléket őriz. A németiség első nemzedéke a török birodalom bukása, a török kiűzése után telepesként kezdte művelni a lepusztult vidéket, és virágzó termelési kultúrát honosított meg. Utódaikból került ki a városokban kialakuló

---

¹² Forrás: A BMÖ Beszámoló a Nemzeti Kisebbségi Önkormányzatokkal való együttműködésekről

iparosság bázisa. A cigányok a Balkán felől érkeztek, először a települések szélén, erdők alján táboroztak. Föld már nem jutott nekik, különböző kézműves termékekkel, szolgáltatásokkal voltak hasznára a falvak lakosságának. Az iparosítás később lehetőséget kínált a gyári és bányamunkára, építkezési segédmunkára. A legutóbbi időkben sokan elveszítették munkájukat. Lassan formálódik át társadalmuk, kevés létszámú értelmiségi rétegük támogatja a társadalmi erőfeszítéseket az integráció érdekében. A német és horvát nemzetiségek óvodától egyetemi szintig részt vehetnek a megyei oktatási rendszerben, a pécsi Ghandi gimnázium elsőként Európában cigány nemzetiségűek oktatását biztosítja. A történelminek nevezhető nemzetiségek mellett megjelentek, arab, kínai, albán bevándorlók, a falusi vidéki házakat megvásárló és felújító, nyári időszakot Baranya megyében töltő holland és finn családok. Összefüggő nemzetiségi területek a megyében nincsenek, de vannak települések, ahol egyik vagy másik nemzetiség többségben van.

A nemzeti és etnikai kisebbségek arányának vizsgálatához a 2001. évi népszámlálási adatokat alapul véve a Baranyában élő nemzetiségi lakosság (28.388 fő) közel 50%-a német, 30%-a cigány, 16 %-a horvát. A fennmaradó 4 %-ban az ukrán, szerb, lengyel, román lakosság létszáma haladja meg a 100 főt.

A magyarokon kívül németek, horvátok, cigányok, szerbek, bolgárok, lengyelek, görögök élnek, ebből az első három nemzetiség törvény adta lehetőségénél fogva önkormányzatot alapított. A kisebbségi identitás megőrzése, átörökítése a közösségi joga. Akár civil szervezetek formájában gondot fordítanak az anyanyelv ápolására, a hagyományőrzésre.

A megyében 3 kisebbségnek van önkormányzata 2007-től:

Cigány Nemzetiségi Önkormányzat

Német Nemzetiségi Önkormányzat

Horvát Nemzetiségi Önkormányzat

A közgyűlési határozatban foglaltak szerint a szakbizottságok évente tájékoztatást kaptak az együttműködés eredményeiről, a ciklus lejártát megelőzően pedig a Közgyűlés és a kisebbségi önkormányzatok testületi előterjesztés keretében közösen értékelték az elvégzett munkát. Ennek során a felek egyetértettek abban, hogy a megyei önkormányzat a jogszabályi kötelezettségein túlmutató, kezdeményező szerepet vállalt a kapcsolatépítésben, és a kisebbségi önkormányzatokkal egy jól működő, konstruktív partneri viszony alakult ki.

A 2012. január 1. napján hatályba lépett, a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény számos új rendelkezést tartalmaz, többek között az Alaptörvénnyel összhangban 2012. január 1. napjától az addigi „kisebbségi önkormányzat” elnevezés „nemzetiségi önkormányzat” elnevezésre változott. Rendszerezi és pontosítja az alapvető egyéni és közösségi nemzetiségi jogokat. A törvény határozott célja, hogy elősegítse a nemzetiségi nyelvek használatát mind a települések, mind az önkormányzatok szintjén. Emellett továbbra is kiemelt figyelmet szentel a nemzetiségi oktatási, kulturális és nemzetiségi nyelvű tájékoztatáshoz fűződő jogok megvalósulásának. A helyi és területi nemzetiségi önkormányzatoknak továbbra is egyetértési joguk van, különösen a kollektív nyelvhasználat, oktatás, nevelés, hagyományápolás és kultúra, a helyi sajtó, esélyegyenlőség, társadalmi felzárkózás és a szociális ellátás kérdéskörében.

1.2.5 Közlekedési és kommunális infrastruktúra jellemzői¹³

1.2.5.1 Vonalas közlekedési rendszerek és létesítmények

Közüti közlekedés

Baranya megye közlekedési periféria helyzetét nagymértékben meghatározza a fekvése. Magyarország és Horvátország határfolyója, a Dráva mintegy 50 km hosszan blokkolja a dél-délnyugati irányú (nemzetközi) közúti kapcsolatok lehetőségét, Dráva-híd (és határátkelő) csak Drávaszabolcs és Donji Mihojlac között üzemel. A jelenlegi állapot szerint 80 km-es szakaszon nem biztosított a határátkelés, ennek megoldása lehet egy esetleges vízi kapcsolat kiépítése (komp, révátkelő).

Az M6-os autópálya folytatásával egy új, gyorsforgalmi úti határátkelőhely megnyitása várható Ivándárdánál, így a határátkelő pontok (Beremend, Udvar) továbbra is a megye keleti részén koncentrálódnak, a nyugati területek nehéz átjárhatóságát illetően változás nem történik. Keleten a Duna jelent korlátot, szintén jelentős befolyásoló tényező a dunai átkelések hiánya. A gyenge keleti irányú kapcsolatokat a működő rév- és kompátkelő helyek nem képesek oldani, hálózati jelentősége mindössze a mohácsi átkelőnek van. Kedvezőtlenek a megyének az ország nyugati és északnyugati területeivel való kapcsolatai is, a meglévő úthálózat ezt csak bonyolulttan biztosítja.

A megye országos szempontból legjelentősebb közúti nyomvonala az M6/M60 autópályák, illetve a 6. sz. elsőrendű főút (E73), melyek egyben a megye fővárosi kapcsolatát is jelentik. Az M6 (baranyai szakaszának) és M60 autópályák 2010. évi átadása bár Budapest elérhetőségét javították, jelen állapotukban érdemben nem oldják a megyeszékhely és a megye zsák jellegét. Horvátország európai uniós és schengeni egyezményhez történő közeli csatlakozása fényében az EU TEN korridorok részét képező hiányzó szakasz kiépítése a forgalmi indokoknál előbb szükséges. Pécs elkerülése sem az autópálya, sem a főút viszonylatában nem megoldott, a megyeszékhely belterületére országos szinten is magas forgalom terhelődik.

A fentiekén túl a megye közúthálózatának meghatározó fő elemei: a Budapestet a horvátországi Baranya-háromszöggel, illetve Eszékkel összekötő 56 sz. főút (E73-as európai jelzésű nyomvonal), Pécs-Mohács kapcsolatában az 57 sz. főút, Pécs-Drávaszabolcs (Horvátország) kapcsolatában az 58 sz. főút, Pécs-Kaposvár kapcsolatában a 66 sz. főút, és a Szigetvárt Balatonszemessel összekötő, a megye nyugati peremét észak-dél irányban feltáró 67 sz. főút. A másodrendű főutak mindegyike jelentős átkelési szakaszokkal rendelkezik, a települési elkerülés – egy két kivételtől eltekintve – nem megoldott.

A megyében a főúti átlagos napi forgalom az ország fejlettebb részeihez képest is magas (I. rendű főút: 10 109 E/nap, II. rendű főút: 5 570 E/nap), legnagyobb forgalom a 6, 57, 58 és 66 sz. főutakon valamint Pécs belterületén mérhető. A nehézgépjármű forgalom a 6. sz. főút szinte teljes megyei szakaszára, az 56 illetve 57 sz. utakra koncentrálódik. A rendelkezésre álló szolgáltatási szinthez képest mért forgalomnagyság az M6/M60 autópályákon rendkívül alacsony, csak a 6 sz. főút városi átkelési szakaszai működnek 100%-os kihasználtság felett. A megyében csak az elsőrendű főút teherbírása jó, a burkolat szélessége is csak annak megyei szakaszán megfelelő. A főutak burkolatállapota megyei szinten általánosan rossz. A főutak

---

¹³ Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terve – Megalapozó Munkarészek 2011.

egyenetlensége változó képet mutat, jellemzően tűrhető, vagy annál rosszabb állapotú. A nyomvályúsodás a 6, 56, 57 és a 66 sz. főutak egyes hosszabb szakaszain jelent problémát, mely néhány helyen olyan mértékű, hogy már közlekedési veszélyforrást, balesetveszélyes állapotot jelent.

A főutak rehabilitációjának (11,5 tonna tengelyterhelésre történő burkolat-megerősítési program) előkészítése bár folyamatban van, megyei útszakasz nem épült a program keretében. Főúti fejlesztés is csak egyetlen esetben valósult meg: az 58 sz. út M60 autópálya Pécs Déli csomópontjáig (ill. Pécs-Pogány repülőtérig) történő négynyomúsítása.

Gyorsforgalmi- és főúthálózat:

M6 Budapest – Bóly autópálya

A TEN-T (Budapest-Eszék-Szarajevó-Mosztar-Plocse) hálózat része, Ivándárda/Branjin Vrh-nál a Szlavón autópályának is nevezett A5-ös horvát autópályával kapcsolódik össze. A 88 kilométer hosszú A5 autópálya – amelynek 55 kilométeres szakasza már használatban van – 2013 végére éri el a magyar határpontot és készül el a Baranyavártól Eszékig tartó mintegy 29 kilométeres szakasz. A Baranyavár-Eszék szakaszon tervezett 2,5 kilométer hosszú Dráva-híd megépítését a horvát fél 2013. év végéig befejezi. Második ütem (csatlakozás Pélmonostornál az 517. sz. állami útra) 2014. év végéig készül el.

A magyar kormány elképzelését tükröző, a gyorsforgalmi- és a főúthálózat hosszú távú fejlesztési programja ellenben csak a 2025-2027 közötti időszakra ütemezi a magyar szakasz, a mintegy 18 km-es 2x1 sávós, autópályává fejleszthető autót út megépítését. Ez forgalomtechnikai problémákat vetít előre, valamint hátrányosan befolyásolja az egyébként is periférikus térség gazdasági fejlődési lehetőségeit.

M60 Bóly – Pécs autópálya

A középtávú időszakra vonatkozó országos forgalmi előrebecslések alapján az M60 folytatása helyett az M60-6 sz. főút közötti megfelelő minőségű kapcsolat fontosabb lehet, mivel jelentős, a megyeszékhelyhez nem köthető forgalmi igények nem várhatók. Az országos és megyei területrendezési tervekben is ez, a 6-os utat Szigetvár-nyugat magasságában metsző új főúti kapcsolat szerepel, de a gyorsforgalmi- és a főúthálózat hosszú távú fejlesztési programja csak Pécs (és Pellérd) elkerüléssel, és a 6 sz. útig tartó főúti visszakötéssel számol. Az elképzelés bár a megyeszékhely terheltségének problémáját enyhíti, a megye számára valós, hosszú távú megoldást nem jelent.

6 sz. főút

A főváros és Barcs között húzódó elsőrendű út 2x1 sávon haladó és a megyét érintő szakaszának rehabilitációja, 11,5 tonnás burkolatmegerősítése a mai napig nem kezdődött meg. Pécsvárad és Szentlőrinc (Szigetvár) között az agglomeráció ingázó mozgásai lokálisan megnövekedett átlagos napi forgalmat eredményeznek, a szakasz kapacitáshiányos, négynyomúsítása elengedhetetlen. Pécs, Szentlőrinc és Szigetvár elkerülés az OTrT-nek és a megyei rendezési tervnek is része, előbbi kettő megépítésére a Lafarge Cement Magyarország Kft. (királyegyházi gyáregység) által indukált nehézgépjármű forgalom miatt különösen égető szükség van.

56 sz. Szekszárd – Mohács főút (E73)

A 6 sz. főúttal közös nyomvonalon Budapestet köti össze a horvátországi Baranya-háromszöggel, illetve Eszékkel. A 2x1 sávós útnak másodrendű belterületi elkerülő szakasza

csak Mohácson van. Az M6 autópálya 57. sz. úti csomóponttól a horvát határig történő meghosszabbításáig hálózati szerepe (is) jelentős.

57 sz. Mohács – Pécs főút

A megye keleti részét kelet-nyugati irányban feltáró 2x1 sávú másodrendű főút Mohácsot köti össze a megyeszékhellyel, melynek települési elkerülése nem megoldott. A megye zártságát jelentős mértékben enyhítené a mohácsi Duna-híd megépítése, a főút Nagybaracskaig (51. sz. főútig) történő meghosszabbítása.

58 sz. Pécs – Harkány – Drávaszabolcs főút

A 6. sz. főúttól az M60 autópálya Pécs Déli csomópontjától nem messze, a Pécs-Pogány repülőtérig 2x2, majd 2x1 sávú másodrendű főút Szalánta, Túrony és Harkány érintésével Drávaszabolcsnál éri el Horvátországot. A jelentős átkelési szakaszok közül csak Harkány rendelkezik elkerüléssel, de az országos és megyei tervben valamennyi tervezet szerepel.

66 sz. Pécs-Kaposvár főút

A Pécs belterületi szakaszát leszámítva (2x2) 2x1 sávú másodrendű főút Magyarszék, Sásd, Gödre nagyobb települések érintésével biztosít kapcsolatot a somogyi megyeszékhellyel, az M9 gyorsforgalmi út már megépült és tervezett szakaszaival. Az átkelési szakaszok elkerülése nem biztosított. A rendezési tervek Mánfa, Magyarszék, Magyarhertelend, Bodolyabér, Oroszló és Sásd elkerülésével – új nyomvonallal – terveznek. A Komló – Dombóvár M9 irányában tervezett új útkapcsolat a 66 sz. út jelenlegi szerepét átvéve, magasabb színvonalú szolgáltatást képes biztosítani. A regionális és agglomerációs közlekedési igények várható növekedése alátámasztja az út szükségességét.

67 sz. Szigetvár – Kaposvár – Balatonszemes

A Szigetvárt Balatonlellyel összekötő, Baranya nyugati peremét észak-dél irányban feltáró 2x1 sávú másodrendű főút a megye vonatkozásában Szentlászló és Boldogasszonyfa településeket érinti. A belterületi átkelési szakaszok elkerülése nem megoldott, de a Szentlászló esetében problémás szakasz az országos és megyei tervekben is szerepel. A távlati tervekben mindig is szerepelt a főút Sellyén keresztül a határig történő meghosszabbításának, egy új Dráva-híd építésének az igénye, ezen keresztül az Ormánság kapcsolatainak javítása, a térség felzárkóztatása. Az új főúti kapcsolat és határátlépési pont kialakítására vonatkozó elképzelés nem csak a megyei, de az országos rendezési tervben is szerepel.

611 sz. Dombóvár-Sásd főút

A 61 (Dombóvár) és 66 (Sásd) sz. főutak között a megyében csak Vásárosdombó településen keresztül haladó 2x1 sávú másodrendű főút. Vásárosdombó elkerülését a megyei és országos terv is tartalmazza.

A gyorsforgalmi- és a főúthálózat hosszú távú fejlesztési programjában szereplő, megyét érintő elképzelések:

Út betű- és számjele	Hosszú távú úttípus	Projekt műszaki tartalma	Sáv-szám	Becsült hossz (km)	Nagy távú úttípus
I. programciklus (munkaütemezés szerint 2011-2016)					
M60	autóút/főút	58. sz. főút – Pellérd délkelet és főúti visszakötés a 6. sz. főútig	2x 1	14,0	autópálya 2x2
II. programciklus (munkaütemezés szerint 2017-2020)					
6	főút	Kővágószőlős dél – Szentlőrinc kelet	2x2	10,5	főút 2x2

Út betű- és számjele	Hosszú távú úttípus	Projekt műszaki tartalma	Sáv-szám	Becsült hossz (km)	Nagytávú úttípus
6	főút	Szigetvár északnyugati elkerülő (67.sz.főút □ Szigetvár nyugat)	2x1	4,0	főút 2x1
57	főút	Mohács (M6) – Boly (56. sz. főút)	2x2	5,9	főút 2x2
III. programciklus (munkaütemezés szerint 2021-2024)					
58	főút	58. sz. főút Szalánta és Túrnyó elkerülő	2x1	4,3	főút 2x1
IV. programciklus (munkaütemezés szerint 2025-2027)					
M6	autóút	Boly (M 60) – országhatár	2x1	18,3	autópálya 2x2
6	főút	Pécs – Pécsvárad kelet	2x2	17,6	főút 2x2
66–611	kiemelt főút/főút	új főút Dombóvár nyugat (M 9) – Kozármisleny (M60) (Kozármisleny – Komló dél között 2x 2)	2x2/2x1	48,1	kiemelt főút 2x2
67	főút	Szigetvár dél – Zaláta (országhatár)	2x1	32,6	főút 2x1

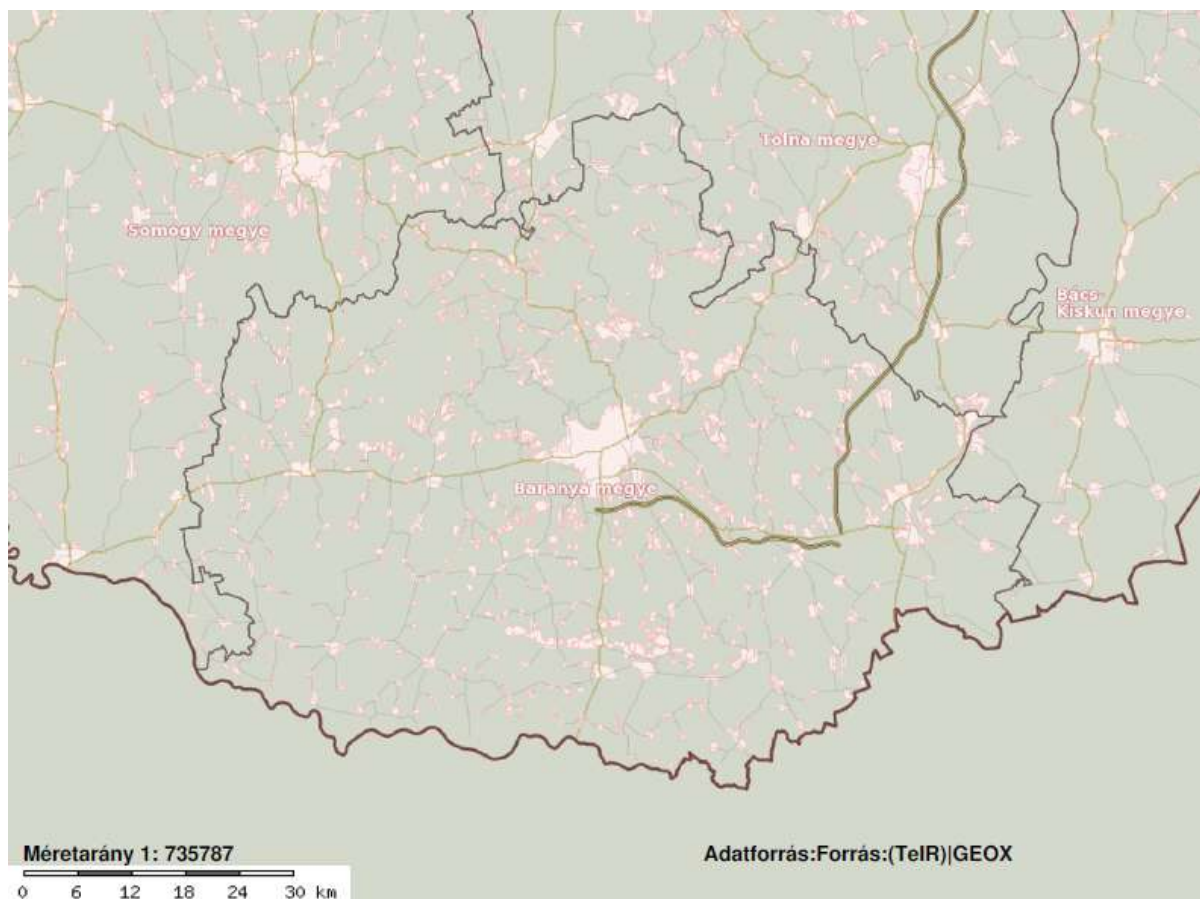
35. táblázat Gyorsforgalmi- és a főúthálózat hosszú távú fejlesztési programja

A rendezési tervekben – de a hosszú távú fejlesztési programban nem – szereplő gyorsforgalmi és főúti hálózati elemek, új főúti kapcsolatok és főutak tervezett településselkerülő szakaszai az alábbiak:

- Pécs (M60) – Barcs (6. sz. főút), új főút
- Pécs térsége (6. sz. főút) – Vajszló, új főút (5801 j. Pécs-Vajszló összekötő út főúttá fejlesztése)
- Sellye (67. sz. főút) – Siklós – Villány – Udvar térsége (56. sz. főút), új főút (5804 j. Harkány-Sellye-Darány és 5701 j. Szederkény-Villány-Siklós összekötő utak főúttá fejlesztése)
- Dávod térsége (51. sz. főút) – Mohács (56. sz. főút), új főút (mohácsi Duna-híd, 5107 j. Nagybaracska-Mohács összekötő út főúttá fejlesztése)
- 6. sz. főút: Szentlőrinc elkerülés
- 58. sz. főút: Drávaszabolcs elkerülés
- 611. sz. főút: Vásárosdombó, Sásd elkerülés
- 66. sz. főút: Mánfa, Magyarország, Magyarhertelend, Bodolyabér, Oroszló, Sásd elkerülése
- 67. sz. főút: Szentlászló elkerülése.

A megyét közvetve ugyan, de érinti az M9 gyorsforgalmi út Somogy és Tolna megyei szakaszainak közeli jövőben várható megépítése, jelentősen javítva az átjárhatóságot a térség és a nyugati, északnyugati országrész vonatkozásában. A 2x1 sávú autóút Kaposvár-Bonyhád és Bonyhád-Szekszárd szakaszainak elkészülte 2020, illetve 2027-ig várható.

A közutakat érintő fejlesztések között ki kell emelni a Szigetvár-országhatár-Szlatina (67. út meghosszabbítása) közötti összeköttetés kialakítására készített tanulmány tervet (Magyar Közút 2007.), mely 2 határmetszéspontot vizsgál. A Révfalu/Sopie és Zaláta/Cadavica kapcsolat kiépítésével lehetővé válna Szigetvár irányából az Ormánság jobb megközelíthetősége, egyúttal Magyarország leghosszabb, átkelő nélküli határszakaszán átkelési lehetőség alakulna ki.

38. ábra.: Baranya megye közúthálózata Forrás: TelR

A lényegesen nagyobb kiterjedésű Borsod, Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyéket követően Baranya megye mellékúthálózata a leghosszabb (egyéb országos közút 1 407 km), de ennek ellenére az aprófalvas térség számos területe feltáratlan, a megye belső kapcsolatai hiányosak, továbbra is magas a zsáktelepülések aránya: 301 településből 87, azaz 29%. A hiányos, illetve kerülő úton működő kapcsolatok jelentős mértékben rontják a közforgalmú közlekedés teljesítményét.

A gépjárműforgalom a megyeszékhely környékén az 5617, 5618, 5801, 5831 és 6604 j., Komló térségében a 6541, 6542 és 6543 j., Mohácsnál az 5121 és 5606 j. utakon koncentrálódik. Szintén jelentős forgalmat bonyolítanak az 5701 j. Szederkény-Villány-Siklós és 6607 j. Szigetvár-Kadarkút összekötő illetve 57133 j. Siklós bekötő utak. Az átkelési szakaszok Pellérd, Görcsöny, Somberek és Nagyharsány esetében jelentősek.

A mellékutak burkolatának állapota (teherbírás, burkolat felületállapot, burkolat szélesség, egyenetlenség és nyomvályú vonatkozásában egységesen) általánosságban véve rossz – annak ellenére is, hogy a 2007-2013. közötti időszakban számos, a megyét érintő nagyfelületű burkolatjavítás, hálózatfejlesztés valósult/valósul meg.

Vasúti közlekedés

A tervezett nagysebességű vasútvonalak elkerülik Baranyát. A megyét érdemben egyetlen transz-európai (V/C) és egyben országos törzshálózati vonal, a Budapest – Dombóvár – Pécs (Pécsbánya-rendező – Magyarbóly) vasútvonal érinti. A megye területén, de valójában

Pusztaszabolcstól Pécsig egyvágányú, villamosított magyarországi vasúti fővonal tervezési sebessége (80-120 km/h) jelentősen kisebb a szükségesnél – az üzemi sebesség azonban több helyen még ennél is kevesebb az állandó sebességkorlátozások miatt. Az V/C vasúti korridor kiépítéséhez a Pécsbánya-Rendező – Magyarbóly szakasz villamosítása is szükséges, a villamosítás megvalósítását a horvát és bosnyák vasút részéről is szorgalmazzák.

A vonalon Pestig közlekedő személy- gyors- és IC vonatok egyre nehezebben biztosítanak megfelelő elérést a megye-főváros relációjában, a pálya állapotának romlásával az elérési idő folyamatosan nő, a késések mindennaposak. A vasút távolsági közlekedésben betöltött szerepe, versenyképessége csak akkor növelhető, ha EU projekt keretében mielőbb sor kerül a pálya rehabilitációjára, a fővonal 120-160 km/h-ás átépítésére, továbbá a kétvágányú kapcsolatok megteremtésére.

A vasúti közlekedés versenyképességét csökkenti az egyvágányú, de forgalmas vonalszakaszokon jelentkező kapacitáshiány (a megye teljes vasúthálózata egyvágányú!). A többvágányú vasútvonal hiánya leginkább a Pécs-Szentlőrinc szakaszon érzékelhető, ahol a Budapest-Pécs (40) és a Nagykanizsa-Pécs (60) vasúti vonalak egy vasúti pályán haladnak. A Pécs-Szentlőrinc vonalszakaszt terheli továbbá a Pécs vonzáskörzetéből adódó sűrű város közeli közlekedés is. Éppen az egyvágányú pálya miatt, önmagában az ütemes menetrend (részleges) bevezetése sem jelent valódi megoldást, nem kompenzálja a gyors eljutási lehetőséget, a közvetlen eljutás hiányát, és mindenekelőtt a mindennapossá vált késéseket, a vasúti közlekedés alapvető, strukturális bizonytalanságát. A vasút megye életében betöltött szerepét jelentős mértékben csökkenti továbbá, hogy Baranya déli és keleti része nem rendelkezik közvetlen, rendszeres budapesti vasúti eljutási lehetőséggel, és a szomszédos megyeszékhelyekre is csak átszállással, versenyképtelen menetidővel lehet vasúton közlekedni.

A közelmúltban felvetődött a Bátaszék és Mohács települések közötti, a múlt század ötvenes éveiben már megtervezett és részben megvalósított, majd csaknem azonnal felszámolt vasúti kapcsolat újbóli megteremtése. Az új vonalszakaszt Mohács és Bába között új pálya kialakításával, Bába és Bátaszék között a még meglévő vasúti pálya rekonstrukciójával lehetne kialakítani. Az infrastruktúrafejlesztés eredményeképp lehetőség nyílna a körirányú közlekedési struktúra bevezetésére Budapest – Sárbogárd – Pincehely – Dombóvár – Sásd – Szentlőrinc – Pécs – Villány – Mohács – Bátaszék – Szekszárd – Nagydorog – Sárbogárd – Budapest nyomvonalon, de a megye közvetve egy Pécs–Szeged vasúti összekötéssel is gazdagodhatna.

A megyeszékhely esetében megfogalmazásra került egy intermodális, városi-elővárosi közösségi közlekedési csomópont kialakításának igénye, de ettől függetlenül is szükséges az Indóház tér helyi autóbusz decentrum és a főpályaudvar komplex felújítása. Ez a tervezett fejlesztés – mely jelenleg a megvalósíthatósági tanulmány kidolgozási fázisában van - lehetőséget teremthet a főpályaudvari vasútüzemi területek funkcióváltására. A pécsi közösségi közlekedésfejlesztési elképzelések körében ugyancsak vizsgálati szakaszban van a kötöttpályás közlekedés feltételeinek megteremtését célzó elgondolás is, melynek alapján a villamos közlekedés két fonódó vonalon, É-D irányban a belváros-Kertváros, K-Ny irányban Uránváros-Budai városrész relációjában biztosíthatna kapcsolatot.

A megye vasúti mellékvonalai közül a 65-ös (Villány-Mohács) és 61-es (Szentlőrinc-Sellye) mellékvonal hálózati szerepet tölt be. A tervek szerint 2013 őszéig készül el az Országos Vasútfejlesztési Koncepció, amely nagy távlatú koncepcióváltozatokat rögzít négy, uniós

költségvetési ciklusra. A rangsor alapú vasútfejlesztési projektlista előzetes megvalósíthatósági tanulmányokat is tartalmaz majd – meghatározva a vasútfejlesztésre vonatkozó megyei irányokat is.

A Vasúti törvényhez kapcsolódó az országos törzshálózati, regionális és egyéb vasúti pályák felsorolásáról szóló 168/2010. (V.11.) Korm. rendelet szerint Baranya megyét az alábbi vasúti hálózati elemek érintik:

Országos vasúti pályák:

1. A transz-európai vasút áruszállítási hálózat részeként működő vasúti pályák:
  - 40 Budapest (Kelenföld) – Pécs (kb. Vásárosdombó)
  - 65 (1) Pécs-Villány
  - 66 Villány-Magyarbóly-Országhatár
2. Nem a transz-európai vasút áruszállítási hálózat részeként működő vasúti pályák:
  - Nincs

Regionális vasúti pályák:

- 50 Dombóvár–Bátaszék
- 60 Gyékényes-Barcs-Szentlőrinc (kb. Kisdobszától)
- 61 Sellye – Szentlőrinc
- 65 (2) Villány–Mohács

Az egyéb vasúti pályák

- 47 Dombóvár–Komló
- 62 Barcs–Villány
- 64 Pécs–Bátaszék

47-es sz. (Dombóvár)–Gordisa-Komló vasútvonal

A Mecsek keleti részében fekvő vonal a Budapest–Dombóvár–Pécs (40) vasútvonaltól Gordisa állomásnál ágazik el, innét a vonal egyvágányú, nem villamosított. A vonalon a 2009/2010. évi menetrendváltástól szünetelt, majd a 2010/2011. évi menetrendváltással újraindult a személyforgalom, majd napi két pár vonatra csökkent a kínálat. A vonal személyszállításának sorsa továbbra is bizonytalan.

50-es sz. Dombóvár–Bátaszék vasútvonal

A megyét észak-északnyugaton érintő vonal egyvágányú, nem villamosított vasútvonal – egykor itt haladt keresztül a Szeged–Pécs gyorsvonat, kapcsolatot biztosítva az Alfölddel.

A vonalon korábban helyi személyvonatok és távolsági gyorsvonatok egyaránt közlekedtek. Itt haladt keresztül a Szeged–Pécs gyorsvonat is. A 2008-as menetrendváltástól a Dél-Dunántúl különböző városaiból induló (Nagykanizsa, Gyékényes, Kaposvár, Dombóvár) kecskeméti célállomású távolsági vonatok („délkör” vonatok) közlekednek rajta. Ezek a vonatok látják el a helyi forgalmat is.

60-as sz. Gyékényes-Barcs-Szentlőrinc–(Pécs) vasútvonal

A megye nyugati részén kelet-nyugati irányban húzódó egyvágányú, nagyobb részt nem (csak a Pécs-Szentlőrinc vonalszakaszon) villamosított vasútvonal Murakeresztúron át biztosít csatlakozást Nagykanizsára. A vonal a Pécs-Szentlőrinc szakaszon a Budapest-Pécs (40) vasúti vonallal egy vasúti pályán halad, a jelentős forgalom mielőbb többvágányúsítást igényel.

61-es sz. Szentlőrinc-Sellye vasútvonal

A Szentlőrinc-Sellye vasútvonal egyvágányú, nem villamosított mellékvonal. A Szentlőrinc és Sellye közötti vonalszakasz 24 km hosszú, a szakaszon jelentős személyszállítás folyik.

62-es sz. Középrigóc-Villány vasútvonal

A megye déli részén, az Ormánságban fekvő Barcs–Villány vasútvonal egyvágányú, nem villamosított mellékvonal. A Középrigóc és Sellye közötti vonalszakaszon 2006 májusa, Sellye és Villány között pedig 2007. március 4. óta szünetel a személyszállítás. Ezzel Harkány és Villány városa vasút személyszállítás nélkül maradt. Egyes szakaszain teherszállítás jelenleg is folyik.

64-es sz. Pécs–Bátaszék vasútvonal

A Kelet-Mecsekben húzódó nem villamosított Pécs–Bátaszék vasútvonal leépülése fokozatosan ment végbe: 2009. december 13-án az elővárosi forgalom szempontjából jelentős Pécs és Pécsvárad közötti szakaszon is megszűnt a személyszállítás. A Pécsvárad-Bátaszék szakasza az M6 autópálya építésével felhagyásra került. A vonatokat felváltó autóbusz – a közutak előnytelen vonalvezetése, rossz állapota és a falvak elszórt elhelyezkedése miatt – nem tudott érdemben jobb menetidőt produkálni, mint a vonat. A megyeszékhely fejlesztési elképzelései sorában régóta szerepel a 64-es vasútvonal megmaradt részének elővárosi vasúttá történő fejlesztése (mely az elképzelések szerint kapcsolódna a szintén tervezett pécsi villamoshálózathoz is).

65-ös sz. Pécs–Mohács vasútvonal

A megye első (1857) vasútvonala egyvágányú, nem villamosított, a Pécs–Villány szakasza (66) az V/C korridor része, a vonalon személyszállítás folyik. A Bátaszék és Mohács közötti vonal egy tervezett, de el nem készült magyarországi vasútvonal, amely a dél-dunántúli régió közlekedési struktúrájának egy nélkülözhetetlen és jelenleg hiányzó eleme.

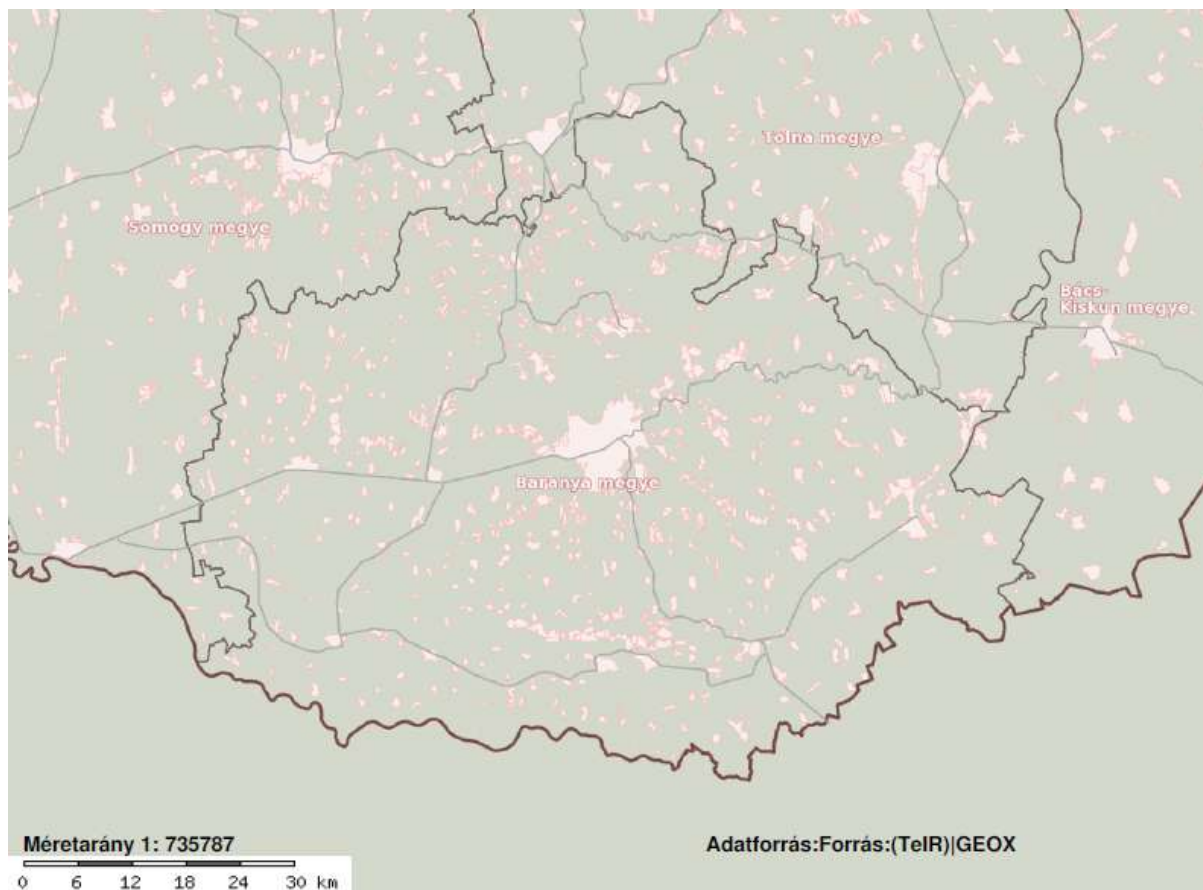
66-os sz. Villány–Magyarbóly vasútvonal

A Nagyváradtól Szegeden és Szabadkán át Eszékig megépült vasútvonal szárnyvonalaként létesült Villány és Eszék között, ma is nemzetközi jelentőségű (V/C korridor része), de ennek ellenére is egyvágányú, Pécsbánya-Rendező – Magyarbóly szakaszon nem villamosított országos törzshálózati vonal. 2012. december 9-től a nemzetközi vonatok közlekedése szünetel.

Az V/b és X. korridort érintő fejlesztések javítják Baranya megye elérhetőségét Zágráb, Rijeka és a Balkán (Belgrád irányából).

A horvát vasutak jövő évi menetrendjében immár nem szerepelnek Magyarország felé menetrendszerinti járatok. Ezzel nem csak a magyar-horvát relációjú vasúti közlekedés szűnik meg, hanem megszűnik a Bosznia-Hercegovinát bekapcsoló egyetlen nemzetközi vonal, mely Szarajevó és Budapest között közlekedett naponta, Eszéken és Pécsen áthaladva.

A megye egyik kisvasútja a pécsi állatkert és egykori vidámpark között közlekedik mindössze 570 m hosszú vonalon. A pálya végig egy vágányon, a parkerdőben halad (a két végállomáson van kitérővágány). A Mecseki Kisvasút a Pécsi Önkormányzat tulajdona, szerepe mindössze turisztikai. Az Almamelléki Állami Erdei Vasút Almamellék község volt nagyvasúti állomásától (MÁV elbontott Kaposvár–Szigetvár-vonala) kiinduló, 600 mm nyomközű erdei vasút. Jelenleg egy működő fővonalból áll, melynek végpontja Sasrétpusztá.

39. ábra: Baranya megye vasúthálózata Forrás: TeIR

Kerékpáros közlekedés

A kerékpáros közlekedés térnyerésével párhuzamosan a lakosság körében jelentős igény volna mind a közlekedési célú (hivatásforgalmi), mind a szabadidős célú kerékpározásra. Megfelelő körülmények mellett a jelenlegi kerékpárhasználat megnövekedhet. A megye kerékpáros infrastruktúrája hiányos, kerékpárforgalmi létesítmények csak rövid szakaszokon épültek ki, összefüggő hálózatról csak a megyeszékhely és Mohács esetében beszélhetünk. Hiányosságok ezekben a városokban is nagyszámban akadnak, esetenként a kerékpáros útvonalak kialakítása, vonalvezetése, vagy a biztonságos közterületi kerékpárparkolás és kerékpártárolás okoz problémát. A hálózat bővítése mindkét település fejlesztési elképzeléseinek sorában szerepel.

Országos kerékpárút törzshálózat elemei:

- 5. Dél-alföldi határmenti kerékpárút: 5.A: (Debrecen - Szeged Mórahalom - Tompa - Bácsalmás - Nagybaracska -) Mohács
- 6. Alsó-Dunamente kerékpárút (6-os jelű Euro Velo®):
  - 6.A: (Budapest - Baja - Szeremle - Dunafalva -) Mohács - Kölked - (Horvátország);
  - 6.C: Mohács - (Hercegszántó - Szerbia)
- 9. Dunántúli határmenti kerékpárút:
  - 9.A: Kölked - Sátorhely - Majs - Lippó - Kislippó - Magyarbóly - Villány - Villánykövesd - Palkonya - Újpetre - Vokány - Nagytótfalu - Kisharsány - Siklós - Matty - Kisszentmárton - Vejtő - Piskó - Zaláta - Drávasztára - Felsőszentmárton (Barcs - Gyékényes - Kőszeg - Fertőd - Hegyeshalom);

- 9.B: Siklós - Harkány - Márfa - Diósvizsló - Rádfalva - Kórós - Sámod - Kisszentmárton
- 72. Külső-somogyi kerékpárút: (Szántód - Kőröshegy - Tamási - Hőgyész - Bonyhád) - Mecseknádasd - Pécsvárad - Pécs - Újpetre
- 73. Belső-somogyi kerékpárút: (Fonyód - Buzsák - Somogyvár - Kaposvár - Szenna) - Almamellék - Abaliget - Orfű - Pécs

Térségi jelentőségű kerékpárutak:

- Mohács – Udvar
- (Szekszárd – Keselyűs – Pörböly) – Mohács
- Pécs – 6.sz. főút – Pellérd – Görcsöny – Diósvizsló
- (Kaposvár – Almamellék) – Szigetvár – Sellye – Drávakeresztúr – (Horvátország)
- Vásárosdombó – Kisvaszar – Komló [Mecsekjánosi] – Komló – Hosszúhetény
- Komló – Komló [Sikonda] – Magyarszék – Magyarhertelend – Orfű – Abaliget
- Bükkösd – Helesfa – Szentlőrinc
- Görcsöny – Baksa – Bogádmindszent – Vajszló – Vejti
- Pécs – Pécsudvar – Szőkéd – Vokány – Palkonya
- Pécsvárad – Kátoly – Szajk – Bóly – Kiskassa – Újpetre
- Szajk – Mohács
- Magyarbóly – Beremend – (Horvátország)
- (Báta) – Palotabozsok – Véménd – Feked – Lovászhetény – Pécsvárad
- Nagybudmér – Villány
- Bezedek – Villány
- Villány – Kisharsány
- (Dombóvár) – Mágocs – Bikal – Szászvár – (Bonyhád)

Településeket összekötő, meglévő hálózati elemek:

- Bóly – Szederkény (ÚMFT ROP támogatás)
- Dráva árvédelmi töltésein vezetett kerékpárút (Három Folyó kerékpáros útvonal) egyes szakaszai
- Harkány – Drávaszabolcs
- Harkány – Siklós – Máriagyűd
- Mohács – Lánycsók
- Pellérd – Pécs (ÚMFT ROP támogatás)
- Pécs – Orfű – Abaliget (ÚMFT ROP turisztikai támogatás)
- Sikonda – Magyarszék – Mecsekpölöske – Komló (ÚMFT ROP támogatás)
- Villány – Bóly
- Villány – Nagyharsány (ÚMFT ROP támogatás)

A települések belterületi, bel- és külterületei között kiépült hálózatok:

- Mohács kerékpárforgalmi hálózat (részben ÚMFT ROP támogatás)
- Pécs kerékpárforgalmi hálózat (részben ÚMFT ROP támogatás)

A magyar horvát határ mentén futó vonal teljes egészében rész Eurovelo 13. rendszernek mivel folyóparti nyomvonalról van szó, a Dráva mindkét oldalán fut.

Légi közlekedés

Kereskedelmi (nemzetközi) repülőtérre fejleszthető reptér:

– Pécs-Pogány

A megye nem csak az OTTrT-ben szereplő, de egyben egyetlen repülőtere is a Pécs-pogányi. A repülőtér egy 1500 m x 30 m-es, 46 tonna teherbírású aszfaltozott futópályával rendelkezik. A pálya teljes körű világítóberendezéssel, illetve 1-es kategóriájú műszeres leszállító egységgel (ILS Cat-1) van ellátva, utasforgalmi épülete 2006-ban került átadásra. Nemzetközi (kizárólag charter-) forgalmat is bonyolít.

Évente 2000–2500 gépet fogad és indít a repülőtér, a legnagyobb részét, mintegy 70 százalékát azonban kisgépek, sporteszközök, sétarepülők teszik ki. A reptér tervezésekor elsősorban úgynevezett turbólégcsavaros repülőgépek technikai adatait vették figyelembe, melyeknek nincs szükségük ennél hosszabb pályára. Azonban az ezredfordulón az európai polgári repülés átalakulása a diszkont légitársaságok előretörését hozta, mely társaságok szinte kizárólag az Airbus A320-as és a Boeing 737-es gépcsaldok típusait repülik. Ezen repülőgépek azonban csak korlátozások mellett szállhatnak le 1500 méteren.

Az észéki nemzetközi repülőtér a kiépített infrastruktúra tekintetében előnyben van Pécs-Pogányhoz képest, és a horvát nemzeti légitársaság a nyári időszakban menetrendszerinti járatokat üzemeltet Zagreb, Split és Róma célállomással. Eszék már meglévő versenyelőnyét az M6-os és a horvát A5-ös autópálya összekapcsolódása tovább erősítheti, komoly konkurenciát teremtve a Pécs-Pogányi reptér számára.

Vízi közlekedés

A Duna nemzetközi hajózási útvonal, lényegében a torkolatától Ulmig hajózható. Az Európai Unió Duna-stratégiája is a dunai hajózás fejlesztését, a folyón történő áruszállítás elősegítését tartja egyik fő céljának. A Rajna–Majna–Duna-csatorna megépítése óta részét képezi annak a 3500 km-es transzeurópai folyami hajózási útnak (VII-es számú páneurópai közlekedési folyosó), amely az Északi-tenger melletti Rotterdamtól a Fekete-tenger melletti Sulináig ér, magyarországi szakaszának hossza 417 km. Hazai kikötője Győr-Gönyű, Komárom, Budapest-Csepel, Dunaújváros és Baja mellett a baranyai Mohács is.

Európa egyetlen folyami határkikötőjét, a mohácsi vízi határkikötőhelyet 2007-ben a Schengen alaptól finanszírozott közel hárommilliárd forint felhasználásával korszerű, teherszállítást ellenőrző létesítményekkel látták el, de Horvátország uniós tagsága esetén rövid időn belül elveszítheti feladatát – beolvadhat a közforgalmú kikötőbe. A mohácsi önkormányzat évek óta tudatosan készül a közforgalmú kikötő fejlesztésére. Az elképzelések szerint egy három hajóállásos konténer- és darabáru rakodására alkalmas kikötőt alakítanak ki, amely 1350 tonnánál nagyobb hordképességű hajók fogadására és nagy súlyú, akár 40 tonnás elemek mozgatására is lehetőséget biztosít. A programban szerepel egy több mint tízezer négyzetméter alapterületű logisztikai központ kialakítása is.

A személyszállítás jelenleg is a városközpontban, a vízállás függvényében használható úszóműves kikötőhelyen történik. A Budapest – Mohács útvonalon szárnyashajó járatok eseti jelleggel közlekednek, menetrendszerű forgalom nincs. Nemzetközi folyami hajóutak (pl. Passau-Duna delta) szintén érintik a várost, helyi szinten sétahajózás működik. A városban egy harmadik kikötő is üzemel a Bóly Zrt. mohácsi uszálykikötőjében – egyben

külkereskedelmi központjában – tárolási, feldolgozó, illetve szállítmányozó tevékenységeket végez. Mohács és Újmohács között komp- és révközlekedés van, amely az 5107. jelű összekötő út városi kapcsolatát is biztosítja. Dunaszekcső és a Bács-Kiskun megyei Dunafalva közötti komp kizárólag helyi forgalmat bonyolít.

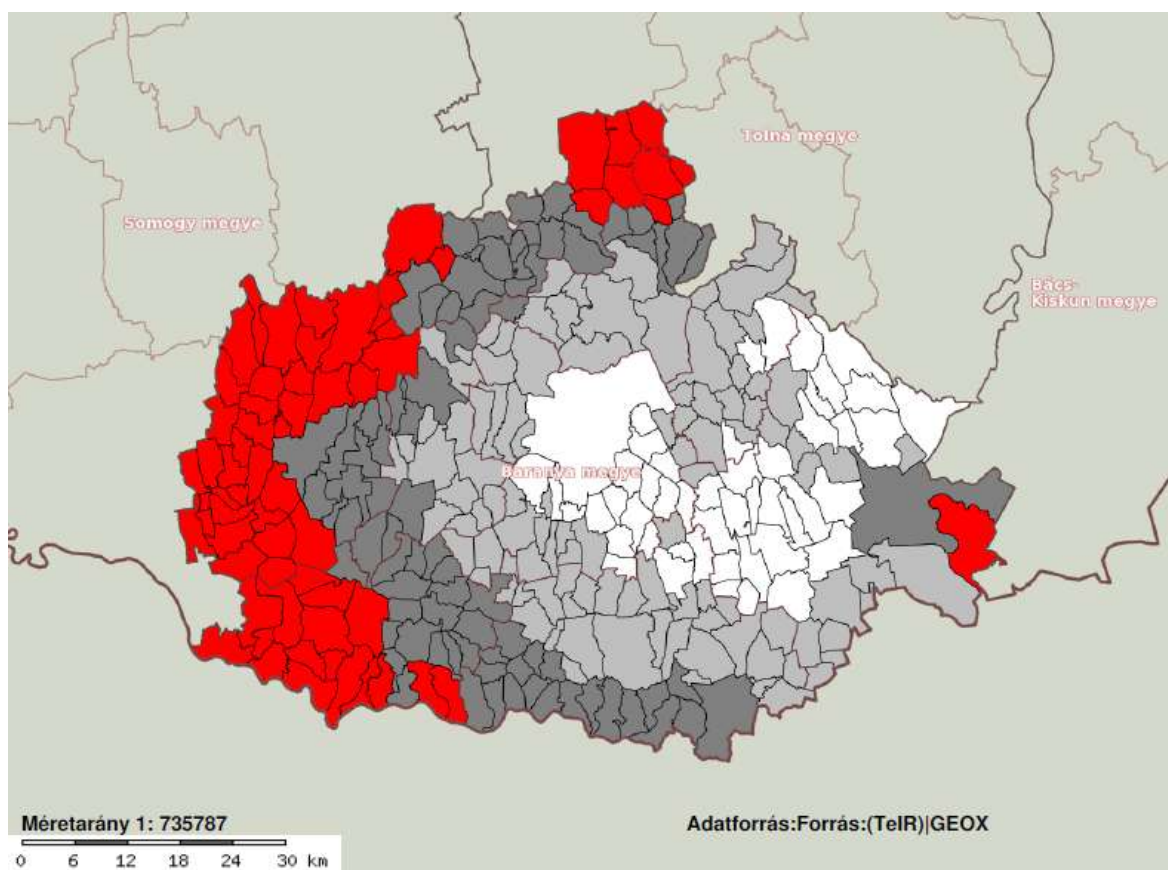
A Dráva 400–600 tonnás uszályokkal a torkolattól Barcsig állandóan, Bélavárig gyakran hajózható, de a kereskedelmi hajózás ennek ellenére nem számottevő, napjainkban a magyar oldalon csak alkalmi szállítás folyik. Határkikötő Drávaszabolcson, térségi közforgalmú kikötő pedig Drávasztárán üzemel. A folyó baranyai szakasza a kiránduló hajózás és a vízi turizmus területén rendelkezik jelentős potenciállal.

Megemlítendő a Batina térségében épült turisztikai kikötő melynek fontos szerepe van horvátországi Baranyai - térség, pl: Kopácsi rét, baranyai borvidék, Eszék, stb. turisztikai feltárásában. A tervekben szerepel további kikötők építése a Dunán Almás térségében. A horvát tervek között szerepel egy több funkciós Száva-Duna-csatorna kiépítése, mely közlekedési célokat is szolgál, megkerülve, ezáltal a zimonyi- (Belgrád) Száva-Duna torkolatot.

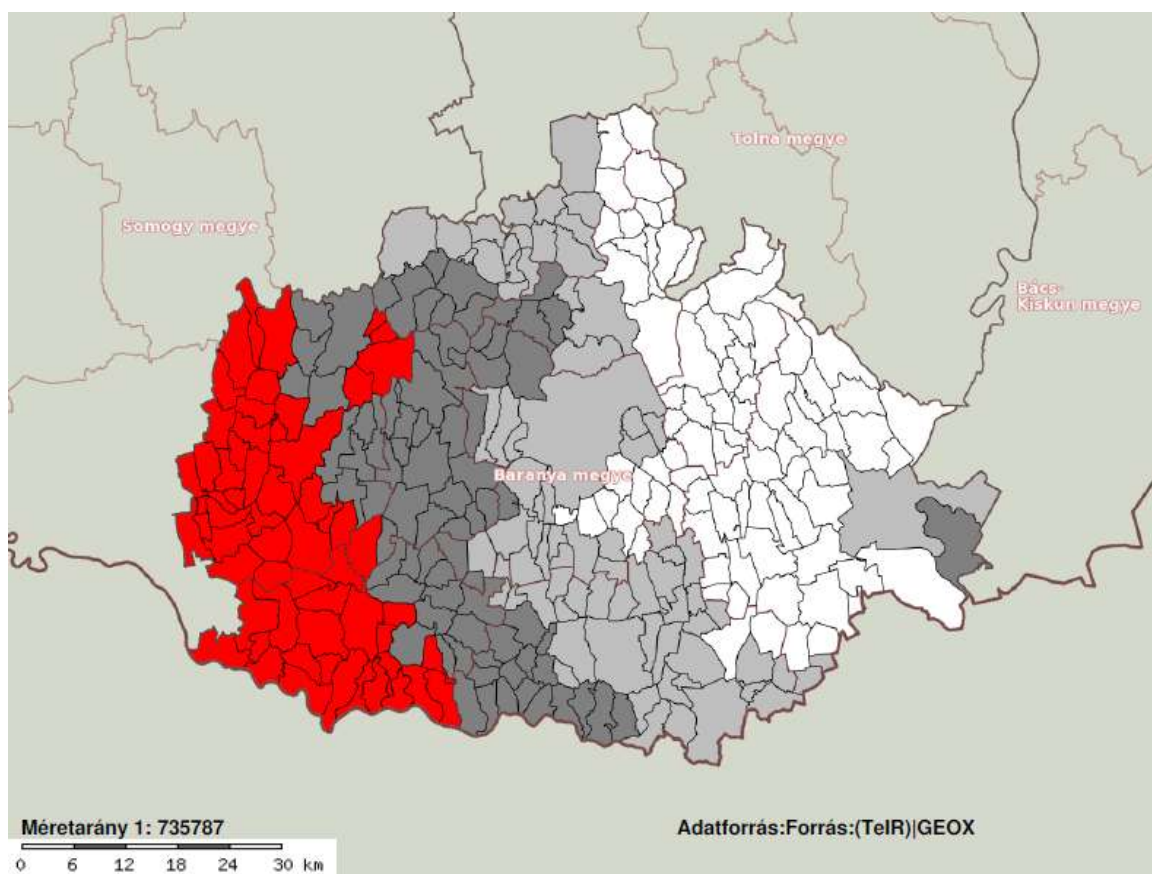
1.2.5.2 Egyéni és közösségi közlekedési megközelíthetőségi viszonyok

Gyorsforgalmi utak elérhetősége

A megyeszékhely és értelemszerűen az M6/M60 gyorsforgalmi utak nyomvonala mentén, annak 15-20 km-es sávjában fekvő települések jó autópálya kapcsolattal rendelkeznek, általában 15-30 percen belül eléri azt. A mellékelt ábra szerint viszont a Szigetvártól északra és délre fekvő településekről több mint 45 perc utazásra van szükség a legközelebbi autópálya csomópont eléréséhez (Pécs Déli csomópont). A térségben jelentős javulást csak az M60 autópálya Barcs-Terezino Polje-ig történő meghosszabbítása hozhatna.

40. ábra: Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza percben autópálya csomópontig, 2011 Forrás: TeIR

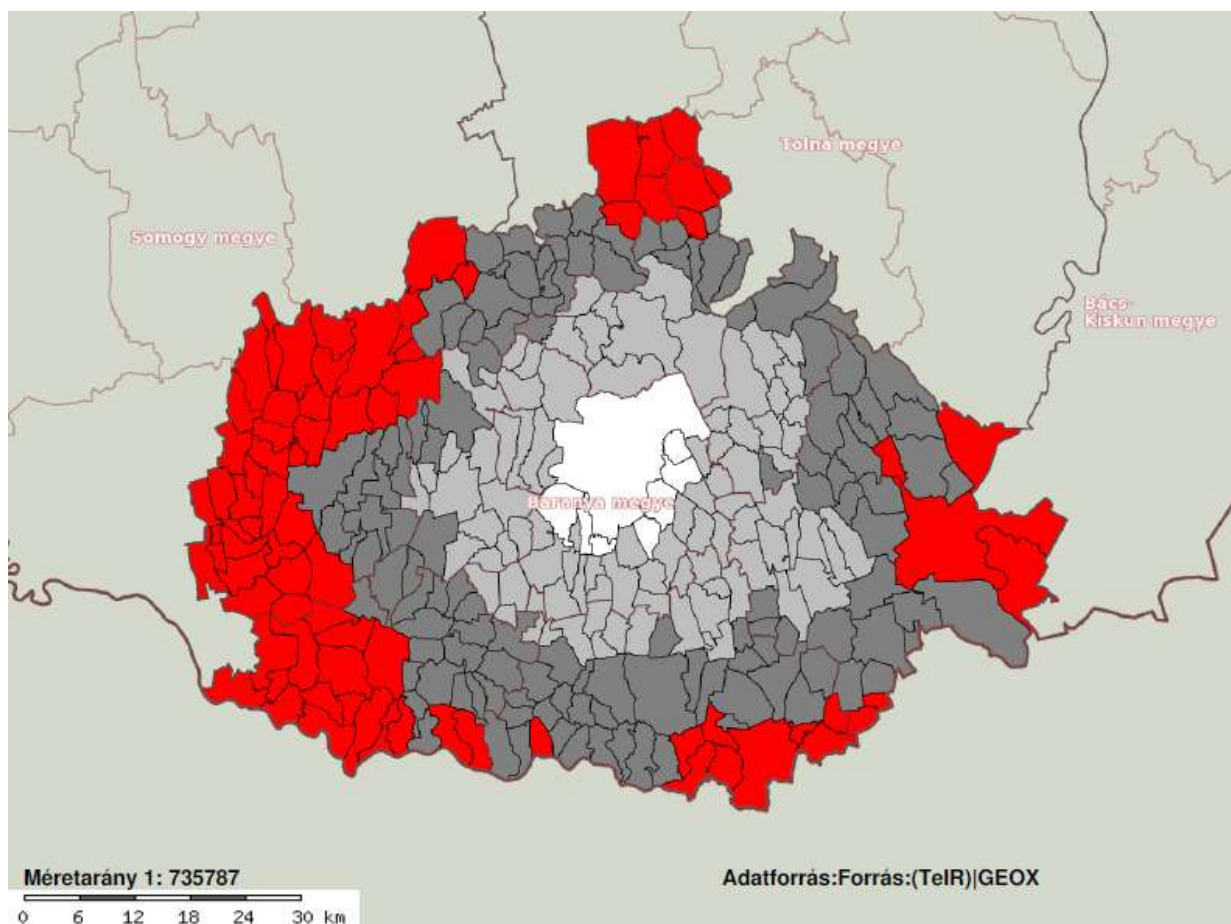
41. ábra: Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza percben Budapestig, 2011 Forrás: TeIR

Főváros elérhetősége

Budapest elérhetősége a megye nagyobb részéről 120-180 percet vesz igénybe. Ennél rosszabb helyzetben csak a Sellyei és Szigetvári kistérség települései vannak, ahonnan – az autópálya átadása bár jelentős javulást hozott, továbbra is – 3 órán túli utazás szükséges. Az elérhetőségi idők vonatkozásában csak az M60 autópálya/autóút Pécs-Barcs szakaszának megépítése eredményezhetne javulást a megye keleti területein – annak ellenére, hogy a forgalmi szempontok megkérdőjelezzik szükségességét.

Megyeszékhely elérhetősége

A megyeszékhely elérhetősége nem megfelelő, a megye peremén jelentős területekről kifejezetten rossz. A legkedvezőtlenebb helyzetben a kelet-baranyai, a Szigetvári és a Sellyei kistérségek települései vannak, az elérési idő 45 perc felett van. A mellékelt ábra szerint nagyjából 15 km-es sávonként 15 percet romlik a megyei jogú város elérhetősége. A városok és kistérségi központok elérhetősége általában megfelelő, kivétel ez alól az előnytelen térbeli alakzatú Sásdi kistérség.

42. ábra: Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza percben a megyeszékhelyig, 2011 Forrás:TeIR

Közforgalmú közlekedés

A megye helyközi személyszállítási forgalmát tekintve az autóbusz-közlekedés a meghatározó. A menetrend szerinti helyi és helyközi (távolsági) autóbusz-közlekedésért a

Pannon Volán Zrt. felelős (de a távolsági forgalomban több volán társaság is közlekedtet járatokat). A társaság elsősorban Baranya megye területén nyújt személyszállítási szolgáltatásokat, de tevékenysége túlnő a megyén. A távolsági járatok döntő hányada a Dunántúl településeinek elérését biztosítja.

A Pannon Volán autóbuszaival Baranya megye mind a 301 településébe biztosított a közúti közforgalmú eljutás lehetősége hétköznapiakon. Hétvégén rosszabb a helyzet, ekkor több településnek nincs tömegközlekedési kapcsolata.

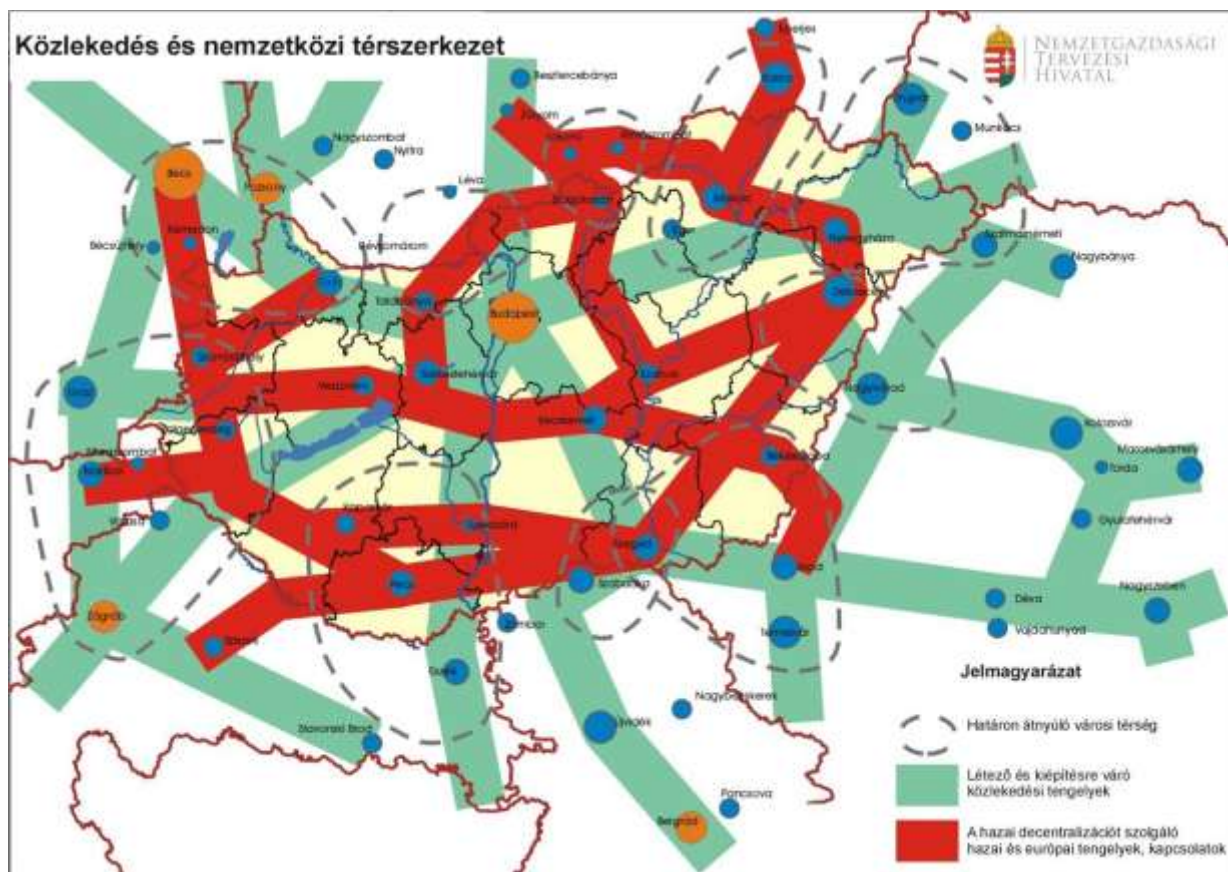
A főutak és a jelentősebb összekötő utak mentén fekvő településeket számos járat érinti, ugyanakkor sok kisebb település csak betérőkkel szolgálható ki. A járatszervezést jelentősen megnehezíti ugyanis a megye településszerkezete, az aprófalvak és a zsáktelepülések kiszolgálása jelentős menetidő- és költségtöbbletet jelent, általában alacsony utaslétszám mellett.

A közforgalmú személyvonat forgalomban egyértelműen a 40/60-as vasútvonal forgalma a meghatározó, a megyeszékhellyel elővárosi jellegű vasúti kapcsolata tulajdonképpen csak Szentlőrincnek van. A 65-ös vonal az utasforgalom kb. 20%-át bonyolítja, Pécsudvard, Szőkéd és Villány települések utasforgalma jelentős. Az autóbusz/vonat rá- és elhordó forgalom a megye közlekedésére nem jellemző.

Helyi közforgalmú közlekedést a Pannon Volán Zrt. Baranya megye három városában bonyolít le: Komlón, Mohácson és Szigetváron. Pécs Megyei Jogú Város közforgalmú közlekedésének feladatait a TükeBusz Zrt látja el.

1.2.5.3 Közlekedési kapcsolati hiányok

Hiányoznak a transzverzális gyorsforgalmi úti kapcsolatok a megye keleti és nyugati, északi és déli részei között, a horvát gyorsforgalmi úthálózat elérhetőségét biztosító hálózati elemek (M6/M60 autópályák). Nincs a megyehatáron kívül haladó gyorsforgalmi hálózathoz (M7, M9) csatlakozó, az ország nyugati és északnyugati területeivel összeköttetést biztosító, megfelelő szolgáltatási színvonalú főúti kapcsolat sem. A Horvátország felé való irányultság okán a Dráva átjárhatósága, a dél-délnyugati irányú főúti közúti kapcsolatok és határátkelők hiánya szintén problémát jelent. A Dunai átkelési lehetőségek, a keleti irányú főúti közúti kapcsolatok (mohácsi Duna-híd) nem elégségesek. A meglévő főutak jelentős, általában rossz minőségű települési átkelési szakaszait kiváltó települési elkerülések nem épültek ki.

43. ábra: Közlekedés és nemzetközi térszerkezet Forrás: Nemzeti Fejlesztés 2020 (Az Országos Fejlesztési Konceptió és az Országos Területfejlesztési Konceptió megalapozása Stratégiai Vitaanyag)

Nehézkesek az egyes városok közötti kapcsolatok (pl. Sellye – Siklós – Mohács), a városok egy része csak mellékúton (összekötő úton) közelíthető meg (pl. Sellye, Mágocs), hiányoznak az (pl. 5801, 5804 és 5701 j.) összekötő utakat kiváltó főúti kapcsolatok. Hiányosak, illetve kerülő úton működnek a városok és a vonzáskörzetükbe tartozó települések kapcsolatai. Sok esetben szomszédos települések csak jelentős kerülőkkel közelíthetők meg, jelentős kapcsolathányok vannak (pl. Szágy – Csebény, Kiskassa – Belvárdgyula és Nagybudmér, Birján – Lothárd – Szemely, Áta – Kistótfalu és Bisse). A korábbiakban már ismertetésre került az, hogy a települések közel egyharmada zsáktelepülés. Ezek megítélése, pozíciója azonban különböző, hiszen egy jó kapcsolatot teremtő nyomvonalhoz rövid bekötőúthosszal közvetlenül kapcsolódó település helyzete az átmenő forgalomtól való mentessége miatt kedvező is lehet. A rossz kapcsolatokat biztosító mellékúthoz való kapcsolódás jelentős hosszúságú bekötőút által viszont nagyon hátrányos helyzetet teremthet. Az úthálózati hiányosságok miatt – az egy irányból megközelíthető zsáktelepülésekre vonatkozóan – a közösségi közlekedési kiszolgálás a megyében költséges és lassú.

A helyzetet súlyosbítja, hogy a meglévő úthálózat nagy része vonalvezetését, teherbírását, állapotát tekintve sem felel meg az elvárható igényeknek. A fenti problémák jelentősen kihatnak a megközelíthetőség színvonalára, az elérhetőség idejére, s ezáltal jelentősen befolyásolnak mindenféle fejlődési lehetőséget.

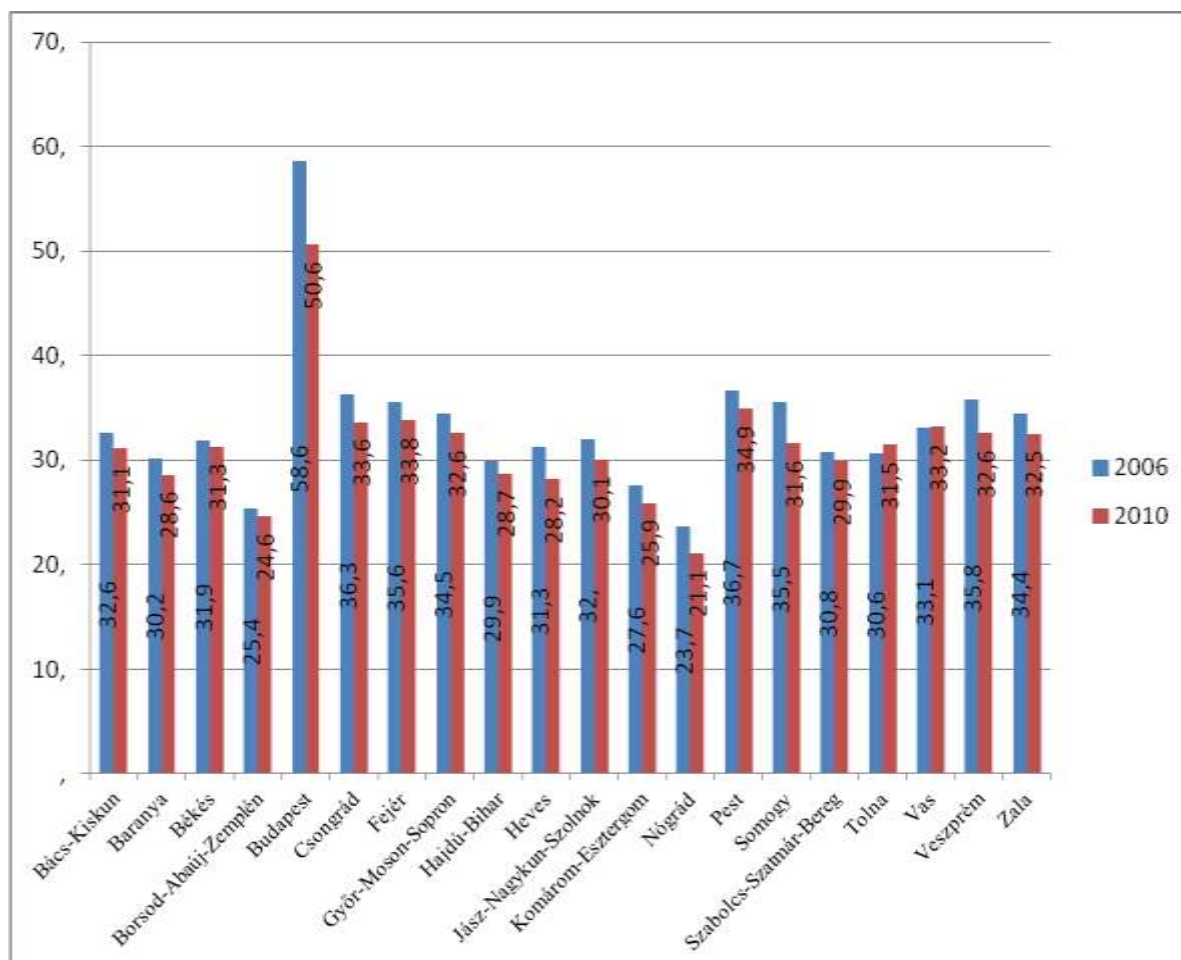
A megyei rendezési tervben szereplő, zsáktelepülés jelleg megszüntetése érdekében megvalósítani javasolt utakat tekintetében prioritási sorrend kialakítása szükséges.

1.2.5.4 Vízellátás

A megyében a vízellátás az elmúlt évtizedekben kormányprogram eredményeként, a szükséges állami támogatás biztosításával kiépült. Ezen belül a közműves vízellátás helyzete az elmúlt években is jelentősen javult. A megye összes települése (301) ellátott vezetékes vízzel. A meglévő vízművek kiépítettsége, azok kapacitása általában megfelelőnek mondható.

A 2010-es statisztikai adatok szerint 145 település vízellátása már teljes körűnek tekinthető (98% feletti), 8 településen a vezetékes ivóvíz ellátottság 60-75% között van, de vannak még 60 % alatti ellátottságú települések is (Cserdi 51,7 %, Nemeske 45,9%).

A lakossági vízfogyasztás terén csökkenő tendencia érvényesül. A jelenlegi lakossági vízfogyasztás a korábbi évek igényeitől komoly mértékben elmarad. Baranya megyében 2006. évhez viszonyítva 2010-ben a vízfogyasztás 5,11%-kal csökkent, ez igazodik az országos tendenciához, ahol a csökkenés 6,02%. A csökkenés oka egyrészt a népességszám csökkenésében, másrészt a vízdíjak emelkedése által is ösztönzött takarékos vízfogyasztásban keresendő.

44. ábra: Lakossági vízfogyasztás 2006-2010. Forrás: TelR

A települések vízellátása részben helyi vízkivétellel, helyi kutakkal, mint helyi vízbázissal, részben regionális, vagy kistérségi közmű társulásként üzemeltetett vízbeszerzési lehetőséggel regionális, vagy kistérségi, illetve egyéb településközi gerinchálózat segítségével történik.

A helyi, megfelelő vízminőségű vízbeszerzést a helyi bázisból addig lehet szolgáltatni, amíg az abból kitermelt víz közvetlenül, vagy kezeléssel az előírások szerinti vízminőséget, azaz az egyes komponensekre vonatkozó határértékeket teljesíteni tudja. Ezért nagyon fontos a vízbázisok védelmének a biztosítása. A helyi vízbázis vízminőség romlása, illetve nem megfelelősége esetén a vízellátást a településtől kisebb-nagyobb távolságban lévő vízbázisról kell megoldani. A nagyobb kapacitású vízbázisok védelmének megoldása, amelyekről több település is ellátható, még különösebb figyelmet érdemel.

45. ábra: Baranya megye vezetékes vízellátása Forrás: Baranya megye területrendezési terv módosítása (2011.)

Az Európai Közösség 1998-ban elfogadta az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről szóló 98/83/EK irányelvet, amelynek érvényesítése kötelezővé vált Magyarországon is. A hazai feladatokat az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló 201/2001. (X. 25.) Korm. rendelet foglalja össze, melynek 6. sz. melléklete településenként mutatja be a határérték feletti ivóvíz minőségi paramétereket.

Ez Baranya megyét a határérték feletti vas, mangán, ammónia, nitrit és metántartalom, illetve esetenként a határérték feletti arzéntartalom valamint bór és fluorid szempontjából érinti. A fentiek miatt Baranya megyében 69 településen vált szükségessé az ivóvíz minőségének javítása. Ezen települések esetében az előkészítő munkálatok folyamatban vannak, melyek elkészültét követően kezdődhetnek a beruházás szintű megvalósítások.

A vízközmű szolgáltatásáról 2011. évben megjelent CCX. számú törvény a vízszolgáltatók átalakulását indukálta, amely folyamat még nem zárult le. Ebben a változási folyamatban

különösen érintettek a Baranya megyei vízszolgáltatók. Az utolsó statikus állapot a 2010. évi statisztikai adatokból szerezhető be, de ezek nem relevánsak az átalakulás folyamatában.

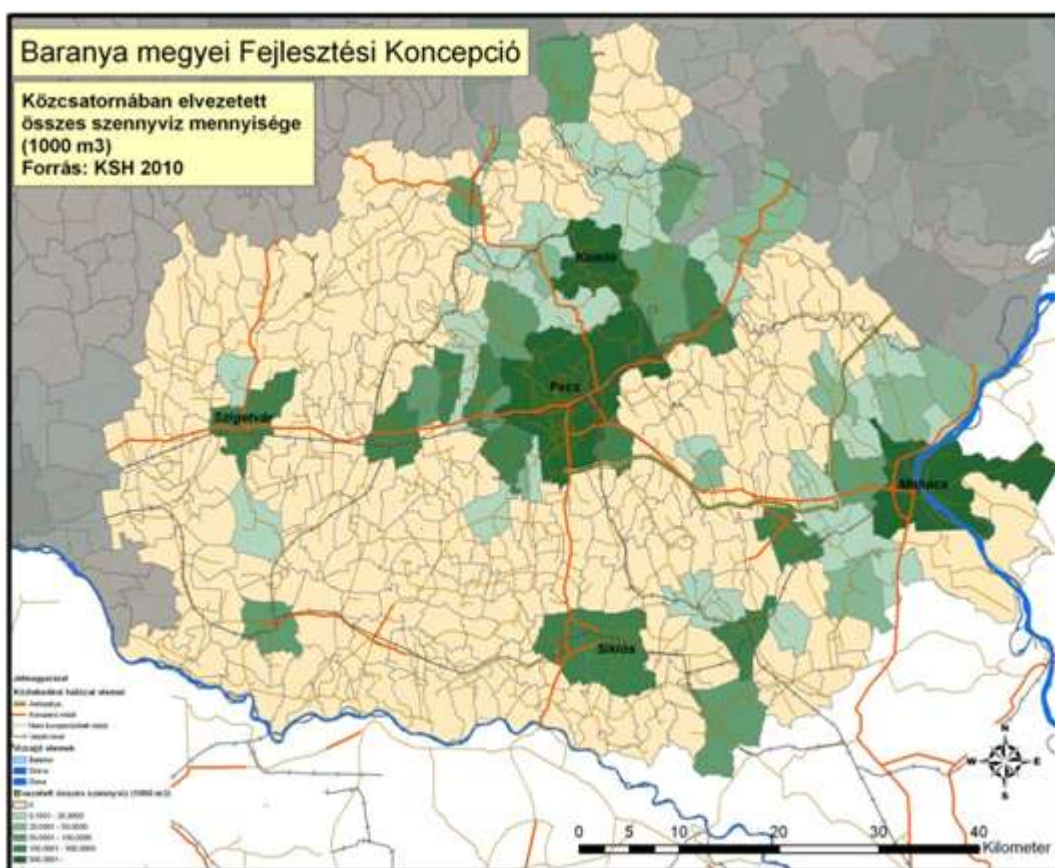
A szolgáltatók részben saját vízbeszerzéssel biztosítják a vízellátást, részben a saját vízbázisról táplált kistérségi hálózattal, részben a nagy regionális hálózatról vételezett vízzel látják el a településeket. A legnagyobb vízbeszerzéssel a DRV Zrt rendelkezik. Kútszoportja Mohács és Bár térségében üzemel, ahonnan nagy regionális hálózattal szállítja az általa közvetlenül ellátott 30 településhez az ivóvizet, illetve tovább-szolgáltatásra átadva a vele társvízműveknek, Tettye Forrásház Zrt, Mohács Víz Kft, Komlónál Kft számára a víz átadásával. 7 önálló szolgáltató üzemeltet saját vízbeszerzést és csak az adott település ellátását szolgálja. A többi szolgáltató 2, vagy több település ellátását biztosítja részben közvetlenül a saját vízbázisáról, részben a saját vízbázisáról táplált kistérségi regionális hálózattal szállított vízzel.

Részben állami, részben Uniós finanszírozással 2011. év végéig 41 települési vízmű és 11 távlati vízbázis esetében került sor méretezett védőterületek és védőidomok hatósági kijelölésére, valamint a vízbázisok biztonságban tartásához szükséges intézkedések egyedi meghatározására.

A megyében iparivíz ellátást a DRV Zrt szolgáltató. A bárni vízbeszerzési helytől Pécsig a vizet regionális vezetékkel szállítják, amely párhuzamosan halad az ivóvíz regionális vezetékkel. A megyében a további, a DRV Zrt által üzemeltetett regionális iparivíz hálózatról nem vételező iparivíz igénylő gazdasági üzemek az iparivíz ellátásukat egyedileg, saját vízbeszerzéssel, talajvíz, rétegvíz kúttal, illetve felszíni vízkivétellel oldják meg.

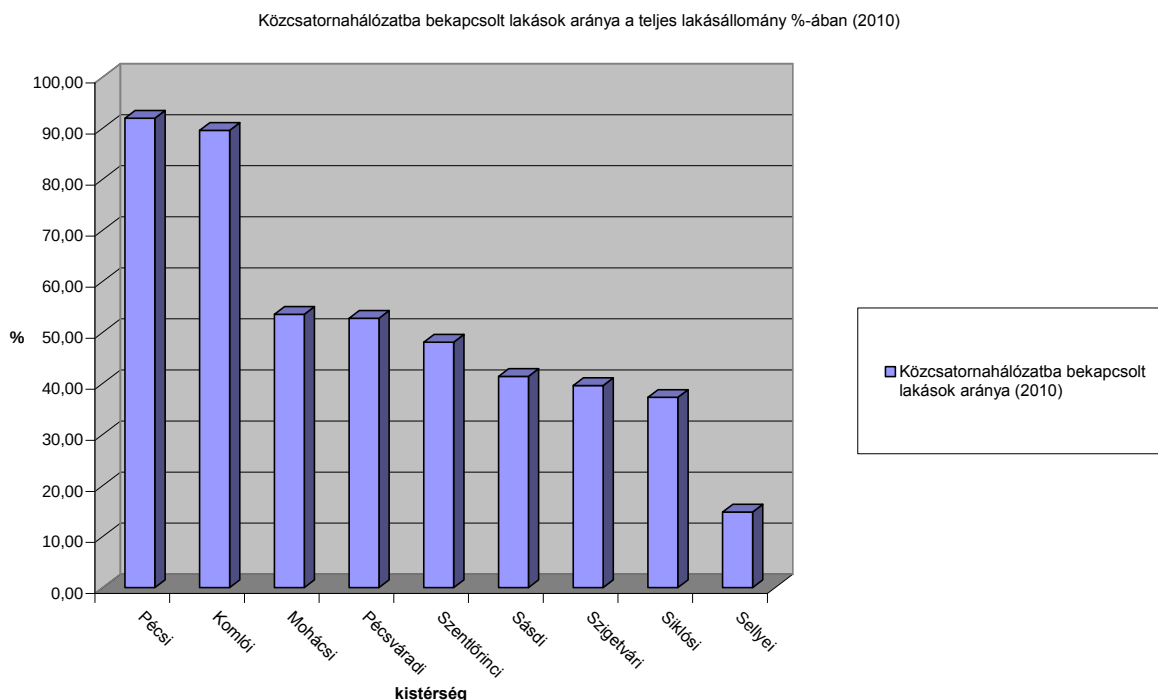
1.2.5.5 Szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, szennyvíz és szennyvíziszap elhelyezés

Baranya megye korszerű szennyvízkezeléssel való ellátottságát vizsgálva megállapítható, hogy a megye településszerkezetéből adódóan a jellemzően aprófalvas térségekben különösen alacsony a szennyvízkezeléssel rendelkező települések száma. Csatornázott települések a KSH 2010 évi adatai alapján szinte csak a nagyobb városok körzetében, így különösen a Pécs-Komló agglomeráció területén, továbbá a Mohács-Siklós tengely mentén találhatók.

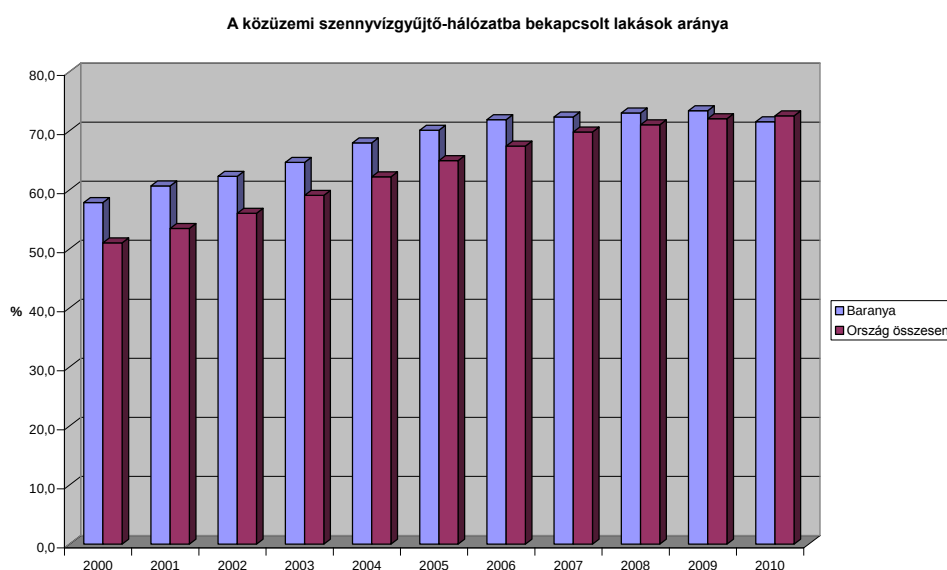
46. ábra: Közsatornában elvezetett összes szennyvíz mennyisége. Forrás: KSH

A KSH 2010. évi adatai alapján a megye 301 településéből mindössze 71 településen megoldott a korszerű szennyvízelvezetés és tisztítás. A megye kistérségeit tekintve a közsatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya a teljes lakásállományon belül a Pécsi (91,95%) és a Komlói (89,56%) kistérségben a legmagasabb, míg a Sellyei (14,79%) kistérségben a legalacsonyabb. Baranya megye esetében különösen fontos kiemelni ugyanakkor, hogy a 2007-13-as EU-s programozási időszakban az ÚMFT és ÚSZT támogatási rendszeren keresztül nyújtott támogatással számos településen valósul meg szennyvízkezelési beruházás, melyek eredménye értelemszerűen a 2010-es KSH adatbázisban még nem érzékelhető.

47. ábra: Közcatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya. Forrás: TEIR

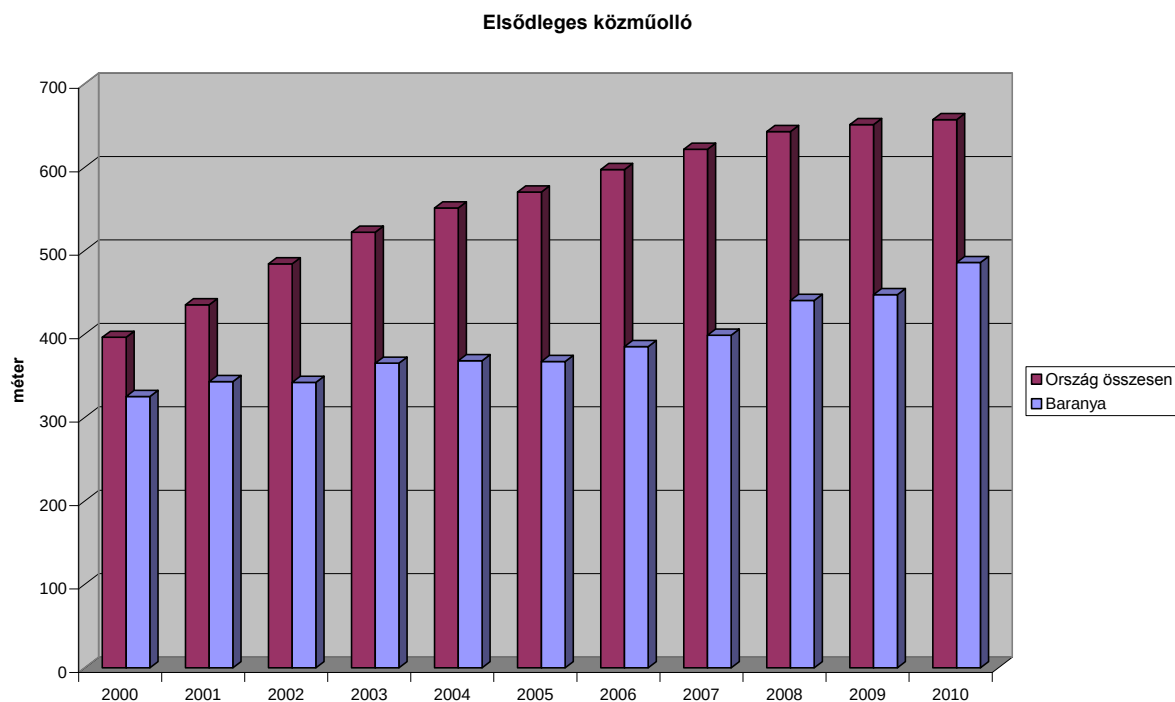
A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások arányának időbeli alakulását vizsgálva az elmúlt évtizedben folyamatos emelkedő tendencia mutatható ki. Miközben a 2000-es évek elején a lakások mindössze 58%-a csatlakozott a csatornahálózathoz, addig ez az érték az évtized végére meghaladta a 73%-ot. Mindemellett a vizsgált időszak első felében Baranya megyében a rákötési arány közel 10%-kal meghaladta az országos átlagot. Az évtized közepétől a rákötési arány növekedésének dinamikája csökkent, így 2009-re az országos átlag körül alakult.

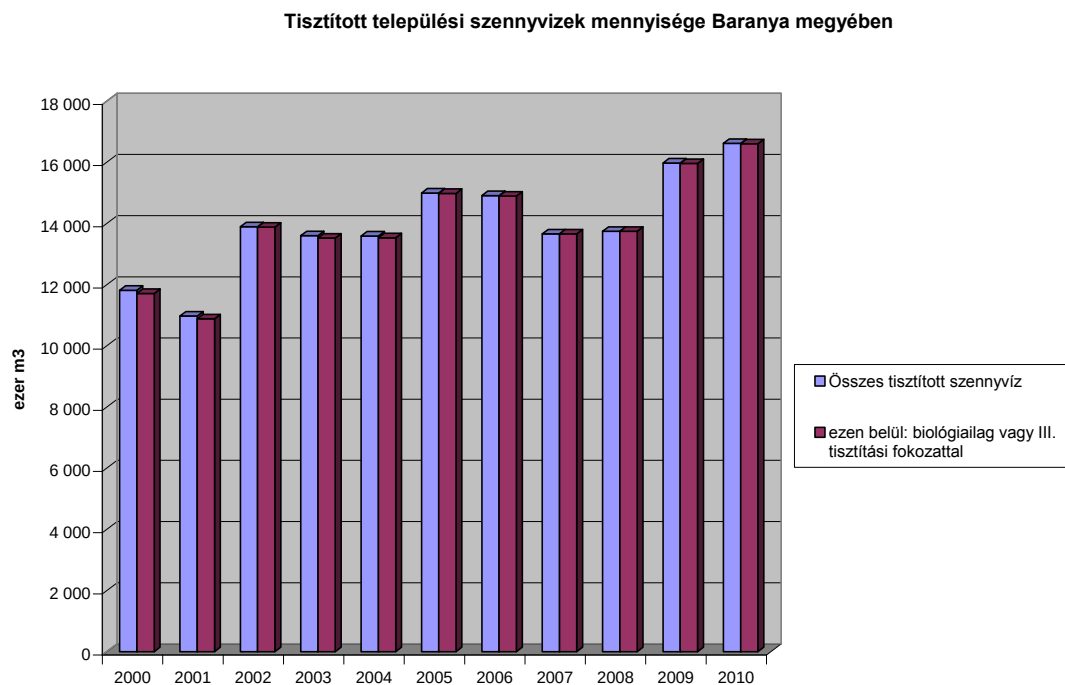
48. ábra: A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások arányának változása. Forrás: KSH

Az elsődleges közműolló (azaz az egy km ivóvízvezeték-hálózatra jutó szennyvízgyűjtő-hálózat hossza) alakulása a rákötési arány változásához hasonló trendet mutat: 2000 és 2010

között folyamatos, bár a rákötési arány növekedéshez képest az évtized első felében kevésbé dinamikus növekedés tapasztalható.

49. ábra: Elsődleges közműháló Forrás: KSH

50. ábra: Tisztított települési szennyvizek mennyisége Baranya megyében. Forrás: KSH

A tisztított települési szennyvizek mennyiségének változása is növekvő trendet mutat a vizsgált időszakban és a KSH adatsorokat tekintve megállapítható, hogy 2000-től a megyében keletkezett tisztított szennyvíz mennyiségének közel 100%-a környezetvédelmi szempontból

kedvezőbb biológiai, vagy III. tisztítási fokozattal rendelkező szennyvíztisztítóknak került kezelésre. A vizsgált adatsoron is látható időszaki csúcsok és hullámvölgyek vélhetően a nagyobb városokban még ma is meglevő egyesített csapadék- és szennyvíz elvezető csatornarendszer okán a csapadékosabb években megjelenő jelentős csapadékvíz terhelésekre vezethetőek vissza.

A szennyvízkezelésre vonatkozó fenti mutatók tekintetében az ÚMFT és az ÚSZT által támogatott projektek megvalósulása jelentősen kedvezőbb értékek eredményezhet. A KEOP, ill. a DDOP keretében az NFÜ honlapon elérhető 2012. augusztus 30-i állapotot tükröző információk alapján Baranya megyében az alábbi projektek kerültek/kerülnek megvalósításra:

Kedvezményezett neve	Projekt címe	Érintett települések	Támogatás dátuma
BRNK Társulás	Bogád, Romonya, Nagyközár, és Kozármisleny szennyvízkezelésének fejlesztése	Bogád, Romonya, Nagyközár, Kozármisleny	2012.06.15
Siklós Város Önkormányzata	Siklós Város szennyvízközmű beruházása	Siklós	2011.08.02

36. táblázat KEOP támogatással megvalósult szennyvízkezelési beruházások. Forrás: NFÜ

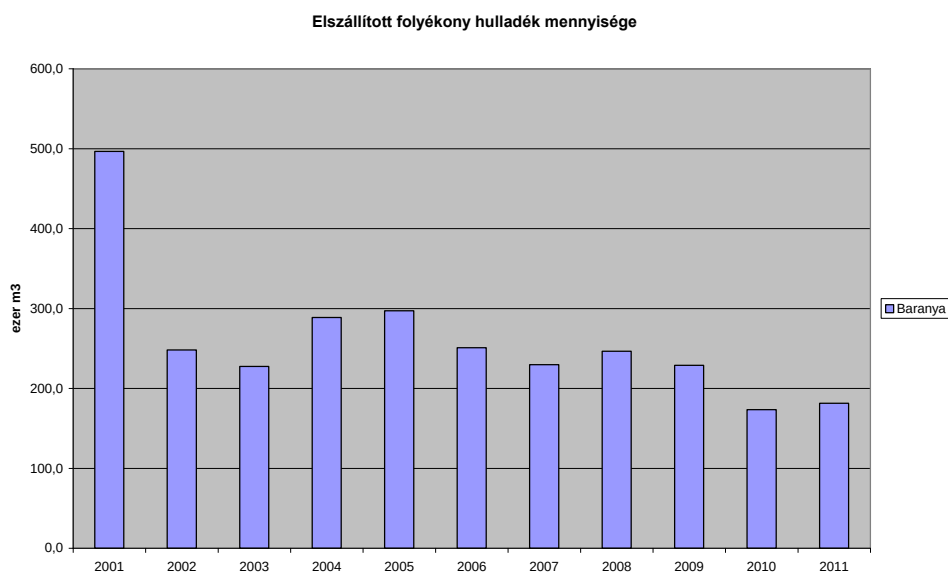
DDOP támogatással megvalósuló beruházások (2000 lakosegyenérték alatti kistelepülések számára biztosított pályázati lehetőség):

Kedvezményezett neve	Projekt címe	Érintett települések	Támogatás dátuma
Abaliget Község Önkormányzata	Abaliget község szennyvízcsatornázása és szennyvíztisztítása	Abaliget	2009.12.15
Bezedek és Térsége Szennyvíz Önkormányzati Területfejlesztési Társulás	Bezedek, Ivándárda, Lippó, Töttös, Sárook települések szennyvízkezelésének fejlesztése, csatornahálózat és szennyvíztisztító telep kiépítése	Bezedek, Ivándárda, Lippó, Töttös, Sárook	2009.02.18
Bükkösd Községi Önkormányzat	Bükkösd község szennyvízcsatornázása és szennyvíztisztítása	Bükkösd	2009.12.15
Dencsháza Község Önkormányzata	Dencsháza és Hobol Községek szennyvízelvezetésének és kezelésének kialakítása	Dencsháza, Hobol	2011.01.20
Egyházaskozár Község Önkormányzata	Egyházaskozár szennyvízelvezetés és tisztítás	Egyházaskozár	2009.12.15
Felsőegerszeg Község Önkormányzata	Felsőegerszeg község szennyvízelvezetése	Felsőegerszeg	2010.06.02
Hetvehely Község Önkormányzata	Hetvehely, Okorvölgy és Szentkatalin községek kommunális szennyvíz csatornázási projekt	Hetvehely, Okorvölgy, Szentkatalin	2010.02.23
Kacsóta Község Önkormányzata	Kacsóta község szennyvízkezelésének fejlesztése	Kacsóta	2009.02.18
Királyegyháza és Térsége Szennyvíz Önkormányzati Területfejlesztési Társulás	Királyegyháza, Gyöngyfa, Magyarmecske, Magyartelek és Kisasszonyfa települések szennyvízkezelésének fejlesztése	Királyegyháza, Gyöngyfa, Magyarmecske, Magyartelek, Kisasszonyfa	2009.12.15
Nagydobsza és Kisdobsza Szennyvíz és Csapadékvíz elvezető Önkormányzati Területfejlesztési Társulás	Nagydobsza és Kisdobsza szennyvízkezelésének fejlesztése	Nagydobsza, Kisdobsza	2009.12.15
Pogány Község Önkormányzata	Pogány Község szennyvízelvezetéssel kapcsolatos fejlesztése	Pogány	2009.12.15

Kedvezményezett neve	Projekt címe	Érintett települések	Támogatás dátuma
Sámod község Önkormányzata	Sámod és környékének csatornázott szennyvízelvezetési projektje	Sámod, Baranyahidvég, Adorjás, Kisszentmárton	2009.02.18
Geresdlak Község Önkormányzata	Szennyvíztisztító telep létesítése Geresdlakon	Geresdlak	2010.02.23

37. táblázat DDOP támogatással megvalósult szennyvízkezelési beruházások. Forrás: NFÜ

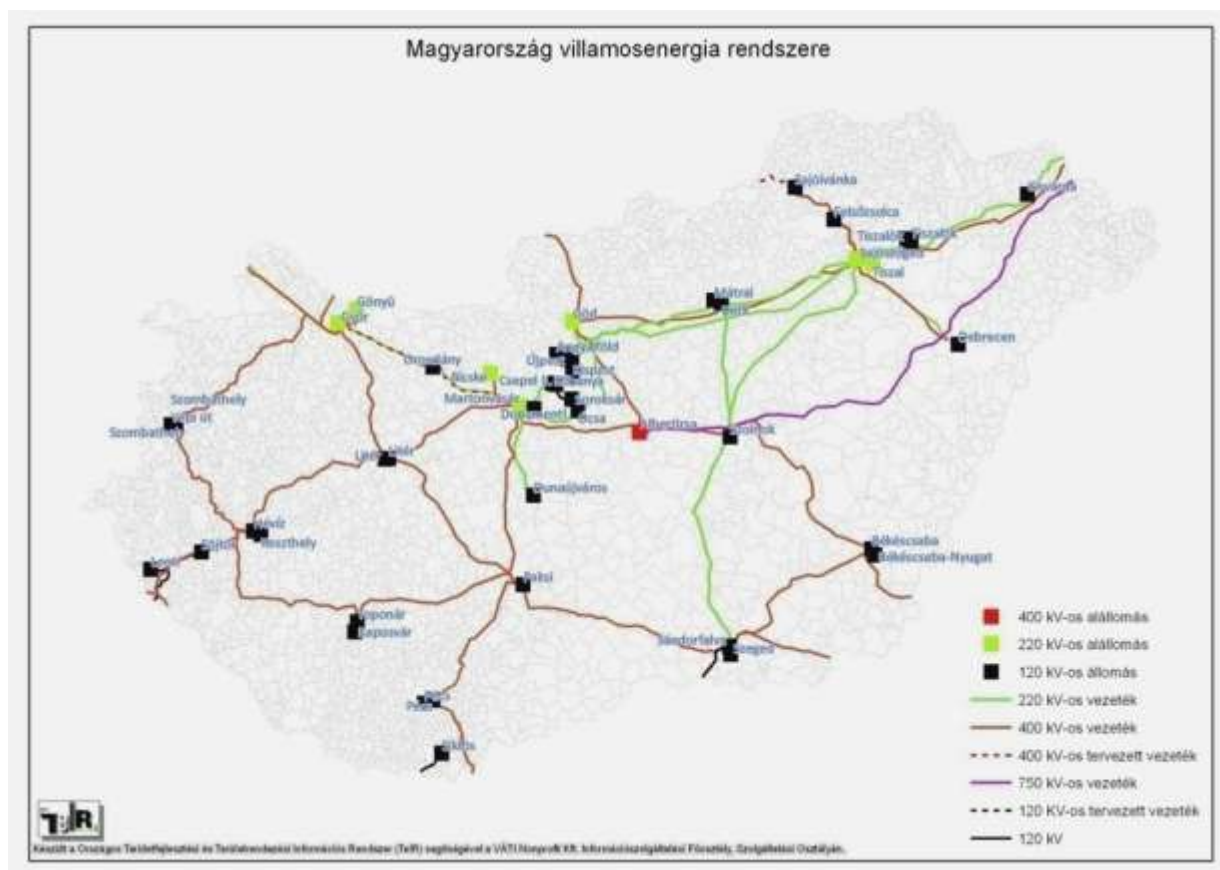
A megye azon településein, ahol továbbra sem megoldott a szakszerű szennyvízelvezetés- és tisztítás, a hagyományos módon, „elvileg” zárt gyűjtőkben gyűjtve és szippantó kocsival a települési folyékony hulladék (a továbbiakban: TFH) fogadásra alkalmas szennyvíztisztító telepre beszállítással történik a keletkezett települési folyékony hulladék ártalmatlanítása. Az elszállított TFH mennyisége az elmúlt időszak KSH adatsorát vizsgálva már 2002 évre jelentős mértékben csökkent és a 2002. évet követően is összességében csökkenő tendenciát mutat (2001-ben 496 ezer m³ TFH került elszállításra, amely 2002-re 248 ezer m³-re csökkent, 2011-ben pedig már csak 181 ezer m³ értéket mutatott). Ez a települések csatornázottságának növekedése mellett feltételezhetően a szippantási díjak emelkedésével párhuzamosan az illegális TFH elhelyezés, ill. szikkasztás arányának növekedésével is magyarázható.

51. ábra: Elszállított folyékony hulladék mennyisége. Forrás: KSH

1.2.5.6 Energiaellátás

Baranya megye az ország területének déli szélén helyezkedik el, mégis néhány jelentős energiaellátó rendszerhez tartozó gerinchálózat halad át rajta. Ezek a nagyfeszültségű 120, illetve 400 kV-os átviteli hálózatok és nagynyomású földgáz és termék szállítóvezetékek nagy állóeszköz értékűek, így helyük megváltoztatásának kicsi a realitása. Ezeket a hálózatokat, valamint azok biztonsági, illetve védőövezeteinek helyét, mint helyhez kötött adottságokat kell kezelni, meghatározó elemek a megye térszerkezeti tervében.

52. ábra: Magyarország villamosenergia rendszere Forrás: TeIR

A megye területét érintő:

400 kV-os átviteli hálózat távvezeték elemei:

- (Paks)-Pécs Erőmű alállomás
- Pécs-(Kaposvár)
- Pécs -országhatár-(Horvátország)
- Mohács-Pécs-országhatár - (Horvátország távvezeték felhasítási pontja)

120 kV-os MAVIR üzemeltetésű, átviteli hálózat távvezeték elemei:

- Pécs Erőmű alállomás–Pécs Erőmű
- Siklós-országhatár-(Horvátország)

Helyi, térségi jelentőségű 120 kV-os elosztó hálózat elemei:

- Pécs Erőmű–(Bonyhád)
- Pécs Erőmű-Komló
- Komló- Komló [Sikonda] -Mindszentgodisa MÁV-(Kaposvár)
- Pécs Erőmű–Pécs Kelet
- Pécs Erőmű–Pécs Kertváros
- Pécs Erőmű–Pécs Újmecsekalja
- Pécs Erőmű–Pécs Újmecsekalja-Kővágószőlős-Királyegyháza-Szigetvár
- Szigetvár-(Kaposvár)
- Szigetvár-(Barcs) (kétrendszerű)
- Pécs-Mohács-(Csátalja)
- Pécs Erőmű-Siklós-Beremend (kétrendszerű)
- Mohács – (Bátaszék) - (Szekszárd)
- Kővágószőlős - Királyegyháza távvezeték felhasítása - Vajszló
- Pécs Erőmű – Mohács távvezeték felhasítása - Bóly alállomás
- Pécs Erőmű – Pécs Kelet távvezeték felhasítása - Pécs I. alállomás

Nemzetközi és hazai szénhidrogén szállítóvezeték elemei:

- (Városföld–Baja)–országhatár–(Horvátország DN 800 földgáz)
- (Városföld-Baja)-Pécs (Szank-Pécs DN 400)
- (Kápolnásnyék-Mezőszentgyörgy)-Pécs (Cserkút termék)

Helyi, térségi (nagynyomású) szénhidrogén szállítóvezeték elemei:

- (Baja) - (Báta) Duna tartalék ág
- Palotabozsok–Mohács
- Pécs I.-Pécs hőerőmű
- Pécs I.-Pécs II.

A megyében országos jelentőségű 50 MW feletti erőmű Pécsen üzemel. A 180 MW teljesítményű kapcsolt energiatermelést nyújtó Pannon Hőerőmű Zrt. által üzemeltetett pécsi hőerőmű 2004-ig primer energiahordozóként kizárólag szenet használt. A széntüzelésű kazánok jelentős környezeti terhelést okoztak, ennek felszámolásaként részben földgáztüzelésre, részben biomassza tüzelésre tértek át. 2004-ben 49,9 MW teljesítményű biomassza tüzelésű blokkot helyeztek üzembe, amelynek energiahordozója az erdészeti hulladékokon kívül energetikai faültetvényből előállított biomassza volt. 2005-ben 45 ha területen telepítettek először energiaültetvényt. Ezzel a korszerűsítéssel jelentősen csökkent az erőmű környezetterhelése és további fejlesztése is folyamatban van. Ugyanakkor a biomassza tüzelés értelmezésével, a faanyag hasznosítási módjával kapcsolatban az utóbbi időszakban szakmai viták alakultak ki, melyek eredményei a jövőre nézve figyelembe veendőek.

Villamos energia ellátás

Villamos energia ellátás vonatkozásában a megye területén haladó villamos energia átviteli hálózatok a megye területén jelentkező igények ellátásában töltenek be bázis szerepet. Az átviteli hálózatot a MAVIR Zrt üzemelteti. A megye fogyasztóinak villamosenergia-ellátását, mint regionális áramszolgáltató szervezet, az E.ON-DÉDÁSZ Zrt.(Pécs) biztosítja.

A megye egyetlen országos alaphálózati rendszerhez tartozó táppontja a Pécsi Erőmű 400/120 kV-os MAVIR Zrt üzemeltetésében levő alállomás, amelynek 400 kV-os betáplálása a Paksi Erőmű transzformátor-állomásáról épült ki.

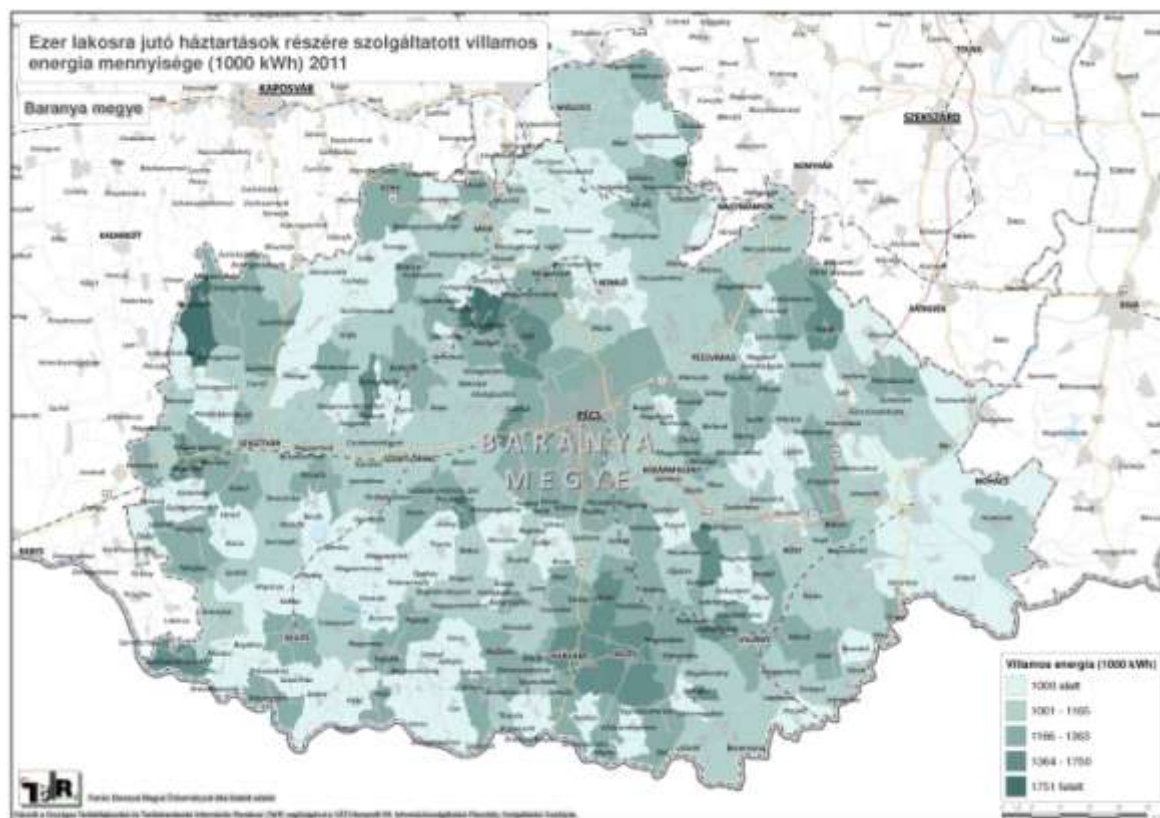
A megye villamos energia fogyasztóinak ellátási bázispontjai a 120/20 kV-os alállomások, amelyeknek betáplálása a Pécsi Erőmű alállomásától induló 120 kV-os hálózatokról történik. Alállomások üzemelnek Pécsen, (Erőmű 120/35/10kV, Kelet 120/10 kV, Újmecsekalja 120/25/10 kV, Kertváros 120/20/10 kV), Kozármislenyben (120/20 kV), Kővágószőlősen (120/35 kV), Királyegyházán (120/10 kV), Szigetváron (120/20 kV), Komlón (120/35/20 kV), Sikondán (120/20 kV), Mindszentgodisán (120/20 kV), Mohácson (120/20/10 kV), Siklóson (120/20 kV) és Beremenden (120/6 kV).

A Pécsi Erőmű alállomásból 120 kV-os hálózat épült Pécs-Kővágószőlős-Királyegyháza-Szigetvár-Barcs felé, Szigetvár-Kaposvár felé, Pécs-Komló-Sikonda-Mindszentgodisa-Kaposvár felé, Pécs-Mohács felé, Pécs Siklós-Beremend felé és Pécs-Paks irányban.

A megye villamos energia ellátásának gerince a 120 kV-os főelosztóhálózat. Kővágószőlős, Komló és a Pécsi Erőmű 35 kV-os transzformálást, Újmecsekalján és Mindszentgodisán a

MÁV 25 kV-os transzformációt igényel, egyedi 120/6 kV-os transzformáció Beremenden üzemel. Ezek jellemzően ipari célú igények kielégítését szolgálják. A kommunális célú igényeket kielégítő táppontokon 20, illetve 10 kV-os transzformációval állítják elő a közép feszültségű szolgáltatáshoz szükséges hálózati feszültséget, amely hálózatokról közvetlenül a fogyasztói transzformátorokat táplálják.

A megye valamennyi településén biztosított a közszolgáltatott villamos energia ellátás. A települések döntő hányadában az ellátás megközelíti a 100 %-ot, mindössze 24 település van, ahol az ellátottság 95 % alatti, ebből 90 % alatti ellátottsággal 9 település rendelkezik, s a legkedvezőtlenebbül ellátott Somogyapáti településen is az ellátottság 77,4 %.

53. ábra: Ezer lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott villamos energia mennyisége (100 kWh) Forrás: TeIR

Ha az ezer lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott villamos energia mennyiséget nézzük (1000 kWh), ez Baranya megyében 2006. évről 2011. évre 1,6 %-kal csökkent. A csökkenés követi az országos tendenciát.

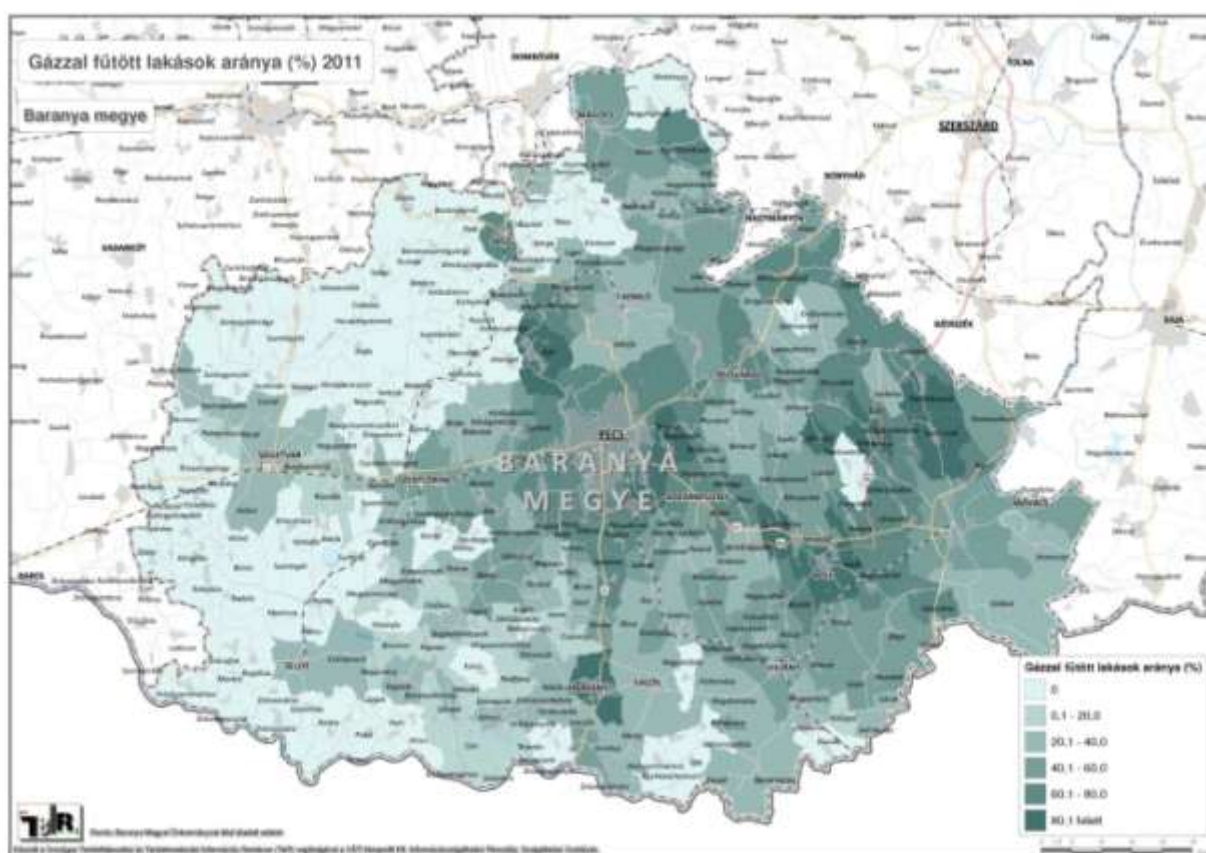
Földgázellátás

A megye területén áthaladó országos alaphálózati rendszerhez tartozó szénhidrogén szállító hálózatokat a Földgázszállító Zrt és a MOL Nyrt Logisztikai Távvezeték szállítás üzemelteti.

A megye területén áthaladó jelentősebb országos gázszállító vezetésekre telepített gázátadók táplálják a gázfogadó nyomáscsökkentő állomásokat, ahonnan indul a megye településeinek ellátását biztosító nagy-középnomású gázelosztó gerinchálózat.

A települések földgáz szolgáltatási szempontból korábban a DDGÁZ szolgáltatási területéhez tartoztak, ma a szolgáltatást az E.ON Hungária csoporthoz tartozó E.ON-DDGÁZ Zrt. biztosítja, amelynek központja Pécsen van.

A 21. század fordulója óta támogatással megvalósuló gyorsütemű hálózatfejlesztések eredményeként mintegy 50 település gázhálózati csatlakozását oldották meg, ennek ellenére a megye települései közül még ma sem részesül 106 település a vezetékes gázellátásban. Bár az egyes településeken belül is a gázhálózatra való rácsatlakozás mértéke fokozatosan emelkedik, a KSH 2011. évi adatai szerint az ingatlanok rácsatlakozásának megyei átlaga 60,14 %. A városokban az ellátottság mértéke kedvezőbb, 62,08 %, a községekben alig haladja meg a 58,22%-ot.

54. ábra: Gázzal fűtött lakások aránya 2011. Forrás:TeIR

Az egy háztartási fogyasztóra jutó havi átlagos vezetékesgáz-felhasználását elemezve elmondható, hogy Baranya megyében 2006. évről 2010. évre 26,12%-kal csökkent, ami megfelel az országos tendenciának.

Megújuló energiaforrások, ellátások¹⁴

¹⁴ Forrás: Magyar-Horvát IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program - A Magyarország-Horvátország határ régiójának kiemelt környezeti problémái és az alternatív energiaforrások hasznosításának kérdései a fenntartható környezetgazdálkodás

A megújuló energiaforrások közül a megyében elsősorban a biomassza alapú tüzelési mód és technológia alkalmazása említhető energiagazdálkodási szinten. A napenergia, valamint a geotermikus energia hasznosítása fordul elő, az előbbi egyedi alkalmazással (főleg használati melegvíz termelésre), az utóbbi jellemzően fürdő célú hasznosítással.

Napenergia hasznosítás lehetősége

Az aktív szolár potenciált tekintve 2010-ben Baranyában - összesen kb. 40.000 m² (az országos 10%-a) napkollektor működésére számíthatunk. A lakóépület-állomány hasznosítható felületet figyelembe véve Baranyában összesen 2,31 millió m² napkollektor helyezhető el, ebből 0,953 millió m² napkollektor teljesítménye hasznosítható lakossági melegvíz-ellátási célra. Ez Baranyában 1216,77 TJ/év nagyságrendű hőenergia kapacitást jelenthet. Az intézményi szoláris hőenergia-hasznosítás a pénzügyi lehetőségeket is figyelembe véve 10 év alatt kiépíthető kapacitása további 120-150 TJ/év.

A passzív szolár potenciál az országos átlagnál magasabb, jellemzően 1260-1290 kWh/m².

Szélerenergia hasznosítás lehetősége

Baranya megyében a szél átlagsebessége kb. 4-5m/sec. Az európai szélosztályozás alapján a mérsékelt szélsebességű zónába sorolható a megye. Ahhoz, hogy megtérüljön egy ilyen beruházás, a szélsebességnek el kell érnie az 5,5 m/s-ot. Ilyen szélsebességet Pécs mikrokozmoszában figyeltek meg, a környező hegyekben. A telepítéseknél a gazdaságosság mellett a „tájszennyezést” is figyelembe kell venni és ez korlátozza a felhasználásukat.

Geotermikus energiahasznosítás lehetősége

A geotermikus energia hasznosítására van a legnagyobb lehetőség, a biomassza felhasználásával egyetemben.

Az energiaellátó rendszerek fejlesztése, alternatív energiaforrások hasznosítása tevékenységi körön belül Bóly városa (Mohácsi kistérség) és Szentlőrinc városa (Szentlőrinci kistérség) termálvíz, mint geotermikus energiahasznosítási projektet hajt végre. Az intézkedés elsődleges célja a további olcsó, helyi energiaforrások feltárása és kiaknázása, a foglalkoztatás és a versenyképesség növelése, a környezetvédelmi szempontok érvényre juttatása.

Mohács

Beruházás célja: a Mohácsi Történelmi Emlékhely új Fogadóépületének használati melegvíz, fűtés- és hűtésigény kielégítésére szolgáló hőszivattyús rendszerének kialakítása.

Fogadóépület fűtési és hűtési hőigényét, illetve használati melegvíz igényét egy monovalens (kiszegítő fűtés nélküli), zárt szondás, vertikális geotermikus hőszivattyús rendszer szolgálja ki.

Szentlőrinc

Geotermikus energiára épülően 2010-ben elkészült a távvezeték és telepítették a gépészeti berendezéseket. Megépült 3200 m hosszú előszigetelt távvezeték. 2010 decemberében megkezdődött a próbaüzem, 2011.01.01-től termel az üzem.

A beruházás hatásai:

- 1 600 tonna/év mennyiséggel kevesebb CO₂ kibocsátás, tisztább levegő Szentlőrincen.
- Fenntartható, kiszámítható, megújuló energiaforrás hasznosul.
- A fogyasztók számára olcsóbb, helyben rendelkezésre álló zöld energia.
- Magasabb helyi adóbevételek megjelenése.

Bóly

A háromvezetékes rendszerben primer vezetékről kap termálvizet az elsődleges fogyasztó jelen esetben a gyermekotthon, az óvoda, az idősek otthona, valamint egy irodaház és a Kolping Ház. Másodlagos fogyasztók az Általános Iskola és a Dormitory épülete, amelyek az elsődleges fogyasztók után kapnak melegvizet és közvetlenül a visszasajtoló kúthoz vezető gyűjtőbe adják a lehűlt vizet. Harmadlagos fogyasztóként jelenik meg, a Könyvtár, az Ifjúsági Ház, a Művelődési Ház, és a Városháza, akik az elsődleges felhasználók utáni hő-lépcső vizét hasznosítják.

A fentiekén túli fejlesztési lehetőségeket megalapozandó elkészült a Baranya megye teljes területére vonatkozó geotermikus energiapotenciál felméréséről szóló tanulmány, amely szerint Baranya D-i, K-i, DNY-i területe illetve a Pécsi síkság kiválóan alkalmas geotermikus energetikai beruházásokra. A konkrét gazdaságossági számítások döntik el, hogy milyen technológia mellett érdemes ezen energiahordozók hasznosítása.

Biomassza hasznosítás lehetősége

A térség magyarországi részének a legnagyobb tömegű tüzelőanyag lehetősége a szalma (búza, rozs, árpa, zab, triticales, repce). Tüzelésre az állattartási, ipari, talajerő-pótlási célokon túl fennmaradó rész használható, mely a megtermelt mennyiségnek kb. a fele. A szalma égési tulajdonságai jók, betakarítás kori nedvességtartalma alacsony (10-20%). A betakarítható hozam a fajtától és időjárástól függően: 1,5-3,0 t/ha/év. (Búza, őszi árpa 2,0 t/ha/év, rozs 3 t/ha/év, tavaszi árpa, zab 1,5 t/ha/év).

A hő termelésre használható kukoricacsutka mennyiséget a vetőmagüzemekben keletkezett csutka mennyisége határozza meg alapvetően. Az ezek elégetésével keletkező hőt a technológiai szárítások hőigény fedezésére, ill. olaj-, vagy gáztüzelés helyettesítésére használják fel. Kukoricacsutka, kukoricaszár a legnagyobb mennyiségben keletkező melléktermék. Hőenergia nyerés céljaira az új technológiákat is figyelembe véve igen jelentős mennyiségű kukoricaszár áll rendelkezésünkre. A tüzelésre való hasznosítást azonban a kukoricaszár magas, 40-65%-os nedvességtartalma nagyon megnehezíti. Az energiatermelésre használható szőlővenyige főleg a tavaszi metszéskor keletkezik. Baranya megye területén 4000 ha-on keletkezhet venyige, potenciálja kb. 4000-6000 tonna, vagyis 0,05 PJ - 0,07 PJ. (1 hektáron 1 tonna venyige potenciállal számolva).

Baranya megyében mintegy 1200 hektár gyümölcsös található, egyes becslések szerint energetikai potenciálja elérheti a 0,08 PJ is.

Baranya megye erdőművelés alatt álló területe meghaladja a 97 ezer ha-t. Az erdősítés foka 22%, ami magasabb az országos átlagnál (18,5), az élőfa készlet becsült értéke 13,7 millió bruttó m³.

A lágyszárú energia ültetvények általános jellemzője a hektáronkénti magas biomassza potenciál, a mezőgazdaságban kialakult technológiák alkalmazhatósága.

Baranya megyében a legnagyobb biomassza potenciállal rendelkező térségek a Sásdi, Komlói, Sellyei.

Biogáz hasznosítás lehetősége

A biomassza eredetű energiamennyiség 2030-ig várhatóan 50 és 80 PJ közötti lesz. Eddig a rendelkezésre álló biomasszának csak egy kis része került hasznosításra és javarészt ez sem hatékony módon, háztartások fűtésére.

Az ENEREGIO kutatási projekt (ENEREGIO 2008) által készített adatbázis alapján a megújuló energiafajták aránya alapján a kistérségek két csoportra oszthatók. Az egyikben a szélenergia potenciál a mértékadó (ezt követi csak a biomassza, a napenergia, biogáz és geotermia), a másik szűkebb csoportban a geotermikus energiapotenciál a meghatározó és csak ezt követi a többi energiaforrás adottság.

Ha az összes megújuló energiaforrás alapján elemezzük, akkor a Mohácsi kistérség a kiugró (6378 TJ), de további 3 kistérség (Szigetvári, Pécsi, Siklói) is 4000 TJ feletti értékű megújuló potenciállal rendelkezik.

Abszolút mennyiségben a Mohácsi, Szigetvári és Pécsi Kistérségek rendelkeznek a legnagyobb biogáz potenciállal.

Energiabiztonság

Napjainkban az energiabiztonság kulcskérdéssé vált. Megfelelő energia ellátás nélkül a gazdasági fejlődés, vagy akár a gazdaság jelenlegi fejlettségi szintjének fenntartása sem biztosítható.

Az energia olyan árucikk, amelynek az ára meglehetősen ingadozik bizonyos külső körülmények fennállása esetén. Nem tiszta piaci, kereslet-kínálat oldali mechanizmusok, hanem sok esetben spekuláció, várakozások, vagy külkapcsolati konfliktusok befolyásolják.

A 2009. évi gázkrízis és az elmúlt időszak tapasztalatainak hatására Európa szerte, így természetesen Magyarországon is, egyre nagyobb hangsúlyt kapnak az energiapolitikai tennivalók.

A kőolaj- és földgáztartalékok növelése területén Magyarország példaértékű munkát végzett. 2011-re összesen 6 milliárd köbméterre nőtt az ország földgáztároló kapacitása és ezzel párhuzamosan a kitérőkapacitás is jelentősen növekedni fog.

Baranya megyében kiemelkedő a feketeszén és az uránérc vagyona. A 77/2001.(X.14.) Ogy. határozat fogalmazta meg az ország hosszú távú energia stratégiáját. Az alternatívák között szerepel az atomenergia villamos célú, illetve kisebb mértékben a hazai kőszén vagyona hasznosítása. Figyelembe véve a Mecsek kőszén- (1986,2 millió t), illetve uránérc vagyont (26,8 millió t), a gazdasági politikai realitások alapján az ún. tisztaszén technológia jelentős fejlődése esetén reális esély van a megyében az ilyen energiahordozókra alapuló elektromos áramot szolgáltató erőmű építésére.

Az atomenergia társadalmi elfogadottságának függvényében a mecseki uránérc bányászati dústításának beindítása a gazdasági érdekeken kívül politikai és társadalmi kérdés is (a paksi Atomerőmű jelenleg importált fűtőanyag felhasználásával működik).

1.2.5.7 Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás

A Baranya megyében keletkező hulladékok éves mennyisége meghaladja a 300.000 tonnát. A baranyai hulladéktermelők és hulladékkezelők a Dél-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőségnek küldik meg éves hulladék bejelentésüket, a bejelentések adatait a Felügyelőség az országos Hulladékgazdálkodási Információs Rendszerben rögzíti, dolgozza fel és készít belőle összesítéseket.

Települési szilárd hulladékok kezelése

A régi, szigeteletlen szemétteltelepeket 2009. július 15. napján bezárták, ezt követően csak a jogszabályi követelményeknek megfelelően kialakított, szigetelt települési szilárd hulladék lerakók üzemelhetnek. Térségi kommunális hulladék lerakóként a megyében jelenleg a szigetvári és a görcsönyi lerakót működtetik, a gyakorlatilag már betelt kökényi lerakó bővítése folyamatban van.

A bezárt hulladéklerakókat rekultiválják, az új, az EU-s elvárásoknak megfelelő regionális hulladékkezelő rendszereket, hulladékkezelő központokat pedig az e célból létrehozott önkormányzati társulások, 70 %-os beruházási támogatás mellett alakítják ki.

1. A Dél-Balatoni és Sió-völgyi Hulladékgazdálkodási Program 2003-ban indult Somogy, Tolna és Baranya megyei települések összefogásával. A Program Baranya K-i részét érinti. A baranyai átrakó állomások helye Mohács és Komló.
2. A Mecsek-Dráva Hulladékgazdálkodási Programhoz 2009-ben a Dél-dunántúli Régió 3 megyéjének 313 települése csatlakozott.

A Program 2014-es megvalósítása után a még anyagában hasznosítható papír, műanyag, üveg hulladékok, és a zöldhulladékok hasznosításukat elősegítő szelektív gyűjtése gyakorlatilag a megye teljes területén megvalósul.

A továbbra is vegyesen gyűjtött települési szilárd hulladékból a hulladékkezelő központokban mechanikai-biológia osztályozó, kezelőmű segítségével kerül elválasztásra a magas fűtőértékű, papírt, műanyagot, textilt, stb. tartalmazó, energetikailag még hasznosítható ún. „könnyű frakció”, amelyet nem új égetőműben, hanem a térségben évek óta működő Beremendi Cementgyárban lehet a szénrel való együttégetéssel, a tüzelőanyagként felhasznált szén egy részének kiváltása, helyettesítése érdekében energetikailag hasznosítani.

A Program eredményeként Pécs lett az ország legkorszerűbb, komplex és egyben költséghatékony begyűjtési-hasznosítási rendszere kerül bevezetésre, mellyel megvalósul a teljes körű hulladékgyűjtés, valamint a szelektív gyűjtés ellenére megmaradó vegyesen gyűjtött települési szilárd hulladékokból a hasznosítható komponensek leválasztása és hasznosítása. Ezek eredményeként a lerakóban elhelyezett hulladék mennyisége a keletkező települési hulladékok mennyiségének kb. 30 %-ára csökkenthető.

A projekt területén 4 átrakóállomás és 2 mechanikai-biológiai kezelőközpont létesül. Ezekon kívül zöldhulladék komposztálók, válogatóművek és hulladékudvarok is létesülnek.

Az átrakó állomások helyei:

A hulladékkezelő központok helyei:

Kaposszekcső (Tolna megye)
Pécs
Szentlőrinc
Barcs (Somogy megye)

Kökény
Marcali (Somogy megye)

Mecsek-Dráva Rekultivációs Program keretében – az új hulladékgazdálkodási rendszer kiépítésén túl – 89 önkormányzati tulajdonban lévő hulladéklerakó rekultivációja fejeződött be az alábbiak szerint:

Helyben rekultivációval valósult meg (64 db), ebből

1 ütemű rekultivációval (58 db), ebből Baranyában 42 db
2 ütemű rekultivációval (6 db), ebből Baranyában 3 db

Felszámolással (25 db), ebből Baranyában 15 db.

A felszámolásra kötelezett 25 lerakónál a felszedett hulladék szétválogatásra került. A kiválasztott fémeket értékesítik, a veszélyes hulladék megfelelő ártalmatlanító helyre került, a komposztálódott hulladék és az inert hulladék általában a helyszínen maradt. A felszámolt lerakókból felszedett és másik lerakókban elhelyezendő maradék települési hulladékokat a projekt területén lévő szigetelt lerakókba (Kökény, Görcsöny, Sellye, Marcali) szállították. A felszámolás után a felszámolt lerakó helyén az illetékes hatóság ellenőrző talaj- és vízmintavételt végez.

A régi lerakók szabályozott módon történő lezárását célzó rekultivációs munkák része a monitoring rendszer kialakítása is (talajvíz-figyelő kutak, hulladéklerakó-gáz figyelő kutak, gázkiszellőztető csövek). A rekultivációs program 2012 végén befejeződött.

A projekt keretén belül 21 db hulladékudvar és átrakóállomás építése van előirányozva, mely helyszínek a következők:

Hulladékudvar/átrakóállomás: Kaposszekcső, Pécs I., Szentlőrinc

Hulladékudvar: Sellye, Mágocs, Szentlászló, Csurgó, Szigetvár, Marcali, Oroszló, Bóly, Harkány, Siklós, Vése, Lábod, Nagyatád, Pécs-II, Bükkösd, Nagyharsány, Kétújfalu, Homokszentgyörgy

A pályázat 820 darab gyűjtőszigetet irányoz elő a Mecsek-Dráva Önkormányzati Társulás 313 önkormányzata területeire.

A hulladékudvarok és a gyűjtőszigetek egy része még az engedélyezési eljárás stádiumában van, bizonyos helyszínek vonatkozásában jogerős építési engedélyek rendelkezésre állnak, van ahol már a kivitelezés is folyik.

3. A Kaposmenti Hulladéklerakó Rekultivációs Program és Hulladékgazdálkodási Program kivitelezése 2009-ben indult és 2012 végére befejeződött. A program keretében 118 település, ebből 37 Baranya megyei település állt össze önkormányzati társulás formájában, hogy 28 felhagyott hulladéklerakót rekultiváljanak és Kaposvár mellett létesítsenek egy minden EU-s feltételnek megfelelő regionális hulladéklerakót. A hulladékok kb. 70 %-át fogják tudni újrahasznosítani, így csak 30 %-uk kerül lerakásra.

Termelési nem veszélyes hulladékok kezelése

A legtöbb termelési nem veszélyes hulladékot kibocsátó tevékenységek - a külszíni szénbányászat és a Pécsi Hőerőmű széntüzelésű kazánjainak üzemeltetése - már 2004-2005-ben megszűntek, így a bánya-meddő és az erőművi széntüzelés salakja kikerült a keletkező hulladékok közül.

Megszűnt a börgyártási hulladékok, krómos szennyvíziszapok kibocsátása is, igaz, hogy nem a korszerűsítés, hanem a pécsi börgyártás megszűnésének következtében.

A termelési nem veszélyes hulladékok közül az alábbiak termelődnek a legnagyobb mennyiségben:

- települési szennyvíz tisztításából származó szennyvíziszap
- fahulladék
- fémhulladék
- állati hulladék
- csomagolási hulladék
- biomassza tüzelés hamuja (A pécsi hőerőmű fatüzelésű kazánjának további üzemelése mellett szalmatüzelésű kazán beindítására is sor kerül, így az erőműnek az évi több ezer tonnás mennyiségben keletkező fahamu mellett az ettől eltérő összetételű szalma-hamu mezőgazdasági hasznosításáról is gondoskodnia kell.)

A megye legnagyobb, több mint 100.000 t kapacitású hulladékhasznosítója a beremendi cementgyár, amely a cementgyártás során az anyagukban már nem hasznosítható, de éghető nem veszélyes hulladékok – műanyag, gumi, textil, növényi hulladékok, stb. – égetése, energetikai hasznosítása mellett a Mátrai Erőműben hulladékként termelődő szénpernyéből és gipszhulladékból, ill. egyéb acél kohászati hulladékból is nagy mennyiséget használ fel.

A veszélyes hulladéknak nem minősülő hulladékok hasznosításának engedélyeztetését a királyegyházai cementgyár is megkezdi.

Építési, bontási hulladékok kezelése

Az építési-bontási hulladékok (beton és téglatörmelék, eredeti helyéről kitermelt és eltávolított talaj, bitumen, stb.) keletkezése, egyértelműen a volumenében erősen ingadozó építési-bontási tevékenység függvénye.

Legnagyobb részük a Pécs, Pécsváradi úti homokbányában kialakított inerthulladék-lerakóban – és az ennél jóval kisebb kapacitású mohácsi és siklósi inerthulladék-lerakókban – kerül elhelyezésre, de folyamatosan nő a hulladékok aprítást követő újrafelhasználásának aránya is.

Veszélyes hulladékok kezelése

Baranya megyében az ipari szerkezet átalakulásának következtében viszonylag kevés veszélyes hulladék keletkezik.

Veszélyeshulladék-lerakó nincs is a megyében, ártalmatlanításuk jellemzően a megyén kívül történik.

A megyében veszélyes hulladékok döntően az alábbi tevékenységekből keletkeznek:

- egészségügyi ellátásból	- fertőző hulladék
- gépjárművek mosásából, javításából	- olajos iszapok, fáradtolaj

- kármentesítésből

- olajos föld és kövek

Állati eredetű hulladékok (melléktermékek) kezelése

Az állati eredetű hulladékok (melléktermékek) jelentős részének komposztálása – a lakóterületektől távoli – garéi komposzt-telepen, biogáz előállításban való felhasználása a bicsérdi biogáz üzemben történik.

A megye területén lévő dögtereket és dögkutakat már 2005. december 31. előtt bezárták.

Baranya megyében 2010-re megoldódott az állati hulladékokkal kapcsolatos probléma kezelése. Európai Uniós források bevonásával megépültek a gyűjtő-átrakó állomások (Kővágószőlős, Nagycsány, Beremend, Bóly). A bólyi állomás alkalmas a 2-3. kategóriájú hulladék feldolgozására is.

Az elhullott állati tetemek begyűjtését az ATEV Fehérjefeldolgozó Zrt. szervezi.

Radioaktív hulladékok kezelése

Tekintettel arra, hogy a Baranya megyei Boda a nagy aktivitású radioaktív hulladékok potenciális mélységi lerakóhelye, a fenti hulladékok csoportosításának lehetősége az alábbi:

- kis aktivitású hulladék (LLW)
- közepes aktivitású hulladék (ILW)
- nagy aktivitású hulladék (HLW)

A radioaktív hulladékok elhelyezésének módjai:

- átmeneti (telephelyen vagy külön tárolóhelyen)
- végleges elhelyezéssel.

Végleges lerakóhelyek:

- LLW számára felszínközeli vagy mélységi lerakóhely
- ILW számára felszínközeli vagy mélységi lerakóhely
- HLW számára mélységi lerakóhely

Felszínközeli vagy mélységi lerakóhely (meglévők):

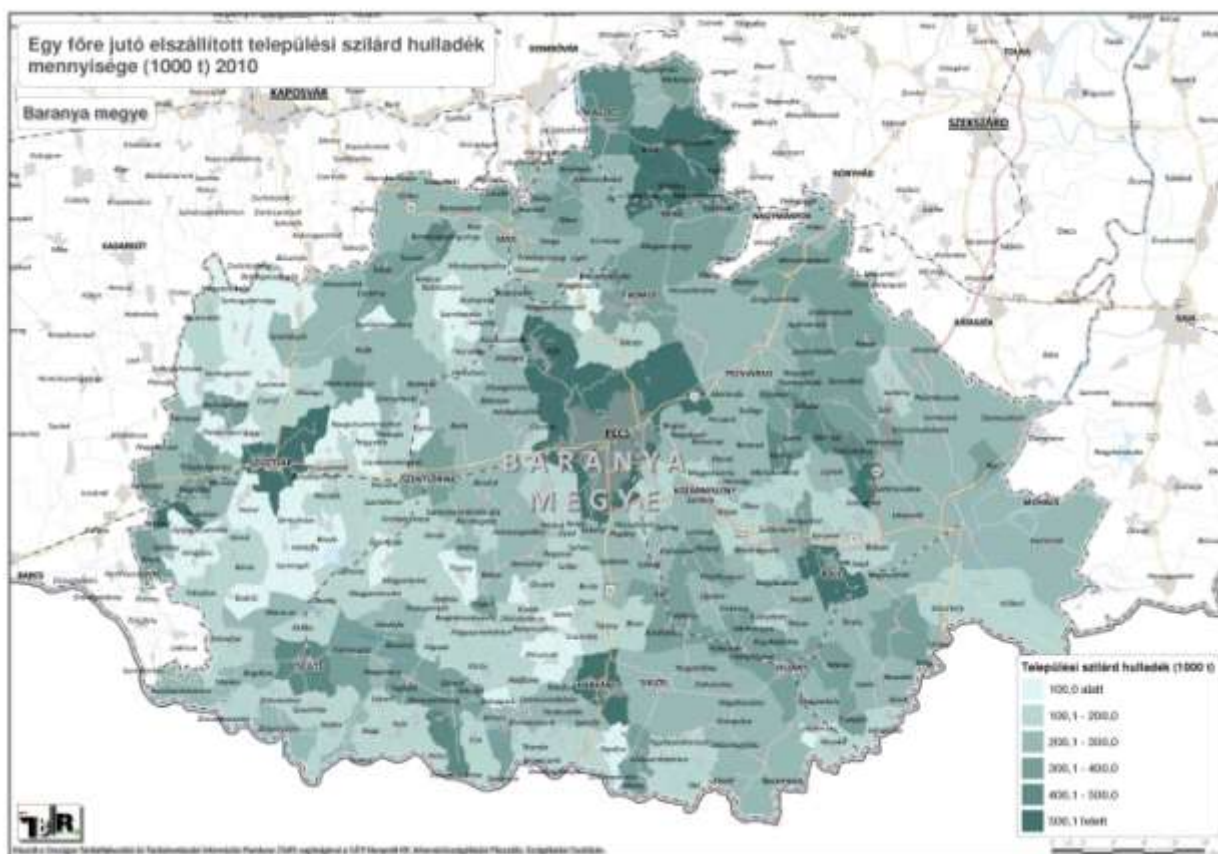
- Püspökszilágy (Pest megye) Radioaktív Hulladék Feldolgozó és Tároló (RHFT)
- Bataapáti (Tolna megye) Nemzeti Radioaktív Hulladék Tároló (NRHT)

Mélységi lerakóhely (tervezett):

- Boda (Baranya megye) BAF=Bodai Aleurolit Formáció

A hulladékgazdálkodás lakossági vonatkozásai

A vizsgált időszakban, 2006-2011. között a rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya alapvetően nem változott, 91-93 %-os értéken mozgott, közel az országos átlaghoz.

55. ábra: Egy főre jutó elszállított települési szilárd hulladék mennyisége (100 t) 2010. Forrás:TeIR

A csatornahálózatba bekötött háztartások arányának növekedése miatt a folyékony hulladék elszállított mennyisége 6 év alatt 28 %-kal csökkent.

Az elszállított szilárd hulladék mennyisége a 2006. évi 170 ezer t-ról 2011. évre 146 ezer t-ra csökkent. E két év közötti időszakban az elszállított hulladék mennyisége különböző értékeket vett fel, tekintettel a fajlagos díjak alakulására.

Megnevezés	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Közszolgáltatás keretében elszállított szilárd hulladék, ezer t						
Baranya	169,3	190,5	198,4	201,3	157,1	145,6
Ország összesen	4 499,6	3 973,1	3 826,1	3 582,4	3 376,0	3 263,9
Folyékony hulladék, ezer m³						
Baranya	250,9	229,6	246,4	228,7	173,5	181,4
Ország összesen	4 972,2	4 639,6	4 324,9	3 920,9	3 643,0	3 354,2
A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, %						
Baranya	92,6	92,7	91,8	91,2	91,1	90,8
Ország összesen	91,9	92,2	92,4	92,2	92,3	92,3

38. táblázat Elszállított települési hulladék mennyisége (2006-2011)
(Készült a 2011-es évi KSH adatok alapján)

Baranya megyében az egy főre jutó elszállított települési szilárd hulladék mennyisége 2006. évhez képest 2011. évben 14 %-kal, míg országosan 27%-kal csökkent.

A hulladékgazdálkodás terén a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény 2013. január 2-i hatályba lépése jelentős változásokat hozott. Időközben a Kormány 2012. december 29-i ülésén döntött a törvény végrehajtási rendeleteiről is. Ezek ismeretében és tekintettel arra, hogy az új hulladékgazdálkodási törvény szemléletében kiegészülve, illetve gazdasági és szolgáltatói szempontokból is gyökeres változásokat tartalmaz a korábbi törvényhez képest, javasolt a települési önkormányzatok számára a települési hulladékgazdálkodási terveik felülvizsgálata.

Az új hulladékgazdálkodási koncepciót az Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség által összeállítandó területi hulladékgazdálkodási tervekben és hulladékkezelés megelőzési programokban fogalmazzák meg.

1.2.6 A megye településeinek intézmény-felszereltsége

Baranya megye tekintetében a települések intézmény-felszereltsége vonatkozásában két jelentős hatású tényezőt kell kiemelni. A megye aprófalvas település-rendszere következtében vannak törpefalvak, ahol a lakófunkción kívül helyben más funkció már nem érhető el, az egyetlen helyi „intézmény” a polgármester és a képviselőtestület.

Ez az adottság azt eredményezi, hogy az alapfokú funkciók és intézmények ezeken a területeken nem településhez kötődnek, hanem mikrotérséghez, mely több települést foglal magában és egyfajta együttműködést ösztönöz a települések között, másrészt felértékeli az elérhetőség és a közlekedési infrastruktúra állapotának kérdéskörét. A települések intézmény-felszereltsége erős korrelációt mutat a település lakosságszámával, illetve a településhierarchiában betöltött szerepével (pl. körjegyzőségek központjai).

Az aprófalvas struktúra alacsony és csökkenő tendenciát mutató népsűrűséggel párosul a megye rurális térségeiben. Például a Sellyei járás területén a lakosságszám 2001 és 2011 között több mint 10%-kal, 15 913-ról 14 234 főre csökkent és a népsűrűség (29 fő/km²) nem érte el a megye értékének harmadát. Ez a tendencia az intézmény-fenntartás hatékonyságát és az intézmények kihasználtságát negatívan befolyásolja. Az egyik legnagyobb kihívás ezen térségek kiürülésének megállítása és/vagy funkcióinak erősítése, megváltoztatása.

A megye másik adottsága az erős regionális szerepkört is betöltő megyeszékhely. Pécs a funkciók széles körével és felsőfokú intézményekkel is rendelkezik. Intézmény-felszereltsége különösen az oktatás, az egészségügy és a kultúra területén kimagasló, mely intézmények a megye teljes területéről viszonylag jól elérhetőek. Ezen túlmenően az oktatásban (különösen a felsőoktatásban) betöltött szerepe segít abban, hogy a megye intézményrendszere számára megfelelő képzettségű szakemberek, humán erőforrások álljanak rendelkezésre.

Egészségügy

Az egészségügyi ellátórendszer biztosítja a beteg járóbetegként, illetőleg fekvőbeteg-gyógyintézeti keretek közötti, valamint otthonában történő ellátását a vonatkozó jogszabályok alapján. Az egészségügyi ellátórendszer a népegészségügyi tevékenység során felmért szükségletek figyelembe vételével működik, bővítése, színvonalának fejlesztése a társadalmi-gazdasági erőforrásokkal összhangban történik.

Az alapellátás lényege, hogy a beteg lakóhelyén, illetve annak közelében biztosítani kell, hogy választása alapján igénybe vehető, hosszú távú, személyes kapcsolaton alapuló, nemtől, kortól és betegsége természetétől függetlenül folyamatos egészségügyi ellátásban részesüljön.

Az egészségügyi alapellátás körében a települési önkormányzat a következő ellátásokról gondoskodik: a háziorvosi és házi gyermekorvosi ellátásról, a fogorvosi alapellátásról, az alapellátáshoz kapcsolódó ügyeleti ellátásról, a védőnői ellátásról és az iskola-egészségügyi ellátásról.

Az alapfokú egészségügyi ellátórendszer vonatkozásában Baranya rendelkezik az országban a legjobb fajlagos mutatóval, mely több, mint 10%-kal kedvezőbb az országos helyzetnél. A 297 háziorvosi körzetből 4 volt betöltetlen 2011-ben, mely szintén kedvezőnek mondható, arányában az országos érték közel duplája Baranya megye arányszámának.

Megye	Népesség	Háziorvosi körzetek száma	Ebből betöltetlen	Egy háziorvosra jutó lakosok száma	10 000 lakosra jutó háziorvosok száma	Betöltetlen körzetek aránya (%)
Baranya	391 455	297	4	1 318	7,6	1,3
Budapest	1 733 685	1 314	9	1 319	7,6	0,7
Tolna	231 183	169	13	1 368	7,3	7,7
Vas	257 688	185	4	1 393	7,2	2,2
Csongrád	421 827	300	1	1 406	7,1	0,3
Somogy	317 947	225	7	1 413	7,1	3,1
Békés	361 802	256	12	1 413	7,1	4,7
Borsod-Abaúj-Zemplén	684 793	483	31	1 418	7,1	6,4
Jász-Nagykún-Szolnok	386 752	268	18	1 443	6,9	6,7
Nógrád	201 919	136	11	1 485	6,7	8,1
Hajdú-Bihar	539 674	363	6	1 487	6,7	1,7
Bács-Kiskun	524 841	352	10	1 491	6,7	2,8
Heves	307 985	204	10	1 510	6,6	4,9
Komárom-Esztergom	311 411	205	5	1 519	6,6	2,4
Zala	287 043	185	3	1 552	6,4	1,6
Veszprém	356 573	228	2	1 564	6,4	0,9
Fejér	426 120	264	6	1 614	6,2	2,3
Szabolcs-Szatmár-B.	555 496	343	5	1 620	6,2	1,5
Győr-Moson-Sopron	449 967	275	6	1 636	6,1	2,2
Pest	1 237 561	683	8	1 812	5,5	1,2
Magyarország	9 985 722	6 735	171	1 483	6,7	2,5

39. táblázat Háziorvosok megyénként, 2011¹⁵

A megyén belül viszonylag egyenletes az alapfokú egészségügyi ellátórendszer eloszlása. A sásdi és sellyei térségben 1100 lakosnál kevesebb jut egy háziorvosra, míg a másik végletet a pécsváradi térség mutatja, ahol ez a mutató meghaladja az 1700-at.

A kihasználtság tekintetében a betegforgalom növekvő tendenciáját kell kiemelni. 2000 és 2011 között jelentős mértékben, 18%-kal növekedett a napi átlagos gyógykezelési forgalom a háziorvosi rendelőkben, mely napjainkra elérte a napi átlagos 50 esetet. A legnagyobb terhelésnek a pécsváradi térség háziorvosai vannak kitéve.

¹⁵ Forrás: Jelentés a háziorvosi ellátás működésének és pénzügyi feltételrendszerének ellenőrzéséről, Állami Számvevőszék, 2011. november; a népesség adat: Területi statisztikai évkönyv, 2011, KSH

56. ábra: 1000 lakosra jutó működő háziorvosok száma 2011. Forrás: TeIR

A járóbeteg-szakellátás területén 2011-ben hetente átlagban 20563 szakorvosi munkaórát teljesítettek a baranyai szakorvosok, mely 2010-ben még csak közelített a 20000-hez. A mutatót csak a jóval nagyobb népességszámú Budapest, Hajdú-Bihar, Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben haladták meg. Hetente átlagosan 60 ezer megjelenési esetet regisztráltak a megyében a járóbeteg-ellátás területén. Baranyában 2011-ben száz lakosra közel 900 megjelenési eset jutott, melyet csak Budapest, Hajdú-Bihar és Csongrád múlt felül. A járóbeteg-ellátás valamilyen formája a járásközpontokban elérhető, de nagyon különböző számú szolgáltatás jellemző az egyes városokra.

A kórházi ellátás tekintetében Pécs szerepe, mint klinikai központ kiemelkedő, a Semmelweis Tervben a 8 Térségi progresszív központ egyikeként szerepel, hatóköre Baranya mellett Tolnára és Somogyra is kiterjed.

Megnevezés	Ágyak száma
Pécs	1807
Szigetvár	410
Mohács	318
Harkány	316
Komló	183
Siklós	126
Sellye	20
Kovácsszénája	16
Összesen:	3196

40. táblázat Összes működő kórházi ágyak száma 2011. Forrás: KSH

Pécs mellett aktív kórházi ággyal Komló, Szigetvár és Mohács kórháza rendelkezik, így a megye legnagyobb részéről gyorsan elérhető a kórházi ellátás. A Dél-Baranyai körzetet negatívan érintette a siklósi kórház 20 aktív ágyának 2012. augusztus 1. napjával történő megszüntetése. Az érintett települések ennek következtében kissé hátrányosabb/rosszabb helyzetbe kerültek. Krónikus betegségek kezelése folyik Harkányban (mozgásszervi rehabilitáció), Sellyén (betegápolás) és a megyében addiktológiai rehabilitáció terén tevékenykedő intézmények is vannak (Kovácsszénája, Komló, stb.). A megyében 3196 működő kórházi ágy volt 2011-ben. A kórházi ágyak száma 2000-2007 között közel 20%-kal csökkent, 2008-ban kismértékben növekedett, azóta stagnál. 10 000 lakosra a megyében 80 működő kórházi ágy jut, mely mutatót csak Budapest és Veszprém megye múlja felül.

A megyében az egészségügyi intézményhálózat minden szinten átlagon felülinek mondható, érdemes ezt összevetni az emberek általános egészségi állapotával. A születéskor várható átlagos élettartam mutatót segítségül hívva azt tapasztaljuk, hogy 2011-ben a férfiak esetében az országos értéket kismértékben meghaladva (71,27 év) a megyék rangsorában az ötödik helyen áll Baranya, a nők esetében az országos értéket alulmúlva (77,99 év) a tizenharmadik helyen áll. (A megyén belül Pécsvárad térsége mutatja a legpozitívabb képet, míg a sellyei térség rendelkezik a legrosszabb mutatóértékekkel.) Ez a kettősség azt mutatja, hogy erősíteni kell a prevenciós tevékenységet és az egészséges életmód népszerűsítését, törekedni kell arra, hogy egyenlő eséllyel, hasonló színvonalú ellátás álljon rendelkezésre mindenki számára.

A megyében megvalósult és folyamatban lévő jelentősebb egészségügyi infrastruktúrát érintő fejlesztések:

- Kistérségi járóbeteg-szakellátó központ kialakítása Sellyén
- Mohács Városi Kórház SO2 Sürgősségi Ellátásának fejlesztése, gyermek sürgősségi ellátás kialakítása;
- Pécs Lánc utcai járóbeteg-szakrendelő intézet fejlesztése
- Janus Pannonius Program - Korszerű egészségügy a történelmi régióban (PTE klinikai fejlesztései)
- Janus Pannonius Program - Korszerű Perinatális Intenzív Centrum Pécssett
- Janus Pannonius Sürgősségi Program - Korszerű sürgősségi ellátás a történelmi régióban
- Mecseknádasdi Integrált Mikrotérségi Alapfokú Egészségügyi és Szociális Szolgáltató Központ
- Aktív kórházi ellátásokat kiváltó járóbeteg szolgáltatások fejlesztése a Siklósi Kórház Nonprofit KFT-nél
- Eszterházy Egészségközpont kialakítása, és működtetése Szentlőrincen
- Rehabilitációs szolgáltatások fejlesztése a Dél-dunántúli Régióban (PTE)
- A regionális vérellátó központ fejlesztése

Szociális ellátás

Rendszeres szociális segélyben 1696 (2010) fő részesült a megyében, 4,3 ember jutott 1000 lakosra, mely meghaladja az országos (3,6) és a vidéki (3,9) értéket is. Egy főre átlag havi 24,7 ezer Ft jutott, mely nem haladja meg a 2007-es szintet sem. E mellett 9558 fő részesült rendelkezésre állási- és 17279 fő részesült lakásfenntartási támogatásban. Fajlagosan a legtöbb segélyezett a sellyei és hegyháti (Sásd) járásban található, a legkevesebb a pécsvárad, pécsi és bolyi járásokban.

A magas munkanélküliségi ráta és az ezzel párosuló alacsony foglalkoztatási szint, a magas arányú roma népességgel rendelkező térségek megléte és az aprófalvas település-szerkezet is

olyan tényezők a megyében, melyek szegénység által veszélyeztetett népesség további növekedésének kockázatát erősítik.

A valamennyi település számára előírt feladatok biztosítása terén komoly hiányosságok tapasztalhatóak. A „hagyományos” alapellátások (étkeztetés, házi segítségnyújtás, családsegítés) és az alap-, nappali- és átmeneti ellátások kiépítetlensége folytán a rászoruló népesség ellátása a szakosított intézményekre hárul. A megye térségei között nagy különbségek tapasztalhatóak az ellátások hozzáférhetősége szempontjából és éppen a szociálisan nehezebb helyzetű térségekben (sellyei, sásdi) kedvezőtlenebb a helyzet.

A közepes nagyságú városok kis száma miatt a vidéki térségek többségében élők számára nem biztosított a lakosságszámhoz kötött ellátások zömének helyben, illetve lakóhely közelében való hozzáférése, igénybevétele. A fentiekből adódóan területi lefedetlenségek, s ezzel együtt területi egyenlőtlenségek alakultak ki az egyes szolgáltatások hozzáférhetőségében.

Az ellátórendszer anomáliáit enyhítik azon nem állami szereplők, melyek önként vállalt feladatként nyújtanak szociális ellátást. A civil szervezetek tevékenységi körükből adódóan kisebb bevételi forrásból gazdálkodnak és a helyi közösségek érdekeit szolgálják ki. A megyében jelentős szerepet vállalnak mind a szociálisan rászorult nagykorú személyek ellátása-, mind az egészségügy területén. Számos civil szervezet egészségügyi és kulturális területen azért alakult, mert átvettek/részt vállaltak alapvető feltételek megteremtésében.

Egyes hátrányos helyzetű célcsoportok (fogyatékossgal élők, szenvedélybetegek, pszichiátriai betegek, hajléktalanok) esetében kapacitáshiány figyelhető meg a szociális szolgáltatások terén. Egyéb célcsoportok esetében is jellemző az ellátórendszer – elsősorban a bentlakásos – kapacitáshiánya, pl. az idősellátás terén is férőhely-hiánnyal küzd (ún. várakozó lista). A három éven aluli kisgyermek napközbeni ellátása terén is kapacitás-hiány mutatkozik. A meglévő szociális/közösségi infrastruktúra minősége nem igazodik teljes mértékben a társadalmi, gazdasági és területi igényekhez.

A fentiekben leírtak összefüggésben vannak a népesség előregedésével/idősödésével, melynek következtében a különféle szociális ellátások megszervezésére és működtetésére egyre nagyobb gondot kell fordítani.

A **hajléktalanok**¹⁶ száma nehezen megadható adat. Maga a hajléktalanság egy nem túl jól meghatározott fogalom, lényegében csak lakhatási problémaként definiálja a jelenséget, miközben ez annál összetettebb probléma.

A hajléktalan-ellátás intézményi struktúrája úgy épül fel, hogy a vele kapcsolatba kerülőket - a rendszerbe bejövőket - látja, de a kikerülőket már nem tudja követni, csak annyit tud, hogy nem jön, miközben a kikerülő helyére egy újabb hajléktalan jön, stb. Ennek következtében a hajléktalanok számával kapcsolatban legfeljebb olyan adat áll rendelkezésre, hogy egy évben hány ember (fő) került az adott szervezettel kapcsolatba.

Pécsett három szervezet működtet hajléktalan-ellátó intézményt:

A **TÁMASZ Alapítvány Pécs** 2008-óta összesíti az intézményeiben megforduló hajléktalanok számát éves szintre lebontva, így 2008-ban 887 fő hajléktalan ember került velük kapcsolatba, 2009-ben ez már 1054 fő volt, 2010-ben 1128 fő, 2011-ben 1342 fő. A 2012-es évben az elmúlt évek 10-15%-al növekvő tendenciája folytatódott.

---

¹⁶ Forrás: Pécs TÁMASZ Alapítvány adatszolgáltatása alapján

Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület, Pécs

Hajléktalanok Nappali Melegedője (7621 Pécs, Janus Pannonius u. 6.) – átlag napi 100 fő – engedélyezett 88 fő.

A Nappali Melegedő kihasználtsága:

Év	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Fő (összesen - január)	56	252	387	900	1099	1248
Fő (összesen - december)	185	368	892	1106	1248	1398

Hajléktalanok Krízisszállása (7621 Pécs, Janus Pannonius u. 6.) – 2007-től indult, (nov. 1 - ápr. 30 között) – engedélyezett 20 fő. A szállás kihasználtsága a krízisidőszakban 100%-os.

Remény Háza (Domus Spei), Pécs:

Nappali Melegedő (Pécs, Tüskésréti út)

A Nappali Melegedő rendszeresen 90 fő körüli létszámot lát el - engedélyezett létszám 70 fő, (2012.01.01-től 75 fő).

Népkehely kihasználtsága: 50 férőhely

2011. év	1. hó	2. hó	3. hó	4. hó	5. hó	6. hó	7. hó	8. hó	9. hó	10. hó	11. hó	12. hó
						1115	1067	1145	1079	1024	1397	1582
2012. év.	1. hó	2. hó	3. hó	4. hó	5. hó	6. hó	7. hó	8. hó	9. hó	10. hó	11. hó	12. hó
	1824	1995	1889	1867	2110	2114	2304	2279	2189	2203		

Krízisellátás

Eseti jelleggel, a leghidegebb 3 hétben (2011.01.03. – 02.19.), a megnyitott éjszakai menedékhelyen minden éjszaka 20-25 fő aludt. A Remény Háza várhatóan 2012. dec. 1-től megnyitja a 25 főre engedélyezett krízisszállóját.

Komló

Átmeneti Szálló:

2010-ben 247, 2011-ben 800 eset került regisztrálásra, ill. a Katolikus Karitasz és a Családok Átmeneti Otthona Albérlők Házának segítségével befogadtak + 15 főt (3 család).

Szigetvár

Átmeneti Szálló

A Szálló kihasználtság jelenleg 90-100 % - os, 5 évre visszamenőleg mindig 8-9 fő regisztrálható. A 10 fős Nappali Melegedő teljes kihasználtsággal működik. Többletigény csak krízisidőszakban jelentkezik

Mohács

Átmeneti Szálló

Jellemzően 100 %-os a kihasználtság. Krízisidőszakban + 3 - 4 fő jelent meg 2011 és 2012 évben. Az 50 fős Nappali Melegedő létszám esetenkénti 5-6 %-os túllépést mutat.

Hajléktalan-ellátó intézmények a megyében:

Pécsett

TÁMASZ Alapítvány Pécs:

- Nappali Melegedő: Pécs, Dugonics u. 26. (férőhely: 150 fő)
- Nappali Melegedő: Pécs, Névtelen u. 1. (férőhely: 200 fő)
- Népkehely: Pécs, Névtelen u. 1. (férőhely: 200 fő)
- Krízis Szállás: Pécs, Dugonics u. 26. (férőhely: 43 fő)
- Férfi Éjjeli Menedékhely: Pécs, Gomba u. 7. (férőhely: 70 fő)
- Női Éjjeli Menedékhely: Pécs, Bittner A. u. 80. (férőhely: 20 fő)
- Férfi Átmenet Szállás: Pécs, Edison u. 18. (férőhely: 40 fő)
- Férfi Átmenet Szállás: Pécs, Névtelen u. 1. (férőhely: 28 fő)
- Női Átmenet Szállás: Pécs, Bittner A. u. 80. (férőhely: 20 fő)
- Hajléktalanok Ápoló Otthona: Pécs, József A. u. 10/B. (férőhely: 50 fő)
- Lábadozó: Pécs, Dugonics u. 24. (férőhely: 15 fő)
- 3 Utcai Szociális Szolgálat (6 fő)

Magyar Máltai Szeretet Szolgálat, Pécs, Janus Pannonius u. 6.:

- Krízis Szállás 20 fős (minden évben csak a téli időszakban november 1. - április 30.)
- Nappali Melegedő 88 fős

Remény Háza (Domus Spei):

- Nappali Melegedő: Pécs, Tüskésréti út (2012.01.01-től 75 fős)
- Népkehely 50 fős
- Krízis Szállás megnyitás alatt
(minden évben csak a téli időszakban november 1. - április 30.)

Komló

1 intézmény működik: 2007-ig Éjjeli Menedékhely (20 fő), majd 2008-tól Átmeneti Szállás (24 fő). Kiemelt krízisben + 20 napközben (krízis szoba kialakításával megoldva) éjjel + 7-9 fő. 2010-ben 247, 2011-ben 800 eset került regisztrálásra + nem hivatalosan a Katolikus Karitasz és a Családok Átmeneti Otthona Albérlők Házának segítségével befogadtak + 15 főt (3 család).

Szigetvár

1 intézmény működik: Átmenet Szállás 2011.04-ig 12 fő, majd 14 fő. Kiemelt krízisben előfordul 22 fő is, (de ez csak esetenként).

Mohács

1 intézmény működik: Átmenet Szállás 19 fő. (A ritkán jelentkező női igények kielégítését csak Pécssett tudják megoldani. A probléma nem jellemző.)

2007. 07. 01. - 2008. 06. 30.												
hónap	júl.		aug.		szept.		okt.		nov.		dec.	
	Férő-hely	kihasznátság	Férő-hely	kihasznátság	Férő-hely	kihasznátság	Férő-hely	kihasznátság	Férő-hely	kihasznátság	Férő-hely	kihasznátság
éjjeli menedékhely	114	90,58%	114	89,19%	114	91,37%	101	96,32%	150	95,22%	150	98,45%
átmeneti szállás	91	60,44%	91	61,81%	91	61,26%	103	62,38%	115	70,00%	115	81,74%
hónap	jan.		febr.		márc.		ápr.		máj.		jún.	
	férőhely	kihasznátság	férőhely	kihasznátság	férőhely	kihasznátság	férőhely	kihasznátság	férőhely	kihasznátság	férőhely	kihasznátság
éjjeli menedékhely	150	100,24%	150	95,68%	150	87,74%	110	95,09%	90	89,14%	90	86,19%
átmeneti szállás	115	91,3%	115	91,09%	115	85,22%	115	86,30%	115	85,22%	115	80,22%

41. táblázat A megyében található éjjeli menedékhely és nappali melegedők kihasználtsága

2008. JÚLIUS – 2009. JÚNIUS												
HÓNAP	JÚLIUS		AUGUSZTUS		SZEPTEMBER		OKTÓBER		NOVEMBER		DECEMBER	
	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság
ÉJJEI MENEDÉKHELY	90	86,99%	90	80,29%	90	88,37%	90	96,85%	150	83,58%	150	92,07%
ÁTMENETI SZÁLLÁS	115	81,74%	115	84,35%	115	84,78%	115	85,96%	115	83,04%	115	86,52%
HÓNAP	JANUÁR		FEBRUÁR		MÁRCIUS		ÁPRILIS		MÁJUS		JÚNIUS	
	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság
ÉJJEI MENEDÉKHELY	158	101,48%	170	92,90%	170	86,84%	110	102,06%	90	99,21%	90	98,04%
ÁTMENETI SZÁLLÁS	111	95,30%	115	85,43%	115	85,87%	115	80,65%	115	80,43%	115	75,87%

42. táblázat A megyében található éjjeli menedékhely és nappali melegedők kihasználtsága

2009. JÚLIUS – 2010. JÚNIUS												
HÓNAP	JÚLIUS		AUGUSZTUS		SZEPTEMBER		OKTÓBER		NOVEMBER		DECEMBER	
	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság
ÉJJEI MENEDÉKHELY	90	95,34%	90	100,14%	90	98,78%	90	101,76%	170	78,51%	170	87,18%
ÁTMENETI SZÁLLÁS	115	71,96%	115	68,04%	115	66,52%	115	68,48%	115	78,91%	115	87,39%
HÓNAP	JANUÁR		FEBRUÁR		MÁRCIUS		ÁPRILIS		MÁJUS		JÚNIUS	
	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság
ÉJJEI MENEDÉKHELY	170	91,02%	170	103,82%	170	94,59%	110	96,06%	90	75,56%	90	72,85%
ÁTMENETI SZÁLLÁS	115	91,09%	115	83,48%	115	83,26%	115	93,48%	115	94,57%	115	91,74%

43. táblázat A megyében található éjjeli menedékhely és nappali melegedők kihasználtsága

2010. JÚLIUS – 2011. JÚNIUS												
HÓNAP	JÚLIUS		AUGUSZTUS		SZEPTEMBER		OKTÓBER		NOVEMBER		DECEMBER	
	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság
ÉJJEI MENEDÉKHELY	90	66,88%	90	58,82%	90	68,93%	90	82,76%	130	80,26%	130	98,23%
ÁTMENETI SZÁLLÁS	115	92,61%	115	91,30%	115	87,61%	115	90,87%	115	93,48%	115	88,91%
HÓNAP	JANUÁR		FEBRUÁR		MÁRCIUS		ÁPRILIS		MÁJUS		JÚNIUS	
	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság
ÉJJEI MENEDÉKHELY	135	99,83%	150	99,76%	150	93,24%	130	83,87%	90	101,40%	90	102,26%
ÁTMENETI SZÁLLÁS	115	92,39%	115	91,52%	115	84,78%	115	85,00%	117	83,12%	117	79,27%

44. táblázat A megyében található éjjeli menedékhely és nappali melegedők kihasználtsága

2011. JÚLIUS – 2012. JÚNIUS												
HÓNAP	JÚLIUS		AUGUSZTUS		SZEPTEMBER		OKTÓBER		NOVEMBER		DECEMBER	
	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság
ÉJJEI MENEDÉKHELY	90	101,54%	90	100,11%	90	89,44%	90	85,70%	110	98,15%	110	103,55%
ÁTMENETI SZÁLLÁS	117	72,22%	117	65,38%	117	65,81%	117	68,38%	117	71,37%	117	72,44%
HÓNAP	JANUÁR		FEBRUÁR		MÁRCIUS		ÁPRILIS		MÁJUS		JÚNIUS	
	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság	férőhely	kihasználtság
ÉJJEI MENEDÉKHELY	149	83%	163	82%	153	79%	153	73%	90	82%	90	71%
ÁTMENETI SZÁLLÁS	131	70%	145	87%	145	85%	145	93%	145	92%	145	95%

45. táblázat A megyében található éjjeli menedékhely és nappali melegedők kihasználtsága

Pécsett azon hajléktalanok száma, akik effektív az utcán élnek, tehát az Utcai Szociális Szolgálatok kliense, 300-400 fő közé tehetők, tehát az összes ellátott egy negyede.

Komló vonatkozásában nincs konkrét adat a közterületen élőkről, de nincs senki úgy az utcán, hogy jellemzően ne húzná be magát valamilyen kertbe, vagy garázsba. Az ő számuk több százra tehető.

Szigetvár tekintetében a fedél nélküliekről nincs információnk. Néhány éve 2-3 fő padon alvó volt, majd ez a létszám 3-5 fő lett. Jelenleg maximum 1-2, mert néhányan elhaláloztak. A kistérségben vannak az erdős területeken (megbecsülhetetlen számban) romák.

Mohács térségében a kistelepüléseken, házban élőknel jelenik meg egy olyan létszám, akik egyre nehezebben oldják meg a saját fenntartásukat, de utcán élőről nincs tudomásunk.

Az elmúlt időszakban nagy számban jelentkezik egy olyan réteg, aki még jelenleg lakásban él, de olyan anyagi körülmények közé jutott, hogy nem tudja fenntartani magát. Ezeknek az embereknek jellemzően nincs tüzelője, az avult/leromlott állapotú lakásaik energiaellátása már szünetel, egyre csökkenő életszínvonalon élnek. Ők már tekinthetők potenciális hajléktalanoknak. Ez a tendencia különösen a nehéz helyzetben lévő, (tüzelőt és egyéb segítséget nyújtani képtelen) önkormányzattal rendelkező kistelepülésekre jellemző.

Oktatás

Az óvodák és alapfokú oktatási intézmények területi elhelyezkedésénél is befolyásoló tényező a megye aprófalvas településszerkezete. A megyében 190 óvodai egység (feladat-ellátási hely) működött 2011-ben. Az idősorra tekintve megállapítható, hogy 2000/2001-ben ez a mutató még 205 volt, az elmúlt évtizedben folyamatos csökkenés látható.

A megyében az óvodás gyermekek száma 13 032, ezer lakosra közel 30 gyermek jutott, mely az országos átlagtól csak kismértékben marad el. 2011-ben 545 óvodai gyermekcsoport működött, egy óvodai gyermekcsoportba átlagosan 24 gyermek járt. Az óvodások száma az elmúlt évtizedben 13 700 (2001) és 13 032 (2011) között mozgott, mely negatív folyamatot tükröz.

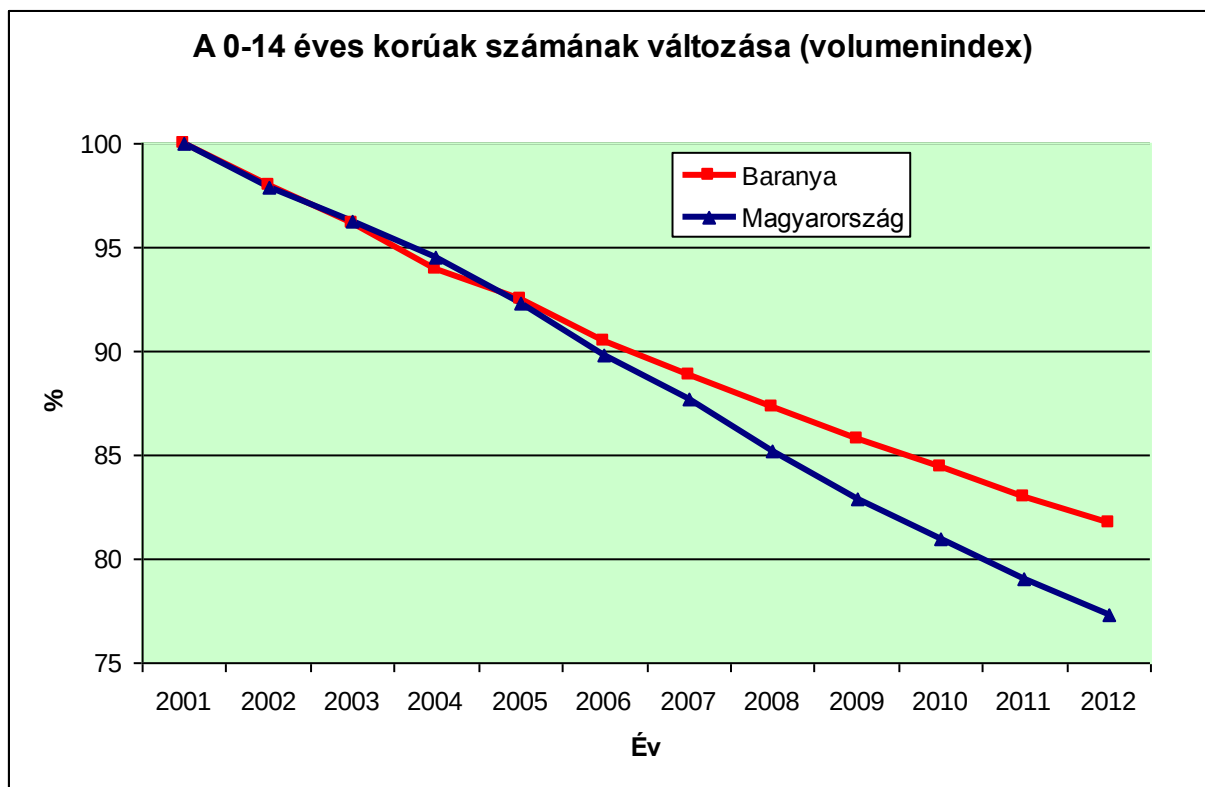
A megyében 146 általános iskola működött 2011-ben. Az adatok átvizsgálása során rögzíthető az elmúlt évtizedben bekövetkezett folyamatos csökkenés (2000/2001-ben ez a mutató még 181 volt). Az általános iskolások száma 28 339 (2011) volt, mely közel 10 000 fővel kevesebb, mint 2001-ben (38000). Baranyában 72 általános iskolás jut ezer lakosra, Magyarországon 75, ebben a tekintetben a megye ellátottsága átlagos.

A megye 301 településéből 112-ben van óvodai ellátás, 92 településen általános iskola helyben. A települések több mint 50%-ában van óvoda a pécsváradi, mohácsi, bólyi járás területén és ebben a térségben általános iskolák is találhatóak a települések több mint 40%-án. Ezzel szemben áll a Hegyháti járás (Sásd) területének mutatója, ahol 5 településre jut egy iskola.

A középiskolai képzés valamilyen formája 17 településen található meg. A középfokú oktatási intézmények között 36 szakiskola, 34 gimnázium és 30 szakközépiskola található. Nappali oktatásban 21 435 diák vett részt a 2010/11-es tanévben, melyből közel 40% gimnáziumban tanult. Ez túl magas aránynak látszik, az országos 34%-ot is jelentősen meghaladja. A megyében ezer lakosra 55 középiskolai tanuló jut, mely kismértékben alatta marad az országos értéknek, ami 58, a szakiskolások száma megegyezik az országos fajlagos mutatóval, gimnáziumi tanulók száma fajlagosan Budapest után Baranyában a legmagasabb, míg a szakközépiskolások száma Pest megye után megyénkben adja a legalacsonyabb fajlagos értéket.

A szakközépiskolai, valamint szakiskolai és speciális szakiskolai oktatásra vonatkozó adatokat az 1.2.3.5. fejezet tartalmazza.

A megye alap- és középfokú oktatása az országosan ismert tendenciákkal jellemezhető (népességszám-fogyás, kihasználatlan kapacitások, egymás ellen ható, rövid távú fejlesztések). Számítalan kihívással kell szembenéznie az ágazat egészének. 2001 és 2012 között közel 20%-kal csökkent a 0-14 éves korosztály létszáma (66 ezerről 54 ezer főre), amit kismértékben meghaladott az országos trend. A gyorsan fogyó gyereklétszám egyszerre teszi gazdaságtalanná és ugyanakkor pazarlóvá az ágazatot. A területi széttagoltság természetes velejárója, hogy az oktatás valamennyi foka nehezen finanszírozható.

57. ábra: A 0-14 éves korúak számának változása (volumenindex). Forrás: KSH

A közoktatás ellátása alapvetően állami feladat, az intézményrendszer fenntartója az állam. Az állami feladatellátásban egyházi és magán szereplők is közreműködnek. Az új köznevelési törvény, illetve annak végrehajtási rendelete alapján az települési önkormányzatok által fenntartott általános- és középiskolákat 2013. január 1. napjától az állam átvette (szakmai felügyelet, alkalmazottak bére). Az önkormányzatok 2012. szeptember 30-ig dönthettek az érintett intézmények/épületek fenntartásáról, esetlegesen a vagyonátadásról.

A felsőoktatás tekintetében Baranya megye erős pozíciót foglal el, köszönhetően a Pécsi Tudományegyetemnek (PTE), mely a vidéki egyetemek között az egyik legnagyobb és falai között 10 karon a tudományok és művészetek szinte teljes spektrumát lefedő oktatás zajlik. Az PTE egyik kara Szekszárdon található, míg képzőhelyei vannak Szombathelyen és Zalaegerszegen. A PTE mellett a Pécsi Hittudományi Főiskola képviseli a felsőoktatást a megyében.

Baranyában 16 051 nappali tagozatos hallgató volt a 2010/11-es tanévben, mely Budapest, Hajdú-Bihar és Csongrád után a legmagasabb érték. A felsőoktatásban a megyében 1 741 oktató vett részt, mely Budapest és Csongrád után a harmadik hely a megyék között.

A felsőfokú alap- és mesterképzésben nappali tagozaton 7 719 baranyai illetőségű diák tanult 2011-ben, ami ezer lakosra 19,7 tanulót jelent, mely nem éri el sem az országos (20,3), sem a vidéki átlagot (19,9). A felsőoktatásban tanuló hazai diákok száma 2007 óta évről-évre csökken, mely 2011-re 6,3%-os csökkenést jelent, a baranyai illetőségű diákok száma 7,2%-kal csökkent ebben az időszakban. A PTE-n 1764 külföldi diák is tanul, többségük az orvosi karon, mely a Magyarországon tanuló külföldi diákok több mint 11%-a.

A felsőoktatási intézményekre, karokra vonatkozó adatokat az 1.2.3.4. (A területi innováció potenciál) fejezet tartalmazza.

A megyében megvalósult és folyamatban lévő jelentősebb oktatási, művelődési infrastruktúrát érintő fejlesztések:

- Kökönyösi Oktatási Központ kialakítása (Komló)
- Mohács Térségi Általános Művelődési Központ és alapfokú Művészetoktatási Intézmény létrehozása
- -"Tanulva sportolni - sportolva tanulni" - a kozármislenyi többcélú Janikovszky Éva Művelődési Központ, mint integrált mikrotérségi központ fejlesztése
- A Pécsi Református Kollégium közoktatási hálózatfejlesztését megalapozó infrastrukturális fejlesztése
- "Német nemzetiségi közoktatás komplex fejlesztése a Koch Valéria Iskolaközpontban" (Pécs)
- "Nyelvünk a múltunk, jelenünk, s jövőnk"- a pécsváradi német nemzetiségi Kodolányi János ÁMK integrált fejlesztése
- Sásd mikrotérségi Integrált Közoktatási- és Művelődési Intézmény létrehozása, fejlesztése
- Intézményfejlesztés megvalósítása a sellyei közoktatási mikrotérségben
- Intézményfejlesztés megvalósítása a vajszlói közoktatási mikrotérségben
- Siklói mikrotérségi közös igazgatású közoktatási intézmény létrehozása
- "A magas színvonalú nemzetiségi nevelés és oktatás, a gyermekek és tanulók korszerű ellátása infrastrukturális feltételeinek megteremtése a Villányi Közoktatási Mikrotérségben"
- Szentlőrinci Kistérség Oktatási-Nevelési Központ Kialakítása
- A Szigetvári kistérség integrált oktatási központjának/hálózatának kialakítása és fejlesztése
- A Baranya Megyei TISZK infrastrukturális fejlesztése (szakképzés)
- Második esély gimnázium, szakiskola és felnőttoktatási általános iskola (Mágocs)
- "A Pécsi Tudományegyetem kutatási kiválósági területeinek komplex infrastrukturális fejlesztése"

A fenti fejlesztések túlnyomó része a „Dél-dunántúli Operatív Program Integrált kis- és mikrotérségi oktatási hálózatok és központjaik fejlesztése” konstrukció keretében kaptak támogatást.

Az Egyház szerepe jelentős az oktatásban. Jelenleg a Pécsi Egyházmegye fenntartásában 10 közoktatási intézmény van, ebből 6 Baranya megyében.

Az ellátott összlétszám 214 óvodás, 2009 iskolás, 580 művészetoktatásban részt vevő gyermek, ebből Baranyában: 171 óvodás, 1438 iskolás, 580 művészetoktatásban részt vevő.

Pécsi Egyházmegye fenntartásában lévő intézmények:

- Szent Mór Iskolaközpont Pécs
- Siklós, Szent Imre Katolikus Általános Iskola
- Alsószentmárton, Szent Márton Óvoda
- Komló, Kodály Zoltán Ének-zenei Katolikus Általános Iskola
- Mohács, Mohácsi Katolikus Nevelési Központ
- Pécs, Néri Szent Fülöp Katolikus Általános Iskola

Kulturális, szabadidő és sport-intézmények

Pécs szerepe a kulturális intézményhálózat tekintetében országosan kimagasló (színházak, múzeumok, kiállító helyek, könyvtárak, hangversenyterem, stb.). Az elmúlt időszakban kiemelkedő fejlesztések történtek ezen a területen a városban. Egyedül a sport területe az, ahol nincs a városban országosan kiemelkedő léptékű létesítmény, de így is széles

intézményhálózattal rendelkezik ezen a területen is (többfunkciós sportcsarnok, jégpálya, uszoda, tornacsarnokok, tornapályák, stb.).

A megye többi települése is viszonylag jól ellátott kulturális intézmények terén, még az elaprózott településstruktúra ellenére is. Másrészt egyre nagyobb terhet ró, főleg a kistelepülésekre az intézményrendszer működtetése, melynek fejlesztésére csak nagyon szűkös források állnak rendelkezésre.

Kulturális funkció	Baranya megyében nyilvántartott intézmények száma*	Azon települések száma, ahol nincs ilyen funkciót ellátó intézmény
Művelődési Ház	419	24
Könyvtár	244	63
Nyilvános Internet	217	108
E-Magyarország pont	139	170
Tájház	91	222
Galéria	93	231
Múzeum	37	270
Művészeti Iskola	33	273
Információs Iroda	24	277
Alkotó Ház	29	280
Táborhely	13	287
Tourinform	12	289
Mozi	3	297
Egyéb funkció	295	111
Intézmények száma összesen	677	9

*Pécs intézményei nélkül

46. táblázat Kulturális intézmények Baranya megyében, Forrás: MMIKL

A sport tekintetében is hasonló a helyzet a megyében, a települések nagyobb részében valamilyen sportlétesítmény megtalálható (a füves focipályától a sportcsarnokig, uszodáig). Míg főként Pécs, de a kisebb baranyai városok a kistérségek sportközpontjainak számítanak, addig a községekben a sportélet szervezésére szűkös forrásokkal rendelkeznek. A falvak jóval kevesebb közösségi sportlétesítménnyel és szabadidős sporteseménnyel rendelkeznek.

A versenysport támogatása mellett, nagyon fontos feladat a tömegsport és szabadidősport támogatása, ahol infrastrukturális hiányok is tetten érhetők. A mozgás szerepének erősítése a lakosság életmódjában hosszú távon pozitív hatást fejthet ki az egészségi állapotra.

Az elmúlt időszakban ezen a területen is történtek fejlesztések, melyek közül kiemelkedő a Kozármislenyben megvalósult sportkomplexum (sportcsarnok, műfüves pályák), illetve uszodafejlesztések Bólyban és Mohácson.

A megyében megvalósult és folyamatban lévő jelentősebb kultúrát érintő fejlesztések:

- Zsolnay Kulturális Negyed
- Kodály Zoltán Konferencia és Koncertközpont (Pécs)
- Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont
- Nagy Kiállítótér (Múzeum utca) (Pécs)
- Komló város kulturális intézményhálózatának és programkínálatának fejlesztése
- Mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum új néprajzi és helytörténeti múzeum építése
- BUSÓ UDVAR, a Busójárás az Emberiség Szellemi Kulturális Öröksége

- Sellye város közművelődési intézményrendszerének fejlesztése a Községi Ház felújításával és a Pécsi EKF programhoz kapcsolódó programstruktúra kialakításával
- A villányi kulturális élet infrastruktúrájának fejlesztése, közösségi tér és rendezvényközpont kialakítása

Kereskedelmi és szolgáltató intézmények

A kiskereskedelmi üzletek száma 2011 év végén 5 258 volt, mely mindössze 6-tal kevesebb az előző évi adathoz képest. Ezzel szemben 2000-ben még 6 869 üzletet tartottak nyilván, bár 2009-ben módosult az üzletek nyilvántartási módja, de az adatok a koncentráció felé mutatnak.

Ezt támasztja alá az a tény is, hogy 2000-hez képest az üzletek összes alapterülete jelentős mértékű növekedést mutat. A kereskedelmi üzletek átlagos alapterülete 99m²-ről 128 m²-re emelkedett, a bevásárlóközpontok száma 1-ről 4-re, a hipermarketeké 2-ről 9-re változott. A területi elhelyezkedést vizsgálva megállapítható, hogy a bevásárlóközpontok és hipermarketek a megyeszékhelyen és a nagyobb városok területén koncentrálódnak. Az ezer lakosra jutó boltok számát tekintve Baranya (13,4) nem éri el sem az országos (15,3) sem a vidéki (14,4) átlagot.

A kereskedelem koncentrációjára irányuló folyamat azt eredményezi, hogy a kisebb üzletek megszűnésével sok elaprózott, ellátatlan terület jön létre, ami különösen a kistelepülések vonatkozásában jelent kiemelkedő problémát. Ezt részben orvosolja a mozgó boltok, mozgó árusok megjelenése. A megfelelő közlekedési infrastruktúra megléte, illetve hiánya ebből a szempontból is felértékelődik, ugyanis a kereskedelem koncentrációjával a helyi termékek piacra juttatása is nehezebb. Az elmúlt időszakban jelentkező gazdasági válság a kereskedelmi forgalom alakulására is negatív hatással volt. A Baranya, Somogy és Tolna megyét magában foglaló régióban 2007 óta évről-évre csökken a kereskedelmi forgalom értéke (az inflációs hatás kiküszöbölésével számolva), a legnagyobb visszaesés 2009-ben következett be.

Az igazgatási intézményekkel az 1.2.8 fejezet foglalkozik.

1.2.7 A megye településeinek jellemző lakásviszonyai¹⁷

Baranya megye lakásállományának nagysága 166195 lakás (2012), ami a Régió lakásállományának 41 %-a. A megye teljes lakásállományának kétharmada található a városokban és 32 %-a a nem városi rangú településeken épült fel. Baranya megyében a laksűrűség 2,34 fő/lakás, ami kismértékben eltér a városok és a falvak esetén. A városokban 2,30, míg a falvakban 2,50, ami részben annak a következménye, hogy a falvakban még a generációk együttélése gyakoribb. A megyében száz lakásra jutó lakos 2001-ben még 261 volt, ez 2005-re 250-re, 2012-re pedig 234-re csökkent.

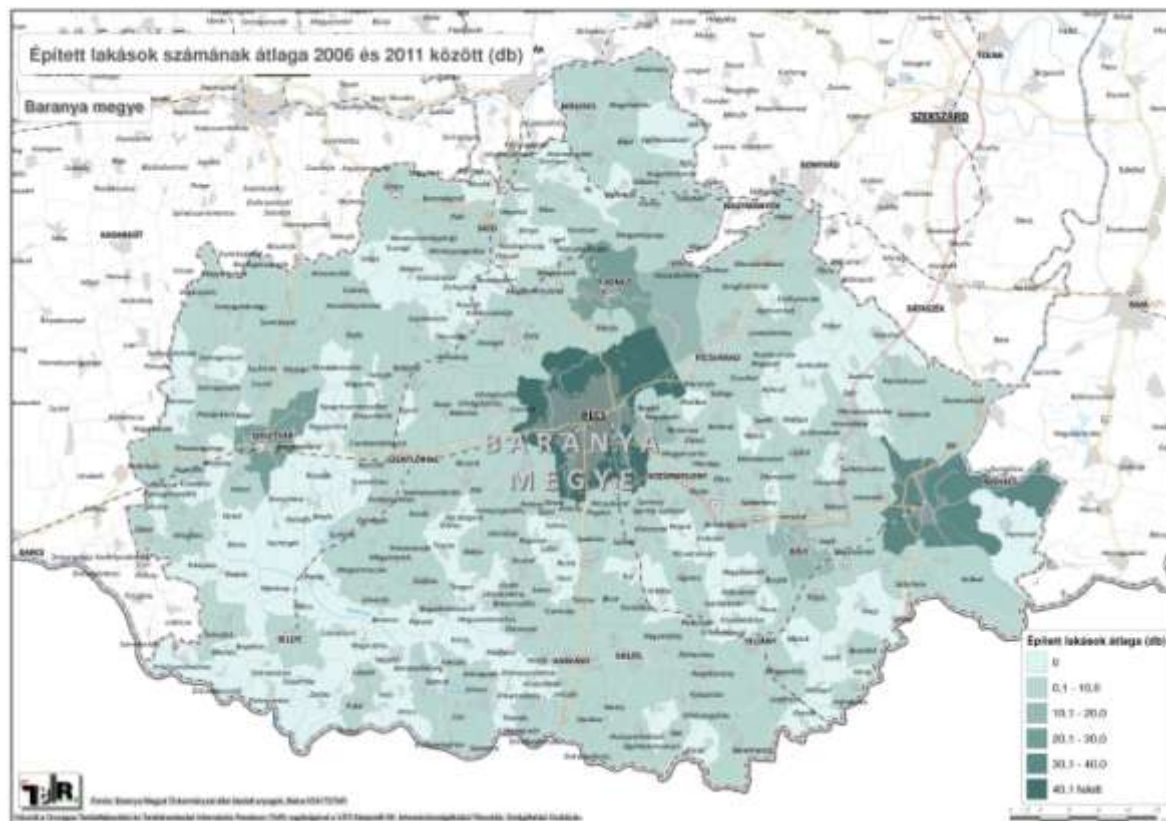
A lakásállomány összetételét és minőségét jól jellemzi az, hogy az adott évben mennyi az új építések aránya. Ha feltételezzük azt, hogy egy lakás átlagos élettartama 100 évben jelölhető meg, akkor a lakásállomány megújulásához nagyjából a teljes lakásállomány 1%-ának kell éves szinten megújulnia.

Tekintettel arra, hogy a népességfogyás általános tendencia, ezért kijelenthető, hogy a lakásállomány 0,8%-ának meg kell újulnia évente, ellenkező esetben a lakáskörülmények nagymértékben leromlanak, a lakásállomány pótlásának elodázása pedig egyre nagyobb terhet

---

¹⁷ Forrás: KSH 2012/I. félév összefoglalója

jelent majd az elkövetkező generációk számára. 2001 és 2005 között éves átlagban 1215 lakás épült, ami a teljes lakásállomány 0,76%-a volt. 2005 óta a megújult lakásállomány nagysága rendre alacsonyabb.

58. ábra: Épített lakások számának átlaga 2006 és 2011 között Forrás (TeIR)

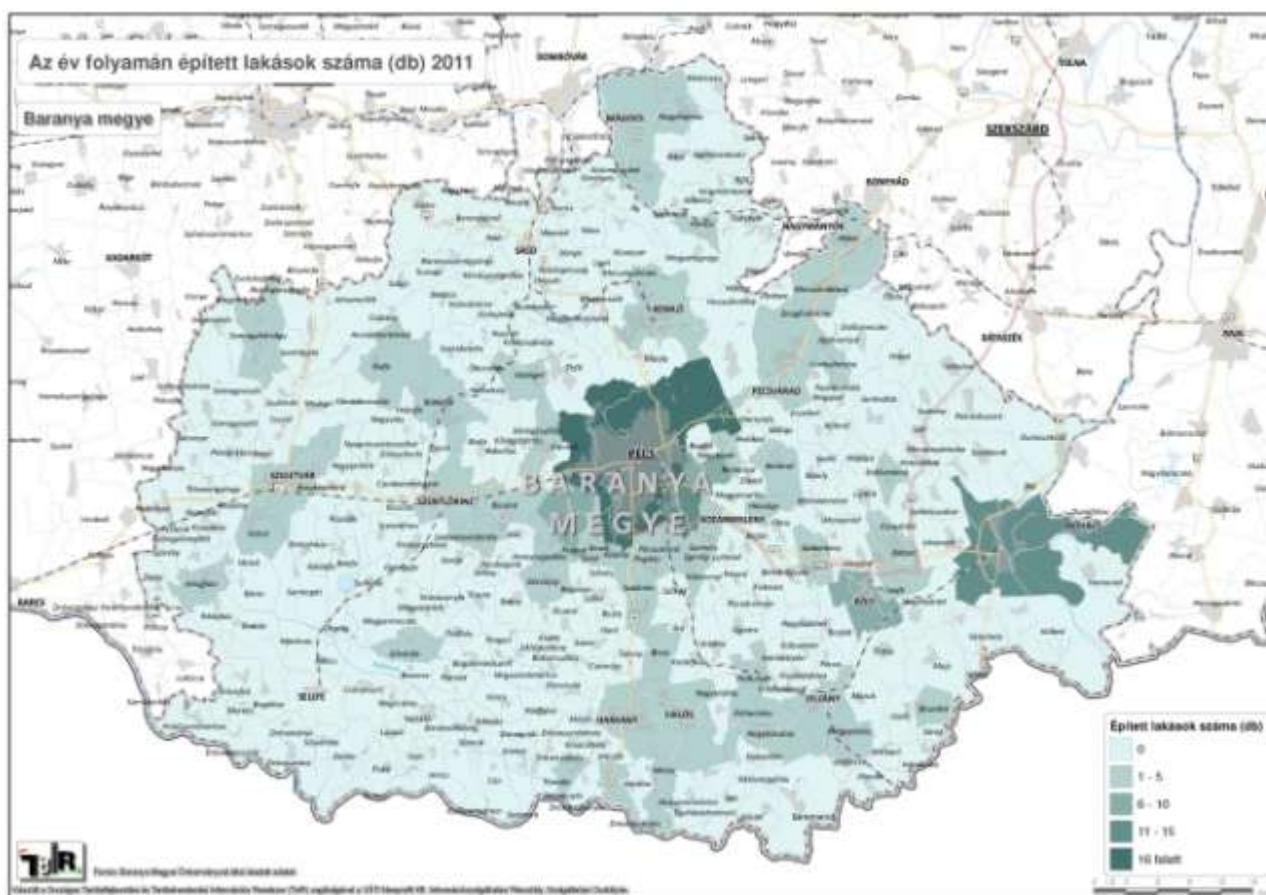
Az elmúlt években felhalmozott felújítási hiány évről-évre nőtt és a következő időszakban csak a normál 0,8%-os elméleti felújítási arányszámnál nagyobb mértékű beavatkozásokkal lenne ellensúlyozható a korábbi éveket jellemző negatív folyamat, ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a megye aprófalvas településszerkezetéből és annak jellemzőiből fakadóan erre részben nem is lesz szükség.

A lakásállomány összetételét jellemző másik mutató az épített lakások alapterületének alakulása. Baranya megye lakásépítését 1996-2000 között még a 97 négyzetméteres átlagos alapterületű lakások jellemezték, de az átlagos épített alapterület 2009-ig 84 m²-re csökkent. 2011-re már ismét a 90-es évek végére jellemző közel 100 négyzetméteres alapterület volt általános. Az új építésű lakások nagysága fokozatosan eltolódott a három és négy szobás lakásoktól a két, illetve három szobás lakások irányába. Ez a lakásnagyságot érintő eltolódás a régió másik két megyéje esetén sokkal látványosabb volt a kisméretű lakások javára. A folyamat mögött a generációk egyre ritkább együttélése és az elaprózódott háztartások számának növekedése áll.

A lakások alapterületét árnyaltabban vizsgálva megállapítható, hogy a nagyobb alapterületű lakások a Pécsváradi (146,3 m²), Mohácsi (137,8 m²), Komlói (132,5 m²) kistérségekben épültek, míg a megye többi kistérségében 95-100 m² átlagos alapterületű lakások építése volt jellemző az elmúlt években. A Sellyei kistérségben épültek a legkisebb méretű lakások, itt az új lakások mérete mindössze átlagosan 76 m² volt. A 2012. I. félévi adatok már az átlagosan épített alapterület növekedéséről tanúskodnak, de egyben azt is mutatják, hogy szép számmal vannak olyan települések, ahol egyetlen lakást sem adtak át az év első felében.

Kistérség	Lakásállomány az év végén	Száz lakásra jutó lakos	Az épített lakások					
			száma összesen	ebből			átlagos alapterülete, m ²	tízezer lakosra
				4 és több szobás	vállalkozás által épített	természetes személy által épített		
Komlói	16 672	233	14	57,1	21,4	78,6	132,5	4
Mohácsi	21 549	228	25	64,0	–	100,0	137,8	5
Pécsi	80 490	232	393	37,2	44,3	55,7	93,7	21
Pécsváradi	4 980	248	4	25,0	–	100,0	146,3	3
Sásdi	5 925	234	5	40,0	–	80,0	91,6	4
Sellyei	5 597	234	4	–	–	50,0	76,0	3
Siklósi	14 783	247	12	50,0	8,3	91,7	94,6	3
Szentlőrinci	5 553	269	7	57,1	–	100,0	101,0	5
Szigetvári	10 322	252	14	42,9	14,3	85,7	103,1	5
Összesen	165 871	236	478	39,5	37,7	61,7	97,8	12

47. táblázat Az épített lakások 2011., Forrás: KSH

59. ábra: Az év folyamán épített lakások száma (db) 2011 Forrás: TeIR

Baranya megyében 2012 mindössze 103 lakás épült. Ebben a szegmensben egész évre vetítve több mint 40%-os visszaesés prognosztizálható az előző évhez képest. Megyénk ezzel a mutatóval országos viszonylatban is igen rossz pozíciót foglal el.

A megye kedvezőtlen helyzetét jól mutatja, hogy az ország egészében ugyanezen időszak alatt jóval kisebb mértékben, 20%-kal csökkent az építési kedv. A 19 megye közül mindössze hatban mutatkozott kisebb-nagyobb élénkülés, a fennmaradó 13-ban – többnyire jelentős – csökkenésre került sor. A fogyás Tolnában érte el a legnagyobb mértéket, de Baranyában is a legtetemesebbek közé tartozott.

A területi érintettség szempontjából megállapítható, hogy az építési tevékenységek a megyén belül továbbra is elsősorban Pécsre koncentráltak, kisebb mértékben néhány vidéki várost érintettek. Az újonnan épített 103 lakásból 47 Pécsen létesült, a megyeszékhelyen kívül csak Mohácson, Siklóson és Bólyban történt ilyen jellegű beruházás a vizsgált időszakban. A városokban létesült az új otthonok 62%-a, ezen belül 46%-a Pécsen. Megjegyzendő, hogy a városok felében – nevezetesen Harkányban, Mágocson, Szigetváron, Szentlőrincen, Sellyén, Kozármislenyben és Pécsváradon – szintén nem épült új lakás a jelzett időszakban.

A falvak helyzete e tekintetben még kedvezőtlenebb volt, a 287 községből ugyanis csak 24-ben, azaz 8%-ukban került sor új otthonok átadására. Legtöbb esetben ez is csupán annyit jelentett, hogy az adott település mindössze 1-2 új lakással gyarapodott. Kivételként megemlíthető Olasz és Lánycsók, ahol 6, illetve 3 új otthont vehettek birtokba tulajdonosaik.

Megnevezés	Épített lakások száma (db)
Pécs	47
Komló	1
Bóly	3
Mohács	6
Sásd	1
Siklós	4
Villány	2
Bár	1
Dunaszekcső	1
Geresdlak	2
Himesháza	1
Lánycsók	3
Lippó	1
Liptód	1
Olasz	6
Palotabozsok	1
Sárok	1
Szajk	2
Szederkény	2
Baksa	2
Bogád	1
Keszű	2
Kővágószőlős	2
Nagykozár	2
Pellérd	1
Pogány	1
Zengővárkony	1
Drávacsepely	1
Nagyharsány	2
Bükkösd	1
Gerde	1
Összesen:	103

48. táblázat Épített lakások száma 2012/I. félév Forrás: KSH

A megyében található lakások közműves ellátása általában véve elmarad az európai színvonaltól, de a régiós összehasonlításban a másik két megyével szemben kedvezőbb helyzetben vannak, sőt a mutató évről-évre javuló tendenciát mutat. Baranya megyében a legalább komfortos lakások aránya a teljes lakásállományon belül 71%. Ezek a lakások rendelkeznek legalább egy darab 12 négyzetméter meghaladó alapterületű lakószobával, főzőhelyiséggel, fürdőhelyiséggel és WC-vel, közművesítetttségük teljes, melegvíz-ellátással és egyedi fűtési móddal (szilárd- vagy olajtüzelésű kályhafűtéssel, elektromos hőtároló kályhával, gázfűtéssel) rendelkeznek. Feltűnően magas viszont a komfort nélküli és a szükséglakások aránya, mivel a lakások 20%-a ebbe a két kategóriába tartozik. A hagyományos energia árának drasztikus emelkedése miatt egyre inkább előtérbe kerül a lakások épületenergetikai korszerűsítése, mivel a beruházás megtérülési ideje folyamatosan csökken. Jelentős előrelépés várható a megújuló energiaforrások minden szegmensében, 2010-hez képest 2020-ra a megújuló energiaforrások bruttó felhasználása előreláthatólag megduplázódik.

Megnevezés	Összkomfortos	Komfortos	Félkomfortos	Komfort nélküli	Szükséglakások
Baranya	42,7	28,3	7	19,5	2,6
Somogy	48,3	38,6	3,1	8,2	1,8
Tolna	48,2	33	2,9	14,1	1,7
Dél-Dunántúl	45,2	32,1	5,2	15,3	2,2

49. táblázat A lakások közműves ellátása Forrás: KSH

A lakásépítések jelentős részét - a 2012/I. félévi adatok alapján több mint 80%-át - a magánszektor hajtja végre önerőből (és/vagy hitelből) finanszírozva azt.

2011-ben a lakásállományon belül a teljes megyei lakásállomány 4,1%-át tették ki az önkormányzati lakások. Bár ez az arány jobb a régió másik két megyéjében tapasztalható értéknél, de ennek ellenére rendkívül alacsony értéknek számít és a legfrissebb statisztikai adatok sem mutatnak javulást.

A kevés bérlakás gátolja a lakás mobilitás kialakulását és a munkaerő piaci elhelyezkedést is megnehezíti. Az alacsony mértékű lakás mobilitás nem teszi lehetővé a családoknak azt, hogy gyorsan és hatékonyan tudjanak reagálni az életükben bekövetkező demográfiai, foglalkoztatási változásokra.

1.2.8 Településhálózati adottságok

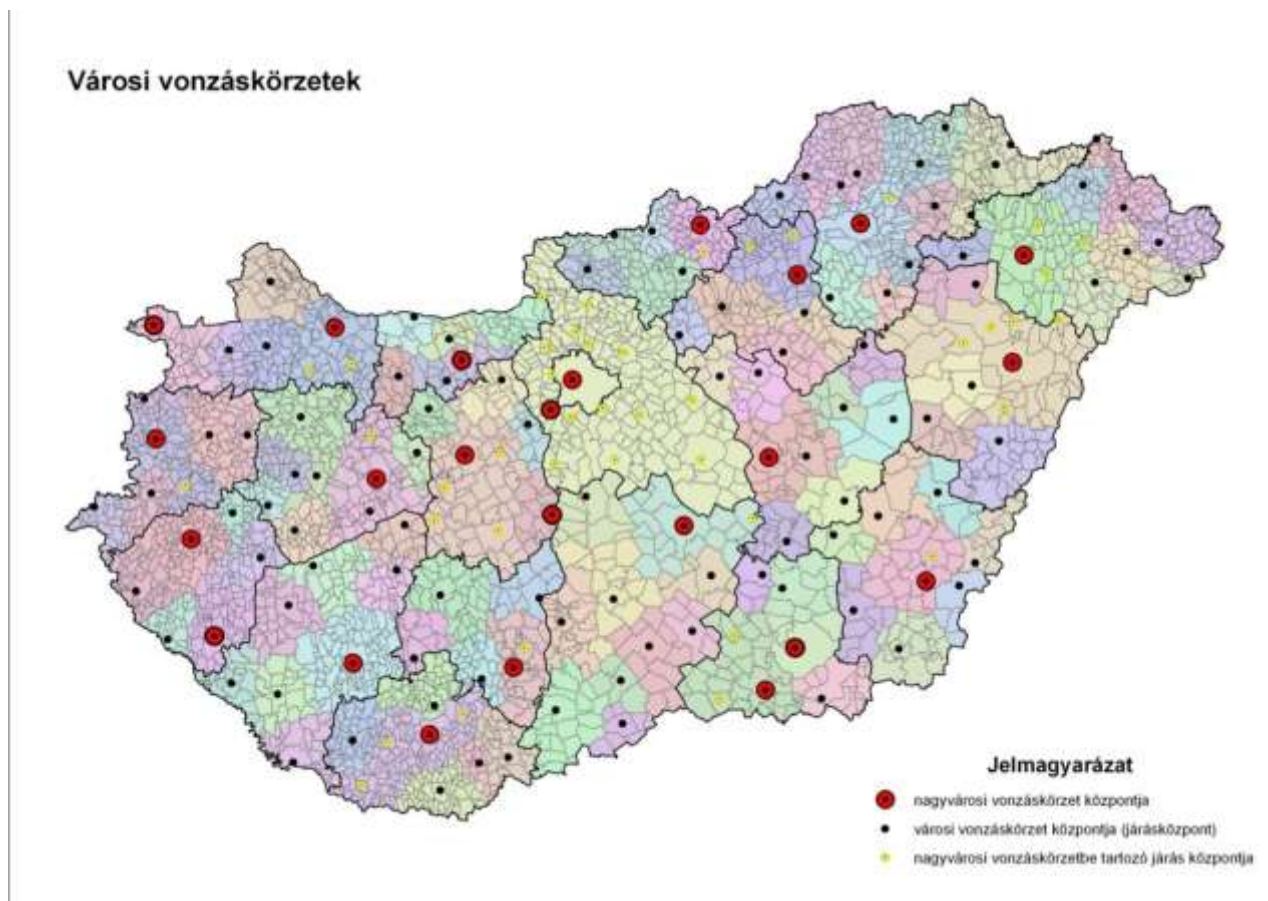
1.2.8.1 Településhierarchia¹⁸

A településhálózati elemzésben a megye, mint területegység településeinek egymással összefüggő rendszerét vizsgáljuk. Baranya településrendszere jellemzően aprófalvas és a települések között sok a zsáktelepülés.

A településszerkezet elaprózottságából és viszonylagos elzártságából eredően közlekedési és szociális problémák jelentkeznek, így a megye kistérségei között sok a hátrányos és a leghátrányosabb kategóriába tartozó kistérség. Baranya megyében Pécs túlsúlya érvényesül a maga 150.000 fő feletti népességével, mely méreténél és funkciójánál fogva nem csak a megyére hat ki, de a Dél-dunántúli régió központjaként a megye- és az országhatáron túlra is.

¹⁸ Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terve – Megalapozó Munkarészek 2011.

A megye városainak száma folyamatosan nőtt. 1950-ben a megyében Pécsen kívül egy város volt, Mohács. Sajátos földrajzi fekvése, identitástudata, értelmisége máig is megőrizte megkülönböztetett helyét a megye városai között. Komló, a megye bányász városa 1951-ben, Szigetvár 1966-ban Siklós 1977-ben kapott városi rangot. Mára egy hosszabb stagnálást követően (1990-ig nem került sor újabb várossá nyilvánításra) a megyében is beindult a várossá nyilvánítások sora.

60. ábra: Város vonzáskörzetek Forrás: Nemzeti Fejlesztés 2020. (Az Országos Fejlesztési Konceptió és az Országos Területfejlesztési Konceptió megalapozása Stratégiai Vitaanyag)

Baranya megye városai: Pécs (megyei jogú város), Komló, Mohács, Szigetvár, Siklós, Szentlőrinc, Kozármisleny, Pécsvárad, Harkány, Bóly, Sásd, Sellye, Mágocs és Villány.

A megye városainak nem is a pontos népességszáma a döntő, hanem hogy Mohács és Komló kivételével a megye városai országos viszonylatban kisvárosok és Pécs messze kiemelkedik a megye városai közül. Ebben a kisvárosi mezőnyben nagyobbaknak számítanak: Szigetvár, Siklós, Szentlőrinc, Kozármisleny.

A megye 301 településéből 86 település 199 fő lakónépesség alatti. A megyében 118 település 200-499 fő közötti lakónépességgel rendelkezik. Az 500 főnél kisebb lakónépességgel rendelkező települések (204 település) a megye településeinek 67,8%-át teszik ki.

Az aprófalvas községhálózatból kiemelkedik a megye néhány nagyközsége: Hosszúhetény (3486 fő), Beremend (2594 fő), Lánycsók (2489 fő), Szászvár (2334 fő) és Pellérd (2209 fő). Országos összehasonlításban ezek sem számítanak „nagy” településeknek, de térségükben, a környezetük ellátásában viselt funkcióikkal valóban azok.

A megye települései jelenleg 9 kistérségbe szerveződnek (Komló, Mohácsi, Pécsi, Pécsvárad, Sásdi, Sellyei, Siklósi, Szentlőrinci és Szigetvári kistérség), melyek közül mindegyik hátrányos helyzetűnek tekintendő. A hátrányos helyzetű kistérségek közül három a leghátrányosabbak közé sorolt: a Sásdi, a Sellyei és a Szigetvári kistérség.

A kistérségekben működő települési önkormányzatok meghatározott feladatkörbe tartozó közszolgáltatásokat 2004-től többcélú kistérségi társulásokon keresztül biztosíthatnak. Ilyenek például a szociális ellátás, a család, gyermek és ifjúságvédelem, de megállapodhatnak más ellátások közös, a társuláson keresztül történő ellátásában is.

Nem állítható, hogy a települések közti kapcsolatokat determinálná a közigazgatási státuszuk, a hivatalos területi szerveződések, de az biztos elmondható, hogy erősítik, moderálják, szervezik a közigazgatási egységen belüli kapcsolatokat.

A közigazgatás átszervezése érdekében jelenleg is folynak a változások előkészületei. A közigazgatás átszervezését, a járási rendszer bevezetését 2012 augusztusában fogadta el a Kormány. Nyilvánvaló, hogy az új közigazgatási beosztás/hierarchia hosszabb távon jelentős hatással lesz a településhálózati kapcsolatokra. Baranya megye szempontjából fontos, hogy az új közigazgatási beosztásnak tekintettel kell lennie a megye jellemzően aprófalvas településhálózatára és a járási központoknak -a hozzájuk csatolt községekből való- könnyű megközelíthetőségére.

A járási szinten működő egységes hivatalok 2013. január 1.-én kezdték meg működésüket az alábbi székhelyekkel és illetékességi területekkel:

- Pécs (40 település)
- Komló (20 település)
- Mohács (26 település)
- Pécsvárad (17 település)
- Sásd (25 település)
- Sellye (38 település)
- Siklós (53 település)
- Szentlőrinc (21 település)
- Szigetvár (45 település)
- Bóly (16 település)

61. ábra: Baranya megyében a járásek lehatárolása Forrá: TelR

A Magyarországra jellemző általános népességcsökkenés, illetve a népesség előregedési folyamata Baranya megyében is megmutatkozik, de a megye különböző részein egy időben egymással teljesen ellentétes folyamatok zajlanak. A megye városainak népessége az elmúlt egy évtizedben a következőképpen alakult:

Város	lakónépesség 2012-ben (fő)	A lakónépesség változása 2002. évhez képest (%)
Pécs	156 801	-1,9
Komló	25 020	-8,9
Mohács	18 604	-2,5
Szigetvár	10 772	-6,3
Siklós	9 631	-7,3
Szentlőrinc	6 848	-5,7
Kozármisleny	6 109	46,3
Harkány	4 065	15,5
Pécsváradi	4 022	-2,0
Bóly	3 996	7,6
Sásd	3 282	-8,1
Sellye	2 752	-15,3
Villány	2 474	-11,4
Mágocs	2 388	-11,7

50. táblázat Lakónépesség változása 2002-2012. Forrás: KSH

2002. óta mindössze három baranyai városnak nőtt a lakosságszáma (Bóly, Harkány és Kozármisleny). Közülük kiugróan magas népességnövekedés volt tapasztalható a pécsi agglomerációhoz tartozó Kozármisleny esetében, ahol elsősorban a Pécsről kiköltöző családok gyarapították a lakónépesség számát. Harkány és Bóly esetében is valószínűsíthetően a belföldi vándorlás eredményezett magas népességnövekedést. A fokozatos előregedés és az elvándorlás miatt 10%-ot meghaladó népességcsökkenést szenvedett el a mára nagyjából azonos népességnagyságúvá vált Mágocs, Sellye és Villány.

A fent leírtak figyelembe vételével megállapítható, hogy a megye területe városokkal lefedett, új városok kijelölésére nincs szükség. Minden kistérségnek városi jogállású központja van. Ebből következik, hogy a városok területi elhelyezkedése is megfelelő, ugyanakkor népességszámuk döntően alacsony, funkcióikban számos területen hiátussal bírnak, városiasodásuk folyamatban van.

Baranya megye községei esetében átlagosan 7%-os népességfogyás volt tapasztalható ugyanebben az időszakban. Aggodalomra adhat okot az a tény, hogy az 500 főnél kisebb falvak esetében 10%-os, míg a 200 főnél kisebb községek esetében még ennél is magasabb, 15%-os népességcsökkenés következett be. Fenti folyamattal ellentétben a pécsi agglomerációba tartozó települések átlagosan csaknem 21%-kal voltak képesek növelni népességszámukat, míg a központ, Pécs népessége 1,9%-kal csökkent.

A hátrányos helyzetű népességcsoportok egyaránt jelen vannak a városokban és a falvakban. A szegregációs folyamatok megállítására, a veszélyeztetett területeken megelőző intézkedésekre mindkét településtípus esetében szükség van. A városok és a falvak egymásrataltságából adódóan egyre inkább előtérbe kerül az az elv, hogy a városok és a vonzáskörzetükbe tartozó községek közös területfejlesztési tervezési folyamatban vegyenek részt, a fejlesztéseknek a közigazgatási határok ne jelentsenek legyőzhetetlen akadályt.

Célként kell, hogy megfogalmazódjon a funkcióikban összetartozó térségek szinergikus, egymás erősségeire építő együttes fejlesztése.

1.2.8.2 A településhálózat megyén belüli és kívüli kapcsolatai

A külső és belső kapcsolatok elemzése során a településhálózat rendszerében a különböző méretű, jelentőségű települések többszintű kapcsolati hálója fedezhető fel. Ezen belül is dominánsak tekinthetők a fő közúti kapcsolati folyosók.

A megye településeinek belső kapcsolatrendszerében meghatározó szerepe van a munkába járással és a különféle szolgáltatások igénybevételével kapcsolatban keletkező ingázásnak. Pécs munkaerő piaci vonzása a Pécsi kistérségen túl a Pécsváradi, a Szentlőrinci kistérségekre, valamint a Mohácsi kistérség nyugati felére és a Sellyei kistérség kétharmadára terjed ki. Baranya megye városai nem generálnak számottevő, megyehatáron túlnyúló ingázást a munkavállalással kapcsolatban, sőt bizonyos esetekben még saját térségükre sem képesek kellő vonzerőt gyakorolni. (pl. a Sásdi kistérség esetében, ahol a kistérségi központtal szemben Dombóvár erőteljes vonzáscentrumként definiálható, de hasonló a helyzet a Pécsváradi kistérség tekintetében Pécs és Bonyhád vonatkozásában.)

A közlekedési kapcsolatok elemzése kapcsán bemutatásra kerültek azok a tervezett gyorsforgalmi utakhoz és főutakhoz való kapcsolódások, amelyek megteremtése a nemzetközi és az országos külső kapcsolatok fejlesztése szempontjából nagy jelentőséggel bír. A peremterületek és a belső perifériák közlekedésfejlesztése, az elérési idők csökkentése ezeknek a leszakadó térségeknek új fejlődési potenciált jelentene.

A határ menti térségek, települések egyik oldalról szemlélve a határ áru- és utas megállító funkciójából adódóan stratégiai előnyben vannak, de ezen hatást ellentételezi, illetve kioltja

periférikus helyzetük. A határok elválasztó funkciója ma még sokkal erősebb, mint a határon átnyúló kapcsolatok.

A belső kapcsolatok egyik meghatározó eleme a közműves ellátás, amelynek a vízgazdálkodási és energiaellátási területei kiemelt jelentőséggel bírnak. A vízgazdálkodáson belül a vízbázis védelemnek, valamint az ár- és belvizek okozta károk enyhítésének, a megelőzésnek van évek óta növekvő jelentősége, ami kapcsán a tájgazdálkodási és ökológiai adottságok figyelembevétele elengedhetetlen. Az energiaellátás tekintetében az alacsony széndioxid-kibocsátású gazdaságra való fokozatos áttérés egyre erősödő tendenciája figyelhető meg.

Kevésbé jellemző, hogy az egymással határos települések a közigazgatási területük határain történő fejlesztésekről nem csupán formálisan egyeztetnek egymással, hanem a településfejlesztési eszközeiket közös elvek mentén alakítanak ki. A meglévő, de kihasználatlan beépített területek (barnaövek) újrahasznosítására a régió 2007-13 közötti operatív programjában is külön támogatási források álltak rendelkezésre, ugyanakkor a gazdaság gyenge teljesítménye miatt az utóbbi években a felhagyott gazdasági területek újjáélesztése kikerült a figyelem középpontjából. Ennek ellenére a városi és városkörnyéki települési- és tájsebek felszámolása és hasznosítása érdekében a beépítések tervezésénél az intenzív területhasználatot kell érvényre juttatni az extenzívvel szemben.

1.2.8.3 Települések közötti feladatmegosztások, együttműködések, mindezek szervezeti és intézményi rendszerei

A megye aprófalvas településhálózata miatt a települések közötti együttműködéseknek régi hagyományai vannak. A kistelepülések az önkormányzati hivatali feladatokat közösen, körjegyzőségben látják el, melyek önkéntes alapon szerveződnek. 2012-ben 88 körjegyzőség működött a megyében, ez azt eredményezte, hogy a 301 településből 200 olyan község van ahol nincs helyben polgármesteri hivatal, hanem valamely körjegyzőségbe tagozódva történik a feladat ellátása.

Az új önkormányzati törvény (2011. évi CLXXXIX. törvény), illetve a járások kialakításáról szóló jogszabályok 2013-tól jelentősen átrendezik a közigazgatási rendszert. Egyrészt létrejönnek a járások, másrészt a kistelepüléseknek kötelező közös önkormányzati hivatalt létrehozni, melyek szervezésénél figyelembe kell venni, hogy járáson belül szerveződjenek, legalább 2 000 fő népességet szolgáljanak, vagy legalább 7 településre terjedjen ki a hatáskörük. Jelenleg a legtöbb körjegyzőségben a lakosságszám nem éri el a 2 000 főt ezért 2013-tól nagyarányú átrendeződésre lehet számítani a megyében ezen a területen.

2013. januártól megkezdte működését a 10 járási hivatal a megyében. A járási hivatalok az alapfokú államigazgatási funkciókat látják el, több területen átvesznek feladatot az önkormányzati hivataloktól is. A járások hasonló területet fognak át, mint a kistérségek, változás, hogy a Mohácsi kistérség nyugati területén kialakításra került a Bólyi járás, illetve 11 település esetében (Szentdénese, Oroszló, Bikal, Hosszúhetény, Berkesd, Pereked, Szilágy, Geresdlak, Téseny, Tengeri, Baksa) változik a járási besorolása a kistérséghez képest.

Az alapfokú ellátások területén (oktatás, egészségügy, szociális ellátás) mikrotérségi együttműködések alakultak ki, melyek szerveződését elsősorban infrastrukturális (elérhetőség, épített infrastruktúra megléte, állapota), illetve intézményi (meglévő intézményrendszer, humánerőforrás) tényezők alakítottak. Az elmúlt időszakban a jogszabályi környezet és

pénzügyi eszközök is segítették a mikrotérsgégi együttműködések integrálását kistérségi szinten, mely egyrészt az intézmények gazdasági hatékonyságát erősítette, másrészt a szakmai színvonal egységesítésével az esélyegyenlőséget is segítette.

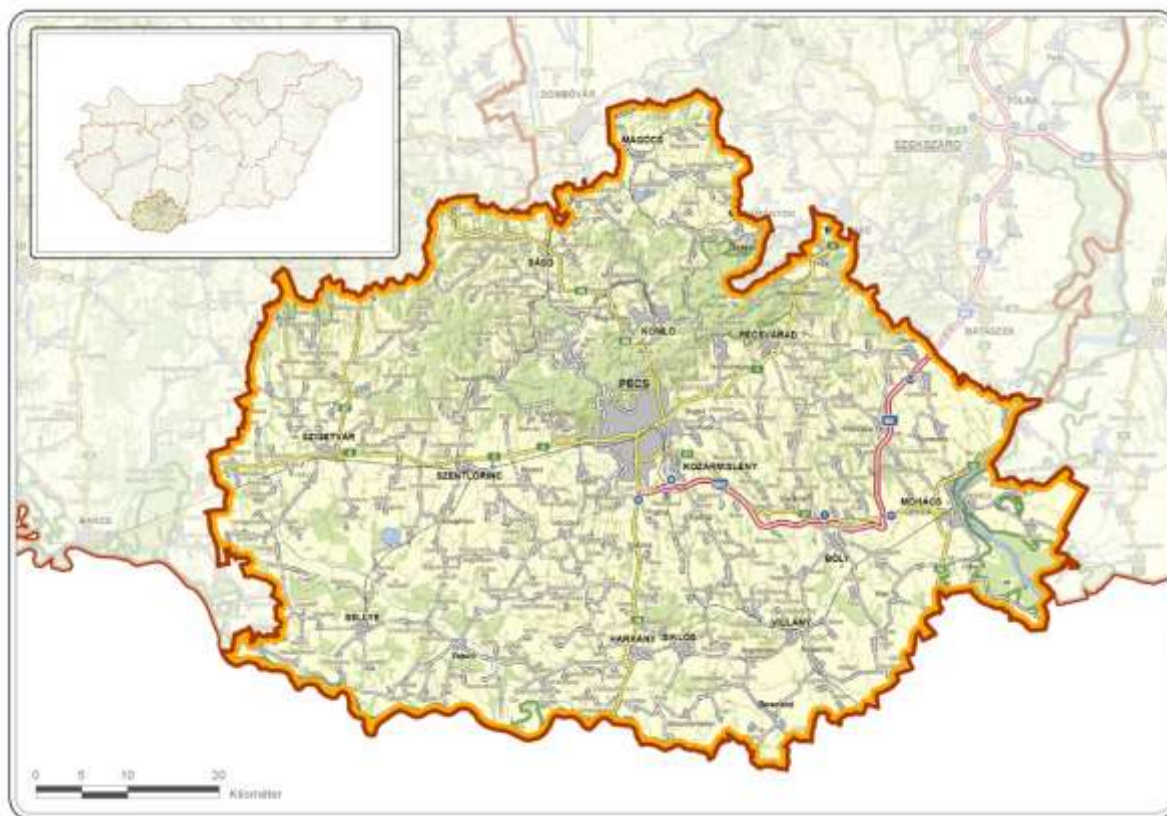
Egy különleges adottság a megyében Pécs és a környező települések közötti kapcsolat. A KSH kutatásai alapján az országban lehatárolható 4 városi agglomeráció közül az egyik a pécsi, melyet Pécs és 20 környező település alkot, mely a szuburbanizáció egy jelentős fokát mutatja a térségben. Ha a közlekedési kapcsolatokat intenzitását vizsgáljuk (közösségi közlekedés forgalmi adatai, ingázás), akkor egy ennél még nagyobb kiterjedésű térséget lehet lehatárolni a megyében, ahol intenzív kapcsolat mutatható ki a települések között.

Formalizált kapcsolat nem alakult ki a város és közvetlen vonzáskörzete között, ennek hiánya negatívan hathat a térség összehangolt fejlesztése tekintetében.

1.2.9 A térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása, a térségi terület felhasználás változásai, tendenciák értékelése

A megye térszerkezetének meghatározó elemei:

- a települések rendszere, az eltérő funkciójú és szerepkörű települések egymást kiegészítő hálózata, a települési területek térbeli kiterjedése,
- a táji, természeti (ökológiai) elemek rendszere és hálózata,
- a térszerkezet alakulását befolyásoló - sokszor meghatározó - műszaki infrastruktúra hálózatok térbeli rendje (elsősorban a közlekedési, ezen belül is a közúti közlekedési infrastruktúra).

62. ábra: Baranya megye térszerkezete

A fentiekben azonosított elemek változásaival párhuzamosan a térszerkezet is változik, ezt pedig szinte kivétel nélkül a terület felhasználás változása követi le. A fentiekben azonosított térszerkezeti elemek közül a közúti közlekedési infrastruktúra változása generálja a legnagyobb mértékű és leggyorsabb ütemű változást.

A főutak szinte behálózják a megyét, a kistérségi/helyi szintű kapcsolatokat az alsórendű mellékúthálózat biztosítja, melyek sűrűsége a településhálózattól függően változik.

Baranya megye esetében a megépült M60-as gyorsforgalmi út alapvető változásokat eredményezett a térszerkezetben és ezzel párhuzamosan a terület felhasználásban is.

A két nagyváros (Pécs és Mohács) közelében/vonzáskörzetében elhelyezkedő, a nyomvonalra „felfűzött” települések (Pécsudvard, Birján, Belvárdgyula, Bóly stb.) területei felértékelődtek, potenciális lakó- és gazdasági célú fejlesztések, illetve befektetések célterületeivé váltak.

A folyamatnak köszönhetően az érintett települési területek térbeli kiterjedésének növekedése indult/indulhat meg.

A településrendezési tervekben jól lekövethető a térszerkezet és a terület felhasználás változására utaló folyamat. Az érintett területeket a települések már „tervezett belterületként” szerepeltetik, az esetlegesen mezőgazdasági területfelhasználást szinte kivétel nélkül lakó-, illetve a befektetők/építetők részére sokkal kedvezőbb gazdasági (Gksz vagy Gip) területfelhasználás váltotta fel.

A megye térszerkezetét nagymértékben befolyásolják a szuburbanizációs (elővárosiasodási) és dezurbanizációs (vidékre települési) tendenciák. Ezen folyamatoknak köszönhetően fejlődött pl. Kozármisleny, Nagykozár, Hosszúhetény, Pellérd, melyek mind Pécs közeli települések. Egyrészt a Pécsről kiköltözők alapítanak új otthonot a városkörnyéki településekben, másrészt a távolabbi vidékről pécsi munkahelyek után költözők állnak meg első állomásként a városkörnyéki településekben. Ezen tendenciákat támasztják alá a korábbi évek lakásépítési mutatói is.

A fentiekben részletezett folyamatok több szempontból is aggodalomra adnak okot. Alapvető célként kell kezelni azt, hogy megakadályozzuk a települések, települési területek szigetszerűségének fenntartását, a települések ilyen irányú összenövését. Fontos a tagolt, harmonikusan fejleszthető térszerkezet kialakítása, ahol a táji-, természeti elemek, ökológiai hálózatok összefüggőek és folyamatosak.

A fenti változás nem eredményezheti a települési - beépített - területek összefüggő zónáinak kialakulását.

1.2.10 A térségi terület felhasználás vizsgálata¹⁹

A „településhierarcia és településhálózati kapcsolatok” részben már megfogalmazottak köszönnek vissza a megye területfelhasználási mutatóiban.

---

¹⁹ Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terve 2011.

Baranya megye TrT-2011 szerkezeti terv	kiterjedés (ha)
városias települési térség	15939 (3,6 %)
hagyományosan vidéki települési térség	19386 (4,4 %)
építmények által igénybe vett térség	112 (0,0 %)
erdőgazdálkodási térség	131570 (29,7 %)
mezőgazdasági térség	240201 (54,2 %)
vegyes területfelhasználású térség	30655 (6,9 %)
vízgazdálkodási térség	5108 (1,2 %)
Összesen	442.971

51. táblázat Baranya megye TrT-2011 szerkezeti terv

A rendszer jól szemlélteti a városok - általában a fő közúti közlekedési útvonalak mentén való - területi elhelyezkedését, térbeli kiterjedését és kiemelkedően fontos térségi szerepét. A városok számához viszonyítva a városias települési térséghez alacsony kiterjedési mutató párosul, természetesen itt is jól érzékelhető Pécs „túlsúlya”. A megyeszékhelyen kívül Mohács és Komló rendelkezik még nagyobb települési területtel.

A szabálytalanul elhelyezkedő, „szétszórt”, részben a térségközpont szerepet ellátó városok/nagyközségek körüli aprófalvak igen magas aránya és alacsony területi kiterjedése jól tükröződik a hagyományosan vidéki települési térségekben. Ezen térségek körül helyezkednek el a nagy kiterjedésű, jó minőségű mezőgazdasági és erdőgazdálkodási területek.

Baranya megye mező- és erdőgazdasági területei együttesen a megye területfelhasználásának döntő részét teszik ki, területhasználati szempontból a megye elsődlegesen erdő- és mezőgazdasági vegyes agrártérségnek tekinthető. A mezőgazdasági használat dominanciája mellett az országos átlagnál jelentősebb szerepe van az erdőgazdaságnak. Baranya megye területhasználatában uralkodó a mezőgazdasági művelés, mintegy 60%-ban. A megye szőlészeti – borászati ágazata is jelentős, az ország minőségi bortermő vidékei közül a Dél – Dunántúli Borrégióhoz tartozó Pécsi és Villányi Borvidék teljes területe a megyében található.

A termőföldek művelési ágak szerinti adatait a 1.2.1.3 fejezet tartalmazza.

A területhasználatában uralkodó művelési ág a szántó, de részesedése az országos átlagnál alacsonyabb. Ez egészül ki a viszonylag jelentős gyepterületekkel (rét és legelőterületek), valamint az ültetvény (szőlő+gyümölcsös) és kert területekkel, továbbá a termőterületként nyilvántartott nádasokkal és halastavakkal.

Fontos szempont a legkedvezőbb adottságú mezőgazdasági területek védelme, ott az intenzív mezőgazdasági hasznosítás feltételeinek hosszú távú biztosítása.

A KSH adatok alapján végzett kiértékelés és a jelenlegi területfelhasználás főszámainak összevetése nem mutat jelentősebb eltéréseket, a megye területfelhasználási struktúrája stabilizálódott.

A relatív legjelentősebb változás a mező- és az erdőgazdasági területhasználatban, a szántók kismértékű csökkenésében és az erdőterületi arány enyhe növekvésében mutatható ki. A művelési ágak között a legerősebb csökkenést az utóbbi évtizedben a gyepterületek-, a növekedést az erdőterületek mutatták.

E tendencia, valamint a térségi szerkezeti terv által meghatározott terület-felhasználás előrevetíti a területi folyamatok feltételezhető irányát.

Az ültetvény (gyümölcsös és szőlő) területek stagnáló, illetve minimálisan növekedő mutatókat hoznak (esetlegesen új területek telepítése), így a további szőlőtermelés feltételeinek biztosítása nem veszélyeztetett.

Összességében jelentős, kiugró változások nem figyelhetők meg, a művelési ág szerkezet, az agrár tájhasznosítási struktúra stabilizálódott, a vizsgált adatsorok számai nem különböznek jelentősen. A fekvések szerinti megoszlást vizsgálva a belterületi területek növekedése mellett a külterületi területek csökkenése prognosztizálható, míg a zártkerti rész szinte változatlan értéket mutat.

A megyei szerkezeti terv és a megyei területrendezési szabályozás a korábbinál takarékosabb területfelhasználásra ösztönöz azzal, hogy - új övezetek alkalmazásával - korlátozza a mező- és erdőgazdasági térségben az újabb beépítésre szánt területek kijelölését. Az erdőgazdasági térség tervezett kiterjedése a hatályos megyei tervben tervezetthez képest növekedett, hiszen az elsődlegesen erdősítésre alkalmas területek is távlati erdőgazdasági térségként kerültek lehatárolásra.

A települési térség szempontjából fontos megemlíteni, hogy új beépítésre szánt terület igénybevételekre csak bizonyos feltételek teljesülése esetén (kapcsolódás a már meglévő beépített területhez, műszaki infrastruktúra rendelkezésre állása, stb.) legyen lehetőség, elősegítve ezzel a beépítésre szánt területek koordinálatlan terjeszkedésének visszafogását.

A térségi területfelhasználás változásai

A kisebb településeken lényeges változás nem történt. A térszerkezet vizsgálati részében már említett települések rendezési terveik módosításakor, illetve felülvizsgálatakor több alkalommal jelölnek ki új lakó- és a befektetők/építetők részére sokkal kedvezőbb gazdasági (Gksz vagy Gip) területeket. A területkínálat összetételét vizsgálva megállapítható, hogy a legnagyobb mértékű a gazdasági célú területkínálat. Ez az „összkínálat” kétharmadát-háromnegyedét is eléri. A települések célja egyértelmű: a romló demográfiai mutatók megfékezése, a foglalkoztatási és forráshiány problémáik megoldása, ezáltal a település fejlődésének elősegítése.

A túlzott területkínálat mellett, hogy megoldást adhat a fennálló helyzetre, egyidejűleg számos problémát is generálhat. Amennyiben a területek beépítése, illetve használatbavétele nem ütemezett megfelelően, a településre jelentős üzemeltetési költségek hárulhatnak, míg az ingatlantulajdonosokban indokolatlan piaci várakozásokat kelthet.

A települések nagy része kis területi kiterjedésű belterülettel rendelkezik, így térbeli terjeszkedését szinte kivétel nélkül zártkerti vagy külterületi földrészletek belterületbe vonásával tudja megvalósítani. Ez a folyamat indokolhatja a fekvések szerinti megoszlás vizsgálatának a belterület növekedésére és a külterület csökkésére vonatkozó megállapításait.

Nagyobb részben - fekvésből adódóan - mezőgazdasági művelés alatt álló területek kivonása/más célú hasznosítása a jellemző, de van ahol a domborzati adottságok kihasználásával magasan fekvő - több esetben zöld - területeket jelölnek ki beépítésre szánt területnek.

A fent nevezett településrendezési eszközökben ugyan megjelennek területfelhasználási változások, de ezen fejlesztések túlnyomó része nem realizálódik, így ezek a gyakorlatban nem jelentenek módosulást az eredeti területfelhasználásban. A folyamatok időbeliségét

vizsgálva megállapítható, hogy gazdasági válság előtt megindultak a területek felvásárlásai (a tulajdonszerzések megtörténtek), de a válság következtében ezen folyamatok jelenleg stagnálnak. Természetesen vannak kivételek, a már többször említett városok, nagyvárosok közelében és vonzáskörzetében.

Rögzíthető, hogy ezen változások a korábbiakban beépítésre nem szánt területek beépítésével, új területek igénybevételével jöttek létre.

A városokon túl egyes településeken belül is találhatók periférikus térségek, ahol alacsony jövedelmű népesség, vagy etnikai kisebbség él a települési átlagtól lényegesen rosszabb lakhatási és infrastrukturális ellátottságban, romló életkörülmények, szociális és egészségügyi helyzetben. A zártkerti vagy külterületi fekvésű, alacsonyabb forgalmi értékű ingatlanok könnyebben „elérhető” a nehéz helyzetben élő rétegek számára, így a megvásárlást/tulajdonszerzést követően ezen ingatlanok - az eredeti rendeltetéstől/használatától eltérően - lakófunkcióval töltődnek fel. Ezen folyamatok elsősorban a megfelelő műszaki infrastruktúra hiánya szempontjából vetnek fel több problémát (megfelelő közút és közművek hiánya, a hulladék- és szennyvíz kezelés problémája, stb.).

A településrendezési eszközökben kijelölt különleges területek valószínűleg több helyen alulhasznosítottak voltak, így ezen területeken realizálódtak a fenti folyamatok.

Pécsett a nagy közlekedési infrastruktúra fejlesztésekhez kapcsolódva, ezek kihasználásával jöttek létre változások a város déli kapujában, ugyanis mind a repülőtér, mind az autópálya a város déli előterében van. Itt egy új gazdasági terület került kialakítása, helyet adva a város második ipari parkjának, és több logisztikai valamint kereskedelmi szolgáltatás is települt ebbe a térségbe.

Pécsett az Európa Kulturális Fővárosa beruházásai jelentős területfelhasználási változásokat eredményeztek. A Zsolnay gyár korábbi területének egy kis részére húzódott vissza, a tömb nagyságú „Zsolnay-negyed” többi részébe kulturális intézmények és az egyetem Művészeti Kara települtek illetve folyamatban van a terület új funkcióinak kiépülése.

A Zsolnay közelében a két nagy kulturális létesítmény, a „Kodály Központ” konferencia és hangverseny-központ, valamint a „Tudásközpont” épülete, amely a városban található könyvtáraknak ad otthont korszerű könyvtári szolgáltatásokkal, szintén komoly területfelhasználási változást hozott. Ehhez kapcsolódva elmondható, hogy a változások általában a már beépített területek átépítésével, a beépítés intenzitásának emelésével jöttek létre.

1.2.11 A táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása²⁰

A megye ökológiai térszerkezetét alapvetően meghatározzák az éghajlati, fesház alatti és felszíni adottságok, valamint az ezeken kialakult tájhasználat. Az átalakított természeti táj emlékei és emlékezete a fennmaradt eredeti, őshonos illetve ezekhez közelálló táj alakulatai, és élőhelyei. Ezek közül a legértékesebbek, legérzékenyebbek természetvédelmi oltalom alatt állnak. Az ökológiai hálózat ezeken kívül magában foglalja az ezeket összekötő zöldfolyosókat, védett természeti területeken kívüli jelentősebb erdő és nedves vizes területeket, természet közeli területeket és extenzív hasznosítású mezőgazdasági területeket.

---

²⁰ Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terve 2011.

Az ökológiai hálózat alappillérei elsődlegesen a magasan erdősült hegy- és dombvidéki területek, valamint a felszíni vízrendszer elemei, a patak- és folyóvölgyek, a hozzájuk kapcsolódó vizenyős és vízparti területekkel és ártéri erdőterületekkel. A legkitettebb hegy- és dombvidéki területek a Mecsek és a Villányi hegység gerincein és lejtőin, valamint a Baranyai Geresdi - dombság és Mecsek – Zselici hegyhát területein találhatók. Ezek részben a Mecsek Tájvédelmi Körzet országos védetség alatt álló területei. A Dráva és a Duna folyóvölgyei és oldalágai, a kapcsolódó mélyebben fekvő területekkel a megye legkevésbé terhelhető tájai.

Ezen egységes, összefüggő hálózatot alkotó természetes és természet közeli zöldfelületi rendszert kiegészíti néhány szigetszerűen fennmaradt, ökofolyósóval már megfelelően összekapcsolt természet közeli terület egység, jellemzően intenzív mezőgazdasági területek szomszédságában lévő extenzív gyepek területei vagy erdőfoltok. Ezek többsége a Duna – Dráva Nemzeti Park védett természeti területe.

A tájterhelésre leginkább érzékeny területek az ökohálózat legértékesebb területei, magterületei. Ezek részben országos szintű védetség alatt is állnak, közülük területileg legjelentősebbek a Nemzeti Park nagyrészt összefüggő, jellemzően sávszerű területei, valamint az országos ökológia hálózat (OÖH) és a Natura2000 hálózat jóval nagyobb és kontinuosabb területei.

A területeket részletesen az 1.2.1.5 fejezet tartalmazza.

Az európai és országos ökológiai hálózatokhoz tartozó területek a természeti értékmegőrzés szempontjából legértékesebb és egyben legérzékenyebb területek. Jellemzően itt a legalacsonyabb szintű a tájterhelés, összhangban e területek terhelhetőségi (érzékenységi) mutatóival.

Területi arányok szempontjából, a megye vegyes mező- és erdőgazdasági jellegének köszönhetően elsődlegesen a mezőgazdálkodás, ezen belül is az intenzív szántóföldi művelés az elsődleges tájterhelő tényező.

Agronómiai szempontból a megye legterhelhetőbb térségei a domborzati és terepadottságok szempontjából is legkedvezőbb, legjobb termőképességű talajadottságokkal rendelkező középső–déli, délkeleti területei.

A külterjes tájgazdálkodásra kijelölt kevésbé terhelhető területek: a mélyebben fekvő, erősebb közvetlen vízhatású területek,- a nád- és gyepgazdálkodás, az extenzív vegyszermentes szántóföldi gazdálkodás, valamint a biogazdálkodás elsődleges területei; továbbá a dombvidéki erózióveszélyes területek, elsősorban a talajvédő gyepgazdálkodás és az ökológiai ültetvényművelés területei. Elsősorban ez utóbbiaknál jöhet szóba ökológiai szempontból versenyképes alternatívaként a művelési ág váltás, az erdősítés lehetősége is.

A legintenzívebb tájterhelést az urbanizációs folyamatok idéznek elő, amelyek a beépítések révén természetes felszínek effektív megsemmisítésével és átalakításával járnak, ezáltal felszín alatti (víz, talaj) és felszín feletti (légműködés) természetátalakító – terhelő, szennyező hatásaik is a legintenzívebbek. Ezek a megyében kisebb részt koncentráltan, városi térségként, de jellemzően szóróványban, pontszerűen jelennek meg, a megye településszerkezeti hagyományainak megfelelően. A kevesebb, nagyobb hatású település mellett jellemző az aprófalvas településszerkezet, ami regionális szinten kedvezőbb tájterhelési hatásokkal jár, mint a szövetszerűen burjánzó, nagyvárosi típusú agglomerációs típusú urbanizálódás, ami a

megyében nem jellemző (a megyeszékhely kivételével, de ez a jelenség itt is viszonylag alacsony intenzitással van jelen).

A megyében meglévő külszíni fejtések - jellemzően felhagyott szénbányák, kisebb részt kőbányák - tájképi megjelenése és környezeti hatásai jellemzően csak helyi szinten okoznak problémát. Az itt meghatározott rekultivációs, tájrendezési teendők végrehajtása mellett tekintettel kell lenni az alábányászott területek terhelhetőségére is.

Hasonlóan csak lokális hatásokkal rendelkeznek a műszaki infrastruktúra hálózat elemei illetve ezek együttese. Részben kiépítettségük, terület igénybevételük és sűrűségük viszonylag alacsony szintje, részben elhelyezkedésük, jellegük következtében. A terhelési szempontból legkritikusabb autópályával jelenleg csak két rövidebb szakaszon rendelkezik a megye.

A fent leírtakból következik, hogy minden érzékeny természeti területet, és/vagy ökológia szempontból értékes (természeti) területet érintő intenzívebb hasznosításra (a természetes felszín megváltoztatására, beépítésre, stb.) irányuló szándék megalapozásához terhelhetőségi vizsgálat(ok) elvégzése szükséges.

Összefoglaló értékeléseként megállapítható, hogy a megye táji környezeti helyzete összességében kedvezőnek minősíthető, lokális szinten azonban jelen vannak a tájterheléssel összefüggő, rekultivációt illetve tehermentesítést igénylő problémák, de regionális szinten speciális, különös beavatkozást igénylő tájrendezési konfliktusterületek nem határozhatók meg. A tájszerkezetet és a tájhasználati módokat érintő konfliktusok általános - az ország más régiójában is megfigyelhető - mezőgazdasági földhasználatból, ökológiai és műszaki szemléleti ütközésből, tájvédelmi szabályozatlanságból eredő, nem csupán Baranya megyére jellemző problémák. Ilyen típusú és a megyére konkretizálható konfliktusok kezelésére esetlegesen a tervezett műszaki infrastruktúra fejlesztések és az urbanizált területek növekedése, illetve az ökológiai hálózat szándékolt kiterjesztésének ütközése révén lehet szükség. Ilyen típusú konfliktushelyzet a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztésének egyes elemeit illetően állhat elő, amelyek megfelelő tájvédelmi - tájrendezési megoldást igényelnek.

2 A megyét érintő tervezési-fejlesztési környezet áttekintése

2.1 A megyét érintő ágazati koncepciók, területfejlesztési elképzelések és hatályos területi tervek áttekintése

2.1.1 Az OTK megyét érintő vonatkozásai, illetve a megyét érintő kiemelt térség területfejlesztési tervei

A 96/2005. (XII. 25.) OGY határozattal elfogadott Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció, és a 97/2005. (XII.25.) OGY határozattal elfogadott Országos Területfejlesztési Koncepció meghatározza az ország területi jövőképet, a jövőkép eléréséhez vezető átfogó, hosszú távú területfejlesztési politikai célkitűzéseket, középtávú területi célokat, területi prioritásokat fogalmaz meg a szakpolitikák számára, meghatározza az eszköz- és intézményrendszeri feltételeket és tartalmazza a régiók saját koncepcionális céljait.

Az OTK Baranya megyei vonatkozásai az alábbiak szerint emelhetők ki (az OTK fejezeti besorolását követve):

IV. 2. Fejlesztési pólusok és városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése

Az OTK-ban megfogalmazásra és jelölésre kerültek azok a regionális „fejlesztési pólusok”, melyek egy harmonikus, policentrikus együttműködő városhálózati rendszer szerves elemeit képezik. Alapvető cél a Budapest-központú térszerkezet oldása, egy intenzívebben kooperáló, kiegyensúlyozott városhálózat megteremtése a társadalom és a gazdaság hatékonyabb és fenntarthatóbb működése, az ország egészének versenyképessé válása. A fejlesztési pólusok legfontosabb szerepe az innováció megjelenítésében és terjesztésében van.

Az öt nagy fejlesztési pólus egyike Pécs (Szeged, Győr, Miskolc és Debrecen mellett), „mellette” Szekszárd és Kaposvár, mint fejlesztési alközpontok jelennek meg. Baranya megyét érinti a Budapest-Eszék nemzetközi tengely csakúgy, mint a Pécs-Szeged és Pécs-Nagykanizsa (fejlesztési alközpont) regionális tengely.

IV. 3. Külső és belső perifériák, elmaradott térségek felzárkóztatása

Az OTK nevesíti és térképi ábrázolásban is bemutatja az ország hagyományosan legelmaradottabb perifériás térségeit, közülük is elsősorban a Dél-Dunántúl déli területeit.

A délnyugati országrészben koncentrálnak, tartósan elmaradott térségek között Baranya megye vonatkozásában példaként szerepel az Ormánság. A térség válsága a gyenge elérhetőség mellett az érdemi térségi központok hiányából, a népesség kedvezőtlen kor-, illetve képzettségi összetételéből, az erőforrások szűkösségéből (tőkehiány, képzett munkaerő elvándorlása) adódik.

Jól érzékelhető a megye érintettsége a társadalmi és gazdasági mutatók alapján a kistérségek legrosszabb helyzetű harmadába tartozó térségek, valamint a gyorsforgalmi úttól és megyeszékhelytől egyaránt távol eső területek vonatkozásában.

Alapvető célkitűzés, hogy a külső és belső perifériális, ill. tartósan elmaradott térségek koncentrált kormányzati és regionális támogatással, adottságaikhoz és lehetőségeikhez igazított egyedi stratégiáik mentén lemaradásukat csökkentsék, gazdaságilag és társadalmilag megújuljanak.

IV. 4. Országos jelentőségű integrált fejlesztési térségek és tématerületek Baranyát érintő vetületei:

c) A Duna-mente fenntartható fejlesztése

A Duna Európa egyik legjelentősebb vízi útja, egyben transz-európai közlekedési folyosó (TEN-T javaslatban törzshálózati belvízi hajóútként szerepel). Baranya megye szempontjából egyértelmű érintettség van az alsó dunai szakasz vonatkozásában. Az országos és a megyei területrendezési tervben is Mohács város kikötője közforgalmú nemzetközi és országos jelentőségű kikötőként szerepel. A mohácsi vízi határkikötőhelyet a közelmúltban korszerű, teherszállítást ellenőrző létesítményekkel látták el.

A Duna közvetlen környezetének megóvása, rehabilitációja, adottságainak és értékeinek jobb hasznosítása hozzájárul a Duna-menti települések biztonságos és fenntartható fejlődéséhez.

A célok között szerepel az ökológiai szempontokkal összhangban lévő, tájhoz alkalmazkodó, ill. tájba illő terület- és vidékfejlesztés, továbbá a folyami hajózás feltételeinek javítása.

d) A termálvízkincs integrált térségi hasznosítása

A „Termálvízkincs integrált hasznosítása” a turizmus-, az egészség-, az energia- és a befektetés-ösztönzési politika területén is az országos jelentőségű fejlesztési célok közé tartozik.

Baranya megyében számos termálvíz feltárásából 15 helyen történik engedélyezett hasznosítás. Minősített gyógyvíz Harkányban és Szigetváron van.

A 2011. évi nyilvántartás szerint a megye felszín alatti vizeinek tényleges igénybevétele kategóriánként a következő mennyiség volt:

- gyógyvíz (0,65 millió m³)

- termálvíz (0,3 millió m³).

Baranya D-i, K-i, DNY-i területe illetve a Pécsi síkság kiválóan alkalmas geotermikus energetikai beruházásokra.

e) A megújuló energiaforrások részarányának növelése kapcsolódik a termálvízkincs hasznosításához is.

A megyében a geotermikus energia hasznosítására van a legnagyobb lehetőség, a biomassa felhasználásával egyetemben. Az energiaellátó rendszerek fejlesztése, alternatív energiaforrások hasznosítása tevékenységi körön belül több geotermikus energiahasznosítási projekt valósult meg: épületek használati meleg víz, fűtés- és hűtésigény kielégítésére szolgáló hőszivattyús rendszerek kialakítása, stb. (Bóly, Mohács, Szentlőrinc)

IV. 5. A Határ menti területek együttműködésének erősítése

Az OTK egyértelműen lehatárolja a határmenti térségeket, jelöli a közúti és vasúti határátkelőhelyeket, valamint az EU belső és külső határait.

Az együttműködés erősítésénél Baranya érintettsége jól érzékelhető Horvátország vonatkozásában (EU külső határ, 2013. július 1-jén válik az Európai Unió tagjává). A megyével két horvát megye szomszédos: Eszék-Baranya (Osječko-baranjska županija) és Verőce-Drávamente (Virovitičko-podravska županija) megye.

Baranya megyét ebből a szempontból „blokkolja” a Dráva határfolyó, így alapvetően érdekelt a határon átnyúló közút-hálózati fejlesztésekkel történő elérhetőség javításában, a megye leghosszabb átkelő nélküli szakaszán határátkelőhelyek létesítésében és a közös területi tervezésben.

A közlekedési infrastruktúra fejlesztése kapcsán párhuzam vonható a IV. 2. fejezetben már említett - Baranya megyét érintő - Budapest-Eszék nemzetközi tengellyel.

A határnak mind a magyar, mind a horvát oldalán kiterjedt védett területek találhatók, így fontos kapcsolódási pont a turisztika, a turisztikai infrastruktúra közös fejlesztése.

IV. 6. A Rurális (vidékes) térségek területileg integrált fejlesztési prioritásai

Az OTK-ban megfogalmazásra és jelölésre kerültek a vidékies (rurális) és a városias (urbánus) térségek. Baranya megye vonatkozásában Pécs és agglomerációja, valamint Komló térsége az urbánus-, a megye egyéb területei a rurális térségben érintettek.

A megye pozíciója kedvező a természeti és táji értékekben gazdag területek vonatkozásában, alapvető cél ezen területek (Duna-Dráva Nemzeti Park, tájvédelmi körzet, erdőben gazdag tájak, hegy és dombvidékek, jelentősebb vizek) fenntartható fejlesztése.

A megye a Dráva (Ormánság) és a Duna menti területek vonatkozásában érintett a környezetbarát ökoturizmus ösztönzésére irányuló törekvésekben és az ökoturisztikai infrastruktúrafejlesztésekben. Ugyancsak célként jelenik meg az építészeti örökség elemeinek, a népművészet, a kézműves hagyományok és emlékek megőrzése, valamint a helyi termelési, tájhasznosítási kultúrákra támaszkodó, a tájkaraktert kihasználó termelés, kereskedelem és egyéb szolgáltatások erősítése is.

Az aprófalvas térségek bemutatásánál jól érzékelhető Baranya megye igen nagymértékű/arányú érintettsége, hiszen a megye településeinek 2/3-át az 500 főnél kisebb lélekszámú települések teszik ki (sok zsáktelepüléssel). A negatív folyamatok/jelenségek (pl. elöregedés, munkanélküliség, elvándorlás) megfékezése, illetve megfordítása érdekében célként jelenik meg a közlekedésfejlesztés (munkába járás, stb.) és a turizmus (visszaulva az előző bekezdésben megfogalmazottakra).

A magas arányú cigány népességgel rendelkező térségek megjelenése az országban területileg koncentrált, hagyományosan Északkelet-Magyarország és a Dél-Dunántúl érintettsége látható. Baranya megye vonatkozásában koncentráltan a déli - határ menti- területek (Sellye, Siklós térsége) és az északi megyehatár rész (Sásd, Mágocs térsége) érintett.

2.1.2 Az Országgyűlés és a Kormány által jóváhagyott és az egyéb ágazati fejlesztési stratégiáknak a megyére érvényes vonatkozásai

Magyarország európai térbelisége és európai uniós tagsága következtében alapkövetelmény az, hogy a magyar fejlesztési stratégiák kialakítása úgy történjen meg, hogy azok illeszkedjenek az Európai Unió fejlesztési dokumentumaihoz. Az alábbiakban az Unió legjelentősebb területfejlesztési dokumentumainak azokat a fő elemeit mutatjuk be, amelyek a megyei fejlesztési konstelláció kialakítása szempontjából meghatározóak.

2.1.2.1 Az Európai Unió területfejlesztési elképzelései

Az Európai Unió Területi Agendája 2020 (TA2020)²¹

A területi kohézió közös cél egy harmonikusabb és kiegyensúlyozottabb Európa megteremtése érdekében. A TA2020 célja stratégiai iránymutatások biztosítása a területfejlesztés számára, elősegítve ezáltal azt, hogy a különböző politikákban valamennyi irányítási szinten megjelenjék a területi dimenzió, célja továbbá annak biztosítása, hogy az Európa 2020 stratégia a területi kohéziós elveknek megfelelően valósuljon meg.

Az Európa 2020 stratégiában – az intelligens, fenntartható és befogadó növekedés stratégiájában – meghatározott uniós célok csak akkor érhetők el, ha a stratégia területi dimenzióját figyelembe veszik, mivel a különböző régiók eltérő fejlődési lehetőségekkel rendelkeznek.

---

²¹ Forrás: Európai Unió Területi Agendája 2020

A területi fejlődés kihívásai és lehetőségei:

- a globalizáció erősödő hatásai: a globális gazdasági válságot követő strukturális változások;
- az uniós integráció kihívásai és a régiók növekvő kölcsönös függése;
- területenként eltérő demográfiai és szociális kihívások, a sérülékeny csoportok szegregációja;
- éghajlatváltozás és környezeti kockázatok: földrajzi régióként eltérő hatások;
- az energetikai kihívások erősödnek és veszélyeztetik a régiók versenyképességét;
- a biodiverzitás csökkenése, a természeti, táji és kulturális örökség veszélybe kerülése.

Az Európai Unió fejlesztésének területi prioritásai:

- a policentrikus és kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítése;
- az integrált fejlesztés ösztönzése a városokban, valamint a vidéki és sajátos adottságú régiókban;
- a határokon átnyúló és transznacionális funkcionális régiók területi integrációja;
- a régiók erős helyi gazdaságokon nyugvó globális versenyképességének biztosítása;
- a területi összeköttetés javítása az egyének, a közösségek és a vállalkozások érdekében;
- a régiók ökológiai, táji és kulturális értékeinek kezelése és összekapcsolása.

A területi kohézió megvalósítására irányuló mechanizmusok:

1. A területi kohézió erősítése uniós szinten
2. A területi kohézió erősítése határokon átnyúló, transznacionális és interregionális szinten
3. A területi kohézióhoz történő tagállami hozzájárulások erősítése

EU2020 stratégia²²

Az Európai Tanács 2010 júniusában hagyta jóvá az Európa 2020 stratégiát, amely három, egymást kölcsönösen megerősítő prioritást tart szem előtt: a tudáson és innováción alapuló intelligens növekedést, az erőforrás-hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaságot létrehozó fenntartható növekedést, és a magas foglalkoztatást, valamint szociális és területi kohézió erősödését ösztönző inkluzív növekedést.

2020-ra az EU egészének teljesítenie kell az alábbi öt célt:

1.Foglalkoztatás

- Biztosítani kell, hogy a 20–64 évesek körében a foglalkoztatottság aránya elérje a 75%-ot.

2.K+F/innováció

- Az EU (köz- és magánforrásból származó) GDP-jének 3%-át a kutatás/fejlesztés és az innováció ösztönzésére irányuló beruházásokra kell fordítani.

3.Éghajlatváltozás/energia

- Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását 20%-kal csökkenteni kell az 1990-es színvonalhoz képest (vagy akár 30%-kal, ha adottak az ehhez szükséges feltételek).
- A megújuló energiaforrások arányát 20%-ra kell növelni.
- Az energiahatékonyságot 20%-kal kell javítani.

4.Oktatás

---

²² Forrás: EU2020 stratégia

- A lemorzsolódási arányt 10% alá kell csökkenteni.
- El kell érni, hogy a 30 és 34 év közötti uniós lakosok legalább 40%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezzen.

5. Szegénység/társadalmi kirekesztés

- Legalább 20 millióval csökkenjen azok száma, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent.

A célok egymással összefüggnek és egymást erősítik:

- az oktatás tökéletesítése elősegíti, hogy javuljon a foglalkoztathatóság és csökkenjen a szegénység;
- a gazdasági életben végzett kutatási-fejlesztési és innovációs tevékenységek megsokszorozódása és a forrásfelhasználás hatékonyságának javítása révén Európa versenyképesebbé válik, és új munkahelyek jönnek létre;
- a környezetkímélő technológiákba történő beruházás hozzájárul az éghajlatváltozás elleni küzdelemhez, egyúttal pedig új üzleti és foglalkoztatási lehetőségeket teremt.

Magyarország előzetes vállalásai az Európa 2020 stratégia végrehajtására (2020-ig terjedő célkitűzések):

- a 20-64 év közötti népességre vonatkozó foglalkoztatási ráta 75%-ra emelése, vagyis az uniós szintű céllal való teljes konvergencia;
- a kutatás-fejlesztési ráfordítások szintjének a bruttó hazai termék 1,8%-ára történő növelése (EU átlag 60%-a), a teljes ráfordítási szinten belül a vállalati ráfordítások arányának további növekedésével;
- a megújuló energiaforrások részarányának 14,6%-os növelése, 10 %-os teljes energia megtakarítás, és az EU emisszió-kereskedelmi rendszerén kívül az üvegházhatású gázok kibocsátásának legfeljebb 10%-os növekedése a 2005-ös szinthez képest;
- az oktatással összefüggésben a korai iskolaelhagyók arányának 10%-ra csökkentése, ill. a felsőfokú vagy annak megfelelő végzettséggel rendelkezők arányának 30,3%-os szintre történő növelése;
- a gyermekes családok szegénységi rátájának, a súlyos anyagi nélkülözésben élők, valamint az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők számának 20-20%-os csökkentése (az átfedések figyelembevételével, a három indikátorral lefedett népesség arányának kb. 5 százalékpontos – mintegy 450-500 ezer fővel, 23,5%-ra történő – csökkentése).

„Zöld Könyv a területi kohézióról” című vitaindító dokumentum (2008)²³

A Zöld Könyv uniós szintű közös gondolkodást indít a területi kohézió kérdéséről, amely a gazdasági és társadalmi kohézió céljainak a területi, földrajzi viszonyok figyelembevételével történő érvényesítése. Hozzájárul egyrészt a gazdaság, a társadalom és a környezet közötti harmonikus, konfliktusmentes kapcsolatok kialakításához a térségeken belül, és a térségek között, illetve az anyag-, energia- és tudásáramlás optimális rendszerének kialakításával az elősegíti az erőforrások hatékonyabb felhasználását. Ösztönzi a térségek belső erőforrásainak feltárását, fenntarthatóságuk megteremtését, helyreállítását, valamint versenyképességük feltételeinek megteremtését, fenntartását.

---

²³ Forrás: „Zöld Könyv a területi kohézióról” című vitaindító dokumentum (2008)

Hangsúlyozza az EU területi szempontból való „sokszínűségét”, mellyel kapcsolatban célként merül fel a harmonikus fejlődés biztosítása, valamint a területi adottságok legoptimálisabb kihasználása. Megfogalmazásra került, hogy a helyben élő polgárok segítségével a „sokféleség” olyan előnnyé alakítható, mely hozzájárul az egész EU fenntartható fejlődéséhez, elősegítve annak gazdasági fejlődését és versenyképességének javítását.

A dokumentum a kiegyensúlyozottabb és harmonikusabb fejlődés szem előtt tartása mellett kiemeli az EU egyedülálló településszerkezetéből, vagyis a jellemzően kis- és középvárosi hálózathoz adódó sajátos feladatokat:

- koncentráció: a gazdasági sűrűségbeli különbségek leküzdése;
- területek összekapcsolása: a távolságok áthidalása;
- együttműködés: a széttagoltság leküzdése.

A különleges földrajzi jellemzőkkel rendelkező régiók közül három típust azonosít, melyek esetenként sajátos fejlődési nehézségekkel szembesülnek. Itt markánsan megjelennek azok a hegyvidéki régiók, melyek gyakran egyben határ menti régiók is, és ahol a népesség több mint egyharmada vidéki területeken él.

Duna-stratégia²⁴

A Duna régióra vonatkozó uniós stratégia célja, hogy lendületet adjon a legkülönbözőbb helyi problémák kezelését, a gazdasági fejlődés ösztönzését, a közlekedés és szállítás, valamint az energiahálózatok javítását, a környezet védelmét és a biztonság növelését célzó hosszú távú együttműködésnek.

A stratégiában vázolt cselekvési terv az alábbi négy pillérre épül (+ a hozzá kapcsolódó 11 cselekvési terület):

1. a Duna régió összekapcsolása a többi régióval (pl. a mobilitás fejlesztése, a fenntartható energiahasználat ösztönzése, valamint a kultúra és az idegenforgalom előmozdítása - 1., 2., 3. cselekvési terület);
2. a környezet védelme a Duna régióban (pl. a vizek minőségének helyreállítása, a környezeti kockázatok kezelése, a biodiverzitás megőrzése - 4., 5., 6. cselekvési terület);
3. gyarapodás és jólét teremtése a Duna régióban (pl. a kutatási kapacitás, az oktatás és az információs technológiák fejlesztése, a vállalkozások versenyképességének támogatása, valamint az emberi erőforrásba és képességekbe való befektetés - 7., 8., 9. cselekvési terület);
4. a Duna régió megerősítése (pl. intézményrendszer kibővítése és az együttműködés erősítése a szervezett bűnözés leküzdése érdekében - 10., 11. cselekvési terület).

A konkrét cselekvési területek és a koordinátorként kijelölt országok:

---

²⁴ Forrás: Duna-stratégia

1. A mobilitás és a többféle közlekedési eszköz összekapcsolási-, összehangolási lehetőségeinek vizsgálata, fejlesztése - Belvízi hajóutak esetén: Ausztria, Románia Vasúti, közúti és légi közlekedés tekintetében: Szlovénia, Szerbia, érdekelt: Ukrajna).
2. A fenntartható energiafelhasználás ösztönzése – Magyarország, Cseh Köztársaság.
3. A kultúra és az idegenforgalom, valamint az emberek kapcsolatteremtésének előmozdítása – Bulgária, Románia.
4. A vízminőség helyreállítása és megőrzése – Magyarország, Szlovákia.
5. A környezeti kockázatok kezelése – Magyarország, Románia.
6. A biodiverzitás, a fajok sokszínűségének, a táj eredetiségének fenntartása, valamint a levegő- és talajminőség megőrzése. Németország (Bajorország), Horvátország.
7. A tudásalapú társadalom kialakítása - (a kutatás, oktatás és az információs technológiák segítségével) Szlovákia, Szerbia.
8. A vállalkozások versenyképességének támogatása - Németország (Baden-Württemberg) Horvátország
9. Az emberi erőforrásba és képességekbe való befektetés - Ausztria Moldova
10. Az intézményrendszer kibővítése és az intézményi együttműködés megerősítése - Ausztria (Bécs) Szlovénia
11. A szervezett bűnözés elleni küzdelem, a biztonság megteremtéséért való együttműködés - Németország, Bulgária

A stratégia határozatlan időre szól, az erőfeszítések mozgósítása érdekében azonban több határidős célkitűzést is tartalmaz, köztük az alábbiakat:

- a dunai teherforgalom 20 %-os növelése 2020-ra;
- a tápanyagterhelés szintjének csökkentése, ami lehetővé teszi, hogy a Fekete-tengeri ökoszisztémák 2020-ig az 1960-as szintre álljanak vissza;
- a régió minden uniós állampolgára számára szélessávú és nagysebességű internet-hozzáférés biztosítása 2013-ra;
- a dunai tokfajok életképes állományának kialakítása 2020-ra.

2.1.2.2 A magyar területfejlesztési politika elképzelései

Az európai uniós harmonizációs követelmények mellett alapvető cél és érdek Magyarország sajátos fejlesztési célkitűzéseinek megfogalmazása, megjelenítése. Ezeket az alábbi dokumentumok tartalmazzák.

Magyar Növekedési Terv²⁵

A Növekedési Terv célja, hogy az aktív gazdaságpolitikai beavatkozások következtében már rövidtávon is növekedjen a gazdaság teljesítménye, emelkedjen a foglalkoztatottak száma, és egyben csökkenjen a munkanélküliség. A gazdaság motorjának beindításán, illetve a gazdaság fejlesztésén túl kiemelt célként jelenik meg, hogy a földrajzi adottságokat kihasználva hazánk regionális centrummá, regionális gazdasági csomóponttá váljon.

A dokumentumnak az iparszerkezettel, a külföldi működő-tőkével kapcsolatos vonatkozásait az vezetői összefoglalónk gazdasági részében ismertettük.

---

²⁵ Forrás: Magyar Növekedési Terv 2011.

A Terv a kereskedelem vonatkozásában aláhúzza a vezető vállalatok területi koncentráltóságát, a top 20 vállalkozás közül mindössze háromnak van a székhelye a budapesti agglomeráció térségén kívül, közülük egy (Mecsek Zrt.) Pécsen található.

A sikeres hazai kis- és közepes vállalkozások területén Pécs, a szolgáltatási szektorban Harkány és Villány, az építőiparban pedig a szigetvári kistérség jeleníti meg a Tervben a megyét.

A Terv azonosítja a növekedés területi dimenzióit, a növekedési tengelyeket és csomópontokat. Budapest privilegizált helyzete mellett a gazdasági településhierarchia második szintjét 18 centrum alkotja, ezen belül az első 8 gazdasági központ körébe regionális centrumok kerültek. E körben a megye vonatkozásában Pécs jelenik meg. Megjegyzendő azonban, hogy Pécs esetében a gazdasági központ szerepet különösen az export-aktivitás alacsony szintje rontotta.

A településhierarchia harmadik – meghatározóan középvárosi – szintjébe 45 gazdasági központ került besorolásra, ide tartoznak a regionális központi szerepkörrel nem rendelkező megyeszékhelyek és megyei jogú városok, a megyék elsődleges, másodlagos vagy harmadlagos erőközpontjaival. Baranya vonatkozásában Mohács jelenik meg ezen a szinten.

A negyedik kategória a kis- és középvárosokat fogja össze (52 db). E centrumok teljes értékű térségi gazdasági központoknak tekinthetők, függetlenül a méretüktől, lakosságszámuktól. Ezen a hierarchiaszinten Komló és Szigetvár képviseli Baranya megyét.

Az ötödik településcsoport az utolsó, amely esetében a gazdasági szerepkörök többségénél a központi szerepkör kimutatható. A megye érintettségében Harkány, Siklós, Beremend és Bóly települések jelennek meg ezen a szinten.

A „Funkcionális várostérségek” vonatkozásában négy településhálózati térségtípust határoz meg a dokumentum, melyek közül a kis- és középvárosok szintjén belül két speciális magyar településhálózati tértípus kerül lehatárolásra. A megye a 2. számú „Nemzeti jelentőségű funkcionális nagyvárosi térségek”-kel kapcsolatban érintett (a szentlőrinci, a pécsi és a pécsváradai kistérség vonatkozásában, természetesen Pécs központtal). Baranya megye egyéb részei - a speciális hazai településhálózati jellegzetességekre reflektáló alcsoportok közül - az aprófalvas térségekbe tartoznak.

A Terv rögzíti, hogy a városok között megfigyelhető hálózatosodás áttérjed az országhatárokon is.

A területi integrálódás főbb dimenzióinak megyére érvényes vonatkozásai tekintetében Pécs, mint fejlesztési pólus jelenik meg (körülötte 3 alközpont). A déli irányba (Szarajevó) mutató növekedési tengely, valamint a határon átnyúló vonzáskörzet és városkapcsolat tekintetében is azonosítható Baranya érintettsége.

A fent leírtakkal összhangban a meghatározó jelentőségű, intenzív városkapcsolatok vonatkozásában Pécs-Eszék külön megjelenik.

A dokumentum Baranya megyére érvényes megállapításai, irányai az alábbiak:

A). Együttműködés a befektetőkkel és a településekkel
(Új típusú tervezés - Háromoldalú együttműködések)

A piaci szereplők intenzíven hasznosítják az adott térség erőforrásait és erősen formálják annak gazdasági szerkezetét. Beruházásaik, intézkedéseik térségi hatásai számos ponton tetten érhetők:

- Hatás a terület foglalkoztatási helyzetére, nagyvállalat esetén pedig a helyi vállalati kultúrát is átalakíthatja;
- Helyi adóbevételeket növelő tényező (pl. iparűzési adó);
- A beruházás mértékének függvényében infrastruktúrafejlesztést is bonyolíthatnak;
- Jelentős humán- és pénzügyi erőforrásokat tudnak bevonni (szaktudás, pénzügyi eszközök) a területre, illetve más befektetőket is a területre vonzhatnak.

A vállalatok, a települések és a kormány közös céljai e tekintetben:

- munkahelyteremtés
- gazdasági stabilitás
- KKV-k erőteljesebb bevonása a gazdaságba
- innovatív fejlesztések támogatása
- versenyképesség növelése
- együttműködés.

B). A helyi erőforrások mozgatója: helyi gazdaságfejlesztés

(A gazdaság helyi pillérének megerősítése - természeti értékekre, tudásra és munkára épülő helyi növekedés).

A nemzetközi-globális piacon versenyző gazdasági szféra mellett szükség van a gazdaság második, helyi pillérére is, amely helyi, ill. nemzeti igényeket elégít ki, és az állampolgárok helyben megélt életfeltételeit javítja, munkalehetőségeit bővíti, és lehetőséget teremt arra is, hogy az első pillér szempontjából szinte teljesen inaktív vidéki, és hátrányos helyzetű térségek is hatékonyan bekapcsolódjanak a gazdasági vérkeringésbe.

A helyi gazdaságot tudatos gazdaságpolitikával szükséges ösztönözni, mert:

- fajlagosan nagy a foglalkoztatási képessége,
- a gazdaságilag szinte tetszhalott térségeket képes aktivizálni,
- háttérbázist jelent az országnak (élelmiszertermelés, önellátás),
- a helyi életminőséget javítja, a családok (háztartások) mindennapjait teszi jobbá,
- felelős közösségeket épít, civil öntudatot erősíti, gondozza kulturális és táji örökségünket,
- a gazdasági válságtól függetlenedő, fenntartható helyi-, térségi fejlődést erősíti.

A helyi gazdaságfejlesztés alapja, hogy a térségek társadalmi – környezeti – gazdasági rendszereit a gazdasági szerkezet szerves részeként tekinti, vagyis az eddigiektől eltérően a gazdasági fejlődés megalapozásaként földrajzi ismeretekre, szociális, kulturális vagy éppen természetvédelmi adottságokra egyaránt épít, e belső erőforrásokat pedig hosszú távon hasznosítja.

A helyi gazdaság által kibocsátott termékek, szolgáltatások elsődleges célja a helyi (belső) piacok keresletének kielégítése. A külső piacok a belső piaci felesleg értékesítésének lehetséges tereként vannak jelen.

A cél tehát e vonatkozásban nem kizárólagosan gazdasági, hanem meghatározóan közösségi és társadalmi: a helyi lakosság életminőségének javítása.

ÚJ SZÉCHENYI TERV – 2010-2020 GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAM (2011)²⁶

A terv középpontjában a foglalkoztatás dinamikus bővítése áll. Az a törekvés vezérli a gazdaság- és társadalomfejlesztő programot, hogy tíz esztendő alatt egymillió új és adózó munkahely jöjjön létre Magyarországon. Ez a törekvés egyszerre több célt is szolgál: javítja az államháztartás egyensúlyát, élénkíti a belső keresletet, stabilizálja a nagy elosztó rendszerek forrásait, elősegíti a leszakadó rétegek, társadalmi csoportok és térségek felzárkózását.

Az Új Széchenyi Tervben megfogalmazásra kerül, hogy „a vállalkozók a munkahelyek teremtői, a nemzet jólétének megteremtői”. Mivel jólétet csak a szabad vállalkozók képesek teremteni, ezért radikális lépéseket kell tenni az üzleti környezet és a versenyképesség javítása érdekében. Az államnak a vállalkozókat kell olyan helyzetbe hoznia, hogy egyre több embernek tudjanak és akarjanak munkát adni.

Az Európa 2020 stratégiához kapcsolódóan a Terv kiemelt irányként hangsúlyozza a zöldgazdaság és a tudásgazdaság fejlesztését. A fő „kitörési pontok” az Egészségipari, a Zöldgazdaság-fejlesztési, az Otthonteremtési, a Vállalkozásfejlesztési, a Tudomány-Innováció, a Foglalkoztatási és a Közlekedésfejlesztési Program.

A terv kiemelt programjai és prioritásai közül különösen az alábbiak vonatkozásában rögzíthető **Baranya megye érintettsége**:

1. Egészségipari Program prioritásai

1.1. Egészségiparra épülő turizmus

(alprogramok közül: az egészségturizmushoz kapcsolódó minőségi, komplex turisztikai kínálatfejlesztés)

1.2. Termál-egészségipar

(alprogramok közül: a geotermikus energia egészségipari hasznosítása, valamint a termál- és gyógyvizek komplex hasznosítása)

Baranya megye termál- és gyógyvízben gazdag, így a geotermikus energia hasznosítására széles körű lehetőség van. A meglévő fürdők szálláshely fejlesztéseivel, bővítéseivel kapcsolatban érzékelhető Baranya megye érintettsége (pld. Harkány). A komplex fejlesztések vonatkozásában megjelenik a kulturális, a vízi, a lovas, a kerékpáros és az ökoturizmus is.

2. Zöldgazdaság-fejlesztési Program prioritásai

2.1. Zöldenergia

(alprogramok közül: az agrárenergetika és a zöld mintaprojektek)

2.2. Energiahatékonyság

---

²⁶ Forrás: ÚJ SZÉCHENYI TERV – 2010-2020 GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAM (2011)

A szilárd biomassza vonatkozásában jól érzékelhető Baranya megye érintettsége, hiszen az erdőművelésben, a faiparban és a mezőgazdaságban jelenleg is nagy mennyiségű elsődleges és másodlagos „anyag” képződik.

A zöld mintaprojektek eszközei között szerepelnek a tájgazdálkodáson alapuló, komplex gazdaságfejlesztési projektek, ezek támogatása. Baranya megye vonatkozásában meg kell említeni az Ős-Dráva projektet, mely komplex módon valósítja meg a természetes élőhelyek rehabilitációját és ennek gazdasági hasznosítását.

4. Vállalkozásfejlesztési Program prioritásai

4.1 Vállalkozásélénkítés – a vállalkozói aktivitás növelése

4.2 Szövetségben a vállalkozókkal a munkahelyekért

4.3 Üzleti környezetfejlesztés javítása

5. Tudomány-Innováció Program prioritásai

5.1 Horizontális prioritások

5.2 Ágazati prioritások

5.3 Kreatív iparágak, kreatív gazdaság

6. Foglalkoztatási Program prioritásai

6.2 A közvetlen támogatás a munkahelyteremtéshez

6.4 A versenyképes tudás megszerzésének támogatása

6.5 A szakképzési rendszer fejlesztése

(alprogramok közül: a gazdaság igényeihez igazodó szakképzés támogatása)

7. Közlekedésfejlesztési Program prioritásai

7.1 Közútfejlesztés

7.3 Alágazatközi – horizontális fejlesztések

7.4 Vízi közlekedés fejlesztése

7.5 Városi közlekedés fejlesztése

7.6 Logisztikai fejlesztések

A közútfejlesztési alprogram a minőségfejlesztésre, a meglévő kapacitások szükséges mértékű kiegészítésére, az alrendszerek összehangolásra és a környezeti szempontú fejlesztésekre helyezi a hangsúlyt. Kiemeli a határon átlépő kapcsolatok, hidak fejlesztésének szükségességét (Dráva). Az alprogramok közül a vízi közlekedés-belvízi hajózás (Duna - TEN-T, valamint a hazai kikötők fejlesztése: Mohács) és a légi közlekedés (Budapest-Ferihegy mellett 3 vidéki repülőtér - Pogány) vonatkozásában érintett Baranya megye.

WEKERLE TERV²⁷ - A magyar gazdaság Kárpát-medencei léptékű növekedési stratégiája

A Terv célja a magyar gazdaság makroregionális léptékű célkitűzéseinek meghatározása és az e célok elérését szolgáló partnerségi, intézményi és finanszírozási keretfeltételek kijelölése. Célcsoport: a kis- és középvállalkozások, melyeket képessé kell tenni a külpiacokon való megjelenésre és helytállásra.

---

²⁷ Forrás: WEKERLE TERV

A cél elérése érdekében törekszik a szomszéd országokkal való partneri viszony kölcsönös előnyök elvén alapuló elmélyítésére és a közösen támogatható és megvalósítható gazdaságfejlesztési programok azonosítására.

Célrendszer:

1. Infrastruktúra összehangolása a Kárpát-medencében

- határmenti települések infrastrukturális fejlesztései
- a közös határvonalak átjárhatóságának megteremtése
- a határmenti közlekedési összeköttetések fejlesztése
- az egykori útvonalak helyreállítása
- szállítmányozás és logisztika
- összehangolt fejlesztési programok

2. Zöldgazdaság

- környezeti terhelést csökkentő, a szén-dioxid kibocsátást visszafogó energiatermelés
- öko-tudatos szemléletű tevékenységek és módszerek elterjesztése
- energiahatékonyságot szolgáló épületenergetikai felújítások, beruházások
- energetikai és zöldgazdaság-fejlesztési szaktanácsadói hálózat

3. Élelmiszergazdaság

- vidéki munkahelyek megőrzése
- termőföld és természeti táj megőrzése
- térségek elnéptelenedésének megakadályozása
- a természeti erőforrások fenntartható használata

4. Turizmus és egészségipar

- turisztikai kis- és középvállalkozások hálózatosodása
- komplex turisztikai termékek létrehozása, fejlesztése
- turisztikai desztináció menedzsment (TDM) szerveződések támogatása
- potenciális adottságok: az egészségturizmus, a vallási turizmus és a vidéki turizmus
- húzótermékek, illetve termék-hálózatok: a térség természeti és épített adottságai, kulturális és történelmi öröksége, valamint borkultúrája és gasztronómiája

Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020 („a magyar vidék alkotmánya”)²⁸

„A Nemzeti Vidékstratégia célja, hogy a hazánk vidéki térségeinek nagy részén érvényesülő kedvezőtlen folyamatokat megfordítva, a fenntarthatóságot, az életképes agrár- és élelmiszertermelést és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján kijelölje az ország vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint az azok elérését biztosító programok és intézkedések végrehajtási kereteit. A vidéki Magyarország egészének megújítását tűzi ki célul, ezért a természeti értékek és a környezet védelmére, a természeti erőforrások fenntartható hasznosítására alapozva határozza meg az agrár- és élelmiszergazdaságra, valamint a vidékfejlesztésre vonatkozó tennivalókat. Legfontosabb területei a foglalkoztatás növekedése, a kiegyensúlyozott és sokszínű mező- és erdőgazdálkodás, termelési szerkezet, a helyi élelmiszertermelés és élelmiszerpiacok

---

²⁸ Forrás: Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020 („a magyar vidék alkotmánya”)

helyreállítása, a helyi energiatermelés, a vidék helyi közösségeinek megerősödése, a népesedési mutatók javulása és a természeti rendszerek, a biológiai sokféleség megőrzése.”

A stratégiában megfogalmazásra került, hogy a vidékpolitika funkciója a vidéki térségek fenntartható fejlődésének biztosítása, melynek elemei:

1. A táj, a természeti értékek és erőforrások védelme és fenntartható használata, az ökoszisztéma szolgáltatások megőrzése, a környezetminőség javítása.
2. Egészséges és biztonságos élelmiszer előállítás és –ellátás.
3. Megélhetés, kedvező életfeltételek biztosítása a vidéki népesség számára.

A Nemzeti Vidékstratégia területei, fő teendői és az ezek alapján megfogalmazott nemzeti programok Baranya megyei vetületei az alábbiak:

1. Természeti értékek és erőforrásainak védelme, fenntartható használata

Baranya megyére érvényes stratégiai irányok és teendők:

- Talajkészleteink mennyiségének és minőségének fokozott védelme és termékenységének hosszú távú fenntartása, a talaj megfelelő megújulását elősegítő használat ösztönzése.
- A talaj víztároló kapacitásának növelése és minél hatékonyabb kihasználása.
- A növény- és állatvilág sokféleségének fenntartását elősegítő élőhely-rekonstrukciók, mintaprojektek megvalósításának folytatása.
- A legkritikusabb védvonal-szakaszokon a Duna menti árvízvédelmi rendszer fejlesztése.
- A helyes mezőgazdasági gyakorlat szabályainak betartatása.
- A termálvízkészletek víztakarékos, valamint energia hatékony célú hasznosítása.
- A területhasználat igazítása a helyi ökológiai adottságokhoz és a megvalósítható vízpótlási lehetőségekhez.

2. Vidéki környezetminőség javítása

Baranya megyére érvényes stratégiai irányok és teendők:

- Az ivóvízben jelenlévő egyes komponensek miatt fennálló egészségi kockázatok jelentős csökkentése és a lakosság számára az egészséges ivóvízhez való hozzáférés egyenlő esélyű biztosítása.
- A lakások csatornára való rákötésének ösztönzése, a szabálytalan szikkasztók felderítése.
- A csapadékvizekkel való gazdálkodást biztosító rendszerek kiépítése, rehabilitációja a helyi vízviasszatartás és hasznosítás előtérbe helyezésével.
- Záportározók építése.
- A tiszta levegőjű vidéki térségekben a jó levegőminőség megőrzése, illetve az érintett településeken a levegőminőség javítása.
- Az igénybevételre kerülő biológiailag aktív felületek magas biológiai aktivitású területek kötelező létesítésével való pótlása.
- A korszerű települési hulladékkezelési létesítmények kiépítésének folytatása.
- Az inert hulladékok hasznosíthatóságának vizsgálata az egyes termőterületek megközelítése, a külterületi utak járhatóságának elősegítése területén.

3. Föld- és birtokpolitika

Baranya megyére érvényes stratégiai irányok és teendők:

- Az osztatlan közös földtulajdonok igény szerinti kimérésének és a tulajdonosok birtokba helyezésének, egymás közötti adásvételének, cseréjének felgyorsítása.
- A kistermelők, kisgazdaságok működésére vonatkozó szabályozás (adózás, könyvelés, nyugtaadás) lényeges egyszerűsítése, könnyítése.
- A generációváltás elősegítése és az előregedő hazai gazdatársadalom utánpótlásának biztosítása.

4. Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika

Baranya megyére érvényes stratégiai irányok és teendők:

- Az ökológiai gazdálkodás fokozott támogatása, különös tekintettel az ökológiai állattenyésztés és méhészet fejlesztésére.
- A biotermékek feldolgozásának növelése, a biotermékeket feldolgozó kapacitások létesítése, fejlesztése.
- Az általános nevelési, oktatási programnak is képezze részét az ökológiai gazdálkodás fontossága.
- A helyi adottságokra, okszerű területhasználatra, művelési ágváltásra épülő modellprogramok, mintaprojektek megvalósítása.
- A hagyományos, a folyók természetes működéséhez igazodó, a vízjárással együtt élő, ahhoz alkalmazkodó ártéri tájgazdálkodás.
- A növénytermesztés és állattenyésztés optimális arányának helyreállítása.
- A szőlőtermesztés és felvásárlás egyensúlyának hosszú távú megalapozása, a legjobb termőhelyek védelme.
- A borászati technológiai folyamatok minőségi fejlődésének további erősítése.
- A helyi szőlő fajták védelme és erősítése, különös tekintettel azon fajtákra, melyek borászati szempontból nemzetközi szinten is tudják képviselni a hazai borkultúrát.
- A szőlőtermesztés- és bortermelés intézményrendszerének átláthatóbbá tétele és egyszerűsítése.
- A borkultúra fejlesztése természetes szövetségben a turizmussal, a vendéglátással, a gasztronómiával, a kultúra és a művészetek világával.
- Az extenzív, gyepre alapozott legeltetési állattartás alkalmazásának előtérbe helyezése.
- A legelőhasznosítással a jó állategészségügyi státusunk erősítése és kihasználása, elmaradott térségeink gazdasági aktivitásának fokozása, hagyományok újraélesztése.
- Az erdővel borított területek növelése, elsősorban a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területek erdősítésével.

5. Hozzáadott értéknövelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac

Baranya megyére érvényes stratégiai irányok és teendők:

- Tervezett családi gazdaságokhoz, kisvállalkozásokhoz mért kis vágóhidak, vágópontok, helyi feldolgozó egységek létesítése, korszerűsítése, bővítése.
- A magyar termék, a hungarikumnak tekinthető élelmiszerek, valamint a kiváló minőségű élelmiszerek piaci ismertségének, elismertségének növelése.
- A közétkeztetési alapanyag-beszerezés során a helyi termelők, illetve az egészséges, magyar, helyi termékek előnyben részesítése.
- A közétkeztetés minőségének javítása az életkori és egészségi szempontok figyelembevételével.

6. Helyi gazdaságfejlesztés

Baranya megyére érvényes stratégiai irányok és teendők:

- A kistermelők élelmiszerbiztonsági megfelelésének segítése
- A helyi piacokra, helyi értékesítésre irányuló kezdeményezések, az ezeket elindító helyi együttműködések ösztönzése.
- Helyi, kistermelői piacok létesítése, fejlesztése.
- A helyi, tájjellegű specialitások, termékek, hungarikumok védjegyszerelésének kialakítása.
- A helyi termékeket támogató tudatos vásárlással kapcsolatos szemléletformálás.
- A vidék fenntartható energiagazdálkodásának megteremtése.
- A vidéki turizmus fejlesztésének támogatása oly módon, hogy a beavatkozások ne csökkentsék a vidéki műemlékek számát, azok megjelenését mindenképp javítsák.
- A turizmus fogadóképességének megteremtésével a vidék, a falvak fejlesztésének segítése.
- A települések, kistérségek és régiók sajátos élményt nyújtó szolgáltatásainak kialakítása, biztosítása és termék-csomagok létrehozása.

7. Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, egészségfejlesztés, életképes vidéki települések, helyi közösségek

Baranya megyére érvényes stratégiai irányok és teendők:

- Az agrár szakképzésben,- felsőoktatásban a kisüzemi léptékben is működtethető termesztés- és tenyésztéstechnológia bemutatása, oktatása, a tájfajták, helyi fajták megismertetése, az ökológiai gazdálkodás hangsúlyos képzése.
- A vidéki gazdaság szakmai utánpótlása és szakmai megalapozása érdekében a gyakorlati igényekhez igazodó, a korszerű fenntartható gazdálkodásra irányuló mezőgazdasági, kertészeti, erdészeti, élelmiszeripari szakképzés erősítése.
- A termelési lehetőségek kihasználása érdekében a felnövekvő generáció megtanítása a biztonságos és minőségi élelmiszertermelésre, kertészkedésre és háziállatok nevelésére.
- A vásárlói tudatosság kialakulásának segítése a hazai és a helyi, illetve a környezetbarát termékek irányába.
- Bemutató gazdaságok létesítése, fejlesztése, szakmai programjaik támogatása, kiemelten az ökológiai gazdálkodás, tájgazdálkodás területén.
- Vidéki épített örökség védelme, a népi építészeti örökség megőrzése.
- Az értéket képező vidéki épületek, épületegyüttesek megújításának, a helyi közösségi életbe és a turizmusba történő bekapcsolásuknak támogatása.
- A hagyományos falukép megőrzésére irányuló kezdeményezések ösztönzése.
- Az építészeti környezetkultúra javítása.
- Az építési kultúra, az építési anyag- és technológiai minőség jelentős javítása.
- A településfejlesztési, településüzemeltetési célú közfoglalkoztatás ösztönzése.

8. Térségi komplex vidékfejlesztési nemzeti programok

Baranya megyére érvényes stratégiai irányok és teendők:

Aprófalvas térségek fejlesztési programja

- Az aprófalvak gazdasági létalapját biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése.
- Az aprófalvak falusi turizmushoz, öko- és aktív turizmushoz kapcsolódó infrastruktúrájának és a kapcsolódó szolgáltatások kínálatának térségileg összehangolt fejlesztése.

- A napi munkába járás, ingázás igényeihez illeszkedő akadálymentes és fenntartható közösségi közlekedés fejlesztése.
- Azon helyi vállalkozások támogatása, amelyek az aprófalvas térségekben szociális szempontokat is figyelembe vesznek a gazdasági tevékenységük végzése során.

Ormánság program

- Az Ős-Dráva program keretében komplex víz- és tájgazdálkodási rendszer kiépítése, a folyószabályozás előtti állapot lehetőség szerinti visszaállításával, csatornák, tavak létesítésével, a helyi tudásra alapozva.
- A táji adottságokhoz igazodó mezőgazdaság fellendítése, a tájgazdálkodás keretében legelők és gyümölcsösök területének növelése, a méhészet, a halászat, a helyi termékek, helyi feldolgozás fejlesztése, tájfajták, ökológiai gazdálkodás, szövetkezés.
- A roma lakosság képzése, jövedelemtermelő munkához juttatása, önellátásra való képességének megteremtése.
- A leromló települések építészeti és közösségi megújítása.
- Turizmus fejlesztése.

Nemzeti Fenntartható Fejlődési stratégia²⁹

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia fő célkitűzése, hogy elősegítse a hazai társadalmi – gazdasági – környezeti folyamatok összességének, azaz országunk fejlődésének közép-, illetve hosszútávon fenntartható pályára való áttérését, figyelembe véve a hazai adottságokat és a tágabb folyamatokat, feltételeket.

Alapelvek:

Társadalmi igazságosság elve.

El kell ismerni mindenki jogát a méltó életfeltételekhez, mindenki számára biztosítani kell az alapvető emberi jogokat. Mindenki azonos eséllyel szerezhessen meg azokat az ismereteket, tudást és készségeket, amelyek birtokában a társadalom teljes értékű tagjává válhat.

Helyi erőforrások hasznosításának elve.

Törekedni kell a közösségek szükségleteinek helyi szinten, helyi erőforrásokból történő kielégítésére. Őrizzük meg a helyi sajátosságokat, azok sokszínűségét. Fontos feladat az épített környezet megóvása és a kulturális örökség megőrzése, fenntartható módon történő hasznosítása is.

Tartamosság elve.

Az erőforrások tartamos kezelése, figyelembe veszi a környezet eltartóképességének korlátait; az erőforrások körültekintő és takarékos használata által megőrzi a jövőbeli fejlődéshez szükséges forrásokat. A biológiai sokféleség is természeti erőforrás, védelmét kiemelten fontosnak tartjuk.

Baranya megye vonatkozásában érvényes prioritások, célok:

1. A népesedési problémák kezelése
2. Társadalmi kohézió és a foglalkoztatás javítása
  - A mindenki számára elérhető társadalmi minimum biztosítása, az egyenlő hozzáférés lehetőségének megteremtése.

---

²⁹ Forrás: Nemzeti Fenntartható Fejlődési stratégia

- A munka révén jövedelemhez való jutás és társadalmi integráció elősegítése.
- 3. Természeti értékek védelme
  - Természeti értékek aktív védelme
  - Intézményes védelem
  - Életmód és szemléletváltás
- 4. Az éghajlatváltozás veszélyét erősítő tevékenységek visszaszorítása és felkészülés az éghajlatváltozásra
  - A mező- és erdőgazdaságban fel kell készülni a változó klimatikus körülményekre.
  - Hatékonyabb öntözési rendszerek kialakítására kell törekedni, valamint növelni kell hazánk területén a vízvisszatartást, a vízmegtartó képességet.
  - A települési (városi) zöldfelületek növelésével, zöldfelületi rendszerek kialakításával javítani szükséges a települések mikroklimatikus adottságait.
- 5. Fenntartható vízgazdálkodás kialakítása
  - Mennyiségi egyensúly kialakulása a mesterséges vízkörforgásban.
  - Jó állapotba kell hozni a felszíni és felszín alatti vizeket.
  - Vizes és vízi élőhelyek védelme, rehabilitációja, a megfelelő vízutánpótlás biztosítása.
  - A táji adottságoknak megfelelő gazdálkodási formák (pl. hagyományos ártéri gazdálkodás) újraélesztése. Az adottságoknak a jelenleginél jobban megfelelő mezőgazdasági gyakorlat támogatása.
- 6. Fenntartható termelési eljárások és fogyasztási szokások
  - Fenntartható ásványvagyon-gazdálkodás. Szükséges az ásványvagyon-gazdálkodás részletes szabályozása, különös figyelemmel a fenntarthatóságra és a környezettudatosságra. Biztosítani kell a bányászati tájrendezések folytatását a környezeti, természeti viszonyokhoz illeszkedő újrahasznosítási célok megvalósítása mellett.
- 7. Fenntartható mobilitás és térszerkezet kialakítása
  - A közlekedés térbeli megosztásának változtatása.
  - A közlekedés összetételének változtatása
  - A közlekedés környezetterhelésének csökkentése.

Nemzeti Energiastratégia 2030³⁰

Az energiastratégia 2030-ig részletes javaslatokat tartalmaz a magyar energiaszektor szereplői és a döntéshozók számára, valamint egy 2050-ig tartó úttervet is felállít, amely globális, hosszabb távú perspektívába helyezi a 2030-ig javasolt intézkedéseket.

Az energiastratégia fókuszában az energiatakarékosság, a hazai ellátásbiztonság szavatolása, a gazdaság versenyképességének fenntartható fokozása áll. Ez a garanciája annak, hogy az energetikai szektor szolgáltatásai versenyképes áron elérhetők maradnak a gazdasági szereplők, valamint a lakosság számára a szigorodó környezetvédelmi előírások és a hosszabb távon csökkenő szénhidrogén készletek mellett is.

Az energiastratégia fő üzenete, hogy a cél a függetlenedés az energiafüggőségtől.

A dokumentum hazai helyzetkép fejezete tartalmazza az ország hagyományos energiahordozó vagyonával kapcsolatos megállapításokat. A nyersanyagokra és azok kitermelésére vonatkozó megállapításoknál érzékelhető Baranya megye érintettsége (mecseki széntelepek, uránérc).

---

³⁰ Forrás: Nemzeti Energiastratégia 2030

A stratégia a hőenergia felhasználással kapcsolatban rögzíti az épületek rossz állapota miatti pazarló felhasználást.

A stratégia pillérei az alábbiak:

- Energia ellátásbiztonság
- Versenyképesség növelése
- Fenntarthatóság

A dokumentum által megfogalmazott jövőkép az alábbiak vonatkozásában érinti Baranya megyét:

A stratégia a megújuló energiaforrás potenciállal kapcsolatban rögzíti, hogy a jelentős geotermikus potenciál kiaknázásánál figyelembe kell venni az energetikai mellett az egyéb hasznosítási lehetőségeket (ivóvízellátás, gyógyászat, turizmus) is azok megfelelő rangsorolásával.

Megállapítható, hogy az agrár- és fagazdasági – elsősorban biomassa – eredetű megújuló energiaforrások a jövőben jelentős szerepet fognak játszani a vidéki térségek komplex regionális fejlesztésében, az élelmiszertermelésből kieső földterületek hasznosításában, a vidéki települések környezetvédelmi problémáinak megoldásában és azok népességmegtartó képességének fokozásában, valamint új vidéki munkahelyek létrehozásában.

A villamos energiával kapcsolatban a legrealisabbnak tartott - és ezért megvalósítandó célként kijelölt - „Közös erőfeszítés” jövőképet az Atom – szén – zöld forgatókönyv jeleníti meg. Ennek elemei között szerepel a szén alapú energiatermelés szinten tartása (azért hogy a szakmai kultúra ne vesszen ki, és a hazai szénkészletek hasznosításának lehetősége megmaradjon). A jövőbeni nagyobb arányú felhasználás feltétele a tiszta szén és CCs technológiák alkalmazása.

A minél nagyobb földgázimport kiváltást eredményező alternatívák között megjelenik a hazai szén- és lignitvagyon környezetvédelmi szempontból megfelelő hasznosításának lehetősége. Miután a szénvagyon a jövő egyik biztonsági tartalékának tekinthető, szükséges megőrizni a kapcsolódó szakmakultúrát. A hazai szén- és lignitvagyon segítségével ugyanis egy nem tolerálható mértékű áremelkedés, tartós hiány, és egyéb szükséghelyzetek esetén bármely energiaforrás kiváltható.

A fenti adottságok kihasználása és a potenciál jövőbeni kiaknázása végett célszerű tovább vizsgálni és részleteiben kidolgozni a földtani, technológiai, környezetvédelmi és jogi feltételeket, megőrizni a geológiai kutatások eredményeit, adatbázisait és biztosítani a földalatti tároló képesség, mint nemzeti kincs feletti ellenőrzés jogát.

2.1.3 A hazai, az adott megyével szomszédos, azonos térségi szintű térségek és külföldi közigazgatási egységek területfejlesztési koncepcióinak és programjainak a megyére vonatkozó üzenetei

Baranya megye a Dunántúl déli csücskében helyezkedik el, a térség legdélebbi fekvésű, egyben határmenti megyéje. Ennek megfelelően a jelen fejezet elemzése a megyét észak, észak-keleti irányból határoló Tolna, nyugat, észak-nyugati irányból határoló Somogy, valamint keletről határoló Bács-Kiskun megye fejlesztési dokumentumainak áttekintésére,

továbbá a szomszédos Horvátországgal összefüggő közös fejlesztési kapcsolódási pontok megfogalmazására szorítkozik.

2.1.3.1 Kapcsolatok a szomszédos megyékkel

Magyarország 2004. évi Európai Unió csatlakozását követően a regionalizmus térnyerésének köszönhetően a megyék területfejlesztésben betöltött szerepe szűk keretek között volt értelmezhető. Ugyanakkor a három megye tekintetében a 2007-13 közötti Európai Unió programidőszak vonatkozásában 2006-ban megfogalmazott Dél-Dunántúli Operatív Program átfogta, és területi szinten 7 évre javarészt meg is határozta a megyék fejlesztési irányait. Ennek okán általában igaz, hogy a megyei fejlesztési koncepciók kevés kivételtől eltekintve közel 10 éves időtávban készült dokumentumok, melyekben foglalt megállapítások az időközben eltelt jelentős változások - többek között az ország Európai Unió csatlakozása – miatt számos tekintetben felülíródtak. Ezen a helyzeten változtatott a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. tv. 2011-ben történt módosítása, mely középszínt a megyéket definiálta a területfejlesztés egységeiként. A jogszabályi változásokkal és a közigazgatás átszervezésével párhuzamosan indult meg a megyei fejlesztési koncepciók újragondolása és a 2014-20 közötti Európai Unió fejlesztési programperiódusra tekintettel az új koncepciók készítése.

Az azonos szintű program dokumentumok tekintetében Baranya megye vonatkozásában a Somogy megyei, a Tolna megyei és a Bács-Kiskun megyei területfejlesztési koncepciók relevánsak. Ezek a dokumentumok nem tartalmazzak átfogó kitekintést a szomszédos megyékkel folytatott kapcsolatokra, fejlesztési irányaik kijelölését alkalmával nem, vagy csak utalás szintjén mutatnak túl a megyehatárokon, nagyobb térségi összefüggésekben csak érintőlegesen gondolkodnak. Így Baranya megyére vonatkozó üzeneteik érdemben nem definiálhatóak.

A megyehatáron átnyúló fejlesztések megfogalmazásának egyik legfontosabb területe a térségi **közlekedési kapcsolatok** alakítása. E tekintetben mind a Bács-Kiskun Megyei Területfejlesztési Koncepció, mind Tolna Megye Komplex Fejlesztési Programjának felülvizsgálati anyaga (2009-2011), de a nemrégiben felülvizsgált megyei területrendezési tervek is megfogalmazzák az M9 **gyorsforgalmi út** megépítésének szükségességét. Az M9-es gyorsforgalmi út a dél-dunántúli régiót horizontálisan átszelve, Baranya megyét északon érintve biztosíthat rugalmas és gyors kapcsolatot az ország keleti és nyugati megyéi irányába. Az út mielőbbi megépülése érdekében - számos Dunántúli megyével és az út nyomvonala tekintetében érintett kistérséggel egyetemben - csatlakozott a megye az „M9” Térségi Fejlesztési Tanácshoz, hogy minél hatékonyabb lobby tevékenységgel segítse a folyamat előrehaladását.

Ugyancsak a közlekedés terén jelenik meg a Bács-Kiskun megyei koncepcióban a mohácsi Duna híd megépítésének kérdése. Ezzel kapcsolatban Baja tekintetében tesz utalást a híd térségi hatására, de konkrétumokat nem említ.

A Somogy Megyei Önkormányzat Gazdasági Programja (2007-2010) említés szintjén tér ki az **oktatási tématerület** vonatkozásában megtett, a megyehatáron túlmutató és baranyai vonatkozású kapcsolatokra, mely érinti a Pécsi Ghandi Gimnázium, valamint a mánfai Collegium Martineum működési típusú támogatását, segítve a megyében élő cigány fiatalok továbbtanulását, továbbá ide sorolható a Kaposvári Egyetem és a Pécsi Tudományegyetem, valamint a somogyi középiskolák közötti kapcsolatrendszer kialakulásának támogatása.

Somogy Megye Turizmusának Stratégiája (2008) kiemeli a három megye: Tolna, Somogy és Baranya együttműködésének szükségességét, tekintettel arra, hogy Somogy megye déli területei elsősorban Baranyával, de érintőlegesen Tolnával is közös **turisztikai térséget** alkotnak, melyben szoros összekötő kapocs a Duna-Dráva Nemzeti Park. E tekintetben kiemelendő a Dráva-mente és Belső-Somogy egyik legnagyobb komplex turisztikai beruházása "A Dráva-medence komplex ökoturisztikai fejlesztése" címmel, melynek keretében a Baranya Megyei Önkormányzat gesztorságával, Somogy és Baranya öt kistérségének (csurgói, nagyatádi, barcsi, sellyei, siklói) 29 települési önkormányzata, a Duna-Dráva Nemzeti Park, a Dráva-menti Tájvédelmi és Turisztikai Egyesület és a két megyei önkormányzat összefogásában 44 beruházás valósult meg. Ugyancsak a Dráva térségének kiemelt projektje volt a Három Folyó Kerékpáros Túraútvonal kiépítése a **kerékpáros turizmus** népszerűsítésének jegyében. Az útvonal Baranyából, Kölkedről érkezve Barcsig tart.

A turisztikai együttműködések tekintetében fontos elem (volt) a Pécs, 2010 Európa Kulturális Fővárosa program, melyhez Kaposvár és Szekszárd is csatlakozott programkínálatával.

A turisztikai együttműködések egy lehetséges kiinduló pontját jelentik a közelmúltban megalakult, különböző tématerületeket átfogó turisztikai klaszterek.

Ugyancsak közös, megyehatárokon átnyúló problémakört fog át a **települési szilárd hulladékok** kezelése. A megye – az 1.2.5.7. fejezetben kifejtettek alapján - három hulladékgazdálkodási rendszer része, melyek mindegyike érinti a szomszédos megyék településeit is.

Túlmutat a megye (Somogy és Zala megyéket érintően), sőt az országhatáron is, így a megye nemzetközi kapcsolatait is érinti a **Pannon EGTC** (PANNON Európai Területi Együttműködési Társulás) keretében végzett tevékenység. A 2010-ben 49 magyar és egy szlovén önkormányzat részvételével megalakuló szervezethez 2012-ben két új szlovén partner mellett a Baranya Megyei Önkormányzat, a Pécsi Tudományegyetem, a Duna-Dráva Nemzeti Park, valamint újabb stratégiai fontosságú magyar városok: Beremend, Siklós, Siófok és Villány is csatlakozott. Az EGTC-k keretein belül lehetőség van többek között közös infrastruktúra-fejlesztésre, határon átnyúló integrált fejlesztési programok készítésére, területi tervezésre, egészségügyi együttműködésre, helyi közlekedés-fejlesztésre, nemzeti parkok közötti természetvédelmi kooperációra, vállalkozások együttműködésére, mezőgazdasági felvásárlói hálózatok kialakítására, élelmiszeripari, szállítási és raktározási infrastruktúra létrehozására, illetve a határokon átnyúló kereskedelem és vállalkozói hálózatok fejlesztésére, közös tőkebefektetésre, valamint a foglalkoztatás ösztönzésére, közös turisztikai programokra és kutatás-fejlesztésre.

2.1.3.2 A határmenti kapcsolatok³¹

Baranya megyével két horvát megye szomszédos: Eszék-Baranya (Osječko-baranjska županija) és Verőce-Drávamente (Virovitičko-podravska županija) megye. Jelenleg, 2012 végéig mindkét megye a Pannon-Horvátország régióba (1 337 913 lakos, GDP/fő 45,5%-a az EU-átlagnak) tartozik. A két megye 2013-tól a valamennyi kontinentális megyét és a fővárost is magába foglaló Kontinentális Horvátország régióban tartozik majd, melynek lakossága 2 960 157 fő, egy főre jutó GDP-je az Európai Unió átlagának 64,1%-át éri el.

---

³¹ Forrás: Eszék-Baranya (Osječko-baranjska županija)

Horvátország várhatóan 2013. július 1-jén válik az Európai Unió tagjává. Ettől az időponttól válnak számára elérhetővé a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap forrásai, melyre az előkészület évek óta zajlik, jellemzően az **IPA** (Instrument for Pre-Accession – Előcsatlakozási Eszköz) támogatásával. Horvátország uniós csatlakozására való felkészülésében fejlesztéspolitikai szempontból Baranya megye is kiveszi a részét, mivel mind Baranya, mind a két szomszédos megye részese a Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Programnak (IPA CBC). A program eddigi két pályázati fordulójának eredményei alapján a három megye igen nagy arányban részesült a források abszorpciójából: a magyar oldalon Baranya megye (Szentlőrinc, Villány, Szigetvár), a horvát oldalon pedig Eszék-Baranya legeredményesebbek.

A két horvát megyében az uniós csatlakozásra való felkészülés jegyében 2010-ben készültek el a megyei fejlesztési stratégiák, melyek időhorizontja 2011-2013-ig terjed. A 2014-2020-as időszakra vonatkozó tervek várhatóan a jelenleg érvényes stratégiák bázisán, azok revíziójával fognak elkészülni 2013 során. Tekintettel arra, hogy Baranya megye és a szomszédos térség fejlettsége és gazdasági szerkezete sok szempontból hasonló, a fejlesztési prioritásokban is jelentős átfedéseket találunk a határ két oldala között (versenyképes gazdaság fejlesztése, a természeti értékek megóvása és fenntartható fejlesztése, humán erőforrás fejlesztés stb.).

A **közlekedési infrastruktúra** fejlesztése Horvátországban részben uniós (vasút és belvízi hajózás – Közlekedési Operatív Program), részben nemzeti forrásból, különböző nemzetközi pénzüstintézetek által finanszírozott konstrukciók formájában zajlik. A horvát partnerek jelentős fejlesztési kapacitását vonja el más projektektől az aknamentesítési program, amely a közlekedési fejlesztések tervezését is gátolja.

A **vasútfejlesztés** fő irányai elkerülik a baranyai határtérséget, azok elsősorban a X. korridorra (Savski Marof—Zágráb—Tovarnik) fókuszálnak, illetve középtávon az V/b korridort (Botovo—Zágráb—Rijeka) érintik. Az V/c korridor részét képező Pélmónostor (Beli Manastir)—Eszék (Osijek)—Vrpolje—Slavonski Šamac vasútvonalon a jelenleg ismert tervek értelmében komolyabb fejlesztések nem várhatók. Azonban az V/b és X. korridort érintő fejlesztések javítják Baranya megye elérhetőségét Zágráb, Rijeka és a Balkán (Belgrád) irányából.

A **gyorsforgalmi utak** fejlesztése terén jelenleg munkálatok zajlanak a szintén az V/c korridor részét képező A5-ös autópályán, melynek Eszék—Pélmónostor közötti szakaszának első üteme (Dráva-híd) 2013, második üteme (csatlakozás Pélmónostornál az 517-es számú állami útra) 2014 végéig kell, hogy elkészüljön. A magyar oldalon hiányzó Bóly és Ivándárda közötti szakasz elkészülte a 2024-2027 közötti időszakban várható 1+1 sávós gyorsforgalmi útként. Ennek autópályává fejlesztése 2040-ig várható.

Az **egyéb közutakat** érintő fejlesztések között ki kell emelni a Szigetvár—országhatár—Szlátina (67-es út meghosszabbítása) közúti összeköttetés kialakítására készített 2007. évi tanulmánytervet (Magyar Közút), melynek előzménye az 1999. évben készült előtanulmányterv. A terv készítése során a horvátországi útkezelővel és környezetvédelmi hatóságokkal történt egyeztetés eredménye a 67. sz. főút nyomvonalevezetésének megváltoztatását okozta. Az előzőleg meghatározott határmetszési pont (Révfa—Sopje) helye a horvát fél számára (természetvédelmi okok miatt) nem felelt meg. A közösen meghatározott új határmetszési pont a korábbtól mintegy 6 km-re dél-keletre Zaláta település

térségében helyeződött el. A határmetszési pont áthelyezése alapján érintette a korábbi tervezett nyomvonal változatok térségi vonalvezetését is. A kezdeti két változat helyett három új nyomvonal került meghatározásra, melyek a legjobban igazodnak az új határátkelési ponthoz.

A kapcsolat kiépítésével lehetővé válna Szigetvár irányából az Ormánság jobb megközelíthetősége, egyúttal Magyarország leghosszabb átkelő nélküli határszakaszán átkelési lehetőség alakulna ki, mely egyúttal Szlatina közlekedési kapcsolatait is javítaná.

A VII. korridor esetében (Duna folyam) megemlíthető, a Batina térségében épült **turisztikai kikötő**, melynek fontos szerepe van a horvátországi baranyai (és részben szlavóniai) térség, pl. Kopácsi-rét, baranyai borvidék, Eszék stb. turisztikai feltárásában.

Az Európai Duna Stratégia horvátországi első számú prioritása a mobilitás és az intermodális közlekedés fejlesztése, melyben a Duna horvátországi szakaszának kiemelkedő jelentősége van. A horvát tervek között szerepel egy többfunkciós Száva-Duna-csatorna kiépítése, mely közlekedési célokat is szolgál, megkerülve ezáltal a zimonyi (Belgrád) Száva-Duna torkolatot. A magyar-horvát közös vízi járőrszolgálat gyakorlati kivitelezéséről is folytak egyeztetések. A 2011. szeptember 1-én indított, és uniós támogatással folyó CoPo nevű projekt keretében magyar-horvát rendőri közös kapcsolattartási szolgálati hely került kialakításra a Mohács Nemzetközi Határkikötő épületében. A határforgalom ellenőrzés gyorsabbá tétele érdekében a projekt partnerek a folyami információs szolgáltatásokhoz kapcsolódóan kidolgozták a Dunán közlekedő teher- és szállodahajók ellenőrzését biztonságosabbá és gyorsabbá tevő folyami elektronikus utas- és személyzeti lista működésének technikai alapjait is.

A **turisztikai infrastruktúra** fejlesztése kapcsán kiemelendő, hogy az egykori keleti és nyugati blokk országai közti határ, mint kerékpár-turisztikai útvonal 2009-től hivatalosan is része az Európai Kerékpáros Szövetség által fenntartott Eurovelo kerékpárút-hálózatnak, mint Eurovelo 13. A magyar-horvát határ mentén futó vonal teljes egészében része a rendszernek, mivel folyóparti nyomvonalról van szó, a Dráva mindkét oldalán fut. A magyar oldalon az INTERREG III/A Szlovénia-Magyarország-Horvátország Szomszédsági Programja által támogatott Három folyó kerékpáros túraútvonal kijelölése c. projekt segítségével került meghatározásra a túraútvonal Barcs és Kölked között. Az infrastruktúra fejlesztéséhez az Európai Uniótól is lehet támogatást igényelni, közvetlen bizottsági és területi együttműködési programok keretében. A Magyarország-Horvátország IPA CBC program 3. pályázati kiírásában összesen kb. 8,5 millió euró áll rendelkezésre. A pályázatok elbírálása lezárult, a nyertesek kihirdetése megtörtént. A határnak mind a magyar, mind a horvát oldalán kiterjedt védett területek találhatók, így fontos kapcsolódási pont a turisztika, a turisztikai infrastruktúra „közös” fejlesztése. Az Ős-Dráva program keretében elsődleges cél eredeti állapotába visszaállítani a 150 évvel ezelőtt szabályozott Dráva környezetét, a program tartalmazza a holtágak revitalizációját, tavakat, vizes élőhelyeket, amelyek közelében az ökoturizmus, a horgászat, a mezőgazdaság, a feldolgozóipar fellendülése várható.

A határnak mind a magyar, mind a horvát oldalán kiterjedt **védett területek** találhatók. A magyar oldalon ezen területek a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága, horvát oldalon pedig a különböző megyei szinten működő védett területeket kezelő közintézmények kezelésében vannak. A két legkiemelkedőbb védett terület a Kopácsi Rét (Eszék-Baranya) és a Papuk (Verőce-Drávamente) Természeti Parkok.

A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága DDNP, a Hrvatske Vode horvát vízügyi szervezet és egy horvát önkormányzat részvételével zajló, Water and Life for Duna and Vuka elnevezésű projekt keretében a magyar oldalon a Dráván csökkentik a Drávatamasi-felső, a Drávatamasi-alsó, a Tótújfalui és a Drávapalkonyai mellékág kőműveinek magasságát, azokba áttereszeket építenek be, hogy biztosítsák a főágban folyó víz beáramlását. Ezen kívül kikotorják az eliszaposodott mederszakaszokat. Hasonló beavatkozásra kerül sor a horvátországi Vuka egy mellékágán is, ez azért fontos mert a gyorsfolyású, másodpercenkénti ezer köbméteres vízhozamú folyó medre fokozatosan mélyül, így a folyószabályozás keretében kőművekkel ellátott mellékágak egyre kevesebb friss vízhez jutnak, s idővel eltűnhetnek. A rehabilitációnak köszönhetően a Dráva ezen ágait újra birtokba vehetik az olyan, áramláskedvelő védett halfajok, mint a magyar bucó, a német bucó, a leánykancér, vagy a selymes durbics.

A Mura-Dráva térség egységes védelme érdekében a három érintett ország (Horvátország, Magyarország, Szerbia) elnöke 2008-ban írt alá egy közös nyilatkozatot, ezt követte egy Magyarország és Horvátország között 2009-ben aláírt kétoldalú megállapodás a Dráva, Duna és Mura élővilágának közös védelméről. A Mura-Dráva Bioszféra Rezervátum hivatalosan 2011-ben jött létre, mely Európa legnagyobb folyami védett területe, Európában az egyetlen öt országra (Ausztria, Horvátország, Magyarország, Szerbia, Szlovénia) kiterjedő védett terület. A Bioszféra Rezervátum része magyar oldalról a Duna-Dráva Nemzeti Park (50 ezer ha), horvát oldalról a Mura-Dráva Regionális Park (88 ezer ha), mely több kisebb, különböző szinten védett területből áll össze, valamint a Kopácsi Rét Természeti Park és Különös Zoológiai Rezervátum (23 ezer ha). A védett területek megőrzése kiemelt prioritásként jelent meg a Magyarország-Horvátország IPA CBC programban, melynek első két pályázati fordulójában a források 42%-a, mintegy 9,6 millió euró került felhasználásra a Fenntartható Környezet és Turizmus prioritáson belül.

Összefoglalva a Baranya megyével határos megyék fejlesztési koncepcióiban foglaltakról elmondható, hogy a **közös gondolkodás** megkezdődött. A 2014-20. közötti Európai Unió fejlesztési programidőszak várható eszközrendszere ismeretében ugyanakkor indokolt ennek erősítése úgy lokálisan kistérségi/járási szintű együttműködések keretében, mint a nagyobb térségi összefüggések tekintetében is. A megyehatároktól független, program szintű együttgondolkodás a területfejlesztési források hatékonyabb megszerzésének és felhasználásának eszköze lehet.

2.1.4 Az OTTrT és a területrendezési terv(ek) megyét érintő vonatkozásai³²

Baranya megye hatályos területrendezési terve {A Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 9/2005. (V. 12.) Kgy. rendelete módosítva: 14/2012. (VI. 1.) sz. rendelettel} az Országos Területrendezési Tervről (OTTrT) szóló 2003-ban elfogadott XXVI. törvény figyelembevételével készült. E törvényt 2008-ban a Magyar Országgyűlés módosította.

Mezőgazdasági területek, a mezőgazdasági térség

Az OTTrT 2008-ban módosított és törvénnyel elfogadott anyaga a megye térségi területfelhasználásának rendjét szerkezeti tervlapján ábrázolja. A szerkezeti tervet

---

³² Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terve 2011.

átanulmányozva megállapítható, hogy a megye OTrT-ben meghatározott mezőgazdasági térsége az uralkodó, a megye összterületéhez képest domináns.

Ezek a területi arányok lényegileg megfelelnek a jelenlegi állapotnak, az OTrT tehát nem számol a mezőgazdasági területek jelentősebb csökkenésének lehetőségével.

A tervlapot összevetve a korábbi megyetervvel megállapítható, hogy az OTrT a korábbinál valamivel több, mezőgazdasági térségbe sorolt területet határol le.

Az OTrT mezőgazdasági térségre vonatkozó előírásai:

6. § (1) Az országos területfelhasználási kategóriákon belül a kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriák kijelölése során a következő szabályokat kell alkalmazni:

b) a mezőgazdasági térséget legalább 75%-ban mezőgazdasági térség kategóriába kell sorolni, a fennmaradó részén

- a városi ranggal rendelkező települések kivételével - városias települési térség nem jelölhető ki;

- továbbá, már a megyei és települési tervek kontextusában:

(2) A kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriákon belül a települési területfelhasználási egységek kijelölése során a következő szabályokat kell alkalmazni:

b) a mezőgazdasági térséget legalább 85%-ban mezőgazdasági terület területfelhasználási egységbe kell sorolni, a térségben nagyvárosias lakóterület és vegyes terület területfelhasználási egység nem jelölhető ki;...”

Az OTrT övezetei közt meghatározza a kiváló termőhelyi adottságú szántóterületi övezetet. Ez a meglevő mezőgazdasági területeken belül meghatározott, különös védettségű övezet, az alábbi előírással:

„13/A. § Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetében beépítésre szánt terület csak kivételesen, egyéb lehetőség hiányában területrendezési hatósági eljárás alapján jelölhető ki.”

Ez az országos övezet a megye területét jelentős mértékben érinti, a mezőgazdasági térség területének jelentős részét (~ 35 %) lefedi.

Baranya megye korábbi (2005)- és jelenleg hatályban lévő (2012) területrendezési terve is törekedett/törekszik a megye meglevő agrárterületi arányának lehetőség szerinti maximális mértékben való megtartására, a mezőgazdasági térség jelenleg meglevő területi szerepének megőrzésére, ugyanakkor célként tűzte ki a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területek erdősítésének előirányozására.

E szándékok övezeti megfeleltetéseként jelentős területeket sorolt a kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetébe, megalapozva az ágazati és települési tervekben a legkiválóbb termőhelyek fokozott védelmének lehetőségét.

A mezőgazdasági területek túlnyomó többsége szántó művelési ágban van nyilvántartva és hasznosítva (a mezőgazdasági területek több mint 80%-a szántóterület).

A mezőgazdaság területrendezési terven (TrT- ábrázolt, intenzitás, illetve végső soron termőképesség alapján differenciált területi szerkezete viszonylag kompakt rajzolatot mutat. Ennek alapján a megye legjobb termőképességű és legintenzívebb szántóművelés alatt álló területei déli – délkeleti részén találhatók legnagyobb arányban (Dráva-völgye és Pécsi

medence, Baranyai Lősz-sziget), illetve ehhez kapcsolódva a Baranyai - Geresdi dombság, ettől elszakadva, Tolnai területekhez kapcsolódva, a megye legészakibb területén. Ezzel a lehatárolással részben egybeesik a TrT övezeti tervlapjai közül a kiváló termőhelyi adottságú szántóterületeket ábrázoló lehatárolás. A megye ezen kívüli déli - nyugati „szélső” részterületein (főleg a megye D – DNy-i részén, az Ormánság, Dráva mente területein illetve szórványban a Mecsek – Zselici Hegyhát Somogy menti nyugati sávjában) magasabb a „külterjes” mezőgazdasági területek aránya.

A megyeterv tartalmazza a mezőgazdasági tájhasználat szempontjából legfontosabb övezeti besorolásokat, amelyekből visszakövetkeztethetők azok a táji – környezeti termőhelyi adottságok, amelyek az adott területek mezőgazdasági területhasználatát, művelési módját és művelési ág szerkezetét is meghatározzák. Ezek a külön tervlapon is megjelenő, jóváhagyott övezetek közül a kiváló termőhelyi adottságú szántóterületi, valamint a kiemelten fontos érzékeny természeti területek övezete (ez utóbbi használatáról külön jogszabály rendelkezett), továbbá figyelembe veendő még az ökológiai – természeti – természetvédelmi övezetek lehatárolása és előírásai is.

A TrT övezeti tervlapjai közül a kiemelten fontos érzékeny természeti területeket ábrázoló lehatárolás - a megye DNy-i részén koncentráltan - részben egybeesik a TrT külterjes mezőgazdasági térségével.

A megyei TrT speciális mezőgazdasági adottságként meghatározza a kiváló termőhelyi adottságú szántóterületi övezet mellett a kiemelten fontos érzékeny természeti területek (ÉTT) övezetét is. Az ÉTT övezet kikerült a TrT hatásköréből, arra való hivatkozással, hogy külön jogszabály határozza meg kiterjedését és használati szabályait és ezért felesleges a megyei TrT-ben való szerepeltetése. Ugyancsak kikerült a térségi tervezés kötelező kategóriái közül a mezőgazdasági térség kül- és belterjes felosztása is.

Erdőgazdálkodási térség

Az OTrT szerkezeti tervlap kivonatát áttanulmányozva megállapítható, hogy a megye OTrT-ben meghatározott erdőgazdálkodási térsége reális, a megye összterületéhez képest jelentős. Ezek az arányok lényegileg megfelelnek a jelenlegi állapotnak, az OTrT tehát nem számol az erdőterületek jelentős növelésének lehetőségével. A tervlapot összevetve a korábbi megyetervvel megállapítható, hogy az OTrT ennél valamivel kevesebb erdőgazdasági térségbe sorolt területet határol le.

Az OTrT erdőgazdálkodási térségre vonatkozó előírásai:

„6. § (1) Az országos területfelhasználási kategóriákon belül a kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriák kijelölése során a következő szabályokat kell alkalmazni:

a) az erdőgazdálkodási térséget legalább 75%-ban erdőgazdálkodási térség kategóriába kell sorolni, a fennmaradó részén - a városi ranggal rendelkező települések kivételével - városias települési térség nem jelölhető ki; ...”

- továbbá, már a megyei és települési tervek kontextusában:

„(2) A kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriákon belül a települési területfelhasználási egységek kijelölése során a következő szabályokat kell alkalmazni:

a) az erdőgazdálkodási térséget legalább 85%-ban erdőterület területfelhasználási egységbe kell sorolni; ...” - valamint:

„7. § (1) Az erdőgazdálkodási térség Országos Erdőállomány Adattár szerint erdőterületnek minősülő területét a településszerkezeti terv legalább 95%-ban csak erdőterület területfelhasználási egységbe sorolhatja. ...”

Az OTrT övezetei közt meghatározza a kiváló termőhelyi adottságú erdőterületi övezetet. Ez a meglevő erdőterületeken belül meghatározott, különös védettségű övezet, az alábbi előírással:

„13/B. § (1) Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület övezetében beépítésre szánt terület csak kivételesen, egyéb lehetőség hiányában területrendezési hatósági eljárás alapján jelölhető ki.
(2) Az övezetben külszíni bányatelek megállapítása, illetve bányászati tevékenység engedélyezése a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó szabályok szerint lehetséges. ...”

Ez az országos övezet a megye területét jelentős mértékben érinti, az erdőgazdálkodási térség területének jelentős részét (közel 2/3-át) lefedi.

A jelenlegi OTrT a fentiekben túl lehetőséget ad megyetervi szinten az erdőtelepítésre alkalmas terület megyei övezet meghatározására. Ezt az övezetet a korábbi megyei TrT nem alkalmazta, de tervezett erdőterület kijelölési lehetőséggel jelentős mértékben élt.

Az Országos Területrendezési Terv, az „Országos Gyorsforgalmi és Főúthálózat(OGYFT) nagytávú koncepciója és hosszú távú fejlesztési terve”, valamint Baranya megye korábbi területrendezési terve közötti közlekedési hálózati eltérések

Közúti közlekedés

Gyorsforgalmi utak

- Az M60 autópályát (Pécs-Barcs szakasz) az OTrT kiemelt főútként, a főúthálózati terve a nemzetközi hálózati kapcsolatok miatt autópálya kategóriával tartalmazza. Az OTrT-ben és a megyei területrendezési tervben a nyomvonal azonos, az OGYFT az autópálya nyomvonalát Szentlőrinc-től a nyugati megyehatárig délebbre helyezi.

-A megyei terv tartalmazza Mohács gyorsforgalmi út kapcsolatát az M6-M60 csomóponttól a belterület határáig, az országos tervek e helyett az 57. sz. főút 2 x 2 sávra bővítését irányozzák elő ugyanezen a szakaszon.

- Az M9 autót út megyei szakasza mindhárom tervben azonos, nyomvonalváltozások csak a megyén kívül vannak.

Főutak

- A 6. sz. főúton az OTrT és a megyei terv tartalmazza Szigetvár északi elkerülő szakaszát, a főúthálózat fejlesztési terve nem.

- A 66. sz. főút – 611. sz. főút irányban (Pécs K - Dombóvár) az országos tervek kiemelt főút kategóriával határozták meg, a megyei tervben M65 gyorsforgalmi útként szereplő útvonalat.

- A 66. sz. főút Sásd-Kaposvár szakasza az OTrT-ben és a megyei tervben főút kategóriájú marad, a főúthálózat terve szerint visszaminősül mellékúttá.

- A 67. sz. főút Szigetvártól a horvát határig vezető új szakasza Sellyétől délre az OTrT-ben és a megyei tervben Drávasztárától nyugatra éri el az országhatárt, a főúthálózati tervben keletre, Cadarica irányában.

- A déli határ mentén az 5804-5701-5702. jelű önkormányzati utak irányában kijelölt új főút a megyei tervben csak az 58. sz. főút és az M6 autópálya között főút kategóriájú, az OTrT-ben Sellyétől az 56. sz. főútig, a főúthálózati tervben Sellyétől nyugatra Darányig húzódik.
- Az országos tervek nem tartalmazzák egyes másodrendű főutak belterületi elkerülő szakaszait, a megyei tervtől eltérően: 56. sz. főút (Dunaszekcső, Bár), 58. sz. főút (Szalánta).

Kerékpáros közlekedés

Az országos kerékpárút törzshálózat elemei közül eltérően szerepel az OTrT-ben és a megyei tervben:

- Dunántúli határmente kerékpárút (OTrT) és Dráva menti kerékpárút (megyei terv) megnevezése
- A megyei tervben Dél-Dunántúl kerékpárútként a 6. sz. főút mentén kijelölt vonal az OTrT-ben Külső-somogyi kerékpárút néven Pécestől Újpetre-Siklós irányban húzódik, csak a Bonyhád-Pécs szakasz azonos.
- Az OTrT Belső-somogyi kerékpárút néven Fonyód – Kaposvár – Abaliget – Pécs irányban országos vonalat jelöl ki, ez a megyei tervben nem szerepel.

A térségi szerkezeti terv mezőgazdasági, erdőgazdálkodási és vegyes területfelhasználású térségei

A 2003-ban elfogadott OTrT-hez képest a 2008-as módosítás a megye területén növelte az erdőgazdálkodási térség területét, illetve bevezette a vegyes területfelhasználású térség területi kategóriát. A szabályozás is változott: Az új OTrT a megyei tervek számára is lehetőséget biztosított a vegyes területfelhasználású térség kijelölésére, ami táj- és természetvédelmi szempontból is kedvező, mert ebben a területfelhasználási térségben a mezőgazdasági és erdőgazdasági célú területfelhasználásnak egyaránt prioritása lehet.

Ezekkel a lehetőségekkel élve a térségi szerkezeti terv a vegyes területfelhasználású térségbe sorolta a megye erdőgazdasági és mezőgazdasági térségek által keverten érintett, mozaikos területeit. A vegyes területek lehetőség szerinti növelésével kívánja hangsúlyozni a terv, hogy ezen térségen belül kiemelt jelentősége van a helyi tájhagyományokat őrző mozaikos tájhasználat fenntartásának, továbbá lehetőség van az erdőterületek, fásítások növelésére és ezzel a biológiai sokféleség növelésére, illetve a táj változatosabbá, turisztikai szempontból is vonzóbbá tételére.

Vegyes területfelhasználású térség

Az OTrT fogalomhasználata szerint vegyes területfelhasználású térség: országos, kiemelt térségi és megyei területrendezési tervben megállapított területfelhasználási kategória, amelybe mozaikos szerkezetű erdőgazdálkodási, mezőgazdasági és települési térségek tartoznak. Vegyes területfelhasználású térség területének legalább 85%-át a településrendezési tervekben mezőgazdasági és/vagy erdő területbe kell sorolni. A fennmaradó területen - nagyvárosias lakóterület kivételével - beépítésre szánt terület is kijelölhető.

Vegyes területfelhasználási térségek elsősorban a Dél-Baranyai dombság területén kerültek lehatárolásra a területi sajátosságok figyelembevételével.

A közlekedési hálózatok és létesítményeik módosításának tervjavaslata

Közüti közlekedés

Gyorsforgalmi úthálózat

- M6 autópálya: Az M60 és az országhatár közötti szakasz az érvényes megyei tervnek megfelelően a Nagynyárad – Lippó – Ivándárda útvonalon fog csatlakozni a horvátországi szakaszhoz. Csomópontja Lippónál a Villány-Sátorhely (56.sz. főút) irányú új főútnál létesül. Megvalósítását a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztési terve a IV. programciklusra irányozta elő.
- M60 autópálya: Az OTrT-ben szereplő Pécs-Barcs közötti szakaszon kiemelt főút kategóriájú. A megye számára kedvezőbb az országos gyorsforgalmi úthálózati terv szerinti autópálya kategóriájú új nyomvonal, Szentlőrinc-től nyugatra a korábbi vonaltól mintegy 2-3 km-re délre kijelölve, az OTrT módosításakor átvezetése szükséges. Csomóponti kapcsolat szükséges a Pécs-Vajszló új főútnál, Szentlőrincnél (5802.ök. út) és Szigetvár 67.sz. főútnál
- Az M60 58. sz. főút és Pellérd közötti szakasza 2016-ig várható megvalósítással, a további szakasz 2027 után tervezett.
- M9 autóút: Nyomvonala a Dombóvár-Bonyhád szakaszon érinti a megyét Mágocs-Szászvár irányban. Csomópontjai Mágocs térségében és a Komló-Köblény új főútnál létesülnek. Az OTrT és az országos gyorsforgalmi úthálózat fejlesztési tervben azonos nyomvonalon szerepel. Megvalósítását 2017-20-ra ütemezték.

Főutak

- 6. sz. főút: Szekszárd – Pécs – Barcs irányban a jelenlegi nyomvonalán marad. Az országos főúthálózat-fejlesztési terv a Pécsvárad-Pécs és Pécs-Szentlőrinc szakaszon 2 x 2 sávra bővítést irányoz elő. Szentlőrinc és Szigetvár elkerülését az OTrT tartalmazza. Szigetváron a város a vasúti menti nyomvonal megvalósítását javasolja.
- 56.sz.főút: Szekszárd – Mohács – Udvar – Horvátország irányban a jelenlegi vonalon marad, Dunaszekcső és Bár elkerülő szakaszainak nyomvonala - az OTrT-ben nem szerepel, mellékútként jelölhető ki.
- 57.sz.főút: Pécs – Mohács – Dávod (51.sz.főút), Mohácstól keletre új Duna-híd építésével és az 5107. jelű ök. út főúttá fejlesztésével, az M6-Mohács szakaszon 2 x 2 sávós keresztmetszetű bővítéssel. (A Mohács-Dávod szakasz az OTrT szerint új főútként szerepel)
- 58.sz.főút: Pécs – Harkány – Drávaszabolcs – Horvátország a jelenlegi nyomvonalon marad, Szalánta, Túrony és Drávaszabolcs elkerülő szakasz kiépítése szükséges.
- 66.sz.főút: Az M60 (Kozármisleny) és M9 (Dombóvár) közötti 2 x 2 sávós kiemelt főút, a megyei tervben szereplő M65 gyorsforgalmi út helyett, a Baranya megyei szakaszon azonos nyomvonalon. A 66. sz. főút új nyomvonalon, kiemelt főútként való megvalósulása után a meglévő főút térségi jelentőségű mellékúttá minősül át. A Sásd-Kaposvár szakaszt a kiemelt főút megvalósítása után is főút kategóriával célszerű megtartani az OTrT szerint.
- A Pécs-Sásd szakaszon a jelenlegi főút az új útvonal megvalósítása után, térségi jelentőségű mellékúttá minősítendő át.
- 67.sz.főút: A jelenlegi Kaposvár-Szigetvár szakasz déli meghosszabbítása, Sellyét keletről elkerülve. A Sellye és az országhatár közötti szakaszon az OTrT-ben a Drávakeresztúr térsége felé halad, az Országos főúthálózat fejlesztési terve szerint (a horvát féllel történt

egyeztetés szerint). Drávasztára területén keresztezi a Drávát. A megyei terv az OTRT-nek való megfelelés miatt azt a nyomvonalat tartalmazza.

- 611.sz.főút a 66.sz.főút kiemelt főút kiépítése után visszaminősül összekötő úttá.

Új főút kapcsolatokat jelöltek ki az országos tervek:

- Pécs-Vajszló irányban az 5801.jelű ök. út vonalán
- Sellye (67.sz.főút) – Harkány – Sátorhely (56.sz.főút) irányban az 5804-5701-5702. jelű ök. utak vonalán (ezt az érvényes megyei terv csak Harkány és az M6 autópálya között tartalmazta). Sellyétől keletre az OTRT egyezés miatt térségi jelentőségű mellékút kategóriájú.
- M9 Köblény-Komló irányban

Térségi jelentőségű mellékutak:

A meglevő és megtartandó térségi jelentőségű mellékutakon (5608, 5701, 5707, 5708, 5711, 5808, 5814, 6534, 6541, 6542, 6543, 6601, 6604, 6607) kívül a megyei terv 2 irányban jelöl ki új térségi hálózati jelentőségű összekötő utat, ezek megtartása indokolt:

- A 6. sz. főúttól (Boda déli elkerülő)-Bükkösd-66. sz. főút/Szentbalázs irányban
- Pécsvárad és Mohács között, az 5607. jelű összekötő út helyett, attól nyugatra Maráza-Erdősmárok-Székelyszabar irányban, az 56109, 56126 és 56112 jelű bekötő utak zsákjellegének megszüntetésével.
- A 65195. jelű Mágocs-Dombóvár bekötő út térségi jelentőségű összekötő úttá válik.
- Új térségi jelentőségű mellékút-szakasz Komlót keletről elkerülő útvonal.

A megye további szükséges mellékúthálózat fejlesztései, a zsáktelepülések megszüntetését biztosító, településközi összeköttetések:

- Kisdobsza – Kálmánca
- Merenye – Kálmánca-Lajosháza
- Merenye-Ceglédpuszta – Somogyhatvan 66116 északi meghosszabbítás
- Merenye – Patapoklosi 66124
- Basal – Csertő 66123-66121
- Vásárosbéc – Visnye 66125-66151
- Szentlászló – Somogyhárság
- Nyugotszenterzsébet – Almáskeresztúr 66113-66119
- Almáskeresztúr – Ibafa - Gyűrűfű 66119-66117
- Ibafa – Horváthertelend
- Csebény – 6. sz. főút és a 66. sz. főút Szentbalázs közötti új út 66101
- Szágy – 6. sz. főút és a 66. sz. főút Szentbalázs közötti új út 66133
- Szágy – Gödre - Szénáspuszta
- Gödre – Hajmás
- Gödre – Kaposkeresztúr
- Bakóca – Tormás 66101-102
- Szentkatalin - Kishajmás
- Bakonya – 6. sz. főút
- Orfű – Tekeres – Kovácsszénája 66104
- 6542. j. ök. út – M9 Köblény-M65 Komló közötti új főút Komló keleti elkerülő
- Varga – Liget 65182-189
- Felsőegerszeg – Tékes 65177-65191
- Vázsnok – Felsőegerszeg és Tékes közötti új út 65192-65177

- Tarrós – Felsőegerszeg és Tékes közötti új út 65177-65178
- Ág – 65174. bekötő út Alsómocsolád meglevő települési
- Alsómocsolád – Bikal
- Alsómocsolád – Szalatnak 65174-181
- Köblény – Hegyhátmaróc 65181-86
- Hidas – Kismányok 65165
- Ófalu – Cikó 56102-125
- Erdősmecske – Ófalu 56106-125
- Himesháza – Görcsönydoboka 56124
- Kisnyárad – 56126. bekötő út Erdősmárok 56112-126 Pécsvárad – Maráza - Mohács
- Erdősmárok – Liptód 56113-126
- Liptód – Maráza 56109-113
- Monyoród – Máriakéménd 56116
- Kátoly – Berkesd 56117-118
- Martonfa – Pereked 56119
- Magyarsarlós – Hásságy 56127
- 5701. j. ök. út Bóly – 5703. j. ök. út Bóly déli elkerülő
- 5704. j. ök. út Töttös – 5702. j. ök. út Majs
- Majs - Udvar
- Birján – Lothárd – Szemely 57101-128-129
- Szökéd – Pogány 57126
- Peterd – 5711 j. út 57131
- Áta – Kistótfalu és Bisse közötti új út 57111-112
- Kistótfalu – Bisse 57111-114
- Belvárdgyula – Nagybudmér 57102-103
- Kiskassa – Belvárdgyula és Nagybudmér közötti új út 57127
- Kiskabfalva – Kisbudmér 57104-132
- Sárók – Bezedek 57108-118
- Alsószentmárton – Old – Kásád 57121-122
- Old – Old-Eperjespuszta 57122-123
- Siklós – Egyházasharaszti
- Gyód – Regenye 58101
- Csarnóta – Szava 58116
- Márfa – Kovácshida
- Tésenfa – Drávacsehi 58118-126
- Tengeri – Hegyszentmárton – Monyorósd 58121
- Bicsérd – Szabadszentkirály
- Gerde – Királyegyháza
- Kisasszonyfa – Ózdfalu 58149
- Besence – Páprád 58114
- Cún – 58131. bek. út 58127
- Hirics – Kísszentmárton 58132-134
- Sósvertike – Zaláta 58152
- Drávakeresztúr – Drávakeresztúr - Révfalu – Drávasztára
- Endrőc – Marócsa 58143-153
- Szentegát – Okorág 58107 meglevő települési út
- Bánfa – Sumony 58104
- Katádfa – Dencsháza 58105
- Bürös – 58107. bek. út Szentegát 58147
- Pettend – Gyöngyösmellék 58109-142

- Nagydobsza – Pettend

Kerékpáros közlekedés

A Baranya megyét érintő országos kerékpárút hálózat – az OTTrT-nek megfelelően – elemei:

- Alsó-Duna menti kerékpárút, az EuroVelo hálózat része, Baja – Mohács – Kölked irányban és Mohácstól elágazva Hercegszántó felé húzódik.
- Dunántúli határmente kerékpárút megyei szakasza (9. A.) Kölked – Lippó – Villány – Siklós – Vejtő – Felsőszentmárton irányban, illetve a (9. B.) Siklós – Harkány – Kőrös - Kisszentmárton vonalon csatlakozó szakasszal.
- Külső-somogyi kerékpárút (72): Bonyhád – Pécsvárad – Pécs – Újpetre
- Belső-somogyi kerékpárút (73): Kaposvár - Abaliget - Pécs

Az országos kerékpárút-hálózathoz kapcsolódó térségi jelentőségű kerékpárutak:

- Pörböly – Dunaszekcső – Mohács
- Sásd – Orfű - Pécs Ny – Pellérd – Görcsöny – Harkány
- 67. sz. főút vonala (Kaposvár – Szigetvár – Sellye – Drávasztára)
- Martonfa – Hosszúhetény – Komló – Kisvaszar
- Komló – Magyarszék – Abaliget
- Hosztót – Szentlőrinc
- Görcsöny – Vajszló
- Pécs – Villány vasútvonal menti kerékpárút
- Pécsvárad – Kátoly – Bóly – Újpetre – Siklós
- Szajk – Mohács (57. sz. főút mentén)
- Magyarbóly – Beremend
- Pécsvárad – Véménd – Bába
- Benedek – Villány

Vízi közlekedés

A Duna (VII. sz. európai folyosó) hajózási feltételeinek javításával a vízi közlekedés jelentőségének növekedése várható, ezzel együtt a mohácsi kikötő forgalma is nő, fejlesztése szükséges. A Dráván elsősorban turisztikai célú hajózás fejlesztése várható. Drávaszabolcs kikötője Horvátország csatlakozásáig schengeni határkikötő.

A összekapcsolatok közül a Dunán a Dunaszekcső-Dunafalva közötti összeköttetés megmarad, Mohácsnál a tervezett híd megvalósítása után megszűnik.

Légi közlekedés

Pécs-Pogány repülőtere kereskedelmi (nemzetközi) repülőtérre fejleszthető besorolású, erre a funkcióra az 5 évvel ezelőtti fejlesztések már jelenleg is alkalmassá teszik.

Országos és térségi (megyei) övezetek

1. Magterület, ökológiai folyosó, pufferterület övezete (országos ökológiai hálózat térségi övezetei)

A 2008-ban módosított Országos Területrendezési Terv az országos ökológiai hálózat új övezeti rendszerét vezette be: magterület, pufferterület, ökológiai folyosó övezetekkel. A terv az új övezeti rendszert tartalmazza.

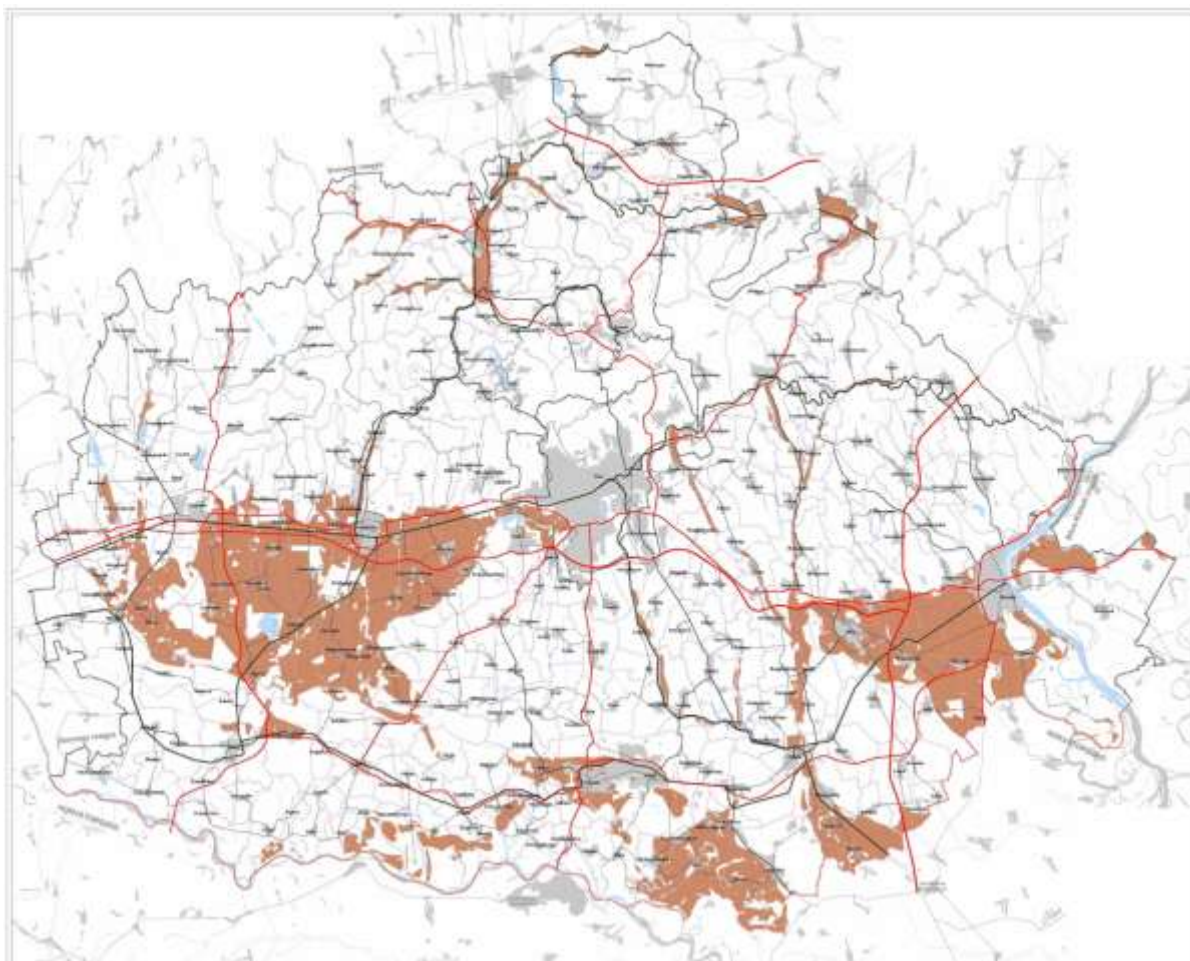
Az ökológiai hálózat megyei területei elsősorban a Duna és a Dráva völgye, továbbá a megye középhegységi és dombsági területei, így a Mecsek, a Zselic és a Villányi-hegység bizonyos részei térségében koncentrálódnak. Az ökológiai hálózat övezeteinek kijelölése során a védett természeti területek mellett meghatározó jelentősége volt a Natura 2000 madárvédelmi területeknek és természet megőrzési területeknek is. Az öko-hálózat megyei területein kijelölt magterületek is elsősorban e tájegységeken találhatók. A pufferterületek jól körülhatárolhatóan néhány kisebb térségben koncentrálódnak.

Az ökológiai folyosó övezetek jellemzően a védett természeti területek és a magterületek között helyezkednek el, nagyarányú átfedésben a Natura2000 területekkel is. Az ökológia magterületek és folyosók övezetei lefedik a megye valamennyi jelentősebb természetvédelmi területét is.

Az elmúlt évtizedek intenzív tájhasznosítási, tájgazdálkodási formáinak következtében számos táji-, természeti érték semmisült meg, illetve károsodott. A kedvezőtlen folyamatok ellenére a megyében sok olyan természetileg értékes terület, illetve objektum található, amelyek védettek, vagy arra tervezettek, de akár jogi védelem nélkül is megóvásra érdemesek. Ezek az országos szinten védett természeti területek (tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek) valamint az időközben megállapításra került Natura2000 európai ökológiai hálózathoz tartozó területek besorolásra kerültek az OTTrT által előírt ökológiai hálózati kategóriákba.

2. Kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek

A terv a kötelező kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek övezetén túl bevezeti a mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület övezetét, ugyanakkor elhagyja az érzékeny természeti területek övezetét.

63. ábra: Kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek övezete Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terv módosítása (2011.)

A kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete az országos területrendezési tervben megállapított, kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben alkalmazott övezet, amelybe az agroökológiai adottságai alapján kimagasló agrárpotenciállal rendelkező, ugyanakkor környezeti szempontból a legkevésbé érzékeny, ezért mezőgazdasági árutermelésre legalkalmasabb szántóterületek tartoznak.

A megyei terület viszonylag nagy része (mintegy fele) alapvetően mezőgazdasági árutermelő terület, ezért fontos, hogy ezeken a területeken a településtervezés és fejlesztés biztosítsa a mezőgazdasági termelés feltételeit, ezen belül a mezőgazdasági majorok elhelyezésének kedvező szabályozását, a nem üzemelő majorok újrahasznosításának biztosítását, valamint a termőföld védelmét. Mindeközben törekedni kell a nagyüzemi szántóföldi művelés nagy, összefüggő tábláin a mozaikosság kialakítására, meglévő mezsgyék, fasorok megőrzésére, újak telepítésére, melyek a tájkép kedvező alakítása mellett, a termőföld védelmét is szolgálják, valamint ökológiai szempontból változatossá teszik a területet.

A megye területének jelentős része kevésbé jó - közepes minőségű termőfölddel rendelkezik, de ezeken belül célszerű meghatározni azokat a területeket, amelyek az országos „kiváló” minősítésbe nem kerülhettek be, de a megyében relatíve jobb minőségű területnek számítanak. Az ezt megalapozó agroökológiai értékelést nemcsak a szántó művelési ágra, hanem valamennyi intenzívebb művelésű területre célszerű meghatározni. Ez alapján tettünk javaslatot a mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas, a megyében még jobb minőségűnek számító mezőgazdasági övezet meghatározására.

3. Mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület

A mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas (közepes termőhelyi adottságú) területek övezetének kijelölését a racionális földhasználat elveinek való megfelelés tette indokoltá. A megye területét viszonylag kis területen érinti az OTrT kiváló adottságú szántóterületi övezete, ugyanakkor itt is szükséges a relatíve legjobb minőségű termőföldek mezőgazdasági művelésben tartásának biztosítása.

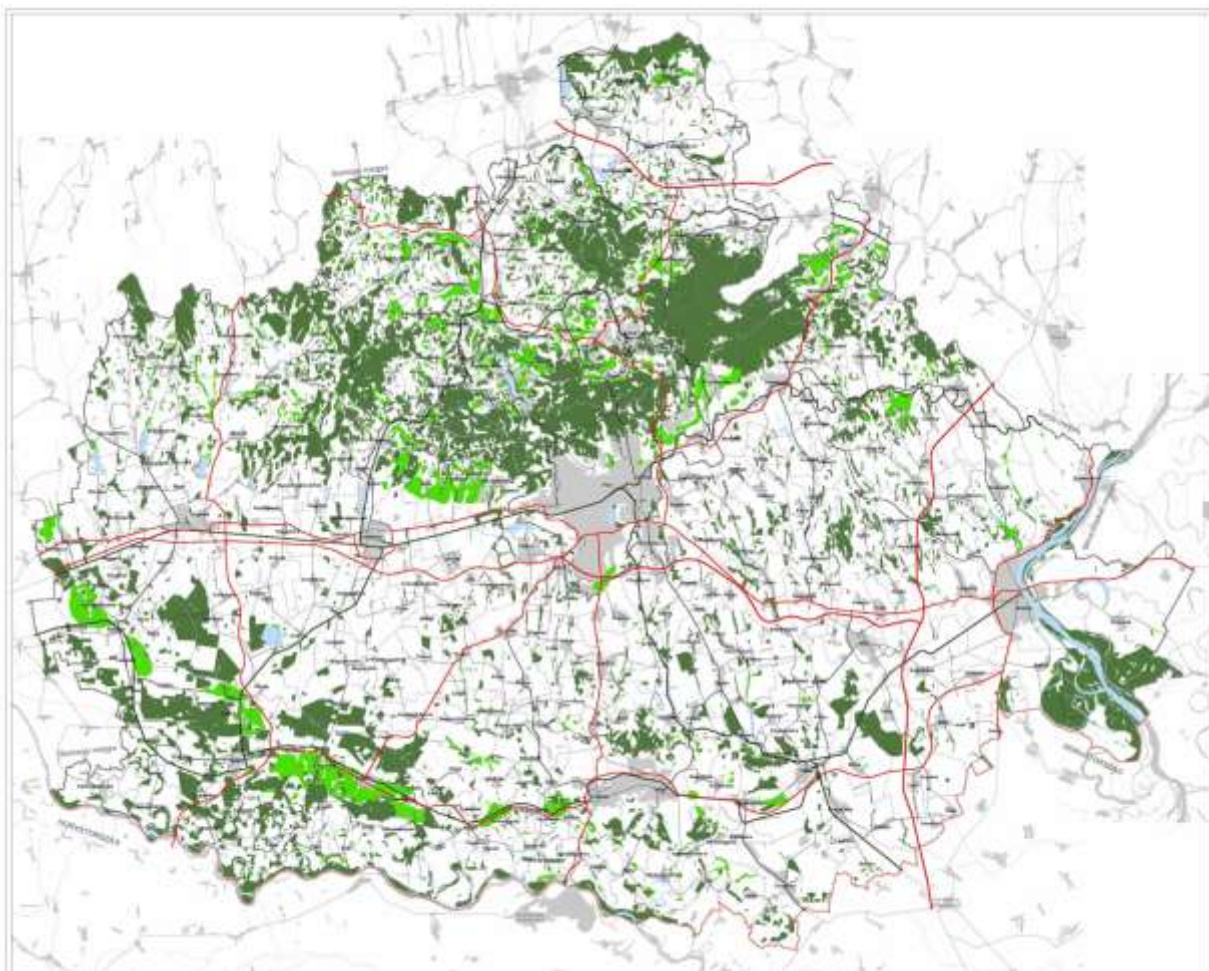
4. Kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek

A kiváló termőhelyi adottságú erdőterület új övezet, amelyet az OTrT jelölt ki. Az övezetre vonatkozóan az OTrT a következő fogalom meghatározást alkalmazza:

„Az őshonos fafajokból álló erdőtülsulások fenntartására leginkább alkalmas az erdő hármask funkcióját - környezetvédelmi, gazdasági, társadalmi - egymással összhangban a legmagasabb szinten biztosítani képes erdőterületek.”

Az övezetre vonatkozóan az OTrT két szabályt tartalmaz.

- Egyrészt a külszíni bányatelek megállapítása, illetve bányászati tevékenység engedélyezése a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó szabályok szerint lehetséges.
- Másrészt beépítésre szánt terület csak kivételesen, egyéb lehetőség hiányában, területrendezési hatósági engedély alapján jelölhető ki.

64. ábra: Kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek és az erdőtelepítésre alkalmas területek övezete Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terv módosítása (2011.)

5. Erdőtelepítésre alkalmas területek

Az övezet területének meghatározása során kiemelt szempont volt, hogy a mezőgazdálkodási szempontból gyenge termőképességű, beépítetlen és ökológiai hálózathoz nem tartozó területek elsődlegesen erdőtelepítési célra legyenek felhasználhatók, amennyiben az erdősítés termőhelyi feltételei is elvileg biztosítottak.

Az erdőtelepítésre alkalmas övezetek kétszintű rendszere érvényesítendő a megyében. Ennek első szintje az OTTrT alapján meghatározott övezet, amelyet erdőtelepítésre (elsődlegesen) alkalmas területként tartalmaz a terv. Az erdőtelepítésre elsődlegesen alkalmas területek erdőterületi besorolása és erdőtelepítésre való igénybevétele kívánatos, ezért a térszerkezeti tervlapon ábrázolt erdőgazdasági térség részét képezik.

6. Erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas terület

A megyei szinten meghatározott erdőtelepítésre elsődlegesen alkalmas területeket kiegészítő övezet kijelölése elősegíti az erdősítés területi alapjainak növelését, illetve az e célra igénybe vehető területek meghatározásának megkönnyítését. Amennyiben a településszerkezeti tervekben az elsődlegesen és másodlagosan alkalmas erdőtelepítési területek tervezett erdőként kerülnek besorolásra, nagy valószínűséggel nemcsak az erdőterületek mennyiségi, hanem minőségi fejlesztése is megvalósulhat.

7. Országos jelentőségű tájképvédelmi terület

Az Országos Területrendezési Tervvel összhangban az előző megyei területrendezési terv közigazgatási területek szerint jelölte ki a térségi jelentőségű tájképvédelmi területek övezetét. A 2008-ban módosított OTTrT új övezetként bevezette az országos jelentőségű tájképvédelmi övezetet. Az országos jelentőségű tájképvédelmi terület övezete nagyságrendileg a megye felét lefedi. Összefüggően lefedi a Mecsek, a Zselic és a Villányi-hegység területét, mozaikosan pedig a Dél-Baranyai dombság nagy részét. Az OTTrT az országos tájképvédelmi övezet mellett továbbra is fenntartja a lehetőségét térségi jelentőségű tájképvédelmi övezet kijelölésének.

8. Térségi jelentőségű tájképvédelmi terület

Tájképi szempontból kiemelten fontos a fenti térségeken túl a Dráva-völgy és a Fekete-víz síkjának területe is, továbbá a Völgység és a Geresdi-dombság területe, amelyeket térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetként határoztunk meg.

Az országos és térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetek nem foglalják magukba a települési térségek területét, fontos azonban a települések táji környezetében a hagyományos tájkarakter megőrzése, a települések és a Dunai és a Dráva menti ártéri többszörösen védett táj közötti térségek megyei szintű összehangolt tájképvédelme.

9. Térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület

Az övezetbe azon területek tartoznak, amelyek a védendő területfelhasználású területeken (erdő, kiváló termőhelyi adottságú szántó-, szőlő- és gyümölcsös területek) és a térségi védelmi övezeteken kívüliek.

10. Világörökségi, világörökség várományos és történeti települési terület

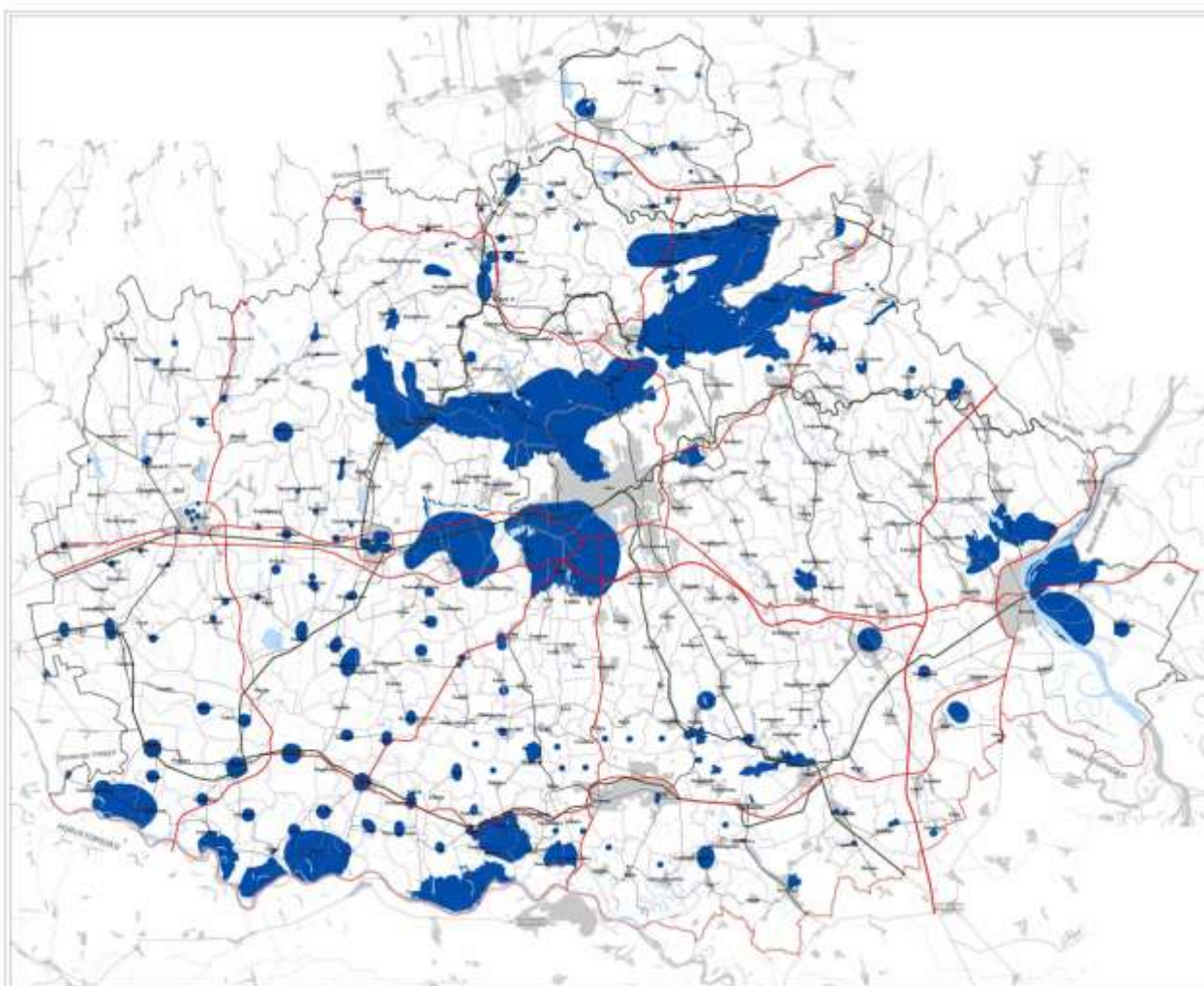
Bár az OTTrT szerint elegendő a megyei területrendezési tervekben az érintett területek településsoros meghatározása és ábrázolása, a Baranya megyei területrendezési terv ebben a vonatkozásban is továbblépett. Településenként lehatárolásra kerültek a történeti települési területek, amelyek pontosítását és szabályozását a településrendezési eszközök módosítása során kell majd elvégezni.

A történeti települési terület övezete OTrT által is alkalmazott szabályai a megye területén is érvényesítendőek azzal a kiegészítéssel, hogy a konkrét területi lehatárolásokat az övezeti terv tartalma figyelembevételével kell a településrendezési tervekben elvégezni.

11. Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség védelmi terület

Az övezet a sérülékeny, felszíni szennyeződésre fokozottan érzékeny vízbázisok és felszín alatti vízkészletek védelmét biztosítja. A hidrogeológiai adottságok következtében a megye területén számottevő felszín alatti vízkészlet helyezkedik el.

A területrendezési övezet legfontosabb célja ennek az ivóvízbázisnak a megóvása a szennyező tevékenységek káros hatásaitól. A megyében a legnagyobb összefüggő védendő vízbázis területek a Mecsek és a hegység déli előterének karsztvíz készleteire, valamint Dráva és a Mohácsi-sziget kavics hordalékkúpjaira terjednek ki.

65. ábra: Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség védelmi terület övezete Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terv módosítása (2011.)

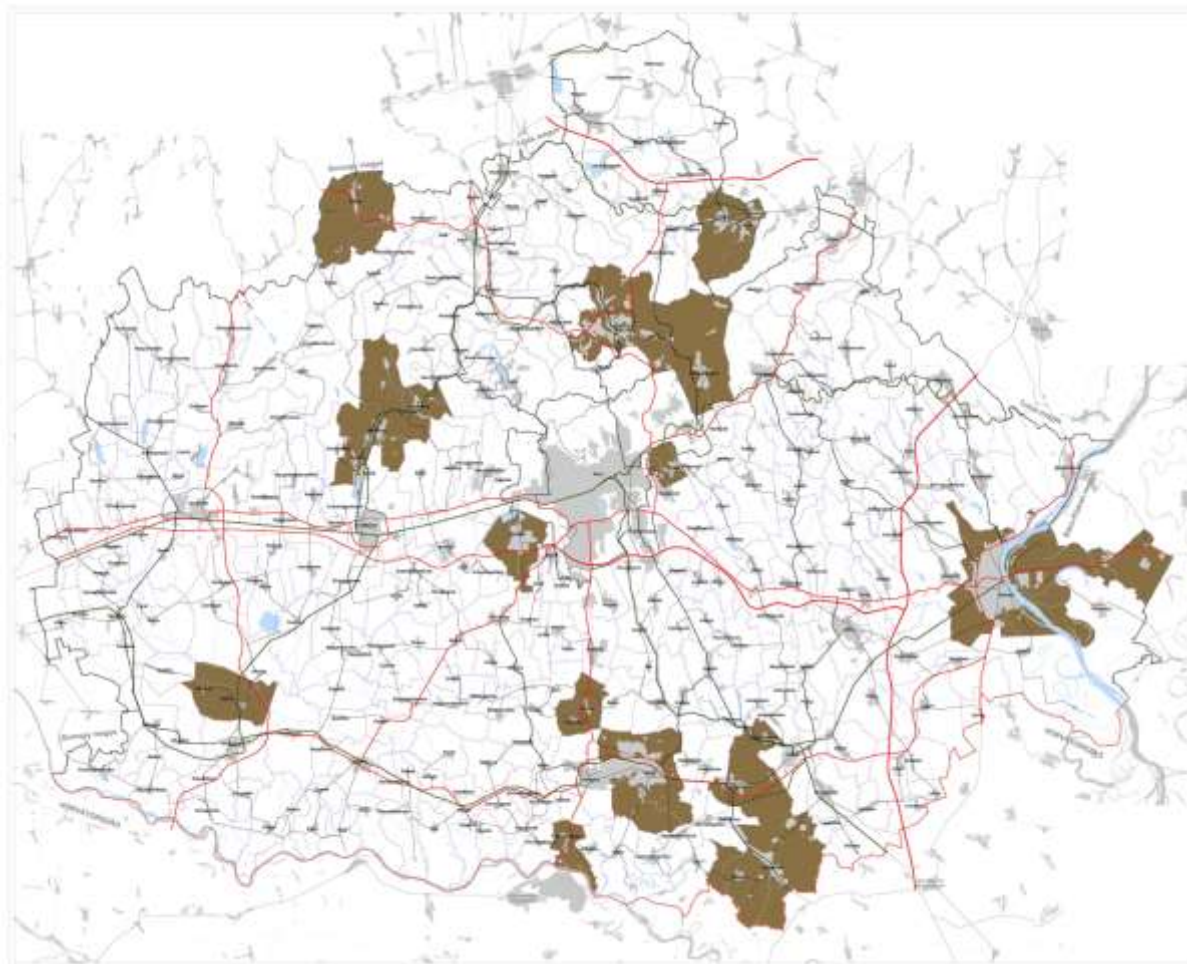
12. Felszíni vizek vízminőségvédelmi vízgyűjtő területe

Az övezet célja a vízfolyások és állóvizek szennyezéssel szembeni védelmének biztosítása nem csak a felszíni vizek közvetlen védelme, hanem a teljes vízgyűjtőterületre érvényes területhasznosítási szabályok illetve korlátozások megfogalmazásával.

Az OTrT alapján az övezet a Duna megyei szakaszához kapcsolódóan került kijelölésre. Az övezet a települések közigazgatási határai mentén került lehatárolásra.

13. Ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület

Az ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület új övezet, a korábbi megyei területrendezési terv nem tartalmazza. Az övezet célja a megye területén ismert ásványkincs készletek lehatárolása, a szükséges területhasználatra vonatkozó előírások területi hatályának kijelölése.

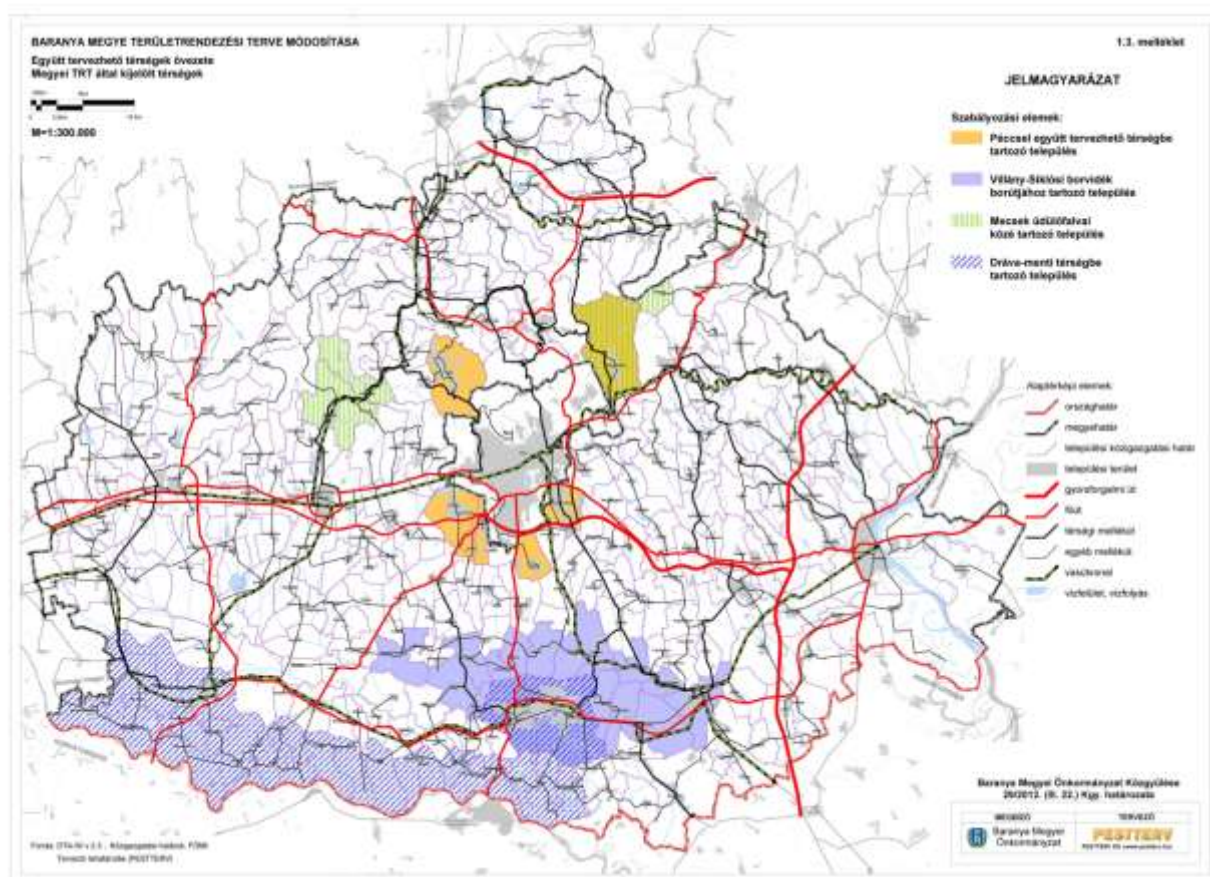
66. ábra: Ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület övezete Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terv módosítása (2011.)

14. Együtt tervezhető térségek övezete

Az együtt tervezhető térségek övezetére az OTrT a következő szabályokat határozza meg:

„16/B. § (1) Az együtt tervezhető térségek övezetébe tartozó települési önkormányzatok településfejlesztési és településrendezési feladataik összehangolt ellátásához - törvényben meghatározott - közös egyszerűsített településszerkezeti tervet készíthetnek.

(2) A közös egyszerűsített településszerkezeti tervnek az egyes településekre vonatkozó részeit az érintett települési önkormányzatok határozattal fogadják el.”

67. ábra: Együtt tervezhető térségek övezete Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terv módosítása (2011.)

Az OTTrT a pécsi agglomeráció területét határolta le, mint együtt tervezhető térséget. Az OTTrT agglomerációs lehatárolása megfelelő, de az agglomerációs településeknek nem egyforma erős a Péccsel való kapcsolat, és túl nagy a terület, hogy az egész agglomerációt (Péccsel együtt, ami önmagában is túl nagy tervezési falat) hatékonyan lehetne együtt tervezni.

Pécs problémái léptékükben különböznek a kis települések problémáitól, a Péccsel való közös tervezés elhúzza a tervezés figyelmét a kis települések problémáitól. Ugyanakkor vannak olyan agglomerációs települések, amelyekben a Pécsen nem realizálható területhasználat tapasztalható, így ezek Péccsel történő együtt tervezése indokolt:

- Orfű (Pécs üdülőtérülete, a Pécsen teljes mértékben hiányzó vízparti üdülés területe),
- Kozármisleny, Hosszúhetény, Pellérd, Keszű, Gyód, Pogány (mint a Pécsen nem realizálható családi házas területek helyszínei, egyrészt a Pécsi panelekből kiköltözni tudó családok lakásépítésének, másrészt a megyéből Pécsre költözni szándékozók lakásépítési területeinek helyet adó települések. Pogány Péccsel történő együtt tervezését külön is indokolja a Pécs-Pogányi repülőtér).

A bor utakhoz belépő társult települések felismerték a közös cselekvések fontosságát, előnyeit.

Feltehető, hogy a településrendezési tervek közös készítését is fontosnak fogják tartani. Az országban elsőként alakult meg a Sikló Villányi borút, amely ma is az ország és a megye legismertebb, leglátogatottabb, turisztikailag legjobban felszerelt, legjobban borítja, döntően a villányi vörösbort-kultúrájához kötődik. Központjai Villány és Villánykövesd, valamint Palkonya.

Az együtt tervezhető térségekben a közös tervezés a településszerkezet közös tervezésére vonatkozik.

15. Rendszeresen belvízjárta terület

A megye területén a síkvidéki vízjárta területek az ún. Pálfai-féle belvíz veszélyeztetettségi, illetve belvíz gyakorisági térképpel lettek jellemezve. A Pálfai-féle térkép a belvíz-borítottsági gyakoriságot négy kategóriába (I, II, III, IV) sorolja. Ezek figyelembe vétele indokolt.

16. Nagyvízi meder területe

A nagyvízi meder területe a 21/2006. Korm. rendelet alapján került kijelölésre, vagyis „A nagyvízi meder területét a mértékadó árvízszint, vagy az eddig előfordult legnagyobb árvízszint közül a magasabb jelöli ki”. Ez azt is jelenti, hogy ahol a folyó medre árvédelmi töltések közé van szorítva ott a nagyvízi meder műszaki határa a töltés nyomvonala.

Az övezet területe Baranya megyében a két nagy folyó, a Duna és a Dráva mentére korlátozódik. Az övezet területe a megyei Duna illetve Dráva szakasz teljes hosszát végig kíséri.

17. Földtani veszélyforrás területe

Az övezet magába foglalja mindazon területeket a megyében, amelyek döntően földtani szerkezeti okok, állékonysági adottságok, vagy földalatti üregek okán kiemelten kezelendők. A korábbi megyei területrendezési terv megfelelő övezete csak a csúszásveszélyes területeket határolta le.

18. Vízéróziónak kitett terület

A vízéróziónak kitett terület övezetébe a nagy relatív reliefű területek, a vízmosások és patak völgyek környezete tartozik. A vízéróziónak kitett terület övezete a megye domborzatilag erősen tagolt, nagy magasságkülönbségekkel jellemzett, és gazdag vízhálózattal rendelkező középhegységi illetve dombsági területeit foglalja magába. Ennek megfelelően a Zselic, a Mecsek, a Villányi-hegység és a Geresdi dombság érintett elsősorban az övezet által.

19. Szélerőmű elhelyezéséhez vizsgálat alá vonható terület

Az OTRT erre nézve nem nyújt iránymutatást, mivel ilyen típusú övezeteket nem határoz meg, de lehetőséget ad egyedileg meghatározott övezetként ilyen területek meghatározására. A létesítmények telepíthetőségének alapfeltétele a megfelelő természeti erőforrás, a szükséges erejű és gyakoriságú szél jelenléte és hasznosíthatósága. A létesítménytípus toronyszerű építményei ugyanakkor természeti szempontból és tájképileg érzékeny területeken nem helyezhetők el. Az alkalmassági és kizáró tényezők együttes mérlegelésével szükséges meghatározni azokat a településeket, ahol a későbbiekben a településrendezési tervezés során a legkevesebb konfliktussal kijelölhetők a szélerő hasznosító művek telepei.

20. Nitrát érzékeny területek övezete

Az övezet lehatárolásának alapjául a 27/2006. (II. 7.) Korm. rendelet melléklete szolgált. Az övezet célja – összhangban a kormányrendelet céljával – a vizek védelme a mezőgazdasági eredetű nitrát szennyezéssel szemben, továbbá a vizek meglévő nitrát szennyezettségének csökkentése.

A megye területén a Dráva-menti sík és a Fekete-víz síkjának települései kerültek az övezetbe. A megyei Duna-szakasz menti és Dunába ömlő kisvízfolyások települései a Duna,

illetve a dunai kavicssteraszok vízkészleteinek védelme céljából, valamint a Mecsek települései a karsztvizek védelme érdekében kerültek kijelölésre.

21. Kiemelt fontosságú érzékeny természeti terület övezete

A 2/2002. (I.23.) KöM-FVM együttes rendeletben foglaltak alapján Baranya megye területrendezési tervében is lehatárolásra kerültek a megye kiemelt fontosságú érzékeny természeti területei.

A mezőgazdasági földhasználók a hivatkozott rendeletben kijelölt Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) közül jelenleg a Baranya-megye fás legelői Magas Természeti Értékű Terület (MTÉT) néven, a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerben (MePAR) lehatárolt közel 15 ezer hektár gyep, illetve szántó területeken igényelhetnek az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott agrár-környezetgazdálkodási támogatásokat.

A megyét érintő MTÉT program célja a térségre jellemző hagyományos gazdálkodási módok fenntartásával, újbóli elterjesztésével a táj jellegének, természetes és fél-természetes élőhelyeinek megőrzése. Az övezet mintegy 60 település területére terjed ki, egybefüggően magába foglalva a megye délnyugati részét. Az övezet a Dráva-sík, a Fekete víz síkja és a Dél-Zselic természeti tájainak védelmét segíti elő.

22. Belvízzel mérsékelten veszélyeztetett területek övezete

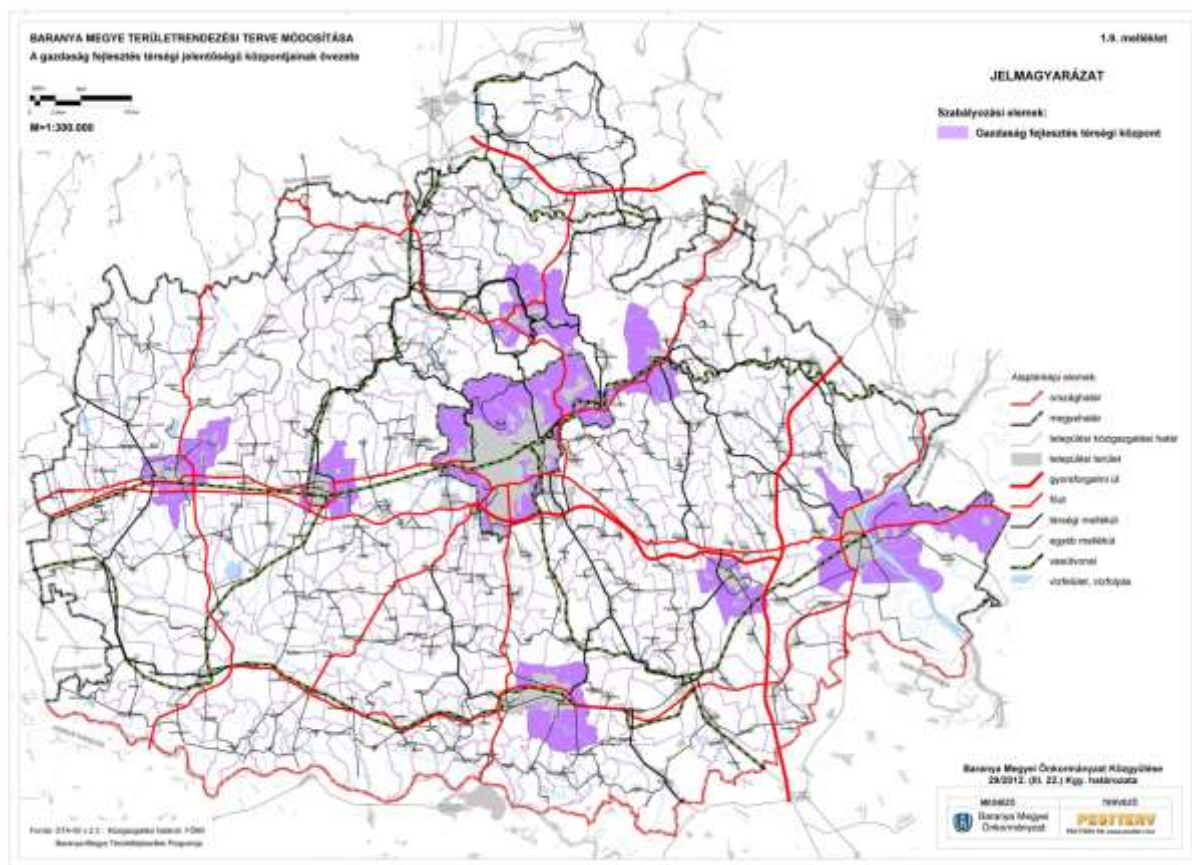
Az övezet kiegészíti a belvíz általi veszélyeztetett területek övezetét. Az övezet a megye belvívveszélyes területei közül az alig és a mérsékelten veszélyeztetett területeket foglalja magába. A két övezet együttesen kiadja Baranya megye - különböző mértékben - belvívveszélyes területeit, ami egyebek mellett új beépítésre szánt területek kijelölése során nyújt támpontot a településrendezési tervek készítőinek.

Az övezet része a Mohácsi-sziget teljes egészében, továbbá a Dráva mentén két összefüggő, több települést magába foglaló terület.

23. A gazdaságfejlesztés térségi jelentőségű központjainak övezete

Az övezet célja Baranya megye gazdasági szempontból legjelentősebb fejlődési potenciállal rendelkező, húzótelepüléseinek meghatározása. Az övezetbe jellemzően a megye kistérségi központ települései kerültek, annyi különbséggel, hogy az övezetnek nem része két hátrányos helyzetű kistérség központja, Sellye és Sásd.

Az övezetbe tartozik viszont Bóly, amely ugyan nem kistérségi központ, viszont a megvalósult M60 autópálya a település gazdaságfejlesztési pozícióját nagyban felértékelte, és a városban ezt az új lehetőséget kihasználva dinamikus fejlesztés tervezett.

68. ábra: A gazdaságfejlesztés térségi jelentőségű központjainak övezete Forrás: Baranya Megye Területrendezési Terv módosítása (2011.)

24. Kedvezményezett térségek övezete

A kedvezményezett térségek övezete a megye nyugati részén elhelyezkedő három kistérség területére terjed ki. A lehatárolás alapja a 311/2007. (XI.17.) Korm. rendelet, amely a leghátrányosabb helyzetű kistérségek körét határozza meg. Baranya megyében három kistérség érintett, a Sellyei, a Szigetvári és a Sásdi.

25. Turizmusfejlesztés célterületei és központjainak övezete

Az övezet három kategóriába sorolva tartalmazza a megye turisztikai szempontból **országos**, illetve **térségi** jelentőségű településeit, továbbá a turizmusba **bekapcsolódott településeket**.

26. Borvidékhez tartozó, szőlőkataszter által érintett települések övezete

Az övezet a megye területét érintő, vagy teljes egészében ott található három borvidék településeit rögzíti. Eszerint az övezet része a Villányi-Siklói-, a Pécsi-, és a Tolnai-borvidék.

27. Jelentősebb gyümölcsstermesztő területekkel rendelkező települések övezete

Az övezetbe azok a megyei települések tartoznak, amelyek területén a gyümölcsösök az átlagosnak legalább háromszorosát teszik ki, illetve abszolút kiterjedésükben is meghatározóak. Ennek megfelelően a Mecsek É-i és D-i előterének települései, Siklós, Mohács tartoznak jellemzően az övezetbe.

28. Új beépítésre szánt terület kijelölését korlátozó - összesítő - övezet

Az új beépítésre szánt terület kijelölését korlátozó - összesítő - övezet tervlapja együttesen - összevontan - ábrázolja azokat a megyei övezeteket, amelyek által érintett területen az OTrT előírások alapján beépítésre szánt terület nem jelölhető ki.

Az Országos Területrendezési Terv és Baranya Megye Területrendezési Terve módosításának összhangja

1. Térségi területfelhasználás összhangja

Térségi kategória	területfelhasználási	Kiterjedése megye szerkezeti (ha)	Baranya térségi tervében	Kiterjedése az Ország szerkezeti tervében (ha)	Az OTrT-nek való megfelelés (%)
Erdőgazdálkodási térség		131.570		103.890	126,6%
Mezőgazdasági térség		240.201		289.639	82,9%
Vegyes területfelhasználású térség		30.655		37.088	82,7%
Települési térség 1000 ha felett (Pécs)		6.804		6.632	102,6%

Baranya megye TrT - 2011

városias települési térség	15939
hagyományosan vidéki települési térség	19386
építmények által igénybe vett térség	112
erdőgazdálkodási térség	131570
mezőgazdasági térség	240201
vegyes területfelhasználású térség	30655
vízgazdálkodási térség	5108
Összesen:	442.971

2. Műszaki infrastruktúra-hálózatok összhangja

Gyorsforgalmi utak

Név	OTRT hossz	Megyeterv hossz	Eltérés	Megjegyzés
M6	41,1	41,2	0,3%	
M60	33,5	33,3	-0,8%	
M9	14,6	14,6	0,0%	
Főutak	OTRT hossz	Megyeterv hossz	Eltérés	Megjegyzés
Név				
56	27,1	29,5	8,9%	
57	30,6	30,5	-0,4%	
58	30,6	31,2	2,0%	
6	91,3	89,2	-2,3%	
611	3,5	8,1	133,9%	meglévő főút, meglévő nyomvonalon
66	46,4	44,2	-4,8%	
67	49,6	51,4	3,7%	
Dávod térsége (51. sz. főút) - Mohács (56. sz. főút)	16,8	16,8	0,0%	
Sellye (67. sz. főút) - Siklós - Villány - Udvar térsége (56. sz. főút)	71,8	70,7	-1,7%	
Pécs térsége (6. sz. főút) - Vajszló	30,1	29,4	-2,3%	
Köblény térsége (M9) - Komló térsége (66. sz. főút)	16,7	16,9	0,9%	
Pécs (M60) - Barcs (6. sz. főút)	44,1	43,5	-1,3%	

Országos kerékpárút törzshálózat

Név	OTRT hossz	Megyeterv hossz	Eltérés	Megjegyzés
Dél - alföldi (5a)	13,6	14,4	6,1%	
Alsó - Dunamente (6a)	25,6	23,1	-9,8%	
Alsó - Dunamente (6c)	14,8	15,4	4,3%	
Dunántúli határmenti (9a)	138,4	131,7	-4,8%	
Dunántúli határmenti (9b)	34,4	33,2	-3,5%	
Külső - somogyi (72)	52,5	55,0	4,7%	
Belső - somogyi (73)	46,1	42,9	-7,0%	

2.1.5 A megyét érintő környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szabályozások

Általános környezetvédelem

- 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
- 90/2007. (IV.26.) Korm. rendelet a környezetkárosodás megelőzésének és elhárításának rendjéről

Hulladékgazdálkodás

- 2000. évi XLIII. törvény a hulladékgazdálkodásról

Termékdíj

- 2011. évi LXXXV. törvény a környezetvédelmi termékdíjról

Levegőtisztaság-védelem

- 306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet a levegő védelméről

Természetvédelem

- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- 1995. évi XCIII. törvény a védett természeti területek védettségi szintjének helyreállításáról
- 91/2007. (IV.26.) Korm. rendelet a természetben okozott károsodás mértékének megállapításáról, valamint a kármentesítés szabályairól

Natura 2000

- 275/2004. (X.8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- 269/2007. (X.18.) Korm. rendelet a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól

Vízvédelem, vízgazdálkodás

- 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról
- 219/2004. (VII.21.) Korm. rendelet a felszín alatti vizek védelméről
- 220/2004. (VII.21.) Korm. rendelet a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól

Zaj- és rezgésvédelem

- 280/2004. (X.20.) Korm. rendelet a környezeti zaj értékeléséről és kezeléséről
- 284/2007. (X.29.) Korm. rendelet a környezeti zaj és rezgés elleni védelem egyes szabályairól
- 27/2008. (XII.3.) KvVM-EüM együttes rendelet a környezeti zaj- és rezgésterhelési határértékek megállapításáról

2.1.6 Baranya megye 20 ezer lakos feletti városainak településfejlesztési koncepciói

Baranya megyében Pécs és Komló esik a 20 ezer fő feletti városok kategóriájába. Minkét város rendelkezik városfejlesztési koncepcióval (Pécs), illetve Integrált Városfejlesztési Stratégiával „IVS” (Komló).

2.1.6.1 Pécs Város Területfejlesztési Konceptiója³³

Pécs 2009 novemberében elfogadott Településfejlesztési Konceptiója a következő lényegi elemeket tartalmazza.

Pécs gazdaságában meghatározó szerepet játszik a magas hozzáadott értéket előállító, innovatív **egészségipar, környezetipar és kultúraipar**. A város jó közúti, légi és vasúti elérhetőségének és képzett munkaerejének eredményeképpen a Pécsi Ipari Parkban számos nemzetközi nagyvállalat folytat termelő tevékenységet, ezek legtöbbje a pólusprogram ágazataiban érdekelt. A nagyvállalati kört egymással szorosan együttműködő, több ágazat vonatkozásában klaszterekbe rendeződő helyi kis- és középvállalkozások szolgálják ki beszállítóként. A város színvonalas egyetemi oktatásából kikerülő magasan képzett, versenyképes tudással rendelkező diplomásainak jelentős részét a város K+F szektora alkalmazza.

A város tökevonzó képességéből, fenntartható növekedési pályán lévő gazdaságából fakadóan képes dinamizálni nem csak saját és agglomerációja területét, hanem tovagyűrűző hatást fejt ki tágabb környezetének, régiójának gazdaságára is.

A város életében 2025-ben is fontos szerepet játszik egyeteme, az ott tanuló fiatalok, kik a város társadalmi életében, arculatában is meghatározó szerepet játszanak. Az alap- és a középfokú oktatás biztosítja a társadalmi esélyegyenlőség érvényesülését, a magas fokú informatikai jártasságot, a piacképes szakmai ismereteket.

A város környezeti adottságaival, rendezett köztereivel és városképével, színvonalas e-közzolgáltatásaival egy egészséges és kényelmesen lakható környezetet, magas életminőséget kínál környezetbarát polgárainak. A város városrészi részközpontjai

---

³³ Pécs Város Területfejlesztési Konceptiója 2009. kivonata

funkciókban gazdagok, a városon belüli területi kohézió erős. A város és agglomerációja több szakterületen intenzív együttműködést, közös üzemeltetést valósít meg.

A város lakóinak átlagéletkora magas (és növekvő), a fiatal korosztály mellett jelentős számban vannak jelen az „ezüst generáció” képviselői is, akiket – a város klímája mellett – a rájuk szabott kulturális lehetőségek, egészségügyi szolgáltatások is Pécsre vonzanak.

A város kulturális intézményei és rendezvényei révén jelen van „Európa kulturális térképén”, kulturális-kreatív ipara jelentős szerepet játszik a város társadalmi, gazdasági életében.

A város történelmi múltjára, művészeti és kulturális kínálatára, valamint a Mecsek adta természeti környezetre alapozva egyik kedvelt célpontja az európai turizmusnak.

A város multikulturalitása, testvér- és partnervárosai, széles körű nemzetközi kapcsolatrendszere révén határhelyzetére támaszkodva a „balkáni, délkelet-európai térség kulturális rendező-pályaúdvára”.

Az **átfogó cél** alapján Pécs olyan sikeres város, amely dinamikusan fejlődik, versenyképes várossá, eurorégiós kulturális központtá válik, népességszámát stabilizálja és alakosságának magas életminőséget kínál. Ez utóbbi érdekében különösen fontos a környezeti értékek védelme és fejlesztése, megfelelő zöldövezeti hálózat kialakítása és magas színvonalú városüzemeltetés.

A koncepció prioritásai közül az alábbiakat szükséges kiemelni:

Fejlesztési cél: A tudásigényes gazdaság erősítése.

1. Egyetemfejlesztési program támogatása.
2. Helyi gazdaság partnerségi programja és új, korszerű ipari munkahelyek létesítésének támogatása.
3. Az idegenforgalom fejlesztése és az Európa Kulturális Fővárosa program.

Fejlesztési cél: A megközelíthetőség javítása.

A Pécs-Pogányi repülőtér folyamatos gazdaságos működési feltételeinek a biztosítása.

Az M60-as megépülésének városfejlesztési és településrendezés következményeinek végiggondolása

Fejlesztési cél: A városi infrastruktúra fejlesztése.

Fejlesztési cél: A humán infrastruktúra fejlesztése

Fejlesztési cél: A települési környezet javítása.

Fejlesztési cél: Területi rehabilitáció

Fejlesztési cél: Meglévő értékek megőrzése, védelme.

Fejlesztési cél: Városigazgatás és gazdálkodás modernizálása

A városkörnyéki együttműködés javítása.

Városimázs javítása, a Pécs-identitás erősítése

Pécs M.J. Város készülő koncepciója³⁴ alapján a jövőképet befolyásoló főbb gondolatok a következők:

---

³⁴ Forrás: Pécs 2030 Helyzetfelmérés - Pécs M.J.V Településfejlesztési Koncepciójának megalapozásához egyeztetési anyag

A város hosszú távú jövőképe			
Tematikus célok	Gazdasági fenntarthatóság érdekében megfogalmazott középtávú tematikus célok	Környezeti fenntarthatóság érdekében megfogalmazott középtávú tematikus célok	Társadalmi fenntarthatóság érdekében megfogalmazott középtávú tematikus célok
	Az ipari termelés újrapozicionálása a gép- és elektrotechnika meglévő hagyományainak felhasználásával, valamint az innovatív egészségipar, környezetipar és a kulturális ipar fejlesztésével A természeti és társadalmi erőforrások hatékony felhasználása a helyi gazdaság fejlesztés eszközeire (szociális gazdaság, helyi termékek, helyi piac) alapozva A város turisztikai potenciáljának erősítése, elsősorban a kulturális értékekre alapozva Hatékony önkormányzati gazdálkodás, kikerülés az adósságspirálból	A természeti értékek és erőforrások védelme, korábbi környezeti károk helyreállítása Az energiafelhasználás átalakítása az energiahatékonyság növelése és a megújuló energia hasznosítás bővítése révén A közösségi és kerékpáros közlekedés fejlesztése, a közúthálózat és a parkolási helyzet javítása	Komplex program kidolgozása az alacsony státuszú lakosság további letelepedésének megakadályozása érdekében A szakképzés és felnőttképzés fejlesztése elsősorban az iparfejlesztés és a szociális gazdaság foglalkoztatási igényének kiszolgálása érdekében A fiatalok helyben maradásának ösztönzése A társadalmi kohézió és a civil szerepvállalás erősítése
Városrészi célok	A funkcióját veszített rekreációs intézmények területének revitalizálása, a térség turisztikai vonzerőjének és szolgáltatási kínálatának megújítása	A közösségi közlekedés elérhetőségének javítása, az ingázásból adódó közlekedési terhelés csökkentése a belső városrészekben	Szociális városrehabilitáció megvalósítása, a Pécsbányai, Hősök tere, Gyöngytelep térségére fókuszálva
	A funkcióját veszített épületek hasznosítása és funkcióhiányos területek újra pozicionálása, kiemelten a Magas-ház problémájának megoldása A Pécsi Ipari Park újrapozicionálása, befektetések ösztönzése A Déli Ipari Park betelepülésének elősegítése Funkcióját veszített ipari, kereskedelmi, szolgáltató övezet területhasználatainak újragondolása az Északmezői Füzestelep-ülésszékek (vársátr, egykori szennyvíztelep, konténer pályaudvar, Expo Center)	Az egykori bányaterületek rekvizitációja, hasznosítása A zagyelhelyezéssel érintett Tűskésrét, rekvizitáció utáni hasznosítása, rekreációs, szabaddidős, energetikai célra Biogáz erőmű létesítése, a szennyvíz energetikai hasznosítása érdekében A lakótelepek felújítása az energiahatékonyság növelése érdekében, kiegészítő szociális és közösségfejlesztő beavatkozásokkal kísérve	A lakóközösség fejlesztése, a szegregálódó településrészek felzárkóztatása szociális és közösségfejlesztő beavatkozások révén A fiatalok számára vonzó lakóközösség kialakítása infrastrukturális és szolgáltatás alapú fejlesztések révén

Az Ökováros-Ökorégió Program -2012 eredményeinek be kell épülnie a Koncepcióba

Vízió

A Stratégia víziója életközpontú, hosszú távon ökológiailag, társadalmilag és gazdaságilag fenntartható régió kialakítása, amely az emberek számára egészséges környezetet biztosít és előmozdítja az emberi méltóság megélésének lehetőségét valamennyi ember számára.

Stratégia

A régió alapvetően a saját erőforrásait kihasználva biztosítsa lakosai számára az élelmezési- és energiabiztonságot, gondoskodik az alapvető emberi, testi – lelki – szellemi szükségletekről. Gondoskodik az ezek kielégítésében fontos szerepet játszó természeti környezet, azaz a biológiai sokféleség állandó bővüléséről, és az épített környezet természetvezérelt átalakításáról; ennek alapján rakja le egy szerves fejlődés alapjait.

A stratégia megvalósítását támogató politikáknak tartalmazniuk kell az ökológiai műveltség terjesztését, a fenntarthatóság szellemében történő mezőgazdasági és ipari termelésre ösztönzést, és hangsúlyoznia kell a célokat a legnagyobb hatékonysággal megvalósítani képes közösségek szerepének fontosságát. Terjesztenie kell a rendszerekben való gondolkodás fontosságát, aminek értelmében szakítani kell a csak az erő-forráshatékonyságon, alapuló szemlélettel, ami az egyes erőforrások önmagában történő hasznosítására készletet, és így azok túlhatalását okozza. Ezzel szemben a rendszerhatékonyságot kell kitűzni, ahol az egyes rendszerek alapjaiként az ökológiai környezet által meghatározott rendszereket értjük, mint az egész társadalmi – gazdasági felépítmény alapját. Ezzel a szemlélettel – a Kék Gazdaság elveinek megfelelően – jelentősen növelhetők az egyes rendszerek teljesítményei.

2.1.6.2 Komló Város Önkormányzata Integrált Városfejlesztési Stratégiája³⁵

A város átfogó célja a minőségi élet fenntartható feltételeinek megteremtése az épített és a természeti környezettel harmóniában, a munkalehetőségeket nyújtó fejlődő helyi gazdasági szektor, megfelelő infrastrukturális ellátottság, színvonalas szolgáltatások és városi közszolgáltatások, valamint a társadalmi egység révén. A város és a helyi társadalom átalakulásával párhuzamosan közvetett cél **Komló kistérségi oktatási, kulturális, művészeti, gazdasági és sportcentrumává válása.**

A fejlődésben kulcsszerep jut a népességmegőrzésnek, a szakképzett munkaerő helyben tartásának, valamint a munkaképes korú lakosság képzettségi színvonala emelésének. Ha nő vagy legalább stagnál a lakosság lélekszáma, képzett munkaerő áll rendelkezésre, az beruházásokat fog generálni mind az ipari, mind a szolgáltatói szektorban. A fejlesztések újabb munkahelyeket fognak teremteni, javítani fogják a szolgáltatások színvonalát, mindezek pedig a népesség megőrzését eredményezik. Ezáltal elindulhat egy fejlődési spirál, amely a város hosszú távú céljának eléréséhez vezet, hosszútávon fenntartható, minőségi életfeltételeket teremt a város lakói számára. Magán és közberuházások révén az elmúlt 5-6 évben elindult a fejlődési spirál, azonban hosszú út áll még előttünk és a városnak újabb jelentős nagyságrendű közberuházásokat kell megvalósítania és képzési programokat kell támogatnia, amelyek majd magukkal vonják a magánberuházói kedvet. A célokat és az azokhoz vezető elvégzendő feladatokat rendszerbe szedve meghatároztunk azon részterületeket (tematikus célokat), ezeken belül alcélokat, amelyeknek együttes és egymásra hatása hosszú távon elvezethet az átfogó cél megvalósulásához.

Tematikus célok és alcélok

1. Gazdasági versenyképesség növelése

A város fejlődésének sarkalatos pontja a helyi gazdaság megerősödése, versenyképességének növelése. A gazdasági szektor fejlődése nélkül a város nem tud elegendő munkahelyet biztosítani lakossága számára, ez pedig a város elvándorlási deficitjét növeli. A lélekszám csökkenés az elégtelen kereslet miatt a kiskereskedelmi- és szolgáltatói szektor szereplőinek beruházói kedvét csökkenti, esetleg vállalkozások, szolgáltató egységek megszűnéséhez vezethet, amely tovább erősíti a lakosság elvándorlási hajlandóságát. A folyamat tehát lefelé irányuló tendenciát mutat. A gazdasági szektor növekedése azonban ellentétes irányú

---

³⁵ Komló Város Önkormányzata Integrált Városfejlesztési Stratégiája 2009. kivonata

folyamatokat eredményez, amely sok összetevőn keresztül végső soron hozzájárul a helybeliek életminőségének javulásához. A gazdaság növekedéséhez szükséges az új vállalkozások letelepedésének ösztönzése, már működő helyi vállalkozások beruházásaink és fejlesztéseinek ösztönzése pl. a helyi ipari park területének bővítésével, a nyújtott szolgáltatások színvonalának növelésével és a szolgáltatási skála bővítésével. Barnamezős ipari területek rehabilitációját elősegítheti a magántőke bevonása. Erre ösztönzőleg hat pl. az iparterületek, de összességében az egész város közúton történő megközelíthetőségének javítása, az elérhető áron történő telekvásárlási lehetőség, az építményadók csökkentése stb. A vállalkozások számának növelése, a már működő vállalkozások gazdasági potenciáljának növelése a helyi iparüzési adóbevételek növekedéséhez is hozzájárul, amely közvetve kihat az önkormányzati jóléti beruházások finanszírozási lehetőségeire, ez utóbbi pedig hatással van a város népességmegtartó erejére.

A város gazdasági versenyképességének növekedésében kiemelt jelentőséggel bír a Komló közigazgatási területéhez tartozó, jó közlekedési és infrastrukturális feltételekkel rendelkező üdülőterület, Sikonda természeti adottságainak és a már meglévő infrastrukturális ellátottságának kihasználása, illetve újabb köz - és magánberuházások révén a turisztikai szolgáltatások bővítésének elősegítése.

Alcélok:

- tökevonzó képesség javítása
- periférikus közlekedési helyzet csökkentése
- turisztikai kínálat és infrastruktúra fejlesztése

A stratégiai cél elérésének eszközei:

- a 2010-ig szóló jelenlegi gazdasági stratégiában megfogalmazottak végigvitele,
- hosszú távú városi gazdasági stratégia kidolgozása,
- helyi mikro-, kis-, és közép-vállalkozások megerősödésének támogatása,
- város tulajdonát képező cégek fejlesztése (alaptőke emelés, tagi kölcsön nyújtás, képződő nyereség eredménytartálékba helyezése),
- helyi gazdaságpolitika eszközrendszerének bővítése - helyi adópolitika lehetséges eszközeivel segíteni a vállalkozások letelepedését (pl. alacsonyabb építményadó meghatározása),
- ipari területek és az Ipari Park infrastrukturális fejlesztése
- külső közlekedési kapcsolatok javítása városi hatáskörben és az országos közlekedésfejlesztési tervek kidolgozásánál a város érdekérvényesítő erejének növelésével,
- multinacionális kereskedelmi és szolgáltató cégek letelepülésének elősegítése,
- aktív városmarketing,
- PPP programok megvalósítása,
- magántőke beruházási kedvét motiváló közterületi infrastrukturális fejlesztések Sikondán.

2. Társadalmi kohézió és a helyi identitás megerősítése, népesség megtartása

A gazdaság fejlődésével, ezáltal munkahelyek teremtésével párhuzamosan a társadalmi kohéziót és a helyi identitást erősítő városi szintű tevékenységek a lakosság számára kedvezőbb életfeltételeket teremtenek, amelyek összességében a város népességmegtartó erejét növelik. Az ifjúság, a jövő nemzedékének helyben maradása, az itt való boldogulásuk feltételeinek alappillérei: a színvonalas oktatási rendszer, a munkavállalás és a megfelelő körülmények közt történő családalapítás lehetősége.

Alcéllok:

- munkahelyteremtés,
- az elvándorlási folyamat megállítása,
- ifjúság helyben maradásának elősegítése, tudatos ifjúsági koncepció megvalósítása,
- magas színvonalú oktatási rendszer kialakítása,
- perifériális településrészek speciális problémáinak megoldása,
- szolgáltatások fejlesztésének elősegítése, közszolgáltatások színvonalának emelése (e-önkormányzat),
- társadalmi élet aktivizálása,
- közbiztonság javítása,

A stratégiai cél elérése érdekében kiemelt feladatok:

- jóléti beruházások megvalósítása,
- inaktívak arányának csökkentése érdekében képzési és átképzési programok kezdeményezése a munkaügyi központ helyi kirendeltségével együttműködésben,
- Európai Szociális Alap által kiírt pályázatokon való önkormányzati részvétel,
- közmunka és közhasznú munkaprogramok bővítése a városban és a kistérségben,
- közösségi terek létrehozása, meglévők fejlesztése,
- helyi és kistérségi kulturális élet kiteljesedésének elősegítése,
- a város kidolgozott kulturális stratégiájában (2008.) kitűzött célok megvalósítása,
- a város oktatási intézményeinek infrastrukturális fejlesztése, a szakmai színvonal növelésének elősegítése a pedagógusok továbbképzésének támogatásával,
- helyi hagyományok, elsősorban bányáshagyományok ápolása,
- Komló Város Ifjúsági Koncepciójában (2008.) kitűzött célok megvalósítása,
- fészekrakó program folytatása, fiatalok letelepedésének támogatása,
- bér lakásépítés folytatása,
- új építési telkek kialakítása,
- tömbrehabilitációk,
- további kistérségi intézmények létrehozása és a kistérségi intézményrendszer fejlesztése.

3. Helyi természeti és épített örökség megőrzése és fenntartható fejlődésének elősegítése

A helyi természeti és épített környezet megőrzése és fenntartható módon történő kezelése hozzájárul az emberek számára élhetőbb környezet megteremtéséhez. A környezeti ártalmak csökkentése és a természeti területek védelme segíti a helyi lakosok egészségi állapotának javulását, ill. segíti megőrizni jó egészségi állapotát. A barnamezős területek rehabilitálása és az építészeti emlékek megőrzése az esztétikai élményhez jutást segíti, az elmúlt idők örökségének megőrzésén keresztül pedig a helyi identitástudatot erősíti.

Alcéllok:

- természeti területek védelme
- környezeti ártalmak csökkentése,
- barnamezős területek rehabilitálása,
- építészeti emlékek megőrzése.

A stratégiai cél elérése érdekében kiemelt feladatok:

- a Komló külterületének északi és keleti részét érintő természetvédelmileg értékes területek védetté nyilvánításának befejezése,
- az egyedi tájértékek kataszterezése,
- szennyvízhálózattal még nem megfelelően ellátott városrészek csatornázása,

- csapadékvíz és szennyvízhálózat szétválasztása,
- városi közvilágítás korszerűsítése,
- megfelelő városi közlekedésszabályozás, városi közlekedési útvonalak átszervezése a belvárosi környezetterhelés csökkentése érdekében (városon belüli teherszállítás csökkentése),
- MÁV-VOLÁN állomások kitelepítése a belvárosból,
- ipari tevékenységek (pl. Fűtőrómú) kitelepítése a belvárosból,
- megfelelő szabályozás bevezetése a „szennyező fizet” elv érvényesítésére,
- barnamezős területek önkormányzati hasznosítása, illetve értékesítése, amelyhez magánérő bevonását elősegítő eszközök kidolgozása szükséges,
- építészeti emlékek helyi védettségének megteremtése,
- önkormányzati tulajdonú építészeti emlékek karbantartása, az épületek önkormányzati hasznosítása, vagy értékesítése a hasznosítás feltételeinek meghatározásával.

2.1.7 A megye hatályban lévő ágazati tervei, programjai

Baranya Megye Turizmusfejlesztési Programja, aktualizálása (2005)

A 2000-es évtized közepére a keresleti trendek változása és a hazai turisztikai fejlesztések olyan új helyzetet teremtek a turisztikai piacon, melyre Baranya megyének is reagálnia kellett. A turizmusfejlesztési program dokumentum összegzi a turizmus megyei helyzetét, fő szereplőit és megfogalmazza a fejlesztés kereteit a megyei önkormányzat szempontjából. A tanulmány kiemeli a partnerség elvén alapuló együttműködés szükségességét a regionális, a kistérségi szint felé, valamint Pécs városa felé irányulóan. Újszerű megvilágításba helyezi a megye kínálatfejlesztési és menedzselési lehetőségeit.

Értékelve Baranya kedvező vonzerő ellátottságú és fejlesztési potenciálokkal rendelkező területeinek turisztikai arculatát, az ezt meghatározó idegenforgalmi tevékenységeket és kínálatokat a megyében négy fő övezetre osztja, amelyek egyben a fejlesztés gócterületei is.

- A.** A Dráva és a Duna folyók mentén elhelyezkedő települések füzerei Dél- Baranyában.
- B.** Ettől az övezettől északra és nyugatra Harkány, Siklós és Villány térségében, a megye második legfontosabb fogadóövezete.
- C.** Pécs, mint Baranya és a Dél-Dunántúl meghatározó turisztikai centruma.
- D.** A Pécestől északra húzódó Mecsek hegység térsége.

Az övezetekkel kapcsolatos részletes arculati meghatározásokat az 1.2.3.1. fejezet tartalmazza. Ezek a további fejlesztési irányok és tevékenységek meghatározásánál alapként kezelendők.

Baranya Megyei önkormányzat felülvizsgált és módosított testnevelési– és sportkon koncepciója (2008)

A Baranya Megyei Önkormányzat testnevelési- és sportkon koncepciójának fő célja, hogy meghatározza azokat a fejlesztési irányokat, illetve hosszú távú feladatokat, melyek végrehajtása során a megye sportjában rejlő értékek megőrizhetők és gazdagíthatók, az

egyetemes magyar sport stratégia céljai megvalósulhatnak, a lakosságának mind szélesebb köre számára elérhetővé válhat az egészséges, mozgás-gazdag életmód.

A koncepció alapelvei:

- teljesíti a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvényben, a sportról szóló 2004. évi I. törvényben, és a törvényhez kapcsolódó ágazati jogszabályokban a megyei önkormányzatok számára megfogalmazott követelményeket;
- összhangban van a sportra vonatkozó európai uniós/nemzetközi dokumentumokkal, különös tekintettel az Európai Sport Chartára;
- segíti az egyetemes magyar sport hosszú távú fejlesztési céljainak megvalósulását, kiemelten a 65/2007.(VI.27.) OGY határozattal elfogadott SPORT XXI. Nemzeti Sportstratégiában foglaltakat, mely szerint „az állam legfontosabb célja, hogy állampolgárai életminőségét, egészségi állapotát javítsa”. Elősegíti azt, hogy a sport, mint eszköz jelenjen meg a legfontosabb társadalmi célok (egészségmegőrzés, nevelés, személyiségfejlesztés, közösségépítés, társadalmi integráció) elérése érdekében. A korábbi, versenysport-centrikus szemlélet helyett a mindenki által végezhető sportolást, az egészséges életmód megvalósítását szorgalmazza, melyet elsősorban a gyermekek testi-lelki fejlődésében tart kulcsfontosságúnak;
- eszközrendszerével fokozottan biztosítja a megye lakossága pozitív szemléletének formálását, egészségének és teljesítőképességének megőrzését, „a sport legyen mindenki szenvedélye”;
- tiszteletben tartja az önkormányzatok és a sporttal foglalkozó szervezetek önállóságát;
- a sport (megyei szerveződésű) társadalmi szervezeteinek problémáit felvázolva irányt ad a megyei önkormányzat számára a sport különböző területei megyei szintű fejlesztésére.

A Baranya Megyei Önkormányzat Ifjúságfejlesztési Konceptiója (2005)

A koncepció olyan tervezet, elképzelés, amelyre a társadalom folyamatos változása miatt az ifjúság jogos érdekérvényesítése és szerepvállalása érdekében van szükség. A fiatalok életterét adó tényezők - a család, az iskola, a települési környezet, a különböző intézmények, civil szervezetek, a munkahely, a baráti társaságok - adják a változások tereit. Ehhez kapcsolódik a fiatalok szükségleti rendszere, amelynek a legfontosabb három pillére a család, az állam és a helyi társadalom, települési közösség. E területek segítése szükséges ahhoz, hogy a fiatalok jól érezzék magukat környezetükben, és bekapcsolódjanak az aktív társadalmi életbe.

Az ifjúságkutatás főbb következtetései:

- A Baranyában élő vidéki fiatalok életét leginkább befolyásoló, megoldatlan probléma a munkalehetőségek szűkös volta.
- A munkalehetőségek hiánya által generált kilátástalanság.
- A jelenlegi lakóhely elhagyása, elvándorlás.
- Beszűkültek a társas érintkezés területei, illetve diszfunkcionálisak a közösségi színterek.
- Kevés példától eltekintve nem megoldott az önkormányzatokon belül az ifjúságpolitika ügye, az ifjúság intézményesült képviselője az önkormányzatokon belül. A kapcsolat sok helyen ad hoc jellegű, a személyes kapcsolatok dominálnak.
- A közösségi helyszínek hiánya nagymértékben befolyásolja a civil szerveződések létrejöttét.
- Szükség lenne olyan tenni vágyó emberekre, mediátorokra, akik hajlandók, és képesek civil szervezetek megszervezésére, és működtetésére.

- Az önkormányzatok tesznek bizonyos erőfeszítéseket a településen élő fiatalok megtartására, azonban eszközeik korlátozottak

Baranya Megye Foglalkoztatási és képzési stratégiája (2007)

A foglalkoztatási és képzési stratégia szorosan kapcsolódik egymáshoz. Mindkettő a Baranya Megyei Foglalkoztatási Paktum keretében készült a Baranya Megyei Önkormányzat megbízásából 2007-ben. A programokból az alábbiak kiemelése szükséges.

A programokban integrált stratégiai célrendszer fogalmazódik meg, amelynek lényege – az Unió törekvésekkel összhangban – a növekedés és a foglalkoztatás együttes megvalósítása. Ehhez igazodik a foglalkoztatáspolitikai eszközrendszere is: az intézményrendszer modernizációja, a „munkanélküliség” kategóriája helyett az álláskeresésre, illetve foglalkoztatásra fókuszálás, a hátrányos helyzetek feloldására irányuló támogatások, pályázati lehetőségek.

Az „integrált” fejlesztéspolitika ugyanakkor nemcsak azt feltételezi, hogy a gazdasági (növekedési) és szociális (foglalkoztatási) célok és eszközök egymást erősítve működjenek, hanem a horizontális összehangolás mellett a vertikális egymásra épülést is igényli. Vagyis azt, hogy az uniós és hazai szintek alatt hasonló – ugyancsak szinergiákra törekvő – kapcsolat és összhang alakuljon ki a nemzeti és az azt követő regionális és lokális szinteken (és szintek között) is.

Regionális-lokális szinteken a fentiekből leginkább két dolog jelent meg a gyakorlatban. Egyrészt a kistérségek (kistérségi társulások) növekvő szerepe, másrészt a foglalkoztatási partnerségek, helyi foglalkoztatási paktumok kezdeményezése, szervezése.

A Baranya megyei és Pécsi kistérségi foglalkoztatási koncepció egyszerre készült, egy stratégiába foglalta a megyei feladatokat. Ugyanakkor megállapítható, hogy a megyei foglalkoztatási adatok tükrében újragondolása elengedhetetlen.

2.1.8 Vonatkozó egyéb tervek

A 2007-2013 közötti Európai Unió programozási időszakra való felkészülés jegyében számos ágazati és egyéb terv készült a Baranya Megyei Területfejlesztési Tanács által biztosított finanszírozással. A jelentősebb terveket megjelenítjük, melyeket a helyzetértékelés elkészítése során is áttekintetünk:

Támogatott neve	Program megnevezése
Bezedek Önkormányzata	Bezedek-Lippó Agráripark üzleti tervének elkészítése
Zengőalja Kistérségi Területfejlesztési Társulás	Zengőalja Kistérség operatív fejlesztési programjának elkészítése
Kölked Önkormányzata	"Madárkórház Kölked-Erdőfü településen" programterv és engedélyezési tervdokumentáció elkészítése
Pécsváradi Inkubátorház Kft.	informatikai program készítése
Szigetvári Térség és a Dél-Zselic Területfejlesztési Társulás	A szigetvári kistérség 3 éves szociális felzárkóztató programjának elkészítése
Bezedek Önkormányzata	Környezetvédelmi koncepció készítése
Ormánságfejlesztő Társulás Egyesület	Kistérségi operatív program készítése

Támogatott neve	Program megnevezése
Mohács Térségi Területfejlesztési Társulás	Mecsekalja Borvidék marketing programja
Komló Térsége Területfejlesztési Önkormányzati Társulás	A kistérségi térségfejlesztési stratégia programjának felülvizsgálata, kistérségi operatív program készítése
Sásd Önkormányzata	Sásd Város Sport Komplexum programjának elkészítése
Bezede Önkormányzata	Bezede-Lippó Agráripark üzleti tervének elkészítése
Zengőalja Kistérségi Területfejlesztési Társulás	Zengőalja Kistérség operatív fejlesztési programjának elkészítése
Kölked Önkormányzata	"Madárkórház Kölked-Erdőfü településen" programterv és engedélyezési tervdokumentáció elkészítése
Pécsváradi Inkubátorház Kft.	informatikai program készítése
Szigetvári Térség és a Dél-Zselic Területfejlesztési Társulás	a szigetvári kistérség 3 éves szociális felzárkóztató programjának elkészítése
Mohács Térségi Területfejlesztési Társulás	Kistérségi fejlesztési program átdolgozása, operatív programok kidolgozása
Keleti-Mecsek Egyesület	Térségi fejlesztési program felülvizsgálata
Mohács Város Önkormányzata	Mohácsi Logisztikai Centrum megvalósíthatósági tanulmányának elkészítése
Nagyodszsa Önkormányzata	Kistérségi fejlesztési program kidolgozása
Zengőalja Kistérségi Területfejlesztési Társulás	Környezetvédelmi program készítése a Zengőalja kistérségben
Sellye Város Önkormányzata	Szigetvár-Sellye-Barcs integrált fürdőfejlesztés és programsomagok kialakítása
Baranya Megyei Önkormányzat	Baranya megye szakképzés-fejlesztési programja
Sellye Város Önkormányzata	Sellye Kistérségi Turisztikai Fejlesztési Program
Szigetvár Város Önkormányzata	Szigetvár és Térsége Termálturisztikai Fejlesztési Program
Mecsekalja Térségi Területfejlesztési Társulás	Mecsekalja Térségi Turisztikai Fejlesztési Program
Komló Térsége Területfejlesztési Önkormányzati Társulás	A Mecsek Turisztikai Fejlesztési Programja
Mecsek-Hegyháti Önkormányzatok Társulása	A Mecsek-hegyháti turisztikai program felülvizsgálata
Dél-Kom Dél-Dunántúli Kommunális Szolgáltató Kft.	Baranya megyei szilárdhulladék elhelyezési, feldolgozási és újrahasznosítási koncepció és stratégiai program elkészítése
Dél-Dunántúli Regionális Forrásközpont Kht.	Baranya megye ÖKO-szociális koncepció és stratégiai program elkészítése
Drávafarm Mezőgazdasági Kft.	Komplex Ormánsági OKÖ-szociális operatív mintaprogram elkészítése
Helesfa Önkormányzata	Megvalósíthatósági tanulmányterv készítés (Helesfa egészségmegőrző Vízi Centrum Szabadidős Sportkomplexum létrehozása)
Komló Város Önkormányzata	Komló város fejlesztési programja
Szigetvár Dél-Zselic Területfejlesztési Önkormányzati Társulás	A Szigetvári kistérség komplex turizmusfejlesztési programjának kidolgozása
Zengőalja Kistérségi Területfejlesztési Társulás	Térségi fejlesztési program készítése a Zengőalja kistérségben

2.1.9 A tervezést érintő egyéb jogszabályok

Törvények:

- 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
- 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről
- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről
- 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről,
- 2003. évi XXVI. törvény az Országos Területrendezési Tervről
- 2011. évi LXXVII. törvény a világörökségről

Kormányrendeletek:

- 31/2007. (II. 28.) Korm. rendelet a területfejlesztéssel és a területrendezéssel kapcsolatos információs rendszerről és a kötelező adatközlés szabályairól
- 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól
- 37/2010. (II. 26.) Korm. rendelet a területi monitoring rendszerről
- 16/2010. (II. 5.) Korm. rendelet a területfejlesztéssel és a területrendezéssel összefüggésben megőrzendő dokumentumok gyűjtéséről, megőrzéséről, nyilvántartásáról és hasznosításáról
- 4/2011. (I. 28.) Korm. rendelet a 2007-2013 programozási időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának rendjéről
- 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet a kedvezményezett térségek besorolásáról
- 130/2006. (VI. 15.) Korm. rendelet a Nemzeti Fejlesztési Ügynökségről
- 51/2005. (III. 24.) Korm. rendelet a területfejlesztés intézményei törvényességi felügyeletének részletes szabályairól
- 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról

Országgyűlési határozatok

- 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat a területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről
- 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról
- 96/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepcióról

Kormányhatározatok

- 1054/2011. (III. 22.) Korm. határozat a kiemelt jelentőségű beruházásokat kezelő és egyedi kormánydöntéssel támogatható beruházások kormánydöntését előkészítő tárcaközi bizottság létrehozásáról
- 1149/2010. (VII. 9.) Korm. határozat az EU Duna Régió Stratégiáért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól
- 1052/2009. (IV. 17.) Korm. határozat az egyes országos jelentőségű fejlesztési programok megvalósítására irányuló kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól
- 1009/2007. (III. 7.) Korm. határozat az Új Magyarország Fejlesztési Terv Regionális Fejlesztési Programjainak előzetes akcióterveiről és első körben indítandó támogatási konstrukcióiról
- 1103/2006. (X. 30.) Korm. határozat az Új Magyarország Fejlesztési Terv elfogadásáról
- 1064/2006. (VI. 29.) Korm. határozat a Nemzeti Fejlesztési Tanács létrehozásáról
- 1127/2010. (V. 21.) Korm. határozat Magyarország vízgyűjtő-gazdálkodási tervéről

2.2 A térség területfejlesztési szereplői elképzeléseinek feltárása, a tervezési folyamat partnerségi tervének elkészítése és végrehajtása

A területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) kormányrendelet előírja, hogy a területfejlesztési koncepciók és programok kidolgozása során partnerségi tervet kell készíteni.

Az adott fejlesztési dokumentáció elkészítéséért felelős szervezet által elkészítendő partnerségi tervnek meg kell határoznia, hogy az érintett területen működő intézmények, érdekképviseltek, társadalmi szervezetek és vállalkozások közül melyeket és milyen céllal akar a tervezés folyamatába bevonni. A partnerségi terv emellett meghatározza a bevonás választható eszközeit, melyek jelentős része a passzív kommunikációt, azaz a terv ismertetését segítheti elő, például kommunikációs kampány, kiállítások, helyi média, tájékoztató kiadványok, konferenciák révén.

A partnerségi tevékenységek egy része az információgyűjtést szolgálja (területi szintű fejlesztési igények felmérése, állampolgári vélemények gyűjtése, nyilvános fórumok, szociológiai kutatás, fókuszcsoporthoz kutatás), de vannak olyan elemek is, amelyek az aktív, közösségi tervezést is lehetővé teszik (eseti bizottság, munkacsoport-megbeszélések, zsűrik). A partnerségi program a területfejlesztési programok végrehajtása során meghatározza az állampolgárok és a szakmai közösségek részvételének szabályait.

Jelen partnerségi terv a 2014-2020-as Európai Unió fejlesztési periódus előkészítő, tervezési fázisára vonatkozóan határozza meg a Baranya Megyei Önkormányzat által elkészítésre kerülő fejlesztési dokumentációk elkészítésének partnerségi kereteit. Ennek megfelelően érvényessége kiterjed a megyei területfejlesztési koncepció feltáró – értékelő és a megyei területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának elkészítésére.

2.2.1 A partnerség célja

A partnerség célja a megyei területfejlesztési koncepció elkészítésébe minél szélesebb kör bevonása (lakosság, települési önkormányzatok, civil partnerek, gazdaság szereplői), ezen keresztül a koncepció demokratikus legitimációjának, társadalmi elfogadottságának megteremtése. A különböző szakmai és társadalmi partnerek véleményeinek, javaslatainak összegyűjtésével jobb minőségű döntés megszületésének elősegítése azáltal, hogy a társadalom és a gazdaság szereplőitől minél több szaktudás, igény, szükséglet, információ kerül becsatornázásra a tervezési és az egyeztetési folyamat során.

2.2.2 Partnerségi terv készítésének alapelvei

A Partnerségi terv elkészítése során az alábbi alapelvek érvényesülnek:

- 1. Tervezhetőség és strukturáltság:** A korábban ismertetett elvek szerint a Fejlesztési koncepció társadalmi egyeztetése koordináltan strukturáltan történik. Ezen cél hatékony és sikeres megvalósítása érdekében specifikált egyeztető fórumok szerveződtek az önkormányzatok, a civil szervezetek, az érdekképviseltek és az érintett szakmai szervezetek együttműködésével. A folytonosság szempontjából természetesen a jövőben,

így a területfejlesztési koncepció elkészítésében is számít a Baranya Megyei Önkormányzat a tervezési/helyzetelemzési folyamatba bevont partnerek együttműködésére.

2. **Folyamatos információnyújtás és információszerzés:** A Baranya Megyei Önkormányzat az érintettek számára, már a tervezés kezdetétől biztosítja a véleménynyilvánítás lehetőségét. Az 1. számú pontban ismertetett fórumokon, a megjelent célcsoport és az általuk képviselt ágazatra jellemző statisztikai adatok és a megyei helyzetkép került bemutatására, valamint a résztvevők a véleményeiket, javaslatukat ismertették.
3. **Partnerség:** Az egyeztetési folyamat során a partnerek között egyenlőség érvényesül, az érintettek mindegyikének lehetősége van egyeztetésre, valamennyi szakszerű és beépíthető javaslat feldolgozásra kerül.
4. **Koncentráltság és konszenzus:** Folyamatos tájékoztatás, emlékeztetők küldése a partnereknek az egyeztetések eredményéről, célul tűzve ki, hogy szem előtt tartsák a beépíthetőséget, és az együttműködés hasznosságát.
5. **Nyitottság, nyilvánosság és átláthatóság (Transzparencia):** Az egyeztetési folyamatba az érintettek bármelyik fázisban bekapcsolódhatnak. Fontos cél az érintettek minél szélesebb körének elérése, megszólítása. Az egyeztetési folyamat során biztosítani kell a legszélesebb nyilvánosságot és minden információhoz való hozzáférést. A Baranya Megyei Önkormányzat megszokott hírközlő felületein biztosított a nyilvánosság a megyei elektronikus és nyomtatott sajtón keresztül. A források felhasználása, a támogatási célok és a támogatandó projektek kiválasztása lényegesen átláthatóbbá, és kevésbé megkérdőjelezhetővé válik, hiszen a program életciklus valamennyi szakaszában a partnereknek beleszólása van a folyamatokba, befolyásolhatják a döntéseket.
6. **Közérthetőség és hatékony kommunikáció:** Az egyeztetési folyamatok során biztosítjuk, hogy mindenki számára elérhető kommunikációs csatornán folyjanak az egyeztetések a lehető legvilágosabb nyelvezet, legegyszerűbb megfogalmazást használva.
7. **Folyamatos monitoring, visszacsatolás:** A sikeres partneri együttműködés érdekében vizsgáljuk, hogy a társadalmi egyeztetés megfelelően zajlott-e le, az érintettek véleménye megfelelően beépítésre került-e, az összes elv és az előre rögzített tervezés érvényesült-e a megvalósítás során.
8. **Értékelés:** Az egyeztetési folyamat zárását követően átfogó, nyilvános értékelést biztosítunk annak érdekében, hogy a tapasztalatok hasznosuljanak.

2.2.3 A partnerség eszközrendszere

A társadalmi egyeztetés formáinak megvalósulása az alábbi kommunikációs eszközök segítségével történik:

- személyes találkozókon való információ csere
Pl. a kialakítandó megyei járások helyszínein közel két hetes konzultációs sorozat megtartása: - Szigetvár (2012. augusztus 6.)
  - Sásd (2012. augusztus 7.)
  - Sellye (2012. augusztus 8.)
  - Szentlőrinc (2012. augusztus 9.)
  - Komló (2012. augusztus 10.)
  - Bóly (2012. augusztus 13.)
  - Pécsvárad (2012. augusztus 14.)

- Siklós (2012. augusztus 15.)
- Mohács (2012. augusztus 16.)

- a megyei önkormányzat honlapja, telefonos információ csere;
- közvetlen megszólítás levélben, e-mailen keresztül;
- egyéb információgyűjtés;
- alkalmi és rendszeres szakmai, „műhely” beszélgetések.

A szervezett egyeztetéseknek két nagy körét különítjük el: az ún. „társadalmi-szakmai egyeztetések” és a „jogszabályi kötelezettségen alapuló egyeztetések”.

1. Társadalmi-szakmai egyeztetések (írott és szóbeli) kapcsán az alábbiak zajlanak:

- Az érintettek fejlesztési elképzeléseinek feltárása valamint a tervezési munkaszakaszban egyeztetés az érintettek bevonásával mérföldkövenként.
- A fejlesztési prioritások mentén Baranya megye települési önkormányzatainak, a gazdasági szféra, illetve a társadalmi és a civil szféra fejlesztési elképzeléseinek összegyűjtése személyes találkozók, fórumok által.
- A partnerek tájékoztatása és véleményük megkérdezése a tervezés különböző munkafázisaiban (Helyzetelemzés – Területfejlesztési koncepció – Stratégiai program – Operatív program).

A társadalmi-szakmai egyeztetések strukturáltan és strukturálatlanul kerülnek megszervezésre.

A Baranya Megyei Önkormányzat munkája során az alább felsorolt szervezetekkel vette fel a kapcsolatot részben írásban, részben személyes találkozások útján:

- DDRFÜ Dél-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.;
- Pécs M.J. Város Önkormányzata
- Pécsi Városfejlesztési Nonprofit Zrt.
- Pécsi Tudományegyetem
- Városfejlesztés Zrt.
- VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft.;
- LEADER helyi akciócsoportok
- KSH Pécsi Igazgatóság
- Baranya Megyei Agrárkamara
- Baranya Megyei Kereskedelmi és Iparkamara
- Baranya Megyei Kormányhivatal érintett szakigazgatási szervei
- Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége Baranya Megyei Szervezete
- Dél-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség
- Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság
- Dél-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság
- Baranya Megyei Közútkezelő Kht.
- Magyarországi Református Egyház
- Magyar Katolikus Egyház
- Baranya Megyei Cigány Nemzetiségi Önkormányzat
- Baranya Megyei Horvát Nemzetiségi Önkormányzat
- Baranya Megyei Német Nemzetiségi Önkormányzat
- Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt.
- MÁV Zrt.

- szomszéd magyar megyék megyei önkormányzatai: Tolna, Somogy, Bács-Kiskun
- szomszéd horvát megyék megyei önkormányzatai: Eszék-Baranya (Osječko-baranjska županija) és Verőce-Drávamente (Virovitičko-podravska županija) megye
- civil szervezetek, alapítványok (pl. Támasz Alapítvány Pécs)

A tervezés szempontjából kiemelt fontosságú a szomszédos megyékkel (magyar: Tolna, Somogy, Bács-Kiskun; horvát: Eszék-Baranya, Verőce-Drávamente) és a megyei jogú várossal (Pécs) történő egyeztetés és együttműködés.

A megyei jogú várossal való együttműködés színtere a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 14/B.§-ban nevesített megyei területfejlesztési konzultációs fórum, mely előzetesen állást foglal a megyei közgyűlés területfejlesztést érintő ügyeiben.

A megyei jogú várossal való egyeztetés és együttműködés egyik meghatározó eleme a Pécs Megyei Jogú Város Településfejlesztési Koncepciójának készítésével kapcsolatos stratégiai koordinálást ellátó Koordinációs Testületben való megyei részvétel, képviselet.

A Baranya Megyei Önkormányzat a munka minden szakaszában/fázisában kiemelt figyelmet fordít a Pécsi Tudományegyetemmel történő célzott együttműködésre.

A koncepció javaslattevő fázisának megalapozására, illetve előkészítésére 3 munkacsoport kerül létrehozásra, melyek a „társadalom”, a „gazdaság” és a „környezet” témák köré szerveződnek.

A munkacsoportok a közgyűlés szakmai bizottságainak kijelölt képviselőiből (elnökök), a megyei önkormányzat hivatalának szakembereiből (koordinátorok), a 3 fő szervezet (Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata, Pécsi Tudományegyetem, Baranya Megyei Kormányhivatal) által delegált szakértőkből (szakértők) és az egyéb - tématerületekhez kapcsolódóan kiválasztott - szervezetek képviselőiből (tagok) állnak össze.

A fentiekben részletezett struktúra hivatott biztosítani a megye jövőképeinek és legkedvezőbb fejlesztési irányainak szakmai alapokon nyugvó kidolgozását.

2. Jogszabályi kötelezettségen alapuló egyeztetés:

Az elkészült területfejlesztési koncepció és programok megküldése véleményezésre a 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet 10. sz. melléklete alapján a következő szervezeteknek:

- a) Országos Területfejlesztési Tanács;
- b) miniszterek;
- c) a következő kormányhivatalok:
  - Központi Statisztikai Hivatal,
  - Baranya Megyei Kormányhivatal,
  - Magyar Energia Hivatal,
  - Országos Atomenergia Hivatal;
- d) Országos Környezetvédelmi Tanács;
- e) Magyar Tudományos Akadémia;
- f) országos önkormányzati érdekszövetségek;
- g) az érintett térségi fejlesztési tanácsok;
- h) az érintett megyei önkormányzatok;
- i) Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata;

- j) az érintett települési önkormányzatok;
- k) az érintett területi államigazgatási szervek közül:
  - illetékes környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőség;
  - működési területével érintett nemzeti park igazgatóság;
  - működési területével érintett vízügyi igazgatóság;
  - Nemzeti Környezetügyi Intézet működési területtel érintett területi kirendeltsége.

A 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet 23. § (2) alapján az elkészült területfejlesztési koncepció és programok közzététele társadalmi egyeztetés céljából a megyei önkormányzat honlapján történik.

2.2.4 A partnerségi terv érvényesítése

A partnerségi terv segítségével a megyei fejlesztési dokumentumok, szakmai programok széles körű szakmai és társadalmi egyeztetésére kerül sor, amelynek eredményeképpen az üzleti szektor szereplői, az önkormányzatok, a társadalmi szervezetek fejlesztési elképzelései egy komplex megyei fejlesztést irányoznak elő.

A partnerségi elv és társadalmi konzultáció előnyei

1. Hatékonyság növelése: javul a tervezés során az elemzés, a stratégiaalkotás és a prioritások kiválasztásának hatékonysága.
2. Végrehajtás eredményességének növelése: segíti a partnerség a szervezetek közötti koordinációt, a párhuzamosságok elkerülését, és hozzájárul az abszorpciós képesség növekedéséhez, és általában a rendelkezésre álló források felhasználásának hatékonyabb koordinálásához.
3. Növekszik a transzparencia.

A partnerségbe bevont célcsoportok fejlesztési elképzeléseinek áttekintése

Összhangban a Kormány célkitűzéseivel a Baranya Megyei Önkormányzat egy új Területfejlesztési Konceptió kidolgozását tűzte ki célul, amelyben a megye társadalmi-gazdasági helyzetértékelésén túl, kitörési pontokat, megújulási lehetőségeket kíván megfogalmazni Baranya megye fejlesztése, az életminőség javítása, a gazdaság növekedése érdekében.

Cél, hogy a fejlesztési dokumentum összefogva Baranya megye gazdasági szereplőit cselekvési irányokat jelöljön ki, konkrét tevékenységeket, projektek kidolgozását és megvalósítását tegye lehetővé.

2.3 A területfejlesztés eszköz- és intézmény rendszerének elemzése

2.3.1 A területfejlesztés forrásainak és hatékonyságának elemzése

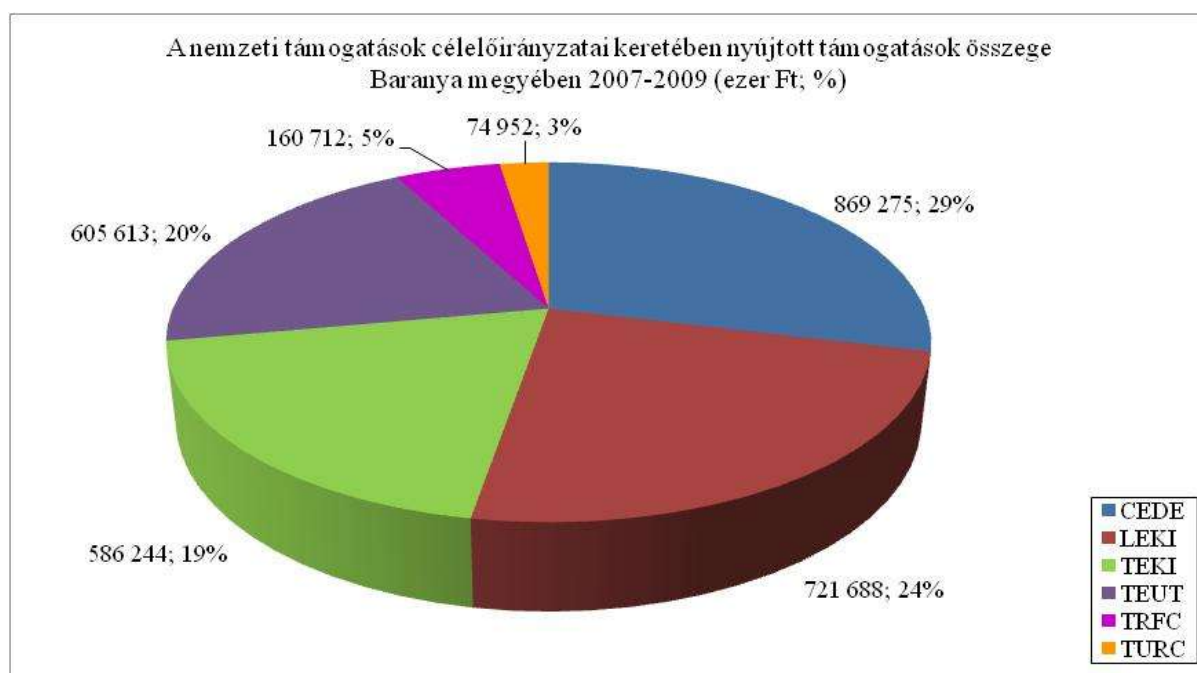
2.3.1.1 Baranya megye fejlesztéseinek megvalósításához igénybe vehető hazai támogatási források rendszere és azok felhasználásának eredményei

Magyarország 2009-ig rendszeresen az éves költségvetésében a Költségvetési Törvényben meghatározott decentralizált regionális keretet biztosított az önkormányzatok fejlesztéseinek támogatására. Ennek felhasználási célterületeit és a pontos forráskereteket a decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok előirányzatai, valamint a vis maior tartalék felhasználásának részletes szabályairól szóló Kormányrendelet szabályozza.

A hazai támogatások rendszerében Baranya megyét érintően 2007-2009 között az alábbi támogatások igénybevételére nyílt lehetőség:

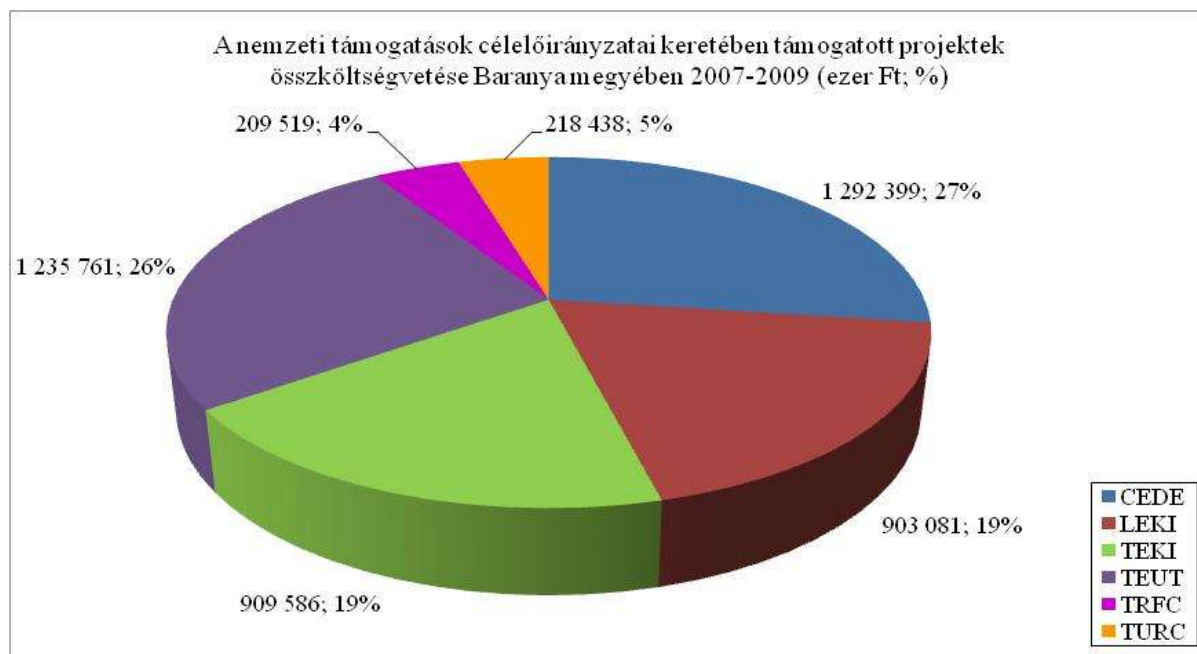
- Céljellegű decentralizált támogatás (CÉDE),
- Területi kiegyenlítést szolgáló önkormányzati fejlesztések támogatása (TEKI),
- Leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatásának támogatása (LEKI)
- Települési önkormányzati szilárd burkolatú belterületi közutak burkolat felújításának támogatás (TEÚT)
- Területi- és régiófejlesztési célelőirányzatot (TRFC)
- Turisztikai célelőirányzat (TURC)

2007-2009 években összesen több mint 3 milliárd forint támogatás megítélésére került sor a megyében, ezáltal mintegy 4,8 milliárd forint beruházást indukálva elsősorban az önkormányzatok körében. 2007-ben 670, 2008-ban 1 201, 2009-ben 1 148 millió Ft állt Baranya rendelkezésére. A hazai források közel harmada, 869 millió Ft a CÉDE, további egynegyede, 722 millió Ft a LEKI keretében került kihelyezése.

69. ábra::A nemzeti támogatások célelőirányzatai keretében nyújtott támogatások összege Baranya megyében 2007-2009
Forrás: TEIR, DDRFÜ

A támogatott projektek összköltségét is vizsgálva kitűnik, hogy a TEÚT források kétszeres, a Turisztikai céllelőirányzat forrásai mintegy háromszoros beruházást indukáltak az alacsonyabb, átlagosan 49, ill. 34 százalékos támogatási intenzitás eredményeképp. A többi konstrukció keretében támogatott projektek összköltségének egészhez viszonyított aránya nagyságrendileg a nyújtott támogatásokkal egyező megoszlást mutat.

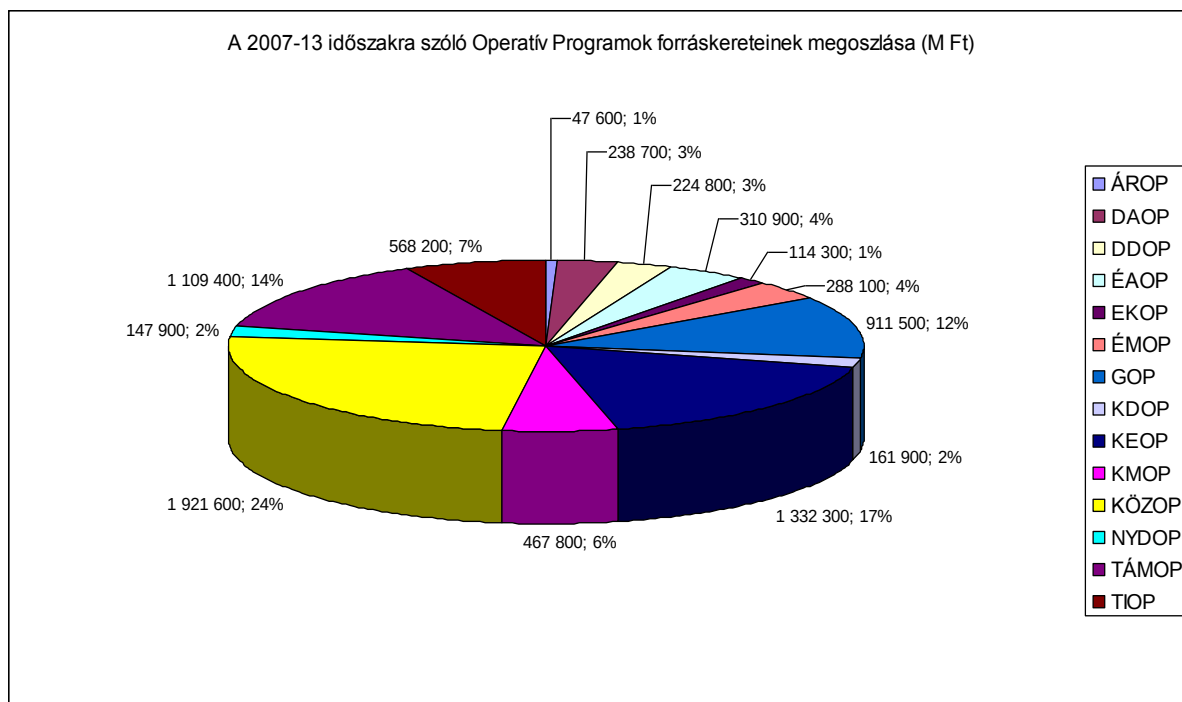
70. ábra: A nemzeti támogatások céllelőirányzatai keretében támogatott projektek összköltségvetése Baranya megyében 2007-2009 Forrás: TEIR, DDRFÜ

A vizsgált időszakban 1 401 darab projekt támogatására került sor, a támogatott projektek száma különösen a Siklói (241) és Pécsi (221) kistérségben kiugróan magas. A három egymást követő év adatai alapján az egy évre jutó támogatott projektek száma a Pécsváradi és Szentlőrinci kistérségben alig haladja meg a tagtelepülések számát.

2.3.1.2 Az EU-s területfejlesztési források rendszere és azok felhasználásának eredményei Baranya megyében

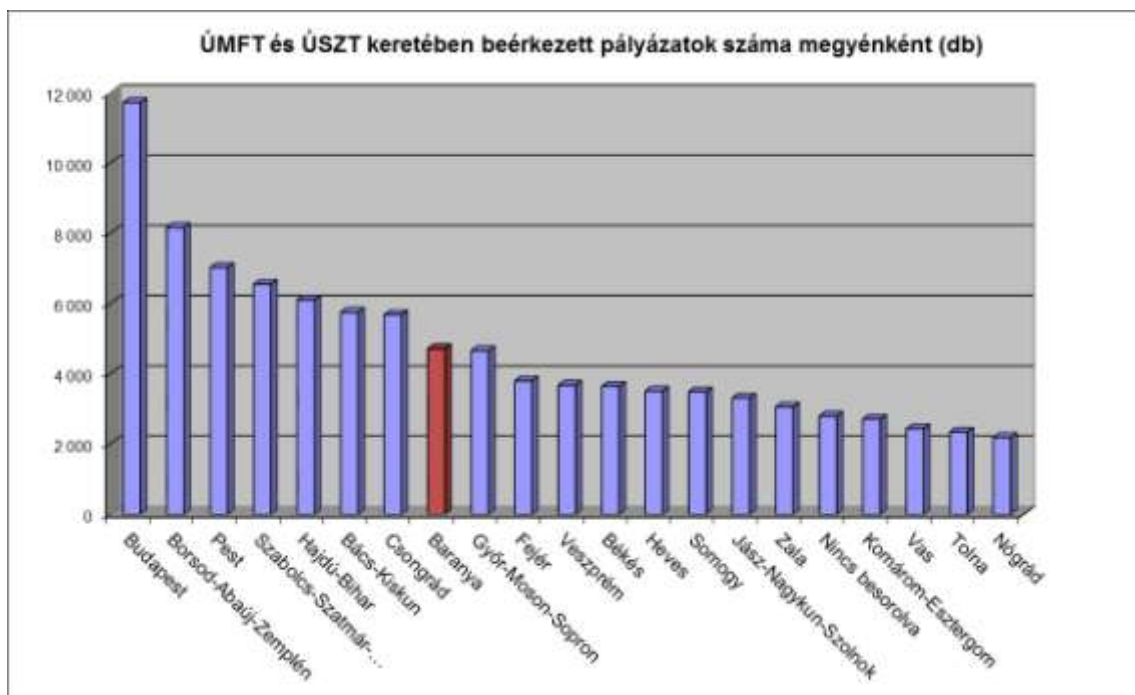
Országosan, s így Baranya megye számára is a jelenlegi, 2007-13-as programozási időszakban a hazai támogatási forrásokat nagyságrendekkel meghaladó összegű Európai uniós források állnak rendelkezésre fejlesztési projektek megvalósítására. Az EU-s támogatások felhasználását szolgáló operatív programok által biztosított források sajátossága ugyanakkor, hogy nem rendelkeznek megyei determinációkkal, elkülönített megyei keretekkel, így a Baranya megyéből benyújtott pályázatoknak az ágazati operatív programok esetében országos-, a Dél-Dunántúli Operatív Program esetében regionális versennyel kell számolniuk.

Az egyes operatív programok forráskereteit vizsgálva megállapítható, hogy az ÚMFT és ÚSZT keretében rendelkezésre álló összes keret legnagyobb szeletét, mintegy 24%-át a közlekedésfejlesztési beruházásokat támogató KÖZOP teszi ki, de jelentős részarányt, 17%-ot képvisel a környezetvédelmi fejlesztések támogatását célzó KEOP is. A csak Baranya, Somogy és Tolna megyék számára elérhető Dél-Dunántúli Operatív Program az összes forrás 3%-át, 224,8 Mrd Ft összeget jelent.

71. ábra: A 2007-13 időszakra szóló Operatív Programok forráskereteinek megoszlása Forrás: NFÜ

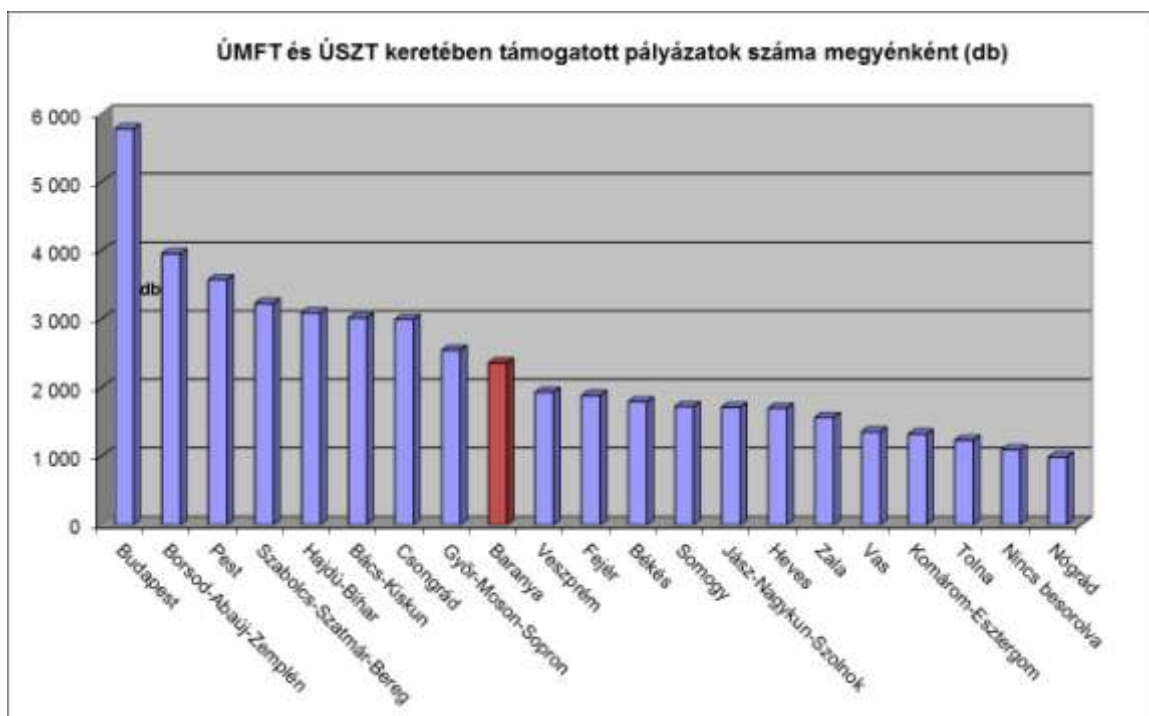
A területfejlesztési források meghatározó részét kitevő EU-s támogatások ÚMFT és ÚSZT támogatási rendszerét tekintve **országos összehasonlításban** Baranya megye aktivitását vizsgálva megállapítható, hogy a beadott pályázatok száma szempontjából a megye a középmezőnyben foglal helyet. Az NFÜ honlapon elérhető **2012.09.13-i adatok alapján** Baranya megyében összesen 4714 db pályázat került benyújtásra a 2007-13-as programozási ciklusban.

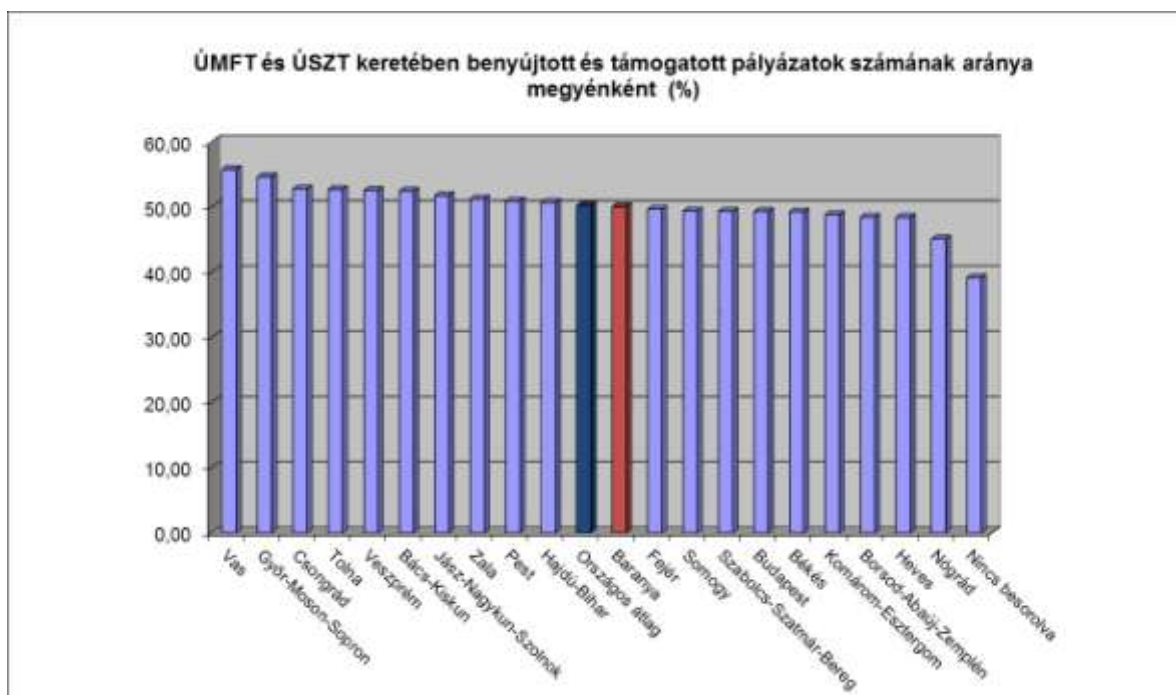
72. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében beérkezett pályázatok száma megyénként. Forrás: NFÜ

A támogatott pályázatok darab számát vizsgálva Baranya szintén a középmezőnyben található a megyék sorában, összesen 2360 db támogatott pályázattal. A legtöbb pályázat Budapestet

leszámítva Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (3954 db), míg a legkevesebb Nógrád megyében (985 db) került támogatásra. A pályázói sikeresség tekintetében az országos átlagot hozva a sor közepén foglal helyet Baranya, a benyújtott pályázatok 50,06%-a került támogatásra.

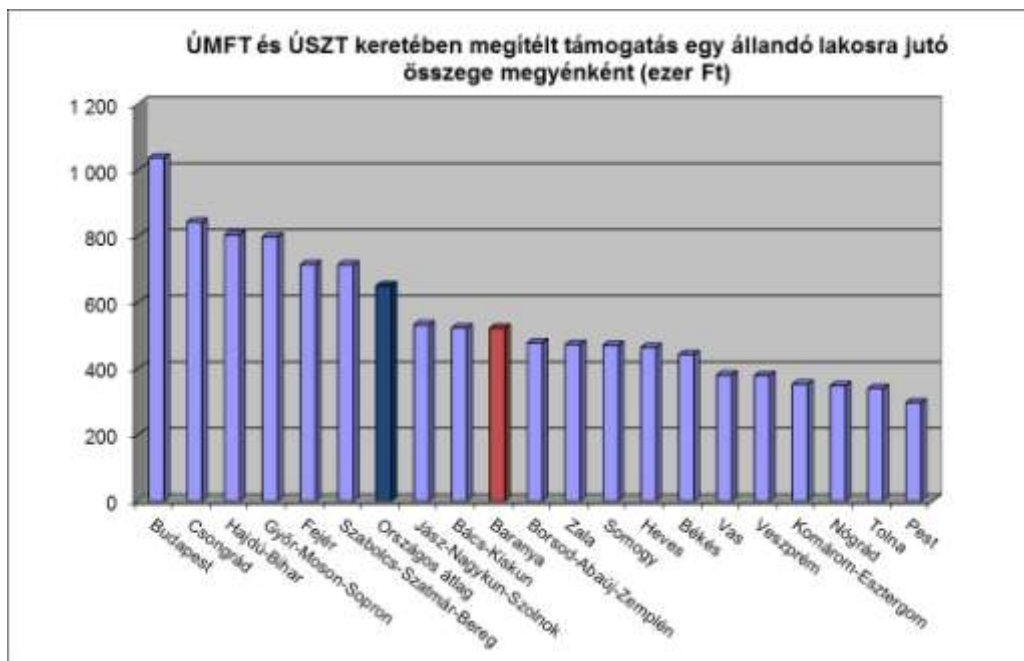
73. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében támogatott pályázatok száma megyénként. Forrás: NFÜ

74. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében benyújtott és támogatott pályázatok számának aránya megyénként Forrás: NFÜ

A támogatott pályázatok darabszáma mellett a megítélt támogatás összegét vizsgálva is az előzőekhez hasonló Baranya megye helyzete. Az összesen mintegy 207,7 Mrd Ft összeggel a középmezőnyben foglal helyet, mellyel a szomszédos megyéket megelőzi ugyan, de az érdemi összehasonlításra alapot adó Csongrád vagy Hajdú-Bihar megyéktől lényegesen

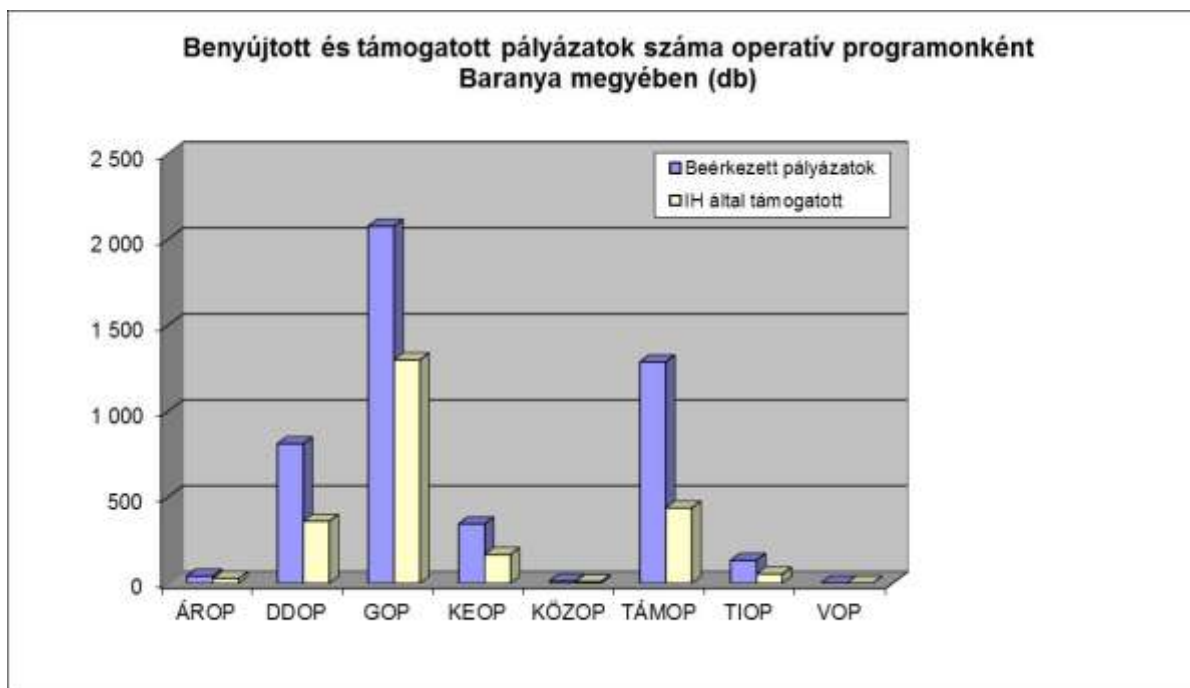
lemarad. Az ÚMFT és ÚSZT keretében legtöbb megítélt támogatás (444,3 Mrd Ft) Budapestet leszámítva Hajdú-Bihar megyébe került, míg a legkevesebb támogatáshoz Tolna (81,3 Mrd Ft) és Nógrád (72,8 Mrd Ft) megyék jutottak.

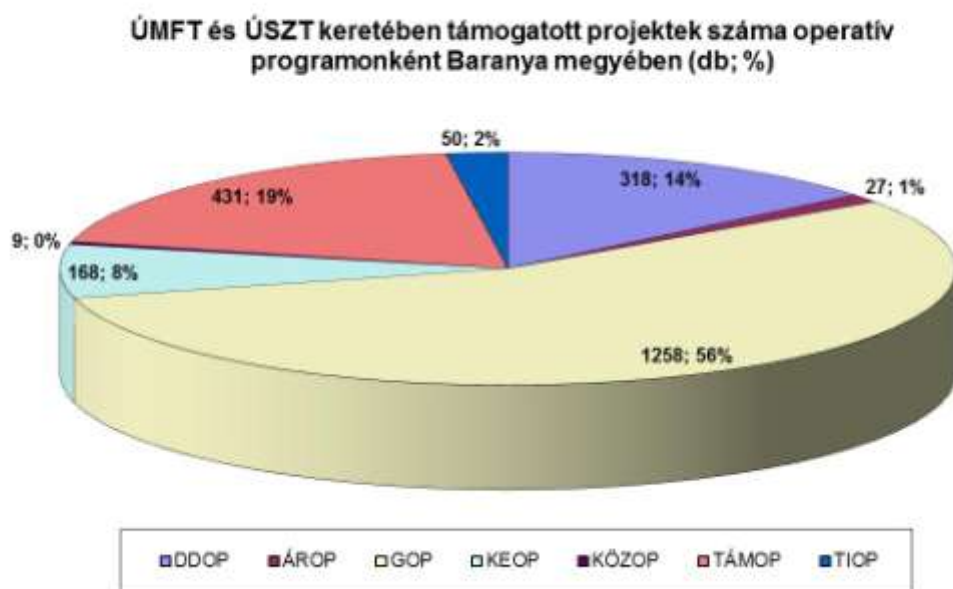
75. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében megítélt támogatás egy állandó lakosra jutó összege megyénként Forrás: NFÜ

Ha a megítélt támogatások összegét lakosságarányosan vizsgáljuk látható, hogy Baranya megye (521.864 Ft/fő) e tekintetben sem tud felmutatni kimagasló eredményeket, teljesítményével a középmezőnyben foglal helyet.

Az ÚMFT és ÚSZT keretében támogatott projektek darab számát vizsgálva megállapítható, hogy Baranya megyében messze a legtöbb pályázat (1258 db) a GOP keretében került támogatásra, ezt követi a TÁMOP (431 db pályázat), míg a legkevesebb pályázat a KÖZOP (9 db) keretében juthatott támogatáshoz.

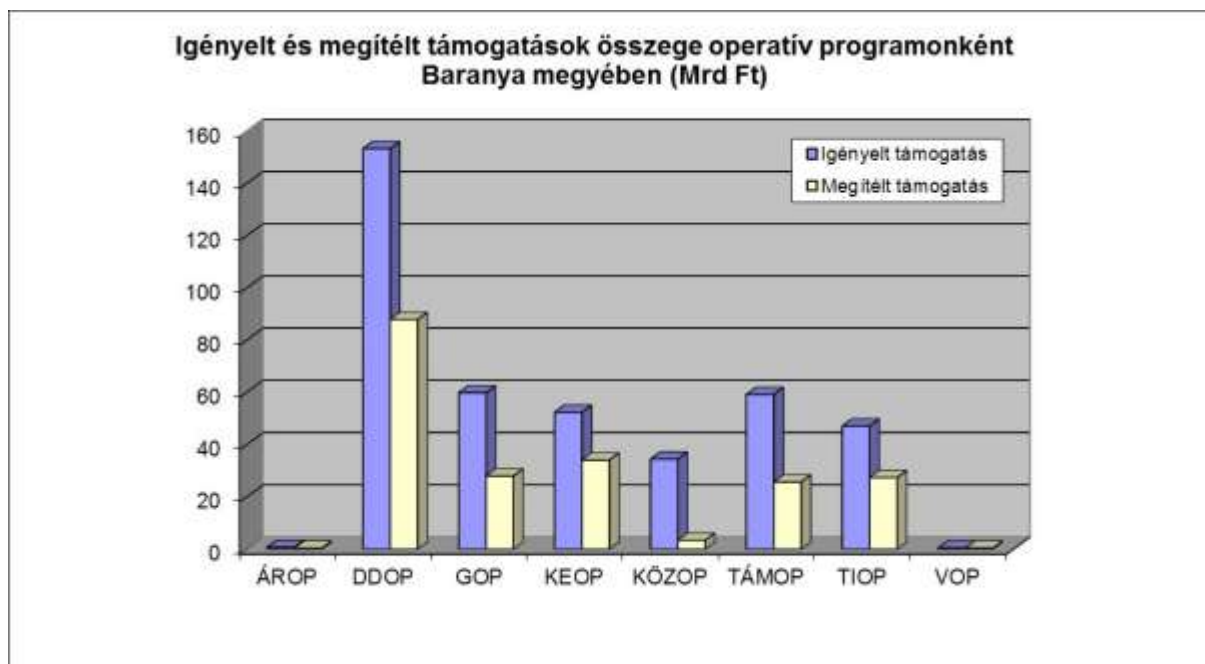

76. ábra: Benyújtott és támogatott pályázatok száma operatív programonként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

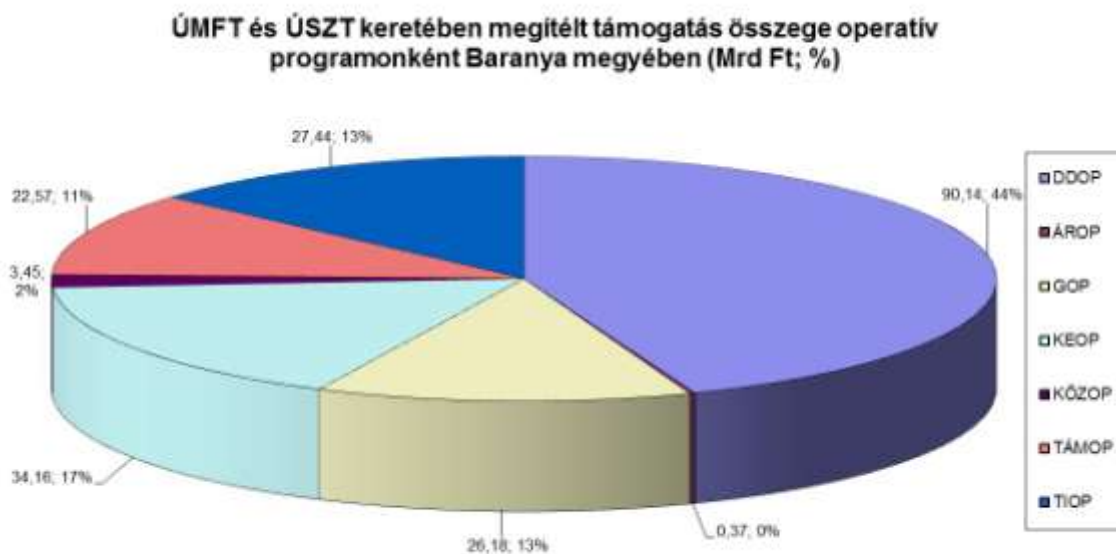

77. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében támogatott projektek száma operatív programonként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

Ha azonban a megítélt támogatás összegét tekintjük, akkor elmondható, hogy a legtöbb támogatás a DDOP (az összes megítélt támogatás 44%-a), és a KEOP (17%) projektek megvalósítására jutott. A fentiek egyben azt is mutatják, hogy a GOP keretében nagyszámú, de viszonylag alacsony támogatási összegű projektek, míg a KEOP keretében kevés számú, de magas támogatási összegű projektek kerültek támogatásra.

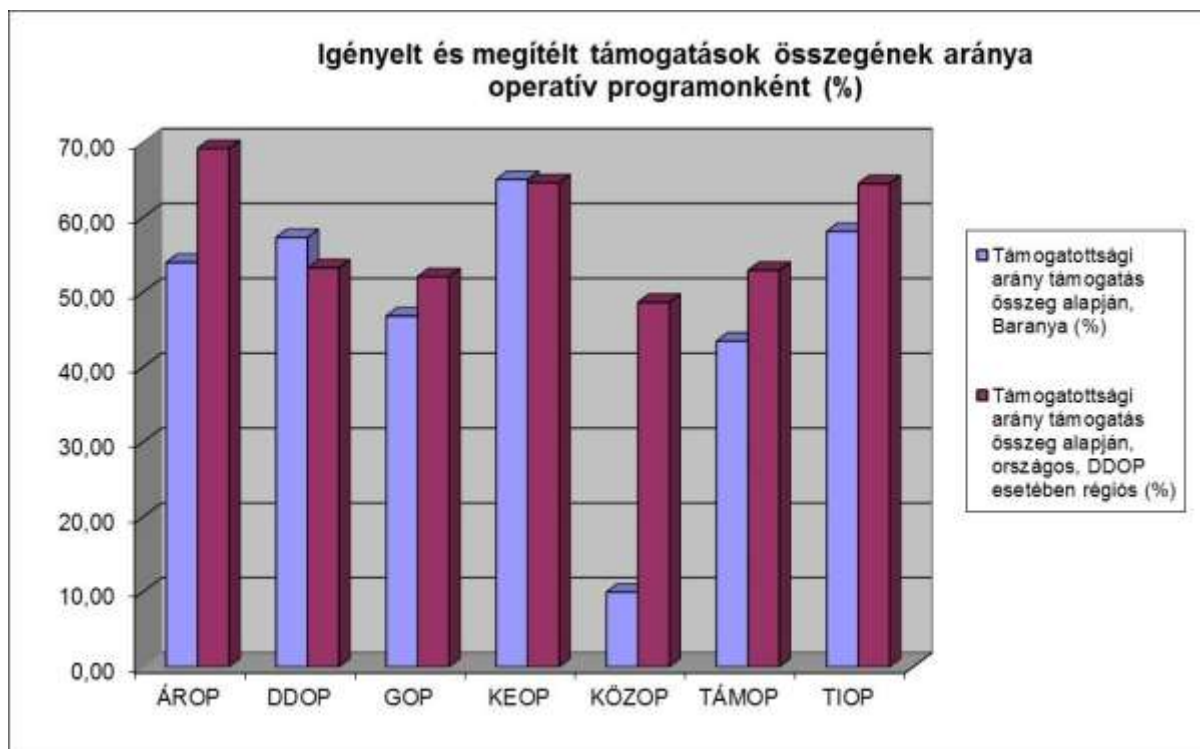
78. ábra: Igényelt és megítélt támogatások összege operatív programonként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

79. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében megítélt támogatás összege operatív programonként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

Az egyes ágazati operatív programok kapcsán ismertté vált országos jellemzők figyelembe vételével a Baranya megyéből benyújtott pályázatok kapcsán megállapítható, hogy az operatív programok közül legkevésbé sikeres pályázás a KÖZOP (34,5 Mrd Ft támogatási igényből 3,4 Mrd Ft került támogatásra) pályázati kiírásai esetében tapasztalható.

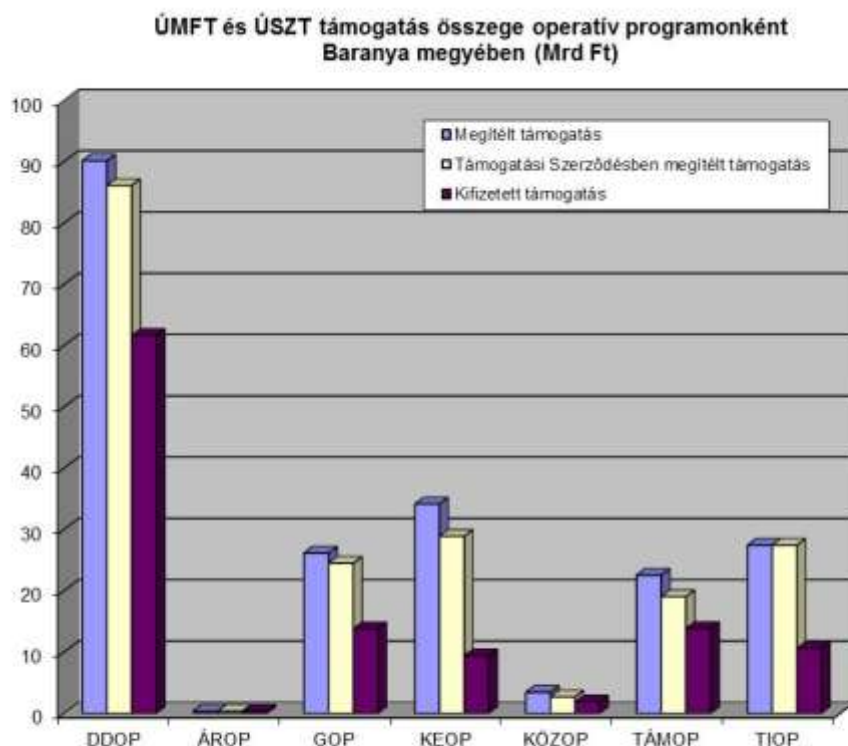
Legsikeresebben a KEOP pályázati kiírásaira benyújtott pályázatok teljesítettek: 52,5 Mrd Ft támogatási igényből közel 34,2 Mrd Ft összeg került támogatásként megítélésre.

80. ábra: Igényelt és megítélt támogatások összegének aránya operatív programonként. Forrás: NFÜ

Ha az ún. nyelési arányt az országos átlagokkal összehasonlítva vizsgáljuk, elmondható, hogy az országos átlagot meghaladó sikeresség a DDOP és a KEOP esetében tapasztalható.

A forrásfelhasználás folyamatát vizsgálva megállapítható, hogy a Baranya megyei támogatott pályázatok közül a TIOP, valamint a GOP és a DDOP pályázatok rendelkeznek legnagyobb arányban Támogatási Szerződéssel (a továbbiakban TSz), de a forráslekötést veszélyeztető elmaradás a TSz kötés tekintetében egyik OP esetében sem tapasztalható.

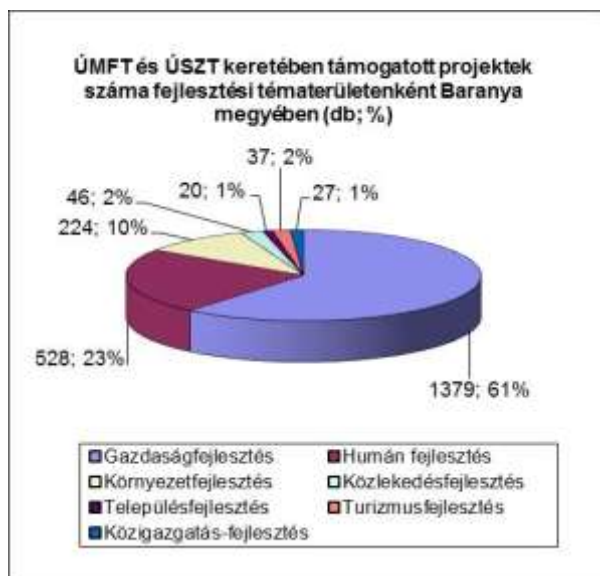
81. ábra: ÚMFT és ÚSZT támogatás összege operatív programonként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

Nagyobb kockázatokat rejthet viszont a kifizetések elmaradása a TSz állományhoz viszonyítva, különösen a KEOP projektek esetén. A KEOP esetén azonban szem előtt kell tartani, hogy ennek keretében nagy arányban kerültek támogatásra nagyméretű infrastrukturális beruházásokat tartalmazó projektek, melyek jellemzője, hogy megvalósításuk hosszú idő igényű és elszámolásuk kevés számú, de nagy összegű számlával történik, rendszerint a beruházás megvalósítását követő egyösszegű számlával. A fentiek miatt a folyamatban levő beruházások esetében nem szükséges feltételezni, hogy valós csúszásról van szó a kifizetések tekintetében.

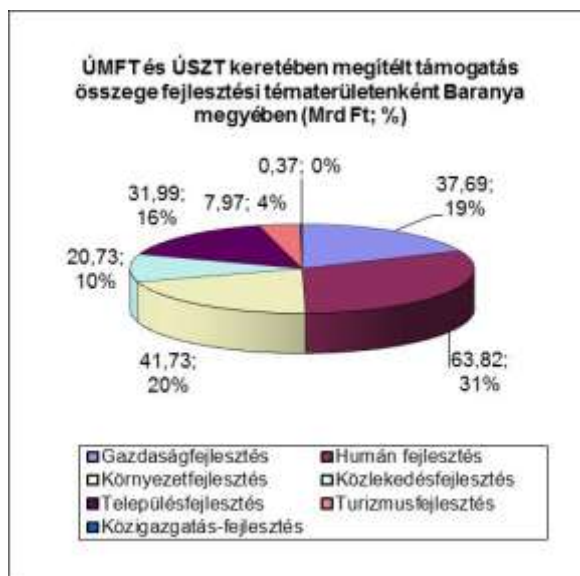
Baranya megye pályázati aktivitását *fejlesztési tématerületenként* vizsgálva megállapítható, hogy legnagyobb darab számban gazdaságfejlesztési projektek kerültek támogatásra (az összes támogatott projekt 61%-a). E mellett jelentős számú támogatott projekt jelenik meg a humán fejlesztés tématerületén is (az összes támogatott projekt 23%-a). Legalacsonyabb a támogatott projektek darab száma a közigazgatás-fejlesztés, valamint a településfejlesztés területén (az összes támogatott projektnek mindössze 1-1%-a). Településfejlesztés esetén az alacsony projektszám a pályázati kiírások által meghatározott viszonylag szűk kedvezményezett körrel magyarázható, mely a városi rangú településekre fókuszált. A megítélt támogatás összegének megoszlását tekintve már változnak az arányok, a legtöbb támogatás a humán fejlesztési projektekre került megítélésre, ezt követik a környezetfejlesztési beruházások. A támogatott pályázatszám tekintetében legnagyobb arányt képviselő gazdaságfejlesztési projektekre az összes megítélt támogatás 19%-a esik. Ugyanakkor a támogatott projektek elfogadott összköltségvetéseinek összegét tekintve a gazdaságfejlesztési tématerület pályázatainál már magasabb arányszám mutatkozik, a támogatott projektek összes költségvetésének 29%-át teszik ki.

Látható tehát egyfelől, hogy a gazdaságfejlesztés területén Baranya megyében nem a nagyberuházások, mega projektek dominálnak, hanem sokkal inkább nagy számosságú, de

kisebb léptékű fejlesztések szolgálják a megye gazdasági fejlődésének előmozdítását. Másfelől a kimutatott arányok azt is jól tükrözik, hogy a vállalkozói szféra számára elérhető támogatási intenzitás jellemzően lényegesen alacsonyabb (pályázati felhívástól és kedvezményezett körtől függően, de jellemzően 20-50% közötti), mint a közszféra számára kiírt pályázatok esetében (ahol akár 95-100% is lehet), ez szintén szerepet játszik a gazdaságfejlesztés tématerületen tapasztalható megítélt támogatási összeg viszonylag alacsony részarányának kialakulásában.

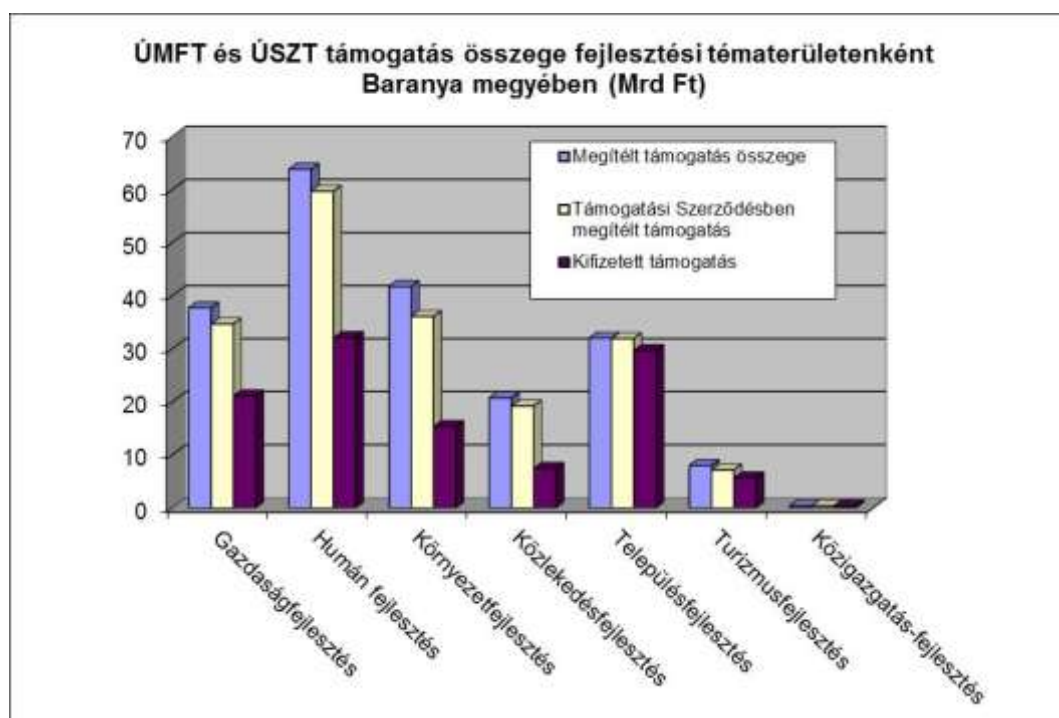

82. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében támogatott projektek száma fejlesztési tématerületenként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

83. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében megítélt támogatás összege fejlesztési tématerületenként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

A projektmegvalósítás és a forrásfelhasználás folyamata tekintetében elmondható, hogy a Baranya megyében támogatott projektek közül a településfejlesztés, valamint turizmusfejlesztés területén a legelőrehaladottabb a TSz kötés folyamata, de jelentős elmaradás egyik tématerületen sem mutatható ki. Első rátekintést követően nem tűnik ennyire pozitívnak a helyzet támogatás kifizetés szempontjából, hiszen e tekintetben elsősorban a környezetfejlesztési és a közlekedésfejlesztési projektek esetén jelentősebb különbség látható a leszerződött támogatási összeghez viszonyítva. Ahogy az operatív programonkénti vizsgálat során is megállapításra került, e fejlesztési tématerületek esetében figyelembe kell venni, hogy itt elsősorban nagy infrastrukturális beruházások kerültek támogatásra, melyek sajátossága a projekt összköltségvetésén belül nagy összeget képviselő, nagy értékű és kevés számú építési beruházási elem, melyek elszámolása rendszerint egy összegben, a beruházás megvalósítását követően történik, így nem feltétlenül beszélhetünk valós elmaradásról a kifizetések vonatkozásában.

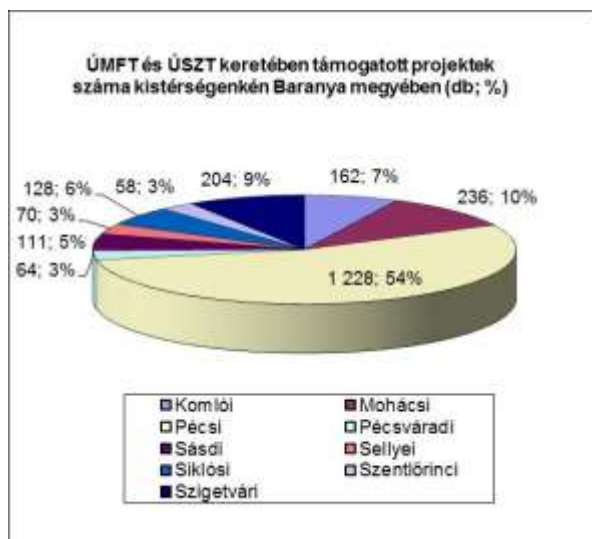

84. ábra: ÚMFT és ÚSZT támogatás összege fejlesztési tématerületenként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

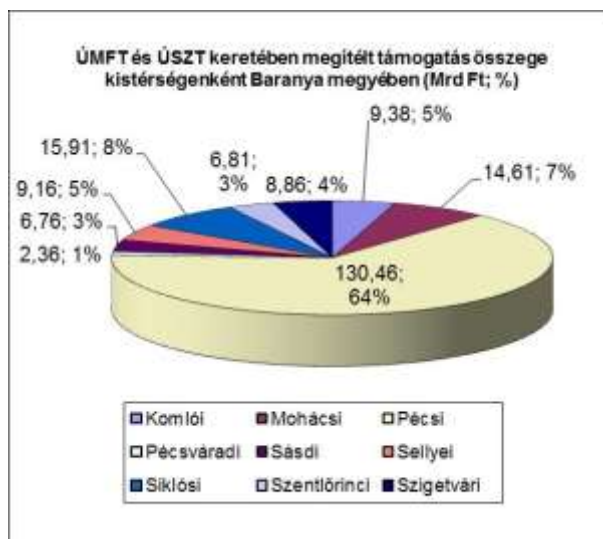
A megye pályázati aktivitásának vizsgálata során az egyes tématerületeken elért eredmények mellett területfejlesztési források révén különösen fontos kitérni a támogatások felhasználásának területi dimenziójára is.

Baranya megye **kistérségeinek forrás aktivitását** vizsgálva elmondható, hogy a támogatott projektek darab számát tekintve a legnagyobb aktivitás a pécsi (az összes Baranya megyében támogatott projekt 54%-a, 1228 db) kistérségben tapasztalható egyértelműen Pécs szerepének köszönhetően. A második helyet elfoglaló Mohácsi kistérség is csak nagy lemaradással követi (az összes Baranya megyében támogatott projekt 10%-a, 236 db). A legalacsonyabb a támogatott projektek darab száma a Szentlőrinci és a Pécsváradi kistérségekben (58 és 64 db, ami az összes a megyében támogatott projektek számának együttesen is mindössze 6%-a).

Ha a támogatott projektek keretében megítélt támogatás összegének területi megoszlását vizsgáljuk megállapítható, hogy a darabszámok esetében kimutatott arányok eloszlásához nagyjából hasonló állapot jelenik meg: e tekintetben is a Pécsi kistérségben a legmagasabb az arány (64%), ezt követi a Siklói kistérség (8%), majd a Mohácsi kistérség (7%). A kistérségek közül legkevesebb a megítélt támogatás összege a Pécsváradi kistérségben (2,36 Mrd Ft, ami a megyében megítélt támogatásnak mindössze 1%-a).

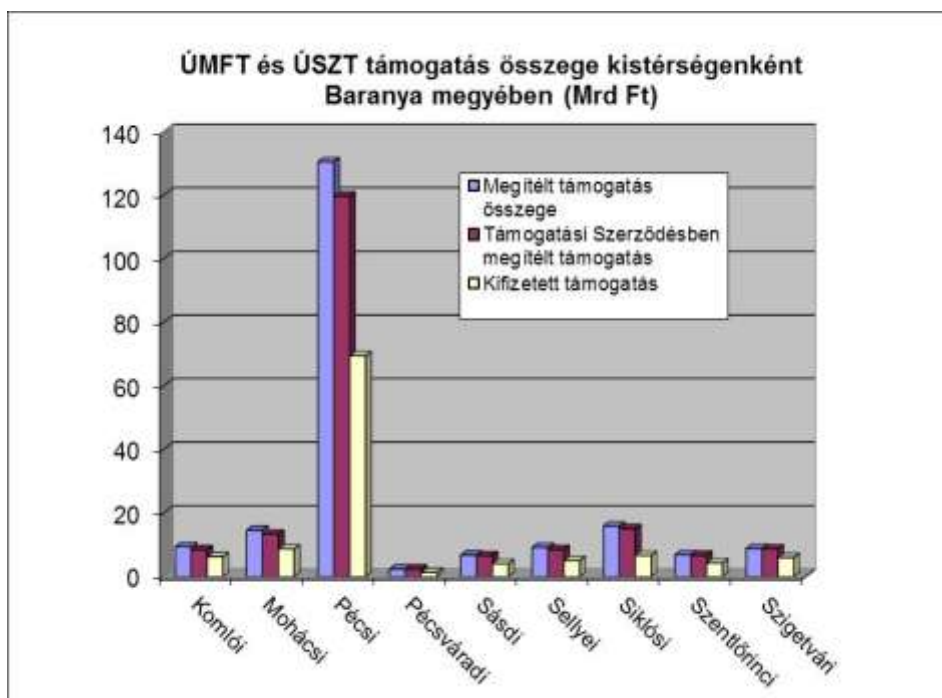

85. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében támogatott projektek száma kistérségenként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

86. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében megítélt támogatás összege kistérségenként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

Az ÚMFT és ÚSZT keretében nyújtott támogatások forrásfelhasználásának alakulását területi bontásban nézve elmondható, hogy a megítélt támogatás összegéhez viszonyítva a leszerződött támogatás állomány jelentősebb elmaradást egyik kistérségben sem mutat, sőt a Pécsváradi, a Sásdi, a Szigetvári és a Szentlőrinci kistérségekben a megítélt támogatás közel 100%-ban leszerződésre került. A leszerződött és a kifizetett támogatások között legnagyobb mértékű különbség a Siklói és a Mohácsi kistérségekben jelentkezik, de összegében a legnagyobb különbség (a megítélt támogatás kiugróan magas összegéből is adódóan) a Pécsi kistérségben tapasztalható.

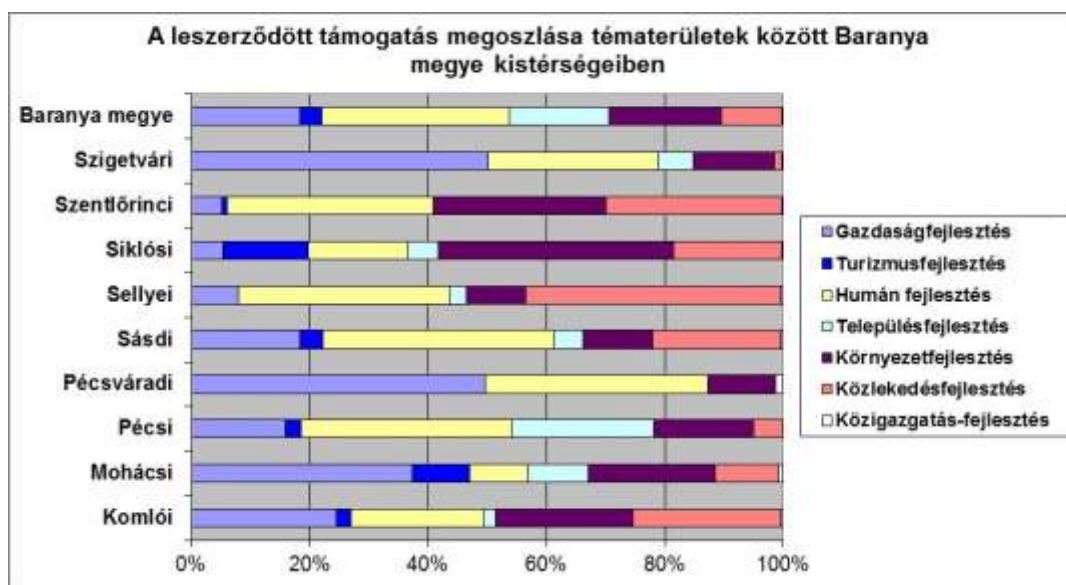

87. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében megítélt, leszerződött és kifizetett támogatás összege kistérségenként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

A területi elemzést részleteiben vizsgálva kimutatható, hogy a megye mely kistérségeiben mely fejlesztési tématerületek dominálnak a támogatási szerződésállomány tükrében. A gazdaságfejlesztési beruházások volumene a kistérségek közül arányaiban a Szigetvári, a

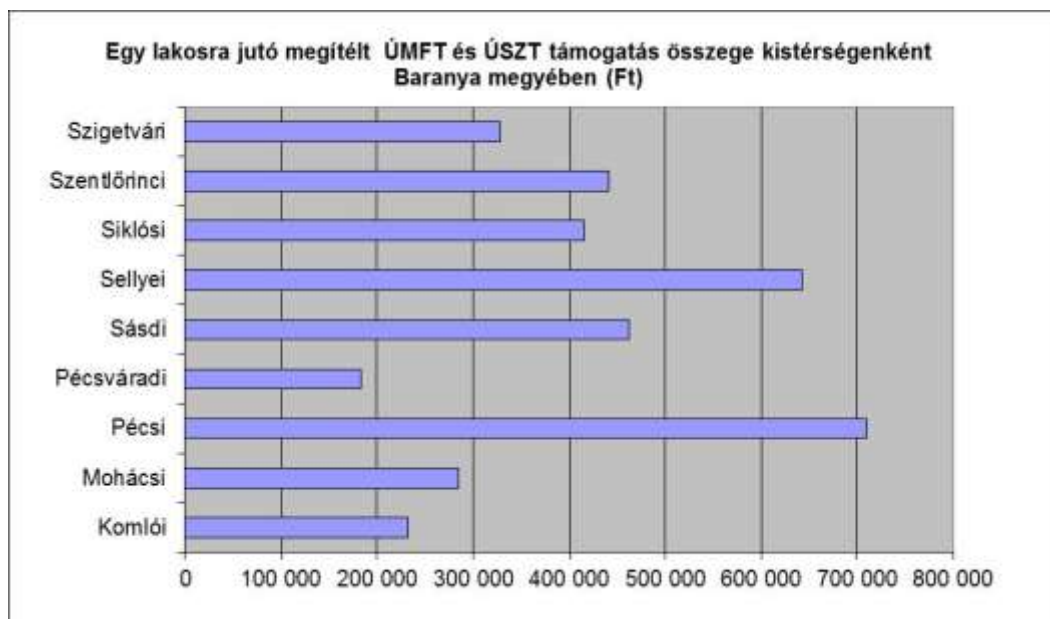
Pécsvárad és a Mohácsi kistérségekben a legmeghatározóbb, míg a Szentlőrinci kistérségben a leginkább alulreprezentált. Humánfejlesztési projektek a kistérségek közel felében - különösen a Pécsi kistérségben - meghatározó szerepet játszanak. Nagy értékű környezetvédelmi beruházások főként a Siklósi és a Szentlőrinci kistérségekben jelennek meg, közlekedésfejlesztési projektek szerződéses állománya pedig a Sellyei kistérségben mutat kiemelkedően magas arányt. A Pécsi kistérségben viszonylag jelentősebb arányban vannak jelen a településfejlesztési beruházások, a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa program projektjeinek köszönhetően. A turizmusfejlesztés területén a Siklósi kistérség fejlesztései dominálnak a siklósi-villányi-harkányi térség beruházásainak köszönhetően, azonban a jelen elemzés készítésekor még jelentős lekötetlen források vannak a Dél-Dunántúli Operatív Programban, melyek a jövőre nézve lényegesen módosíthatják a turisztikai mutatókat.

Elmondható továbbá, hogy az egyes fejlesztési tématerületekre érkezett támogatási források talán legkiegyensúlyozottabb arányban a Komlói kistérségben jelennek meg, de igazán szélsőséges forrás felhasználási arányt egyetlen kistérség sem mutat. Ami azonban szembetűnő, hogy a megye több kistérsége tekintetében is a gazdaságfejlesztési források felhasználása jelentősen alulreprezentált, ami alól a Pécsi kistérség sem kivétel.

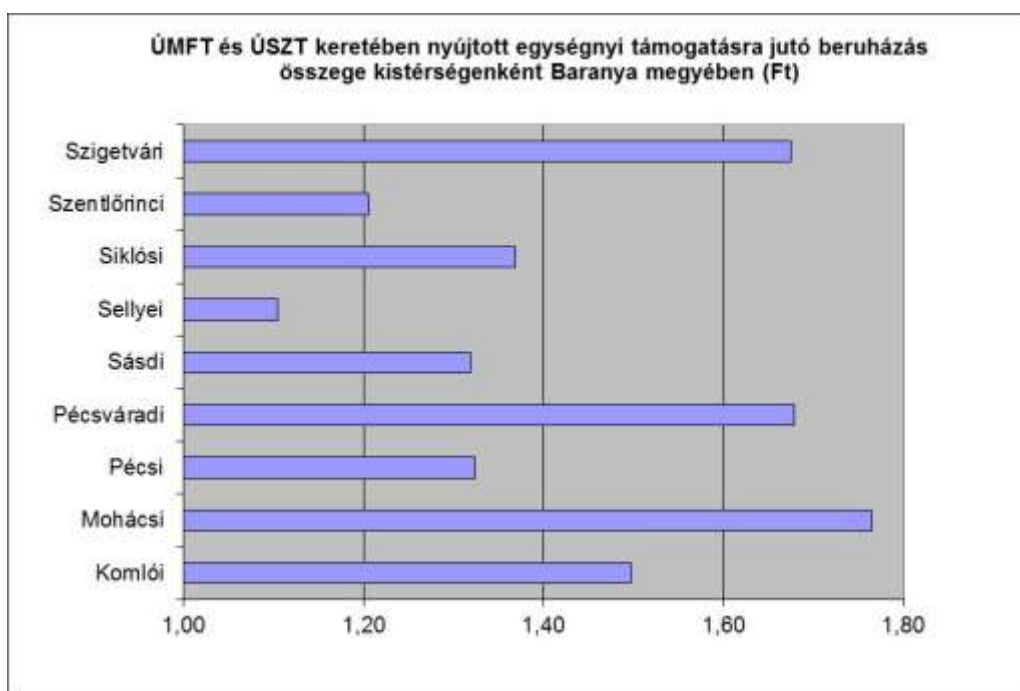
88. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében leszerződött támogatás megoszlása a fejlesztési tématerületek között Baranya megye kistérségeiben. Forrás: NFÜ

Az abszolút értékű mutatók mellett területi szempontú vizsgálat esetén szükséges vizsgálni a támogatások lakosságarányos értékszámait is. Az egy lakosra jutó megítélt támogatás összege Baranya megyében a Pécsi kistérségben a legmagasabb (709.840 Ft), de jelentős összegű a támogatás egy lakosra vetítve a Sellyei kistérségekben is. A Sellyei kistérségi mutató kedvező alakulásának indoka a térség alacsony lakosságszáma. A megyében egy lakosra legkevesebb támogatás a Pécsvárad (182.619 Ft) kistérségben esik.

89. ábra: Egy lakosra jutó megítélt ÚMFT és ÚSZT támogatás összege kistérségenként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

A megítélt támogatások beruházás teremtő értékét területi bontásban nézve elmondható, hogy az egységnyi támogatásra jutó beruházás összege kiugróan magas a Mohácsi kistérségben (1 Ft támogatásra 1,76 Ft beruházási összeg jut), de magas a fajlagos beruházási érték a Pécsváradi (1,68 Ft) és a Szigetvári (1,68 Ft) kistérségekben is. A magas értékek elsősorban azon kistérségekben jelentkeznek, ahol magasabb számban kerültek támogatásra gazdasági társaságok által benyújtott projektek, melyek jellemzően alacsony támogatási intenzitás mellett magas hozzáadott tőke igényűek. Legalacsonyabb az egységnyi támogatásra jutó beruházási összeg a Sellyei (1,10 Ft), valamint a Szentlőrinci (1,21 Ft) kistérségekben, ami azt mutatja, hogy e kistérségekben főként magas támogatási intenzitású, jellemzően önkormányzati illetve állami pályázatok kerültek támogatásra. (pl: a Sellyei kistérségben megyei szinten nagyszámú és 100% támogatás intenzitású közútfejlesztések.) E tekintetben a Pécsi kistérség is hasonló irányultságot mutat, ahol a fajlagos beruházási érték mindössze 1,32 Ft.

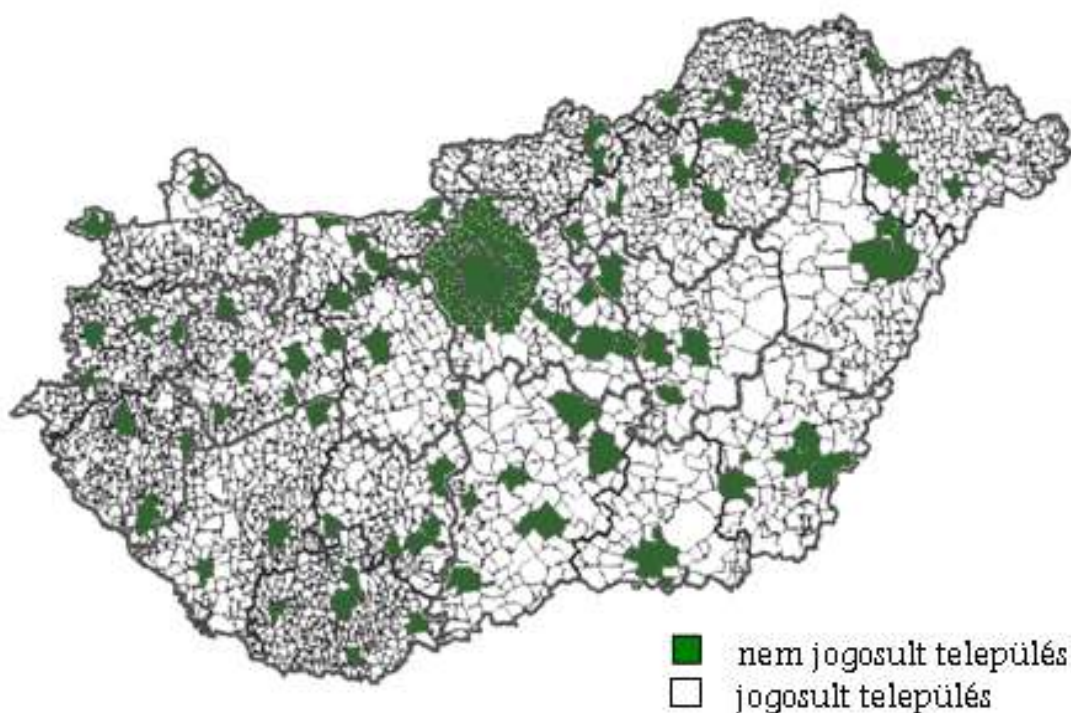

90. ábra: ÚMFT és ÚSZT keretében nyújtott egységnyi támogatásra jutó beruházás összege kistérségenként Baranya megyében. Forrás: NFÜ

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) támogatási forrásainak sajátosságai

Az eddigiekben tárgyalt, a 2007-13-as időszakban a területfejlesztés legfőbb forrásait jelentő Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), Európai szociális alap (ESZA), és Kohéziós Alap (KA) forrásainak felhasználási irányait megszabó Operatív Programok keretében nyújtott támogatások mellett, főként a vidéki térségek fejlesztésének támogatási lehetőségeként szükséges tárgyalni az Európai Mezőgazdasági vidékfejlesztési Alap (EMVA) felhasználását szabályozó **Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP)** keretében nyújtott vidékfejlesztési támogatások jellemzőit is.

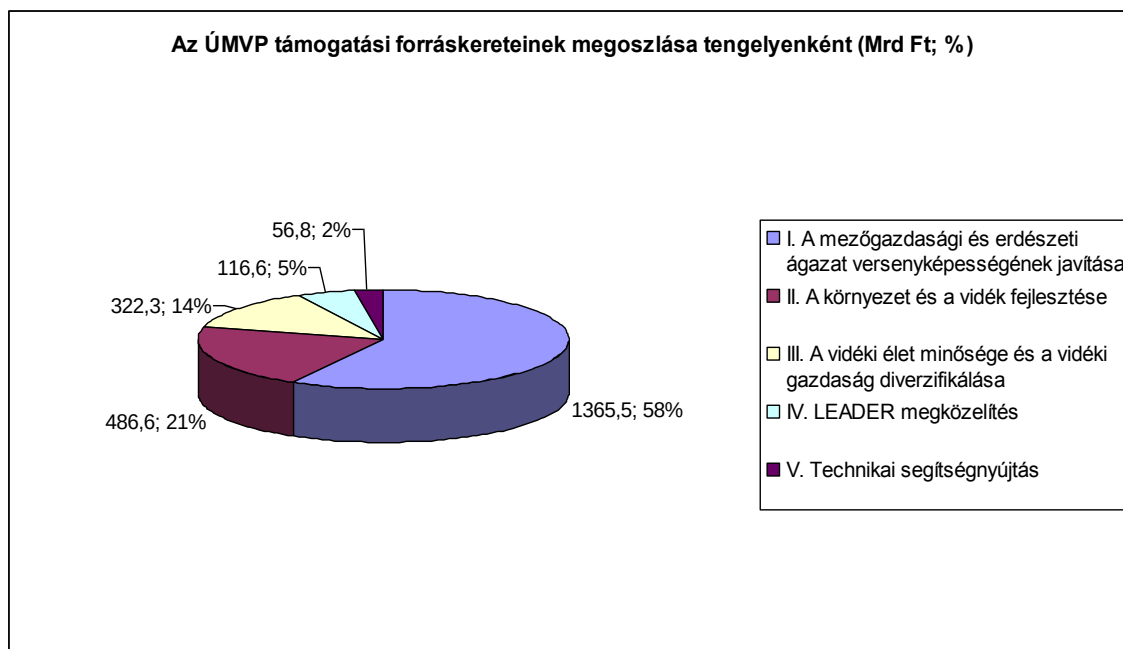
A vidékfejlesztési intézkedésre jogosult települések országos szinten az összes település 95%-át teszik ki, Baranya megyét tekintve az öt legnagyobb város (Pécs, Komló, Mohács, Szigetvár, Siklós) kivételével a megye összes többi települése jogosult település. (Ezen településeken is elvileg lehetőség nyílik külterületi településrészek fejlesztésére.) A kritériumok alapján vidéki térségnek minősülnek a 120 fő/km² népsűrűséget meg nem haladó, vagy 10.000 fő lakos szám alatti települések.

91. ábra: Vidékfejlesztési intézkedésre jogosult és nem jogosult települések. Forrás: ÁSZ jelentés a vidékfejlesztési célkitűzések ellenőrzéséről, 2012. augusztus

Az ÚMVP források jellemzője, hogy hasonlóan az ÚMFT és ÚSZT ágazati operatív programok forráskereteihez itt sem kerültek elhatárolásra megyei keretek, így a Baranya megyéből benyújtott projektek az esetek döntő többségében országos versenyben vesznek részt.

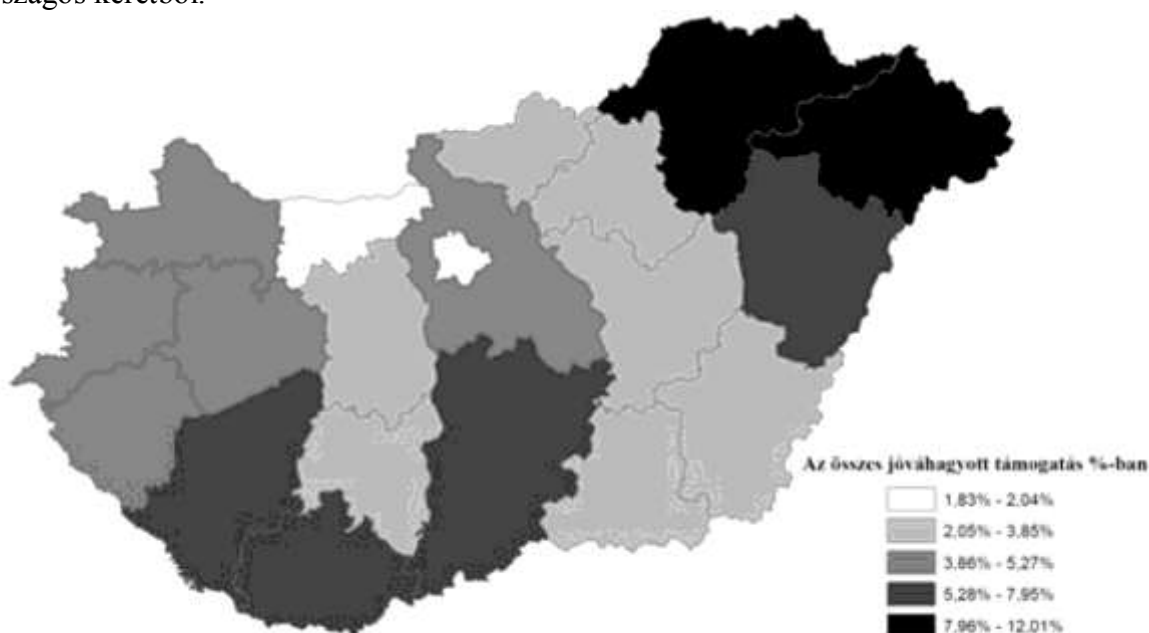
Az UMVP forrásai 7 évre mintegy 2 300 Mrd Ft támogatási keretet tesznek ki, ami évente átlagban 335 Mrd Ft-ot jelent. Az ÚMVP forráskereteinek tengelyenkénti megoszlását vizsgálva látható, hogy vidékfejlesztési beavatkozásokra a teljes forráskeret alig egyharmada áll rendelkezésre, melyből decentralizált támogatási keretnek a III. és IV. tengely forrásai számítanak, melyek részaránya összesen 19%. A források meghatározó része a mezőgazdasági és az erdészeti ágazatok fejlesztésére áll rendelkezésre.

92. ábra: Az ÚMVP támogatási forráskereteinek megoszlása tengelyenként. Forrás: ÁSZ jelentés a vidékfejlesztési célkitűzések ellenőrzéséről, 2012. augusztus

A III. tengely forrásainak sajátossága, hogy azok egy része felett az Irányító Hatóság rendelkezik (nem mezőgazdasági tevékenységgé történő diverzifikálás, valamint a vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások (IKSZT, Tanyabusz)), míg a másik részével a Helyi Akciócsoportok (HACS-ok) rendelkeznek. A LEADER HACS-ok bevonásával felhasználható források összesen 200,5 Mrd Ft keretet jelentenek országosan, melyből a III. tengely forrásai 135,5 Mrd Ft-ot, a IV. tengely forrásai 65 Mrd Ft-ot tesznek ki.

A LEADER program keretében megítélt támogatások területi megoszlását tekintve elmondható, hogy Baranya megye átlagon felüli arányban tudott támogatást szerezni az országos keretből.

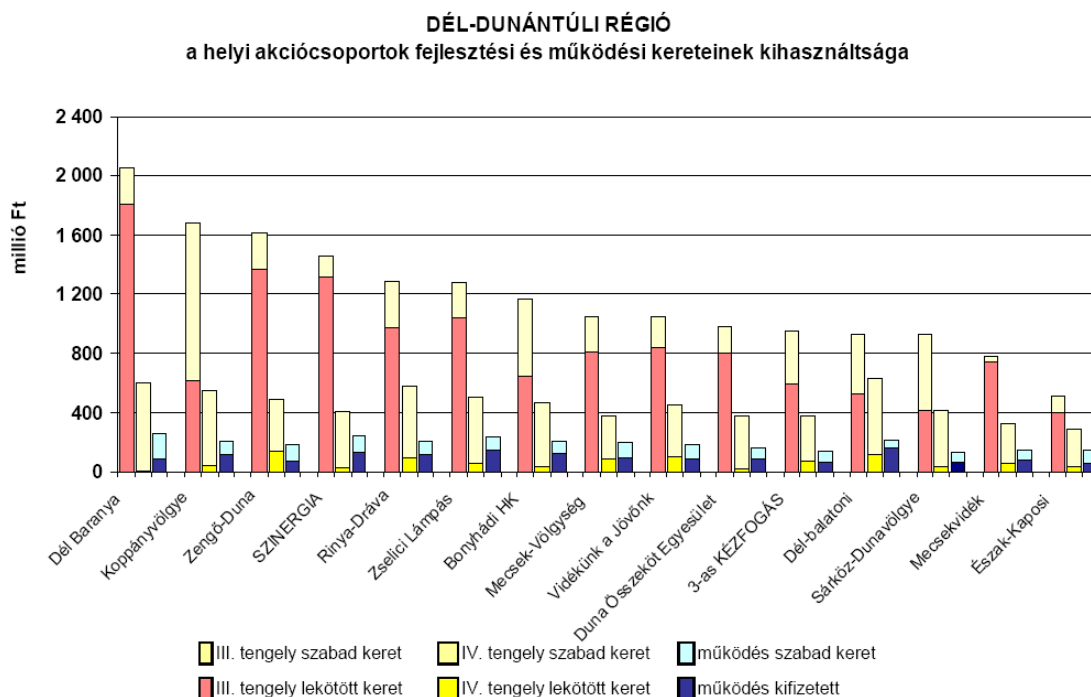

93. ábra: Megítélt LEADER támogatások összegének megyénkénti megoszlása az összes jóváhagyott támogatás %-ában. Forrás: ÁSZ jelentés a vidékfejlesztési célkitűzések ellenőrzéséről, 2012. augusztus

Baranya megyében 5 HACS működik:

- Dél Baranya (Siklós és Sellye vidéke)
- Zengő-Duna (Pécsvár és Mohács vidéke)
- Szinergia (Szigetvár és Szentlőrinc térsége)
- Mecsek-Völgyesség (Komló és Sásd vidéke)
- Mecsekvidék (Pécs térsége)

Közülük a Dél Baranya HACS rendelkezik a legtöbb forrással. A III. tengely tekintetében a Mecsekvidék HACS kötötte le sikeresen a legnagyobb arányban a forrásait, de a többi HACS is az országos átlag felett teljesített.

94. ábra: A helyi akciócsoportok fejlesztési és működési kereteinek kihasználtsága (2011.12.31-i állapot alapján). Forrás: ÁSZ jelentés a vidékfejlesztési célkitűzések ellenőrzéséről, 2012. augusztus

Baranya megyébe az UMVP III. és IV. tengely forrásaira 2 097 projekt érkezett be 21 Mrd Ft támogatásigénnyel, melyből 11,2 Mrd Ft támogatás összeg került megítélésre 2012. augusztusáig 1 379 projekt számára, melynek 41%-a került kifizetésre a kedvezményezetteknek. A fejlesztések közel fele két jogcím keretében kapott támogatást: integrált szolgáltató tér, illetve turisztikai tevékenységek fejlesztésére.

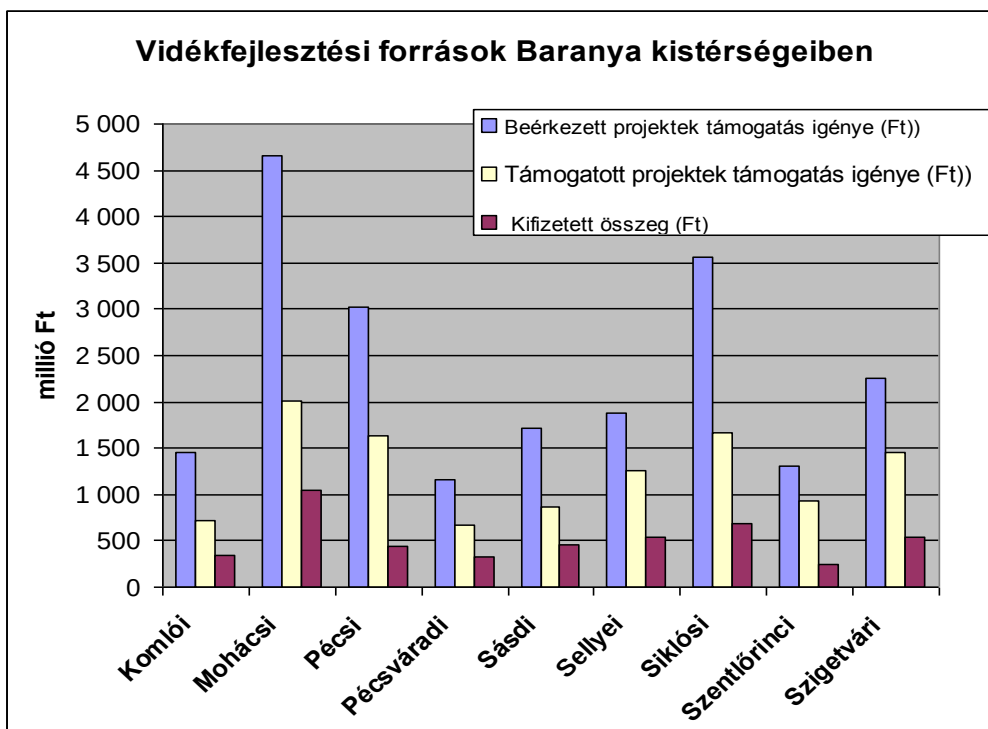
Mikrovállalkozások létrehozására és fejlesztésére a források 16,6%-a jutott. A legtöbb projekt a helyi vidékfejlesztési stratégiák megvalósítása jogcímre érkezett be (635 db).

Jogcím	Beérkezett támogatási kérelem		Támogatott támogatási kérelmek		Kifizetett összeg (Ft)
	száma (db)	összege (Ft)	száma (db)	összege (Ft)	
III. tengely	1 216	19 278 196 923	734	10 103 880 109	4 410 885 747
Mikrovállalkozások létrehozása és fejlesztése	268	3 712 097 977	133	1 864 744 360	572 467 057
Turisztikai tevékenységek ösztönzése	336	7 103 158 168	128	2 484 903 006	673 065 821

Jogcím	Beérkezett támogatási kérelem		Támogatott támogatási kérelmek		Kifizetett összeg (Ft)
	száma (db)	összege (Ft)	száma (db)	összege (Ft)	
Integrált szolgáltató tér kialakítása és működtetése	89	3 855 885 334	62	2 514 091 143	670 208 827
Kistérségi közlekedési szolgáltatások fejlesztésére (tanyabusz)	138	1 089 762 126	129	1 018 202 078	992 069 194
Falumegújítás- és fejlesztés	283	2 417 893 209	217	1 569 017 803	1 048 834 442
Vidéki örökség megőrzése	102	1 099 400 109	65	652 921 719	454 240 406
IV. tengely	881	1 745 133 899	645	1 103 638 340	198 862 707
Helyi vidékfejlesztési stratégiák végrehajtása, Versenyképesség	163	634 544 097	122	343 669 349	3 809 525
Helyi vidékfejlesztési stratégiák végrehajtása, Környezet/Földgazdálkodás	49	121 688 940	37	70 925 131	2 744 744
Helyi vidékfejlesztési stratégiák végrehajtása, Életminőség/ diverzifikáció	635	951 131 229	464	665 295 190	175 421 118
Együttműködési projektek végrehajtása	34	37 769 633	22	23 748 670	16 887 320
Összesen:	2 097	21 023 330 822	1 379	11 207 518 449	4 609 748 454

52. táblázat Vidékfejlesztési források Baranya megyében támogatási jogcímenként (Adatok forrása: IIER Adattár, 2012.08.05.)

Baranya megye kistérségei közül Mohács térsége volt a legaktívabb és ide érkezett a források legnagyobb része is (18%). Kiemelkedik a kistérségek közül még a Siklósi és Pécsi, mind beérkezett támogatásigény, mind a megszerzett támogatás összeg tekintetében. A legkisebb támogatás összeg a Pécsváradi és Komlói kistérségbe érkezett, a kifizetések tekintetében a Szentlőrinci kistérségben volt lemaradás.

95. ábra: Vidékfejlesztési források Baranya kistérségeiben (Adatok forrása: IIER Adattár, 2012.08.05.)

A vidékfejlesztési forrásokra Baranya kistérségei közül 20-ból nem érkezett projekt, 12 kistérségről ugyan érkezett be pályázat, de forrást nem nyert el.

Település, ahonnan nem érkezett projekt	Település, ahol a megítélt támogatás 0
Ág	Bosta
Apátvarasd	Drávapiski
Csarnóta	Drávaszerdahely
Drávapalkonya	Lovászhetyén
Endrőc	Okorág
Garé	Pettend
Gordisa	Pócsa
Hirics	Rádfalva
Horváthertelend	Regenye
Kistamási	Szárász
Kistapolca	Tarrós
Lúzsok	Tótszentgyörgy
Markóc	
Old	
Ózdfalu	
Pécsdevecser	
Peterd	
Siklósnagyfalu	
Szőke	
Vejtő	

53. táblázat Vidékfejlesztési forrásokból kimaradó kistelepülések Baranya (Adatok forrása: IIER Adattár, 2012.08.05.)

2.3.2 A területfejlesztés intézményrendszere

A honi területfejlesztés alapidokumentuma a **területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény**. A jogszabály elfogadásának célja az volt, hogy biztosítsa az ország kiegyensúlyozott területi fejlesztését, előmozdítsa térségei társadalmi-gazdasági, kulturális fejlődését, valamint érvényesítse az átfogó területfejlesztési politikát az országos és a térségi területfejlesztési és területrendezési feladatok összehangolása érdekében. Előremutató szabályozást fektetett le, mivel az Európai Unió regionális politikájára figyelemmel, annak alapelveihez, eszköz- és intézményrendszeréhez való csatlakozás követelményeire is tekintettel volt.

2.3.2.1 A területfejlesztés forrásainak áttekintése

Az 1996-2004 közötti időszakban az ország Európai Uniós csatlakozásáig a területfejlesztés forrását a többször átalakított **hazai területfejlesztési források** és az előcsatlakozási alapok adták. A hazai források tekintetében 1996-ban mindössze két költségvetési elem, a Területfejlesztési célfeladatok támogatással fedezett kiadásai (TFC) és a Helyi önkormányzatok fejlesztési és vis major feladatainak támogatása (TEKI) létezett. Két év múlva új előirányzatként jelent meg a Cél jellegű decentralizált támogatás (CÉDE), majd 2003-ban a Térség és településfelzárkóztatási célelőirányzat (TTFC), a Kistérségi támogatási alap (KITA) és a Vállalkozási övezetek támogatási célelőirányzata (VÖC). 2004-ben indult el a Terület és régiófejlesztési célelőirányzat (TRFC) lehívásának lehetősége. A legtöbb támogatás 2005-ben állt rendelkezésre, mert 2005-től két újabb előirányzat a Települési önkormányzati szilárd burkolatú belterületi közutak burkolat felújításának támogatása (TEUT), és a Települési hulladék közszolgáltatás fejlesztésének támogatása (TEHU)

támogatta a helyi fejlesztéseket. 2006-tól a Leghátrányosabb helyzetű kistérségek fejlesztésének támogatása (LEKI) elemmel bővült a források köre. A támogatási összegek 2007-ben a TEHU megszűnésével jelentősen csökkentek.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KÖZPONTI	TFC								TRFC					
								TTFC						
								KITA						
								VÖC						
REGIONÁLIS							TFC							
													TEKI	
													CÉDE	
													LEKI	
MEGYEI														

54. táblázat A hazai területfejlesztési források rendszere

Az **előcsatlakozási alapok** körében a PHARE a strukturális, az ISPA a kohéziós, a SAPARD pedig a mezőgazdasági alapok előfutára volt.

2004-től az Európai Unió tagjaként Magyarország jogosulttá vált az unió fejlesztési támogatásainak igénybevételére, melyeket a **strukturális alapok és a Kohéziós Alap** nyújtanak. Már az ország Európai Unió csatlakozását megelőzően, de különösen azt követően, a regionalizmus térnyerésével párhuzamosan épült ki az Európai Unió fejlesztési források szabályszerű felhasználását biztosító intézményrendszer.

A 2004-2006 közötti csonka fejlesztési ciklusban került sor az első Nemzet Fejlesztési Terv (NFT I.) megvalósítására. A 2007-ben elindult Új Magyarország Fejlesztési Terv legfontosabb célja a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés feltételeinek megteremtése volt. Ennek érdekében hat kiemelt területen indított el összehangolt állami és uniós fejlesztéseket: a gazdaságban, a közlekedésben, a társadalom megújulása érdekében, a környezet és az energetika területén, a területfejlesztésben és az államreform feladataival összefüggésben.

A Kormányváltást követően 2010-ben meghirdetett Új Széchenyi Terv - újragondolva a korábbi célokat és hatékony választ adva a 2008-ban kibontakozó gazdasági krízisre - olyan kitörési pontokat fogalmazott meg, amelyek biztosítják a foglalkoztatás minél intenzívebb bővítését, a gazdasági növekedés feltételeinek megteremtését, és az ország versenyképességének javítását a megváltozott külgazdasági viszonyok között is. A kitörési pontok az egészségipar, a zöldgazdaság-fejlesztés, a vállalkozásfejlesztés, a közlekedésfejlesztés, valamint a tudomány-innováció és foglalkoztatás témaköréhez köthetők.

2.3.2.2 A hazai területfejlesztés intézményrendszere

A területfejlesztéssel és a területrendezéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCVIII. törvény a területfejlesztés intézményrendszere vonatkozásában alapvető

módosításokat hajtott végre. Ennek hatására 2012. január 1-től megszűntek a regionális fejlesztési tanácsok. Ugyancsak megszüntetésre kerültek a megyei területfejlesztési tanácsok és a kistérségi fejlesztési tanácsok is, ez utóbbi jogutódjai a többcélú kistérségi társulások lettek. Ezzel párhuzamosan a megyei önkormányzatok váltak a regionális és a megyei területfejlesztési tanácsok jogutódjaivá. Összességében elmondható, hogy a korábban ötszintű területfejlesztési intézményrendszer országos, régiós, megyei, kistérségi és települési szintjei közül kikerült a régiós és a kistérségi szint. A regionális területfejlesztési tanácsok munkaszervezetét jelentő regionális fejlesztési ügynökségek a Magyar Állam tulajdonába kerültek, amelynek nevében a tulajdonosi jogokat a területfejlesztésért felelős miniszter gyakorolja. A kistérségi szint intézményrendszerének módosítása mögött az a megfontolás állt, hogy megszüntetésre kerüljenek a feladatok, illetve a fejlesztési koncepciók és programok készítése tekintetében fennálló párhuzamosságok.

A regionális és megyei intézményrendszer átalakítását a helyi önkormányzatokról szóló sarkalatos törvényben rögzített új feladatelosztás indokolta, mivel abban a területfejlesztési és területrendezési feladatok címzettjei a megyei önkormányzatok lettek. A megyei önkormányzatok átszervezésétől a Kormány a közszolgáltatásokat egységes, magas színvonalon szolgáló, további adósságot fel nem halmozó állami működést vár. Az új szabályozás tartalmazza mindazokat a módosításokat, amelyek a megyei önkormányzati intézményeknek az állam által történő átvételéhez, és az átvett intézmények további működtetéséhez szükségesek. A megyei önkormányzatok a területi fejlesztések főszereplőivé válnak rövid időn belül, az elképzelések szerint ezzel a források eredményesebben és a gyorsabban lesznek kihelyezhetők az egyes térségekbe.

A területfejlesztés intézményrendszerében új szereplő a regionális területfejlesztési fórum, illetve a megyei területfejlesztési fórum. A regionális fórum tagjai az adott régióban található megyei önkormányzatok, míg a megyei fórum tagja az adott megyei önkormányzat és a megyében található megyei jogú városok delegáltjai lesznek. A megyei fórum révén a megyei jogú városok sokkal hatékonyabban tudnak bekapcsolódni majd a területfejlesztési tevékenység alakításába. Mindkét fórum jellemzője, hogy önálló munkaszervezettel nem rendelkeznek, a regionális fórum munkaszervezete a kijelölt megyei önkormányzat hivatala, míg a megyei fórum munkaszervezete a kijelölt megyei jogú város hivatala.

A 2014-2020-as időszak területfejlesztési tervezése kapcsán a megyei, regionális szintek, illetve a szaktárcák közötti szakmai koordináció és a tervezési feladatok elvégzéséhez szükséges módszertani útmutatók elkészítése részben a gazdaságpolitikáért felelős miniszter irányítása alatt működő központi szerv, a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal, részben a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, illetve a Miniszterelnökség feladata. A 140/2012 (VII.2.) Kormányrendelettel került létrehozásra a Nemzeti Fejlesztési Kormánybizottság (NFK), melynek feladata az uniós forrásokkal összefüggő döntések meghozatala. Az NFK elnöke a miniszterelnök, tagjai a Miniszterelnökséget vezető államtitkár, a fejlesztési és a nemzetgazdasági miniszter.

2.3.2.3 A 2007-13 közötti Európai uniós programperiódus végrehajtási intézményrendszere

2007 és 2013 közötti Európai Unió programidőszak felelős végrehajtási intézménye a **Nemzeti Fejlesztési Ügynökség** (NFÜ). Az Ügynökség létrehozására a 130/2006. (VI.15.) Kormányrendelet alapján került sor a Nemzeti Fejlesztési Hivatal jogutódjaként. Az Ügynökség 2010-ig a Miniszterelnöki Hivatal vezető miniszter irányítása alatt működő

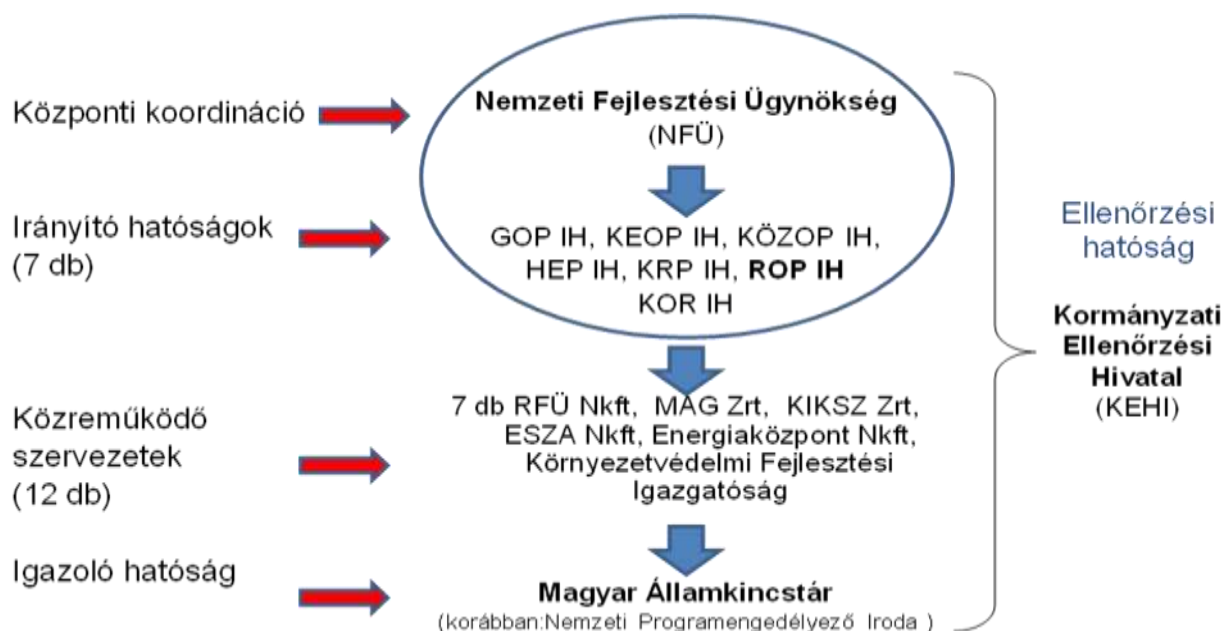
központi hivatal volt. Az új kormány létrejöttével az NFÜ felügyeletének feladatát a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium látja el.

Az NFÜ keretei között működő **irányító hatóságok** (IH-k) az EU-s források felhasználásában meghatározó szereppel bírnak, melyek feladataikat tekintve közreműködnek az egyes Operatív Programok véglegesítésében, irányítják az Operatív Program Programkiegészítő Dokumentum kidolgozását, és közreműködő szerepet vállalnak e dokumentumoknak az Európai Bizottsággal történő tárgyalásaiban. Az irányító hatóság részt vesz továbbá a költségvetési tervezésében.

IRÁNYÍTÓ HATÓSÁGOK	OPERATÍV PROGRAM
Gazdaságfejlesztési Programok Irányító Hatósága	Gazdaságfejlesztés OP – GOP
Közlekedési Programok Irányító Hatósága	Közlekedés OP – KÖZOP
Humán Erőforrás Programok Irányító Hatósága	Társadalmi megújulás OP – TAMOP
	Társadalmi infrastruktúra OP – TIOP
Környezetvédelmi Programok Irányító Hatósága	Környezet és Energetika OP – KEOP
Regionális Fejlesztési Programok Irányító Hatósága	Észak-alföldi OP
	Dél-alföldi OP
	Észak-magyarországi OP
	Dél-dunántúli OP
	Nyugat-dunántúli OP
	Közép-dunántúli OP
	Közép-Magyarországi OP
Közigazgatási Reform Programok Irányító Hatósága	Államreform OP – ÁROP
	Elektronikus közigazgatás OP – EKOP
Koordinációs Irányító Hatóság	Végrehajtás OP – VOP

55. táblázat A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség irányító hatóságai Forrás: NFÜ

Az új kormány megalakulásával párhuzamosan változás történt a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap kezelése során eljáró szervezetek, azaz a **Közreműködő Szervezetek** (KSZ) számát illetően is. A 7 db irányító hatóság alá korábban 15, míg jelenleg már csak 12 közreműködő szervezet tartozik.

96. ábra: A végrehajtási intézményrendszer felépítése Forrás: DDRFÜ

Fentiek alapján az irányító hatóság a közreműködő szervezetek bevonásával irányítja a meghirdetett pályázatok és központi programok végrehajtását, ennek megfelelően a szervezetek kapcsként definiálhatóak a kedvezményezettek és a döntéshozók között. A közreműködő szervezetek feladataikat tekintve részt vesznek az operatív program vagy prioritástengely, kivételes esetben a prioritástengely egy része, továbbá az akcióterv kidolgozásában, illetve módosításában, az NFÜ koordinációja mellett és a minisztérium bevonásával pedig a pályázati kiírás és támogatási szerződés minta tervezetének elkészítésében. Feladatuk továbbá a projekt javaslatok befogadása, értékelése, a bíráló bizottságok titkársági feladatainak ellátása, a támogatási szerződések megkötése, a projektek megvalósítása előrehaladásának nyomon követése, a támogatás kifizetésének engedélyezése, a folyamatba épített ellenőrzések elvégzése és a projektek zárásával kapcsolatos feladatok ellátása.

A tagállam által a kifizetési kérelmek összeállítására, és benyújtására és az Európai Bizottságtól érkező kifizetések fogadására kijelölt szervezet az **igazoló hatóság**, mely jelenleg a Magyar Államkincstár.

Az **ellenőrzési hatóság** az irányítási és ellenőrzési rendszerek hatékony, eredményes és gazdaságos működésének biztosítására kijelölt horizontális-koordinatív feladatokat ellátó szervezet, amely működésében független az irányító hatóságtól, az igazoló hatóságtól és a közreműködő szervezetektől. Feladatait a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI) látja el.

2.4 Helyzetértékelés

2.4.1 A megye erősségeinek, gyengeségeinek, lehetőségeinek és a térséget fenyegető veszélyek azonosítása

Erősségek	Gyengeségek
Potenciálisan hasznosítható geopolitikai helyzet (Budapest-Zágráb-Belgrád által határolt terület földrajzi központjában helyezkedik el a megye) Kiemelkedő felsőoktatási, kulturális intézményrendszer A környezeti, kulturális és egészségipari feltételek kedveznek új gazdasági vállalkozások megtelepedésének Jó turisztikai adottságok (világörökség, gyógy-, kulturális- és borturizmus) Soknemzetiségű, viszonylag jó idegen nyelvtudással rendelkező népesség Nagy kiterjedésű védett területek (Duna-Dráva Nemzeti Park területei, vizes élőhelyek, Mecsek Középhegység) Fejlett mezőgazdasági térségek, az adottságokhoz képest magas termésátlagok Kiváló adottságok a szőlészet, borászat területén (Villányi, Pécsi Borvidék) Egyes helyeken kiemelkedően magas az erdősültség (Villányi-hegység, Mecsek Középhegység) Jelentős felszín feletti és felszín alatti (gyógy- és termálkincs) vízkészlet Vízi közlekedésre és áruszállításra is alkalmas kapacitások (Duna és Dráva folyó) Országos viszonylatban jelentős ásványi nyersanyagkészlet (szén, urán, mészkő) Kedvező természeti adottságok a megújuló energiaforrások (biomassza, nap, geotermia) hasznosítására Magas arányú kiépített vezetékes infrastruktúra hálózat (ivóvíz, elektromos hálózat, telefon, földgáz) A befektetők részére kedvező, nagymértékű gazdasági célú területkínálat Kedvező lakókörnyezet	Aprófalvak és zsáktelepülések magas száma Leszakadó periférikus válságterületek, szegregációs folyamatok Jelentős számú hátrányos helyzetű népességcsoport Kedvezőtlen demográfiai helyzet, a kis települések elöregedése, elnéptelenedése, elvándorlása Tőkehiányos gazdaság Gyenge exportképesség Alacsony ipari termelés, országos átlag alatti K+F ráfordítás Bányászat megszűnését követően elmaradt az ipari szerkezet megújulása Az oktatás területén területi egyenlőtlenségek (a minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint a szolgáltatások biztosításához szükséges infrastruktúra terén) A középfokú oktatás, szakképzés gyenge gyakorlat- és piacorientáltsága A szakképzés társadalmi megítélése rossz Gazdaságtalan és pazarló alapfokú oktatási rendszer A D-i illetve a K-Ny-i irányú közlekedési folyósók hiánya (megye zártsága) Komplex turisztikai termékek és szolgáltatások hiánya, alacsony szolgáltatási színvonalú attrakciók Nagyszámú és kihasználatlan kulturális intézményrendszer Szennyvíztisztítás hiánya a megye jelentős részén Közösségi közlekedés nem megfelelő szervezettsége Felszíni vízfolyások kedvezőtlen vízminősége (pl.: Pécsi-víz, Fekete-víz) Jelentős az ivóvíz és az ivóvíz-bázis szennyezettsége (arzén, nitrin, stb.), a derogációs kötelezettségnek való megfelelés elhúzódása Víztározók, vízgyűjtők, záportározók kis aránya (vízkárelhárítás gyengesége) Veszélyes hulladék-tárolók rekultivációja nem megoldott (pl.: Garé, Hidas) Az ásványi nyersanyagkészlet és a megújuló energiaforrások alacsony hasznosítása Részben avult állapotú lakásállomány, egyes minőségű, néhol rendkívül rossz lakáskörülmények Lokális szintű, tájterheléssel összefüggő, rekultivációt illetve tehermentesítést igénylő problémák megoldatlansága

Lehetőségek	Veszélyek
Pécs és agglomerációjában rejlő gazdasági potenciál kihasználása Horvátország EU-s csatlakozásának gazdasági lehetőségei Pécs-Pogány repülőtérben rejlő lehetőségek kihasználása A D-i és K-Ny-i kapcsolatok hiányának megszüntetése (M6-M60, 67, M65 utak fejlesztése) Déli Áramlat gázvezeték kiépítése A Pécsi Tudományegyetemen fellelhető tudásbázis gazdasági hasznosítása (K+F+I) Ásványi nyersanyagvagyon hasznosítása Megújuló energiák hasznosítása Feldolgozóipari kapacitás javítása Munkaerő mobilizálhatóságának javítása A középfokú oktatás és szakképzés rendszerének a munkaerő piaci igényekhez való igazítása Megyei komplex és hálózatos kerékpárutak fejlesztése Pécs EKF 2010 program kapcsán kiépült infrastruktúra kihasználtságának növelése Épített kulturális örökség elemeinek hasznosítása, kulturális ipar fejlesztése Kedvező táji adottságokra épülő turizmus fejlesztése Meglévő turisztikai termékek, szolgáltatások továbbfejlesztése Hagyományokra épülő turisztikai rendezvények számának és minőségének növelése A helyi szociális gazdaság, valamint a civil és a helyi közösségek szerepvállalásának erősödése által a hátrányos helyzetű rétegek társadalmi integrációja Helyi természeti, környezeti, gazdasági erőforrásokon alapuló komplex önfenntartó fejlesztési programok megvalósítása (vízrendezéssel, tájhasználat-váltással – Ős-Dráva Program) Környezetszennyezés csökkentéséhez szükséges feltételek megteremtése, környezettudatos szemlélet kialakítása, terjesztése A meglévő, de kihasználatlan beépített területek (barnaövek) újrahasznosítása, a felhagyott gazdasági területek újjáélesztése Ipari parkok betelepítése A legkedvezőbb adottságú mezőgazdasági területek védelme, ott az intenzív mezőgazdasági hasznosítás feltételeinek hosszú távú biztosítása Hulladékok hasznosítása	A centrumtól távoli kistelepülések előregedése, elnéptelenedése A települések fejlettségbeli különbségeinek fokozódása A megye gazdasági teljesítőképességének további romlása A kulturális intézmények finanszírozásának jelentős csökkenése A szegénységi küszöb alatt élők arányának növekedése A települések infrastruktúrájának kiépítése és korszerűsítése forráshiány miatt lassul A közösségi közlekedés részarányának visszaszorulása A megye közlekedési zártságát oldó fejlesztések elmaradása Bányászati tevékenységgel összefüggő környezeti károsodás további növekedése Az általános képzés felértékelődése és a szakképzés leértékelődése következtében állandósul a szakemberhiány A löszfal-omlásból eredő károk megjelenése, a károsodás mértékének növekedése Nagyobb városok (Pécs és Komló) - magas közúti gépjárműforgalom miatti - légszennyezettségi mutatóinak további romlása A túlzott bányászati kitermelések által bekövetkezett negatív klimatikus hatások megjelenése/fokozódása Ár- és belvízvédelemhez szükséges munkálatok elégtelensége Veszélyes hulladéklerakók rekultivációjának elmaradása Új területek beépítése következtében a mezőgazdasági területek csökkenése, az összefüggő és folyamatos táji, természeti elemek, valamint ökológiai hálózatok megszakadása, hiányossá válása

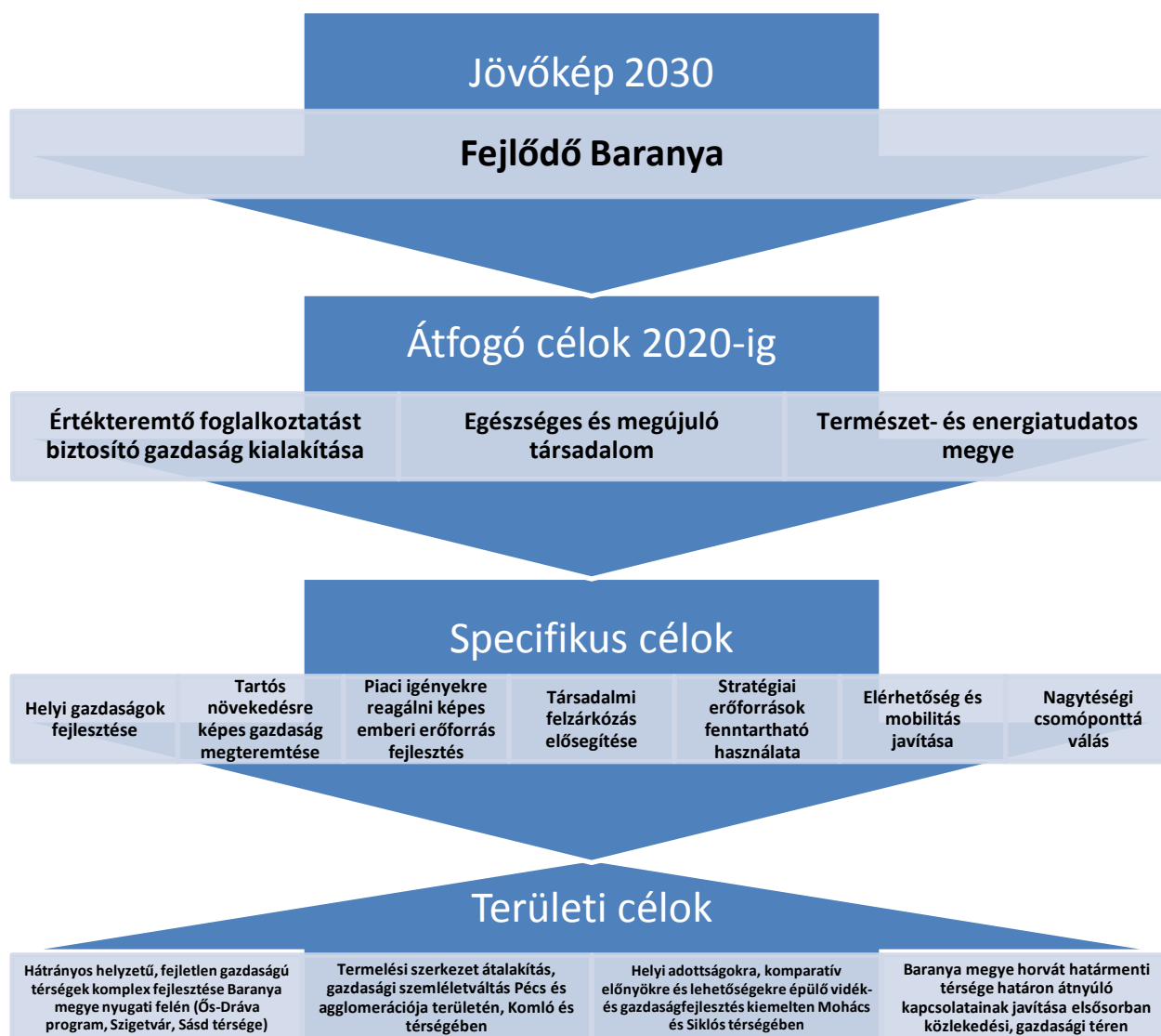
2.4.2 A megye lehetséges fejlesztési irányainak bemutatása, és ezek alapján a lehetséges cselekvési területek azonosítása

Jövőkép 2030-ban - Fejlődő Baranya

Baranya 2030-ban élhető, az erőforrásaival fenntarthatóan gazdálkodó térségi csomóponttá válik, elsősorban értékteremtő foglalkoztatást biztosító gazdasági szerkezettel, javuló gazdasági mutatókkal, ahol növekszik a foglalkoztatás és megkezdődik a társadalmi felzárkózás.

Átfogó célok 2020-ig

A megye 2030-as jövőképét a 2014-2020-as időszakra vonatkozóan megfogalmazott specifikus és területi célok megvalósulásával kívánjuk elérni.

I. Értékteremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása

Célunk a megye gazdaságának fejlesztése, amely által a foglalkoztatás is javul térségben. A gazdaság fejlesztésének két irányát tűztük ki célul, egyrészt a helyi, családi gazdaságok megerősítését, valamint a húzóágazatok megerősítésén alapuló versenyképes gazdasági ágak fejlesztését.

A **vidéki gazdaságok** a rendszerváltást követően leépültek, az elsősorban mezőgazdasági termékek előállítására berendezkedett családi gazdaságok száma jelentősen csökkent, a megye kis településein élők számára egyéb munkalehetőség hiányában a létfenntartás napi problémává vált. A családi gazdaságok felélesztése és megerősítése a kis településen élők önfenntartását biztosítja.

A megye termelékenységé nem csak a családi gazdaságok, hanem az ipari termelés vonatkozásában is rendkívül alacsony. A versenyképes szektorok, húzóágazatok megtelepítése, megerősítése a megye gazdasági fellendítésének egy sarokpontja, amely a foglalkoztatás bővítését, a munkanélküliség csökkentését vonja maga után, e nélkül egy **tartós növekedésre képes gazdaság** megteremtése elképzelhetetlen.

II. Egészséges és megújuló társadalom

A lakosság egészségi állapota közvetlenül befolyásolja a megye versenyképességét, mivel a hosszabb és egészségesebb élet együtt járna a foglalkoztatás bővülésével, az aktívan töltött évek növekedésével. Támogatni kívánjuk a munkavállaláshoz és a teljes élethez szükséges egészségi állapot megőrzésének feltételeit, az egészséges életvitel lehetőségét. Az egészségi állapot javítása a társadalmi tőke növekedése révén az elmaradott térségek felzárkóztatásának is záloga.

A megújuló társadalom megvalósulásának előfeltételei: komplex munkaerő-piaci és társadalmi felzárkózás elősegítése, értéktudatos és szolidáris helyi közösségek működése, az állampolgári aktivitás és az öngondoskodási képesség növekedése. A társadalmi párbeszéd szempontjából a civil szektor részét képezik a helyi közösségek, a különböző érdekek mentén szerveződő érdekközösségek és a formalizált civil szervezetek. Ezzel összhangban erősítjük az egyéni, családi és közösségi öngondoskodást, a helyi közösségek önszerveződését és együttműködését, különös tekintettel a nemzetiségi kulturális autonómia megőrzésére.

A cél megvalósításához szükséges, hogy erősödjenek a közszférának azon elemei, amelyek az emberek biztonságát szolgálják (környezet- és természetvédelmi, vízügyi, fogyasztóvédelmi, növényvédelmi, építésfelügyeleti, népegészségügyi, stb.).

A specifikus célok megvalósulása nem csupán az átfogó cél megvalósulására lehet közvetlen hatással, hanem a fejlesztések révén hozzájárul a megyei kohézió erősítéséhez, a jelenlegi területi hátrányok mérsékléséhez, a ma még elmaradott térségekben élők életminőségének érdemi javításához is.

III. Természet- és energiatudatos megye

Célunk egy olyan gazdasági versenyképességet javító térszerkezet kialakítása, mely figyelembe veszi a természeti adottságokat és harmonikusan együttműködik környezetével.

A káros környezeti hatások csökkentése, valamint az emberek mindennapi életét befolyásoló rutin tevékenységek (pl. munkába járás) megkönnyítése érdekében nélkülözhetetlen a gyors és hatékony elérhetőség biztosítása, illetve a mobilitás javítása, melyek kedvező környezeti, társadalmi és gazdasági hatásai vitathatatlanok.

Célunk elérésének alapvető feltétele a hosszú távú gazdasági potenciálunkat és életfeltételeinket biztosító természeti erőforrásainkkal való fenntartható gazdálkodás megteremtése, az erőforrások megőrzése a jövő generációk számára, mind mennyiségben, mind minőségben.

Mindezek érdekében nem csak az élelmiszer-, az energia-, a környezet-, valamint a klímabiztonság megteremtése-, hanem az egészséges ivóvíz ellátás, a biodiverzitás, a tájak és az élővilág sokféleségének megőrzése, az egészséges élet környezeti feltételeinek és jobb minőségének biztosítása, a fenntartható életmód, termelés és fogyasztás elősegítése is kiemelt priorítás.

Specifikus célok

Átfogó céljainkhoz 7 specifikus cél társul. Specifikus céljaink több átfogó cél megvalósulásához is hozzájárulnak, tehát egyértelműen nem rendelhetőek alá egy átfogó célnak sem:

1. Helyi gazdaságok fejlesztése
2. Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése
3. Piaci igényekre reagálni képes emberi erőforrások fejlesztése
4. Társadalmi felzárkózás elősegítése
5. Stratégiai erőforrások fenntartható használata
6. Elérhetőség és mobilitás javítása
7. Nagytérségi csomóponttá válás

1. Helyi gazdaságok fejlesztése

Célunk a megye saját (belső) erőforrásain alapuló gazdaságfejlesztés, amely hozzájárul a megye hátrányos helyzetű egyéneinek és területeinek felzárkóztatásához, a helyi, családi gazdaságok megerősítéséhez. A helyben megtermelt javakat helyben kívánjuk tartani, tehát célunk, hogy az elsősorban mezőgazdasági, illetve kézműves javakat helyben dolgozzák fel, és helyben is értékesítsék.

A helyi gazdaságok fejlesztéséhez, megerősítéséhez elengedhetetlen a **patrióta** szemlélet kialakítása, amely elsősorban a **mikro- és kisvállalkozási szektor** számára teremt munkát és megélhetést.

Célunk, hogy komplex, területileg szervezett, több elemből álló fejlesztések megvalósítása által a megye hátrányos helyzetű területeinek felzárkózását elősegítsük. A **komplex programok** a megfelelő képzéseken túl a kompetenciák fejlesztését is magában foglalják, ez egy olyan szemléletváltást jelent, amely által a kis településen élők jövőképet látnak a helyi kis gazdaságok működtetésében.

A helyi gazdaságok megerősítése a **mezőgazdasági infrastruktúra és technológia fejlesztése** nélkül lehetetlen. Célunk, hogy az elavult mezőgazdasági infrastruktúra,

technológiák fejlesztése által a megye képes legyen az életképes **feldolgozóipar** feltételeit megteremteni.

2. Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése

Célunk egy külső (megyén kívüli) erőforrásokra is támaszkodó, versenyképes gazdaság megteremtése a megyében.

Kiemelten kell foglalkoznunk a megye legjelentősebb településével, a közigazgatási központtal, **Péccsel, illetve agglomerációjának fejlesztésével**. Célunk, hogy a termelési kapacitások növelése által biztosítsuk Pécs nagytérségi központtá válását.

A megye rendelkezik - a megyeszékhelyen kívül is - néhány olyan településsel, melyekben komoly gazdasági potenciál rejlik. Célunk, hogy a termelő kapacitások javítása által ezen **térségi szinten versenyképes városi térségek** is hozzájáruljanak a megye gazdasági versenyképességének javításához.

A versenyképes gazdaság megteremtéséhez a **fenntartható termelői szerkezet létrejöttét** kell támogatni; azokat az iparágakat, melyek a megye számára kitörési pontot jelenthetnek, ezáltal a megyében előállított tőkejövedelem növekedhet.

A versenyképesség megteremtésének egy másik feltétele a **kutatási-fejlesztési és innovációs (K+F+I) potenciál erősítése**. A K+F+I tevékenység segítségével versenyelőnyre tehet szert a megye, ezért kiemelten fontos a kutató ágazatok támogatása, amely a fenntartható, hatékonyan működő gazdaság feltételeit megteremti. A K+F+I-t a gazdaság szolgálatába kell állítani.

Tekintettel arra, hogy a megye gazdasági helyzete az elmúlt évtizedekben folyamatosan romlott, ezért a megye gazdaságáról kialakult külső kép nem kedvező. Nagyon fontos tehát, hogy a megye egyes térségeinek **befektetői politikáját erősítsük**, amelyhez jó alapot adhat a megközelíthetőség javulása (M6, M60). Ezen felül a tervezett képzési struktúra átalakítása nagyban hozzájárulhat a jövőbeli befektetők igényeinek kiszolgálásához.

Baranya megye számos kiemelkedő desztinációval, jelentős számú kiemelkedő attrakcióval rendelkezik, ezért a turizmus Baranyában is jelentős foglalkoztatási potenciállal bír, ezért számukra a jövőbeli megélhetés kulcsa a **turisztikai potenciál erősítése** elsősorban a meglévő értékek és népszerű szolgáltatások fejlesztésével.

A kultúra és a kulturális ipar is fontos szerepet tölt be a megye életében. Célunk, hogy a **kulturális ipar kihasználtságának javítása** is hozzájáruljon a megye gazdasági megerősödéséhez.

3. Piaci igényekre reagálni képes emberi erőforrások fejlesztése

Célunk az aktív munkaerő-piaci és foglalkoztatáspolitikai eszközök előtérbe helyezése. Elsősorban képzés, átképzés és vállalkozóvá válás támogatásával - az elhelyezkedési esélyek fokozása.

Az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének javításával és a szolgáltatás minőségének fokozásával, valamint az **egészségtudatos életvitelre neveléssel**, az egészséges

életvitelformák elterjesztésével, az egészségesebb alternatívák kínálatának bővítésével, lakossági, munkahelyi tájékozottságot növelő programok (életmódprogramok, kampányok stb.) kidolgozásával és alkalmazásával, valamint a piacképes egészségügyi szolgáltatások megteremtésével növelhető az egészségben eltöltött életevek száma és egyben az aktív munkavállalók által munkavégzéssel töltött idő.

4. Társadalmi felzárkózás elősegítése

Baranya megye gazdaságának dinamizálása és a növekedés fenntartása mellett figyelemmel kell lenni a **sérülékeny társadalmi csoportok (gyerekek, idősek, munkanélküliek, szegények, romák, hátrányos helyzetű térségben lakók)** helyzetére és meg kell akadályozni a különbségek további növekedését.

Az alapfokú oktatási rendszerhez való hozzáférést biztosítani kell a megye egész területén annak érdekében, hogy a lakosság egésze, különösen a hátrányos helyzetűek és a romák is minél nagyobb arányban végezzék el sikeresen az alapfokú oktatást.

Az oktatási, egészségügyi és szociális ellátórendszer biztosításával el kell érni, hogy a lakóhely és a társadalmi helyzet ne befolyásolja kedvezőtlenül a humán ellátásokhoz való hozzáférést.

A **személyes és szociális kompetenciák fejlesztését** a családi és közösségi-, illetve munkahelyi szocializáció támogatásával, a **hátrányos helyzetű egyének és csoportok felzárkózásának elősegítése komplex (szociális és foglalkoztatási-, valamint képzési) intervenciók alkalmazásával, a szociális lakhatási problémák mérséklését és a közösségfejlesztés a társadalmi integráció és a térségi-területi felzárkózás elősegítésével** el kell érni.

Cél a helyi közösségek fejlesztése mind a társadalom-, mind a gazdaság fejlesztésre alapuló **kulturális értékek, hagyományok, nemzetiségi kulturális autonómia megőrzése, a kulturális tőke növelésével.**

5. Stratégiai erőforrások fenntartható használata

Baranya megye gazdaságának jövőbeli fejlődése és a lakosság életminőségének javulása megköveteli a környezeti állapot javítását, a környezeti fenntarthatóságra törekvő új szemléletű, racionális környezet-, illetve erőforrás gazdálkodást.

Célunk megvalósításának alapvető feltétele a **természeti-, emberi környezet** stratégiai szemléletű **védelme** és takarékos hasznosítása, az élővilág, a **termőföld**, a talajok és a vízbázisok **védelme**. A megye azon települései, melyek nem rendelkeznek a szennyvíz kezelés megfelelő szintjével, veszélyeztethetik célunk elérését, így ezen területeken a **szennyvízkezelési hiányosságok oldása** kiemelt feladat.

Baranya megye számos településén az ivóvíz minősége nem felel meg az európai uniós és az ezzel összhangban lévő hazai előírásoknak, ezért a szolgáltatott ivóvíz minősége szempontjából problémás települések tekintetében prioritást kell élveznie az **ivóvíz minőség javításának**.

A **klimaváltozás fokozott kockázatainak kivédése- és a szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok kezelése** céljából előtérbe kell helyezni a természetes vízrajzi viszonyokhoz közeli

területhasználatokat, illetve művelési módokat, valamint a vízvisszatartás és víztakarékos technológiák alkalmazását. Ki kell alakítani egy „alkalmazkodóképes”, több lábon álló agráriumot, a környezeti kihívásoknak megfelelő termékszerkezetet.

Célunk a klímabarát építészeti megoldások elterjesztése, közterületek és épületek felkészítése (árnyékolás, párástítás, belterületi légmozgások klímatudatos tervezése, zöldterületek növelése), a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás, illetve a klímatudatosság általános erősítése.

A hulladékkezelési rendszerek újratervezésével el kívánjuk érni a jelenlegi hulladéklerakási gyakorlat megváltoztatását. A fejlesztéseknek az újrahasznosítás lehetőségeinek maximális figyelembevételével kell megvalósulnia.

Célunk megújuló energiaforrásaink minél szélesebb körű, fenntartható hasznosítása. Mindezek mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy rendelkezésre álló ásványi nyersanyagkészleteink hosszú időre elegendő stratégiai lehetőséget jelenthetnek, ezért megyénk stratégiai erőforrásként tekint mind a rendelkezésére álló **ásványi nyersanyagkészleteire**, mind a **megújuló energiaforrásokra**.

6. Elérhetőség és mobilitás javítása

Baranya alapvető célja hosszú távon egy élhetőbb megye kialakítása. Ehhez elengedhetetlenül szükségesek olyan fejlesztések, melyek a környezetszennyezés csökkentése (kipufogógáz, zaj- és porszennyezés) és a kiemelt esélyegyenlőségi szempontok (idősek, gyermekes anyák és mozgáskorlátozottak közlekedésének megkönnyítése) érvényre juttatása mellett az emberek mindennapi utazásának gyorsabbá, kellemesebbé tételét célozzák.

Célunk a gyors és hatékony elérhetőség, valamint a fenntartható mobilitás biztosítása valamennyi területi szinten, hogy az egyes térségek képesek legyenek kiaknázni gazdasági potenciáljukat és erősíteni versenyképességüket, dinamikus térségi kapcsolatrendszert tartva fenn tágabb környezetükkel.

A **közösségi közlekedés megújítása** - annak valamennyi területén - fontos környezeti céljaink teljesülése érdekében is. Az „utas központú” közösségi közlekedés jegyében meg kell valósítani a közösségi szállításban részt vevők menetrendjeinek és a közlekedési módok összehangolását.

Célunk a jelenleg közösségi közlekedést választó utasok számának megtartása (esetenként csökkenésének megfékezése), a negatív tendencia megfordítása, a távlati utasszám-növekedés elősegítése, ezzel párhuzamosan az egyéni autós közlekedés térnyerésének visszaszorítása, a városi közlekedés zsúfoltságának enyhítése.

A közösségi közlekedés fejlesztésének elsősorban környezeti (légszennyezés csökkenése) és társadalmi hatásai (jobb életfeltételek, rövidebb közlekedési időszávok, baleseti kockázat csökkenése) kiemelkedőek, de közvetve a gazdaságra is pozitív hatást fejt ki.

7. Nagytérségi csomóponttá válás

Baranya megye fejlődésének egyik megalapozója és egyben fokmérője is a nagytérségi csomóponti szerep megszerzése és az az által generált gazdasági fejlődés.

Célunk megvalósítását alapvetően a **megye közlekedési helyzetének javítása**, melyet a megyét érintő észak-déli és kelt-nyugati irányú - jelenleg hiányos - közlekedési tengelyek fejlesztéséből adódó potenciál kibontakoztatásával kívánunk elérni.

A térségi központok vagy csomópontok a kereskedelmi, innovációs, közlekedési stb. hálózatok legaktívabb pontjai, melyek tökevonzó képessége, illetve gazdaságélénkítő hatása vitathatatlan. Mindenképpen ki kell használnunk azt a kedvező földrajzi adottságot, hogy Pécs a Budapest – Zágráb – Belgrád „háromszög” központjában fekszik. A nagytérség esetünkben tehát túlmutat az ország határain, így a kitűzött cél eléréséhez szükséges, de nem elégséges feltétel a jelen pillanatban nagyon alacsony számú határátkelési lehetőség bővítése.

Helyzeténél fogva megyénk a déli, dél-nyugati kapcsolatok kapuja lehet, mindennek megvalósításához nemcsak a megye pozícióján kell javítani, de városainkat is be kell kapcsolni ebbe a rendszerbe (M6-M60, 67, M65 utak fejlesztése).

A jó infrastrukturális ellátottsághoz való hozzáférést, az egyszerű és gyors elérhetőséget a megye egész területén biztosítani kell annak érdekében, hogy mind a megye elmaradott térségei, mind Pécs fejlődési pályára állhasson. Kitűzött célunk eléréséhez szükséges mind a közúti-, mind a vasúti- mind a vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztése, mely rendszert egy összefüggő kerékpárút hálózat egészíti majd ki. A kiépülő közlekedési hálózatok mentén elhelyezkedő területek vonatkozásában jelentős fejlődési potenciál-növekedéssel számolhatunk, hiszen ezen nyomvonalas létesítmények a területfejlesztés legerősebb és leghatásosabb elemei.

Ezen célirányos közlekedési infrastruktúrafejlesztéseknek biztosítaniuk kell a kiegyenlített területi fejlődés feltételeit, a nemzetközi forgalomhoz való kapcsolódás lehetőségét, a történelmi okokból megszakadt határmenti és határon átnyúló kapcsolatokat, megteremtve ezzel Horvátország EU-s csatlakozásában rejlő lehetőségek kihasználását, a térség gazdasági versenyképességének javulását.

A kitűzött cél megvalósítása során kiemelt figyelmet kell fordítani a kialakult környezeti állapotokra, természeti adottságokra. A fejlesztéseket lehetőség szerint a környezetminőség romlása és a környezetbiztonság veszélyeztetése nélkül kell megvalósítani, ennek eredményeképpen egy, a természeti erőforrásainkat védő, harmonikus térszerkezet alakul ki.

Területi célok

1. Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye dél-nyugati, nyugati felén (Ős-Dráva program az Ormánságban, Szigetvár, Sásd térsége)

A megye dél-nyugati, nyugati felén elhelyezkedő települések speciális helyzetben vannak: a helyi gazdaságok száma és termelékenységük képessége az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkent, a térségben élők életminősége romlott. Kitörési lehetőséget a **helyi, családi gazdaságok erősítésében** látunk. Olyan **komplex (területileg szervezett, több elemből álló) programok** megvalósítását tervezzük, melyek a **munkalehetőségek megteremtésén túl a személyes és szociális kompetenciák fejlesztését, a szociális lakhatási problémák mérséklését, illetve a helyi közösségek fejlesztését** (a meglévő kulturális értékek, hagyományok, nemzetiségi kulturális autonómia megőrzését) is magában foglalják.

2. Termelési szerkezet átalakítás, gazdasági szemléletváltás Pécs és agglomerációja területén, Komló és térségében

Pécs és Komló térségében a bányászati tevékenység megszűnésével nem történt meg az a **termelési szerkezet váltás**, amely megfelelő alternatívát biztosított volna az itt élők megélhetéséhez. Meg kell találni azokat a **ágazatokat**, melyek képesek a térség gazdaságát fellendíteni, hosszú távon munkalehetőséget biztosítani az ott élők számára. A tercier szektorban dolgozók aránya magas a térségben (kb. 60%). A gazdasági válság kirobbanásával ezen szektorban dolgozók megélhetési lehetőségei bizonytalanná váltak. Az itt élők (és legfőképpen a **munkaképes fiatalok**) **megtartása** tartós növekedésre képes ágazatok megtelepedése nélkül nem lehetséges.

Fentiekén túl a **szakképzési rendszer átalakítása** ezen térség fejlődésének egyik kulcsa, olyan szakképzési rendszerre van szükség, amely gyorsan és rugalmasan képes reagálni a piaci igényekre, a megjelenő új ágazatok számára gyorsan képes minőségi szakembereket képezni.

3. Helyi adottságokra, komparatív előnyökre és lehetőségekre épülő vidék- és gazdaságfejlesztés kiemelten Mohács és Siklós térségében

A Mohácstól Bólyon át egészen Siklósig húzódó terület számos **komparatív előnnyel** rendelkezik. A mezőgazdasági tevékenységet végző **KKV-k száma jelentős**, a mezőgazdasági tevékenységnek és a hozzá kapcsolódó iparágaknak hagyománya van, amely jelentős előnyt biztosít a térség számára. A térség gazdasági fejlesztését a **mezőgazdasági infrastruktúra és technológia fejlesztésével** kell kezdeni, illetve a mezőgazdaságra épülő **feldolgozóipar** hosszú távú megtelepedésének feltételeit meg kell teremteni. Fejlesztéseink során előtérbe kívánjuk helyezni a rendelkezésünkre álló **megújuló energiaforrások** gazdasági célú hasznosítását.

Ezen térség számára kitörési pontot biztosít a meglévő **népszerű turisztikai adottságokban** rejlő lehetőségek jobb kihasználása.

4. Baranya megye horvát határmenti térsége határon átnyúló kapcsolatainak javítása elsősorban közlekedési, gazdasági téren

Jelen pillanatban a Dráva - mint határfolyó - déli irányban blokkolja a megyét. A határátkelési lehetőségek- és a közlekedési infrastruktúra tekintetében komoly hiányosságok mutatkoznak a megye ezen részén is. Horvátország 2013-as Európai Unió csatlakozásával a két ország közötti határ megnyílik. Célunk, hogy **új határátkelési lehetőségek** létrehozásával erősítsük a két ország közötti társadalmi és gazdasági kapcsolatokat. Mindez elképzelhetetlen a közlekedési infrastruktúra fejlesztése nélkül, melynek keretében az **M6 és M60 autópályák** horvát határig történő meghosszabbításában gondolkodunk. Mindezen fejlesztésekkel kívánjuk Baranya megye **csomóponti szerepét** megerősíteni a Budapest-Belgrád-Zágráb háromszögben.

A fenti célok megvalósítása jelentős mértékben elősegíti a Dráva két oldalának gazdasági, civil és önkormányzati szereplők **kapcsolati rendszerének** kialakítását, illetve megerősítését.

Következő munkafázisok, feladatok

Átfogó, specifikus és területi céljaink megvalósítása érdekében programok készítésére van szükség, melyek mérhető indikátorokkal határozzák meg a konkrét beavatkozási területeket. Ezen programok készítése jelenleg zajlik. Ágazati és területi jellegű programok készülnek, melyek megalapozzák a jövőbeli fejlesztési irányokat, és amelyek alapul szolgálnak a jövőbeli konkrét projektek kidolgozásához.

2. melléklet

Melléklet a ...../2013. (VI.28.) közgyűlési határozathoz

Általános vélemény:

1. A megküldött BMTK a 2012. novemberében elkészített Helyzetértékelés pontosított és egyben kibővített anyagaként értelmezhető. Számos fejezeti részben történt pontosítások sokkal alaposabb háttérmunkát és a helyi szereplők, érintettek véleményének alaposabb figyelembevételét jelentik.
2. A BMTK feltárá-értékelő vizsgálata a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet 1. számú melléklete alapján történt, valamint a rendelet szerinti tartalmi részletezettséggel került bemutatásra Baranya megye jelenlegi állapota. A helyzetértékelés végén található Swot elemzés alapos és tényszerű összefoglalása a dokumentumnak.

Észrevételek:

1. A dokumentum 2.4.2 fejezete a megye lehetséges fejlesztési irányainak bemutatását és ezek alapján a lehetséges cselekvési területek azonosítását tartalmazza. Véleményünk szerint ennek a fejezeti résznek a helyzetértékelésben kivonatossan, összefoglalás formájában kellene megjelenni, a részletesen kidolgozott anyagnak egy új dokumentumban 218/2009. (X. 6) Korm. rendelt 3. számú melléklete szerinti javaslattevő fázis tartalmi követelményei szerinti 1. a, b, c, pontjában kellene szerepelnie. Indokolt lehet ugyanakkor a helyzetértékelő dokumentum kivonatos, összefoglaló anyagát a javaslattevő fázist ismertető dokumentum elejébe beemelni, de a feltárá-értékelő vizsgálati anyag teljes terjedelmében történő ismertetése (260 oldalon) zavaró lehet, hiszen több száz oldal végigolvasására csak kevesen hajlandóak, valamint a helyzetfeltárá dokumentum az előkészítő fázis munkarészét képezi, amire nem vonatkozik a társadalmasítás és a 45 napos véleményezési határidő.
2. A jövőkép és az átfogó célok meghatározása kellőképpen átgondolt és a helyzetértékelésen alapul. A specifikus célok kellően tágra ölelik fel a fejlesztéssel érintett területek körét és jól elkülönülnek a meghatározott területi céloktól.
3. Tolna, Somogy és Baranya megye érdeke, hogy mielőbb megépüljön a tervezett M9-es gyorsforgalmi út és az M6-os autópálya horvát határig történő meghosszabbítása megvalósuljon. A közösségi közlekedés fejlesztésben jelentős áttörést jelentene a Pécs – Dombóvár – Budapest vasúti tengely fejlesztése éppen ezért javasoljuk, hogy ezen fejlesztések kiemelten jelenjenek meg a koncepcióban.